

# A

**a** 1. Promiera letra de l'alfabet. ◇ Marca la finala femenina en [a]: *la taula* ['tawla], ma s'atròva finda au masculin: *lo poeta* [pu'eta]. ◇ Finala de la tresena persona dei verbs: *canta* (pres. indic. dei v. en -ar), *cantava*, *finissia* (imperfècte indic.). ■ S'escriu à en posicion tonica irreguliera: *canterà*, *ànima*, *un molonàs*, *la gràcia*. 2. (geom.) Simbòle de l'ara.

**A** 1. (quim.) Vièlh simbòle de l'argon (aúra: Ar). 2. (electr.) Simbòle de l'ampèr. 3. (mús.) Nòta **la** dins lu país anglo-saxons e germanics.

**a** (geom.) Simbòle de l'ara.

**a** interj. Marca la sorpresa ò l'estonament.

**a** Prefixe privatiu: **anacronic**, etc.

**a** Prefixe de renforçament: **acapir** (per **capir**), **arregarjar** (per **regarjar**), **arremarcar** (per **remarcar**), etc.

**à** prep. 1. Direccions: *Vau à Menton*. 2. Situacion en un luèc donat: *Rèsti à Vilafranca*. 3. Situacion dins lo temps: *Mangi totjorn à miègjorn*. 4. Atribucion: *Donar quauqua ren à quauqu'un*. 5. Maniera: *Anar à pen*. 6. Accion que dura: *Èri à travalhar quora es intrat*. 7. Obligacion: *Ai de cauas à faire (de faire)*. Nòta: S'escriu finda m'un a sensa accent, forma dei autri lengas latini, ma es una forma qu'empacha de destriar la preposicion dau present dau verb **aver** (d'autri lengas latini, coma l'italian, destrón en conservant l'iniciala **h**- dau verb **aver**).

**À** Simbòle de l'angstrom.

**abac** n.m. Àbaco.

**àbaco** n.m. 1. Dintre l'Antiquitat, tauleta per comptar. 2. Aritmetica, à l'Atge Mejan: **Lo Compendion de l'Abaco**, de Francés PELLUS. 3. (arquit.) Partida sobrina d'una colomna de capiteu, en forma de tauleta. Var.: **abac**.

**abacul(e)** n.m. Tessèla.

**abadessa** n.f. Superiora d'una abadia.

**abadia** n.f. 1. Monastèri qu'a un abat ò una abadessa à la sieu tèsta. 2. Bastiments d'aqueu monastèri: *Una abadia dau siècle XII<sup>th</sup>*.

**abacial, a** adj. Que regarja l'abadia, l'abat ò l'abadessa, ò que li apartèn.

**abadiala** n.f. Glèia abadiala.

**abaguier** n.m. (bot.) Arbuste de la familia dei lauraceas, dei flors blanqui e dei fuèlhas persistenti emplegadi coma condiment. Simbolejava la victòria dins l'Antiquitat. Var.: **baguier**, **agabier** (vivaroalpenc esasc). Sin.: **laurier-saussa**.

**abaïn** n.m. (arquit.) Tableu inferior d'una fenèstra. Sin.: **suelha** (n.f.), **peirada** (n.f.), **peiral** (n.m.).

**abaissable, bla** adj. Que pòu èstre abaissat.

**abaissada** n.f. Reverença.

**abaissalenga** n.m. (med.) Paleta per pressar sur la lenga quora si vòu examinar la boca ò la gola.

**abaissament** n.m. Fach d'abaissar. Sin.: **umiliacion, vergonha**.

**abaissar** vt. 1. Faire calar, metre à un niveu mai bas. (geom.) *Abaissar una perpendicularia*, la menar d'un ponch fins à una drecha ò à un plan. 2. Diminuir l'importança, la valor de quauqua ren: *Baissar lo prètz*. ◆ **s'abaissar** v.pr. (à) Perdre la sieu denhetat, si comprometre.

**abaissament** n.m. Fach d'abaissar: *L'abaissament de l'atge de la retirada*.

**abalán** adj. Si di dei fruchs à gruèllha tendra (notz, avelana).

**abandierar** (mar.) vi. Issar una tièra de bandiers sus una nau per una fèsta, etc.

**abandon** n.m. 1. Accion d'abandonar: *L'abandon d'una persona*, *l'abandon d'una nau*. 2. (espòrt) Renonciament à una competicion. 3. Estat de cen qu'es abandonat: *Una maion*, *una campanha à l'abandon*. 4. Laissar-anar dins lo comportament d'una persona: *Un moment d'abandon*.

**abandonament** n.m. *Abandonament agricòla*: Movement de cessacion d'activitat agricòla que si tradue per un abandon dei tèrras cultivadi, que son rapidament ocupadi per de construccions ò per la seuva.

**abandonar** vt. 1. Laissar per longtemps ò per totjorn: *Abandonar lo can, la frema*. 2. Cessar de faire quauqua ren: *Abandonar una activitat, un afaire, una competicion*. ◇ (absol.) Si retirar d'una competicion: *Ai abandonat au promier torn*. 3. Laissar anar una partida dau còrs: *Abandonar la tèsta sus lo coissin*. ◆ **s'abandonar** v.pr. 1. Si laissar anar, en parlant dau còrs. 2. (fig.) Si metre en poder d'un sentiment ò d'una persona: *S'abandonar à una passion*.

**abarbar** (s?) v.pr. (bot.) Metre de raïç. Sin.: **s'embarbar**.

**abartassir** vt. (*abartassissi*) Aboissonar.

**abasacar** (s?) v.pr. Si corcar en parlant dei plantas: *Lei favei se son abasacaas 'm'al vent* (Sclòs).

**abasaniment** n.m. Fach de devenir brun, maureu.

**abasanir** vt. (*abasanissi*) Rendre brun (sobretot en parlant de la pèu sota lo soleu). Var.: **basanar**.

**abasanit, ida** adj. Vengut brun sota l'efècte dau soleu. Var.: **basanat**.

**abasia** n.f. (med.) Impossibilitat de caminar, sensa problema motor ni sensitiu caracterisat.

**abastardiment** n.m. Accion d'abastardir, de s'abastardir ò resultat d'aquesta accion. Sin.: **embastardiment**.

**abastardir** vt. Faire perdre li qualitats de la sieu raça, de la sieu condicion umana. ◆ **s'abastardir** v.pr. Perdre li qualitats de la sieu raça, de la sieu condicion umana.

**abat** n.m. 1. Superior d'una abadia. 2. Prère seculier. 3. *Abat-màger*: President dau comitat de fèstas d'una comuna de Gavotina de Comtea, o d'un quartier.

**abatatge** n.m. Accion d'abatre (aubres) ò de tuar (animaus).

**abatament** n.m. Abatement.

**abatement** n.m. 1. Fach d'estre abatut, moralament ò fisicament. 2. Baissa d'una soma de pagar. ◇ Fraccion

abatent

de la matèria imposable pas pilhada en còmpte dins lo calcul de l'impost.

**abatent** n.m. 1. Partida mobila d'un móble que si pòu auçar ò rabatre. 2. Mena de contravent que si pòu levar ò abaiszar.

**abatiment** n.m. Abatement.

**abaton** n.m. Enfant de còr. Sin.: **clerjon**.

**abatre** vt. (*abati*) 1. Faire tombar, reversar: *Abatre un barri, un aubre*. 2. Tuar (quaqu'un ò una bèstia). 3. Levar li foarças fisiqui ò morali. 4. *Abatre li sieu cartas*: Faire clar lo sieu plan à un adversari, li faire vèire quaus mejans poades emplegar. ♦ vi. (mar.) S'escartar dau vent ò de la sieu rota, en parlant d'un bateu. ♦ **s'abatre** v.pr. Tombar: *La granhòla s'abate sobre la vila..*

**abatuda** n.f. 1. (aeron.) Picat d'un avion après perda de velocitat. 2. (mar.) Arribada.

**abatut, da** adj. Descoratjat.

**abauquiment** n.m. Accion de si curbir de bauca, d'erbassas.

**abauquir (s')** v.pr. (*s'abauquisse*). Devenir erbós, si curbir de bauca.

**abdication** n.f. Accion d'abdicar.

**abdicar** vt. (*abdiqui*) Renonciar à un poder, à una foncion: *Abdicar la corona*. (absol.) *Lo rèi a abdicat*. ♦ vi. Renonçar à agir: *Abdicar davant la dificultat*.

**abdicatari, ària** adj. e n.m. Qu'a abdicat.

**abdomèn** n.m. Ventre.

**abdominal, a** adj. Relatiu à l'abdomèn.

**abdominoscopia** n.f. Endoscopia de l'abdomèn.

**abecar** vt. Donar la becada.

**abecatge** n.m. Accion d'abecar.

**abecedari** n.m. Libre illustrat per emparar l'alfabet e la lectura.

**abèco** n.m. Fabrècola, per la cabra (en Tinea).

**abelha** n.m. Insècte social que viu dintre la rusca e fa lo meu e la cira.

**abelhare** n.m. Persona que s'ocupa dei abelhas. Sin.: **apicultor**.

**abelhar** vt. Provedir mé d'abelhas.

**abelhard** n.m. Mascle de l'abelha. Sin.: **rèi**.

**abelhier** adj. Que si rapoarta ai abelhas.

**abelhier** n.m. 1. Luèc dont son acampsats lu bruscs. 2. Ensèms de bruscs.

**abelian** adj. (mat.) Si di d'un grop que la sieu lèi de composition es comutativa.

**abelidor, eiritz** adj. Enjolivaire.

**abelidura** n.f. Enjolivadura.

**abeliment** n.m. Accion d'abelir. Sin.: **embeliment**, **enjolivament**.

**abelir** vt. (*abelissi*) Rendre beu, decorar. Sin.: **embelir**, **apolidir**, **enjolivar**.

**abelugat, ada** adj. Evelhat, petulant.

**aberge** n.m. Barri bastit à sec.

**aberjacar** vi. Bastir à sec.

**aberjacaire** n.m. Obrier que bastisse à sec.

**aberracion** n.f. 1. Error de judici, absurdetat. 2. a. (astron.) Escart entre la direccion aparenta d'un astre e la sieu direccion reala. b. (opt.) Alteracion de l'imatge que

dona un sistema optic. 3. (genet.) Anomalia de nombre ò d'estructura dei cromosòmas: *Aberracion cromosomica*.

**aberranca (-ància)** n.f. Caractèr d'una valor que s'aluènha totplen de la valor mejana.

**aberrant, a** adj. Que s'escarta dei règlas, dei nòrmas, dau sen comun.

**aberrar** vi. S'enganar.

**abestialar** vt. Provedir en bestiaus.

**abestiment** n.m. Estat de quauqu'un devengut abestit, ensucat. Sin.: **animalitat**, **nescitge**, **cretinisme**.

**abestir** vt. Faire devenir quauqu'un ensucat, tardòc, li levar la compreneson, lo rasonament.

**abestit, ida** adj. Persona qu'es devenguda ensucada, sensa voluntat. Sin.: **ensucat**, **bèstia**, **atupat**.

**abeurada** n.f. 1. Bevenda. Cf. **abeuratge** (2). Sin.: **beure**: *Un beure d'onor*. 2. Quantitat de bevenda surbida en un còup solet.

**abeurador** n.m. Installacion ò luèc per faire beure li bèstias.

**abeurar** vt. Faire beure un animau (fam. una persona).

♦ **s'abeurar** v.pr. 1. Beure, en parlant d'un animau. 2. (fam.) Beure totplen, per una persona.

**abeuratge** n.m. 1. Abeurador. 2. Bevenda. Var.: **abeure**.

**abeure** n.m. Bevenda, beuratge.

**abiaissar** vt. Donar lo gaube à, faire devenir adestrat,biaissut. Sin.: **engauijar**.

**abico** n.m. Passeron de la coa blanca, de la Familha dei turdidats. Sin.: **cuu blanc**.

**abicon** n.m. Varietat de figa.

**abietaceas** n.f.pl. Familha de conifèrs.

**abil(e), a** adj. 1. Qu'agisse mé gaube. 2. Qu'es fach adrechament.

**abilament** adv. Mé gaube.

**abiletat** n.f. Gaube. Sin.: **dexteritat**.

**abilifiable, a** adj. Que si pòu abilhar.

**abilhada** n.f. Carta per jugar que compoarta un personatge. Sin.: **bèla**.

**abilhaire** n.m. Persona cargada de vestir lu actors e lu manequins.

**abilhament** n.m. 1. Accion d'abilhar: *L'abilhament dei tropas*. Sin.: **vestidura**. 2. Ensèms dei vestits qu'una persona poarta. 3. Profession dau vestit.

**abilhar** vt. 1. Vestir. 2. Convenir, en parlant d'un vestit: *Aqueu vestit vos abilha ben*. 3. Alestit una bèstia per la vendre ò la coñar. 4. Garnir, decorar: *Abilhar un fautuèlh*. ♦ **s'abilhar** v.pr. 1. Metre de vestits. 2. Si fornir en vestits: *S'abilhar en cò d'un grand sartre*. 3. Coordonar lu vestiments mé gust e elegança: *Aquela persona si saup pas abilhar*. 4. Metre un vestit elegant: *S'abilhar per una serada*.

**abilhatge** n.m. Accion d'abilhar quauqu'un ò quauqua ren.

**abilitacion** n.f. (dr.) Accion d'abilitar, d'autrejar una capacitat juridica. ♦ Aptitudà à donar un diplòma accordada à una Universitat.

**abilitar** vt. Rendre legalament apte à complir un acte.

**abilituda** n.f. Gaubi, abiletat.

**abiogenèsi** n.f. Aparicion de la vida à partir de la matèria inanimada, generacion espontanea.

**abiogenetic, a** adj. Relatiu à l'abiogenèsi.

**abiòsi** n.f. Arrèst temporari de la vida que permete à d'unu organismes animaus ò vegetals de suportar un periòde de secaressa. Sin.: **anidrobiòsi**.

**abiotic, a** adj. (biol.) Impròpri à la vida.

**abiotrofia** n.f. (biol.) Impropietat à la vida.

**abiotrofic, a** adj. Que pertòca l'abiotrofia.

**abís** n.m. Fond oceanic de mai de 2000 m.

**abissal, a** adj. Que regarja lu abís.

**abissin, a** adj. e n.m. D'Abissinia.

**abissin** n.m. e adj. m. Cat d'una raça de la tèsta tringulària e dau pel fauve.

**abissar (s')** v.pr. S'esprefondar, englotir.

**abit** n.m. Vestit, especialament de ceremònìa.

**abitabilitat** n.f. Qualitat de cen qu'es abitable.

**abitable** adj. Dont si pòu abitar.

**abitacion** n.f. 1. Fach d'abitar. ◇ *Taxa d'abitacion*: Taxa que paga cada an lo proprietari ò l'afitaire d'una abitacion moblada. 2. Luèc per abitar. ◇ *Abitacion à fit moderat*: Lotjament social.

**abitacle** n.m. 1. (autom.) Espaci d'una veitura reservat ai personas. 2. Partida d'un avion ò d'una fusada dont si tèn l'equipatge. 3. (mar.) Boita vitrada dont si méton d'instruments de navigacion.

**abitant** n.m. Persona qu'abita, que viu ordinariament dins un luèc: *Un vilatge de tres-cents abitants, lu abitants dei cavèrnas*. Sin.: **estatjant**.

**abitar** vi. Aver la sieu demòra, la sieu residència, dins un luèc. Sin: **restar, estatjar, demorar, estar de maion**: *Dont abites? Dont r'estes?* ◆ vt. Ocupar un luèc, una abitacion: *Abitar una granda ciutat, abitar una pichina maion*.

**àbiti** n.m. (relig. cat.) Pèça dau costume monastic m'un capochon e doi pans d'estòfa que recuèrbon li espatlas e retòmbon sus l'esquina e lo pièch fins ai pens.

**abitual, a** adj. Qu'es devengut una abituda; totplen frequent. Sin.: **comun, costumier, ordinari, usual, corrent**.

**abitualament** adv. Per abituda, en règla generala.

**abituar** vt. Acostumar; faire pilhar una abituda. ◆ **s'abituar (à)** v.pr. Pilhar l'abituda, s'acostumar.

**abituat, -ada** n. Persona que frequenta abitualament un luèc: *Lu abituats d'un cafè*.

**abitud(a)** n.f. 1. Disposicion à agir frequentament dau meme biais. 2. Capacitat que dona la repeticion dei memi accions: *Aver l'abituda de menar de nuèch*. Sin.: **costuma, usança**. ◆ loc. adv. *D'abituda*: Abitualament, de costuma.

**abjecció** n.f. Abaissement moral; infamia, aviliment, caponitge, vergonha, porcaria, ignominia.

**abjècte, a** adj. Que suscita lo mesprètz per la sieu bassessa. Sin.: **vil, infame, mespresable, vergonhós, ignòble**.

**abjectament** adv. D'un biais abjècte.

**abjura** n.f. Abjuracion.

**abjuracion** n.f. Accion d'abjurar. Sin.: **apostasia, renegament, abandon**.

**abjurador, airitz** adj. e n. Persona qu'abjura. Var.: **abjuraire**.

**abjuraire, airitz** adj. e n. Abjurador.

**abjurament** n.m. Abjuracion.

**abjurar** vt. Renonçar solemnement à (una religion, una opinion). Sin.: **si retractar, apostasiar, capitular**.

**abjuratori, òria** adj. Que pertòca l'abjuracion.

**abla** n.f. Pichin peis d'aiga doça de la Familha dei ciprinidats. Var. **ableta**. Sin.: **sòfia**.

**ablacion** n.f. 1. (cir.) Accion de levar totalament ò parcialament un organe, una tumor. 2. (astronaut.) Sublimacion dau materiau dau revestiment d'un aparelh espacial sota l'efècte d'una calor elevada. 3. (geog.) Perda de substància dau releu ò d'un glacier: *Ablacion glaciària*.

**abladar** vi. Semenar de blat. ◆ vt. 1. Donar de blat à: *Abladar li bèstias*. 2. Embladar.

**abladatge** n.m. Provediment en blat.

**ablagir** vt. (*ablagissi*) Assoplir. Var.: **blagir, blasir**.

◆ vi. Blasir.

**ablanquir** vt. (*ablanquissi*) Faire venir blanc. Var.: **blanquir**.

**ablatiu** adj. (astronaut.) Que pòu subir l'ablacion.

**ablatiu** n.m. (ling.) Cas dei lengas à declinasons, expression de la separacion, de l'aluenhament, de l'origina (e, en latin, de l'agent e de l'instrument).

**ableta** n.f. Abla.

**ablocar (s')** v.pr. (*m'ablòqui*) Faire blòc.

**abluacion** n.f. 1. Purificacion rituala prescrita dins mai d'una religion. 2. Purificacion dau calici dins la religion catolica. 3. (let., au plural) *Faire li sieu ablucions*: Si lavar.

**abnegacion** n.f. Sacrifici de la pròpria persona, renonciament.

**abocament** n.m. Accion d'abocar; ponch dont doi conduchs si rejónhon.

**abocant, a** adj. Apetissent, saborós.

**abocar** vt. 1. Metre bot à bot doi canalisacions, doi conduchs. 2. Metre en rapoart doi personas. ◆ **s'abocar** v.pr. Si metre en relacion (sobretot m'una persona pas gaire recomandabla).

**aboçatge** n.m. Boçatge.

**aboconar (s')** v.pr. Si metre façà còntre tèrra.

**abogriment** n.m. Accion d'abogrir ò de s'abogrir.

**abogrir** vt. (agric.) (*abogrissi*) Retardar la creissença de. ◆ **s'abogrir** v.pr. Si replegar sota l'efècte de la secaressa, de l'atge, etc.

**abogrit, ida** adj. Qu'es pas arribat au sieu estadi de desenvolapament normal.

**aboirar (s')** v.pr. S'encalar, en parlant d'una riba, d'un terren, d'una construccion.

**aboissonir** vt. Laissar un terren si curbir d'entoasc. Sin.: **abartassir**. ◆ **s'aboissonir** v.pr. Se curbir d'entoasc.

**abolicion** n.f. Anullacion, abrogacion: *L'abolicion de la pena de moart*.

**abolicionisme** n.m. Doctrina que tende à l'abolicion d'una lèi, d'un usatge.

**abolicionista** adj. e n. Que regarja l'abolicionisme. Persona qu'apara l'abolicion d'una lèi, d'un usatge.

**aboliment** n.m. Abolicion.

**abolir** vt. (*abolissi*) Anullar, abrogar.

**abominablament** adv. D'una mena abominable.

**abominable, bla** adj. 1. Que provòca l'aversion, l'orror: *Un crimi abominable*. 2. Totplen marrit: *Que temps abominable!*

**abominacion** n.f. 1. Desgust, orror que quauqua ren inspira. Sin.: **descoar, aborriment**. 2. La caua qu'inspira aquesta orror.

**abominar** vt. (lit.) Aver en orror. Sin.: **aborrir, aver en òdi, execrar, aunir**.

**abonaçar (s')** v.pr. S'apagar, en parlant de la mar.

**abonaire, airitz** n. Persona que n'en fa abonar una autra.

**abonament** n.m. 1. Convencion ò mercat per l'usatge abitual d'un servici: *L'abonament à un jornal*. 2. (dr. fisc.) Biais d'encaissar li taxas que poàrton sus un même objècte en permetent au contribuable de si liberar còntra un pagament global à tèrmes fixes.

**abonar** vt. Pilhar un abonament per. ♦ **s'abonar** v.pr. Soscriure à un abonament per si-meme.

**abonat, ada** adj. e n. 1. Titulari d'un abonament. 2. Acostumat: *Abonat à la promiera plaça*.

**abondament** n.m. Pagament complementari complit per una empresa de cap à un organisme dins lo quadre d'un plan d'esparnha d'empresa ò de l'accionariat dei salariats.

**abondança (-ància)** n.f. 1. Gròssa quantitat. 2. Ressorsas superiori au necessari: *Viure dins l'abondança*.

**abondant, a** adj. Qu'es en granda quantitat.

**abondantament** adv. En granda quantitat, en abondança.

**abondar** vi. Èstre en granda quantitat.

**abondós, oa** adj. Qu'es en granda quantitat.

**aboniment** n.m. Melhorament.

**abonir** vt. (*abonissi*) Rendre boan ò melhor. Sin.: **melhorar**. ♦ **s'abonir**: Devenir boan ò melhor.

**aboquiar** vt. (*aboquissi*) Menar la cabra au boc.

**aborción** n.f. Expulsion d'un prenhon denant lo tèrme.

**abòrd** n.m. 1. Fach d'arribar dins un luèc. 2. Façon d'abordar ò d'aculhir quauqu'un. Sin.: **abordada**.

**abordable, bla** adj. 1. Dont si pòu arribar: *Una riba facilament abordable*. 2. D'un abòrd facile (persona). 3. Pas tròup car.

**abordada** n.f. 1. Accion d'abordar. 2. Movement que permete d'abordar un tema, una question. Sin. (sens 2): **acèrca**.

**abordaire, airitz** n. Bateu ò nau que n'abòrda una autra.

**abordar** vi. (*abòrdi*) Arribar au ribatge, à la tèrra. ♦ vt. 1. S'aprochar d'una persona per li parlar. 2. Arribar dins un luèc, à un ponch dont si deu passar: *Abordar un viratge*. ♦ fig. *Abordar una question, un problema*: Lu

tractar. Sin.: **acercar**. 3. Acostar un bateu per lo pilhar. Sin.: **arrambar**. ♦ Picar dins un bateu per accident.

**abordatge** n.m. 1. Assaut donat à un bateu. Sin.: **arrambatge**. 2. Collision entre doi bateus. 3. Accion d'arribar au ribatge.

**aborgalir** vt. (*aborgalissi*) Rendre quauqu'un mai sociable, mai civilisat. Sin.: **policiar**.

**aborigène, a** adj e n. Originari d'un país despí li originas, en parlant d'estres umans ò de plantas. Sin.: **natiu, autoctòne, indigène, terradorenc**.

**abornament** n.m. Accion ò resultat d'abornar. Sin.: **bornatge**.

**abornar** vt. (*abòrni*) Limitar. Cf. **bornar**.

**aborrir** vt. (*aborrissi*) (lit.) Detestar. Sin.: **abominar**.

**abortaire, airitz** n. (pej.) Persona que practica d'abortaments illegals. Var.: **avortaire**.

**abortament** n.m. 1. Interrupcion (naturala ò provocada) d'una gestacion. 2. (fig.) Falhiment. Var.: **avortament**.

**abortar** vi. 1. Metre foara un embrion ò un prenhon denant que sigue viable. 2. Pas arribar au tèrme, per un projècte, etc. ♦ vt. Provocar l'abortament (per una frema).

**abortat, ada** adj. Qu'es pas arribat au sieu tèrme. Var.: **avortat**.

**abortir** vi. Abortar.

**abortiment** n.m. Abortament.

**abortit** adj. Abortat.

**abortiu, iva** adj. Que tòca ò permete l'abortament: *Pilula abortiva*. Var.: **avortiu**.

**abortion** n.m. 1. Naissut avant lo tèrme. Sin.: **cagareu, escalha de pòt** (pej.). 2. (pej.) Persona mau facha e pichina. 3. Planta qu'a pas rejonch un desvelopament complet. Var. (toi lu sens): **avorton**.

**aboscar** vt. Metre una tèrra en boases. Sin.: **aboscassir, abosquir**. ♦ **s'aboscar** v.pr. Si curbir d'aubres.

**aboscassir** vt. Aboscar.

**abosquir** vt. (*aboasqui*) Plantar d'aubres. Var.: **boscar, aboscar**.

**abotiment** n.m. Accion d'abotir. Sin.: **capitada**.

**abotir** vi. (*abotissi*) 1. Arribar au sieu tèrme, èstre realisat: *Un projècte qu'abotisse*. 2. Menar fins à quauqua ren ò à un luèc: *La carriera abotisse à la mar, aquò abotisse à ren*.

**abotit, ida** adj. Qu'es estat menat à boana fin: *Un projècte abotit*.

**abotonar** vt. Fixar lu plecs, lu costats, d'un vestiment mé de botons. Var.: **botonar**.

**abraçada** n.f. Accion de doi personas que s'abràcon.

**abraçament** nm. Abraçada.

**abracar** vt. (mar.) Rendre redde un cordatge.

**abracar** vt. Atacar (una persona, una banca, etc.) sota la menaça d'una arma. Sin.: **bracar**.

**abraçar** vt. Pilhar una persona entre lu braç. Sin.: **embraçar**.

**abramar** vt. Voler, desiderar ardentament.

**abramat, ada** adj. (fig.) Avide: *Èstre abramat d'onors.* Sin. **afamat, assedat.**

**abrandament** n.m. Fuèc grandàs que provòca de degalhs màgers. Sin.: **brasàs, cremador, incendi.**

**abrandar** vt. Metre lo fuèc à quauqua ren. Var.: **embrandar.** Sin.: **cremar, incendiar, calar fuèc à, brutlar, embrasar, enflamar, aflamar, abrar.** ◆ **s'abrandar** v.pr. Pilhar fuèc. Var.: **embrandar.** Sin.: **s'embrasar, s'enflamar, s'aflamar.**

**abrar** vt. Abrandar.

**abrasadura** n.f. 1. Soudadura facha au mejan d'un aligatge ò d'un metal fonedíss per jónher doi pèçs metalliqui. 2. Aliatge ò metal emplegat per aquesta soudadura.

**abrasaire** n.m. Soudaire que fa una abrasadura.

**abrasar** vt. (tecn.) 1. Frustar en fretant. 2. Soudar per lo biais d'una abrasadura.

**abrasion** n.f. Accion, fach d'abrasar.

**abrasiu, iva** n.m. e adj. Si di d'una substància que pòu frustar per fretament: *Podrà abrasiva.*

**abrejar** vt. Abreviar.

**abrejat** nm. Abreujat.

**abrenar** vt. Donar de bren à.

**abrenonciar** vi. Renonçar solemnement à una religion. Sin. **abjurar, denegar.**

**abreujar** vt. Abreviar.

**abreujat** 1. Forma reducha d'un tèxto mai llòng. 2. Obratge que contèn en forma reducha una sciença, una tecnica, etc.: *Un abreujat d'istòria.* Sin.: **compendi, compendion, resumit.**

**abreujatiu, iva** adj. Abreviatiu.

**abreviacion** n.f. Reducció grafica d'un mòt ò d'un grop de mòts.

**abreviar** vt. (*abrèvi, classic abrèvii*) 1. Diminuir la durada. 2. Diminuir la longuessa (d'un tèxto, d'un racònte, etc.). 3. Acorchar un mòt en supriment una partida dei letres ò dei sillabas. Sin.: **compendiar, resumir.**

**abreviatiu, iva** adj. Que sièrve à notar una abreviacion: *Signe abreviatiu.* Sin. **abreujatiu.**

**abreviator** adj. Abreviatiu.

**abriaga** n.f. (bot.) Gramenosa vivaça que li sieu granas son toxiqui e dónon una mena d'embriaguesa. Var.: **briaga, embriaga.**

**abric** n.m. Partida dau parc dau bestiari destinada au pastre. Dins d'uni valadas, sinonime de **adrech.**

**abricar (s')** v. pr. (Còntes) Si parar, si pimpanar.

**abricòt** n.m. Fruch de l'abricotier. ◆ (adj. inv.) Color de l'abricòt. Var.: **ambricòt, arbicòt, aubricòt.**

**abricotier** n.m. (bot.) Aubre dei flors blanqui ò ròsi que vènon avant li fuèlhas, cultivat per lu sieus fruchs. Var.: **ambricotier, arbicotier, aubricotier.**

**abridolar** vt. (*abridòli*) Jónher lu ralhs dau camin de fèrre en pauant de bridòlas. Var.: **bridolar.**

**abrieu** n.m. Abrieu.

**abriu** n.m. Quatren mes de l'an. Var.: **abrieu.**

**abriva** n.f. 1. Movement fach per si lançar. *Pilhar l'abriva:* Si lançar, faire un movement per si donar la

foarça de si lançar. 2. Foarça que possa un còrs, un èstre en movement, e l'estirassa dins una direction. Sin.: **butada, vanc.**

**abrivacion** n.f. Acreissement de la velocitat d'un còrs en movement en un moment precís ò durant un espaci de temps precís. Sin.: **acceleracion.**

**abrivada** n.f. Manifestacion dont si làchon lu tòros per carriera avant la fièra.

**abrivaire** n.m. (neol.) Organe, manelha ò pedala, que fa variar lo regime d'un motor. Sin.: **accelerator.**

**abrivament** n.m. Impetuositat, ardor.

**abrivar** vt. Lançar, donar un movement rapide. Sin.: **accelerar.** ◆ **s'abrivar** v.pr. Si lançar.

**abrivau** n.m. Esperon.

**abrogable, bla** adj. Que si pòu abrogar.

**abrogacion** n.f. Accion d'abrogar: *L'abrogacion d'una lèi.* Sin.: **aboliment, abolicion.**

**abrogar** vt. Anullar, abolir (una lèi, un decret, etc.).

**abrotar** vt. Desgrelhar.

**abrotidura** n.f. Desgrelhadura.

**abrotiment** n.m. Desgrelhament.

**abrotir** vt. (*abrotissi*) Desgrelhar.

**abruar** vt. (*abruï*) Faire pàisser li bèstias sus la bruia, sus l'òrle d'un prat. ◆ **s'abruar** v.pr. S'acostar d'un bòrd, d'una bruia.

**abrupte, a** adj. Que la sieu penda es foarça clinada. Sin.: **escalabró, ribassut, rèbe.**

**abrutiment** n.m. Accion d'abrutir. Sin.: **abestiment.**

**abrutir** vt. (*abrutissi*) 1. Rendre abrutit, estupide. 2. Sobrecargar: *Abrutir un escolan de travalh.*

**abrutissent, a** adj. Qu'abrusse. Sin.: **abestissent.**

**abrutit, ida** adj. e n. Qu'a de dificultats à capir, qu'a de reaccions lentes. Sin.: **abestit, abestiassat.**

**abscès** n.m. Amàs de postemas dintre lo còrs. Sin.: **apostemidura.**

**abscissa** n.f. (mat.) Nombre associat à la posicion d'un ponch sobre d'una drecha graduada e orientada. Promiera coordonada cartesiana d'un ponch (la segonda es **l'ordonada** e la tèrca la **quòta**).

**absença (-éncia)** n.f. 1. Fach de non èstre present. 2. (dr.) Estat d'una persona que la sieu existènça es renduda mau-segura en rason d'una disparicion ò d'una mancança de nòvas. 3. Moment d'inatencion, breva perda de memòria; suspension brutal de la consciència, ma sensa tombada ni convulsions. Sin.: **manga, mancança.**

**absent, a** adj. e n. 1. Qu'es pas present; mancant. 2. De cu l'existença es pas juridicament segura. ◆ adj. (lit.) Despensierat, distrach: *Un regard absent.*

**absentar (s')** v.pr. S'alunhar per un moment.

**absentisme** n.m. Fach d'èstre sovent absent.

**absentista** adj. e n. Persona qu'es sovent absenta.

**absida** n.f. Extremitat en mièg-ceucle dau còr d'una glèia.

**absidial** adj. Que si rapoarta à l'absida.

**absidiola** n.f. Pichina capèla que tòca l'absida.

**absinti** n.m. Liquor aromatisada mé d'aissent.

**absintisme** n.m. Intoxicacion à l'absint.

**absoludament** adv. 1. Totalament, completament: *Aquò es absolutament faus.* 2. Sensa resèrva ni restriccion: *Devi absolutudament partir.* 3. (ling.) *Vèrbo transitiu emplegat absolutudament:* Sensa complement.

**absolucion** n.f. 1. (relig.) Perdon, remission dei pecats. 2. (dr.) Accion d'absòlvre juridicament l'autor d'una infraccion.

**absolut, uda** adj. 1. Complet, total, sensa resèrva. 2. Sensa concession: *Jutjament absolut.* 3. Que tèn d'eumeme la sieu justificacion, sensa limitacion: *Dieu absolut, poder absolut.* 4. (mat.) *Valor absoluta d'un nombre real:* Valor d'un nombre sensa pilhar en consideracion lo sieu signe.

**absolut** n.m. Cen qu'existe en defoara de tota condicion (per oposicion à *relatiu*).

**absolutisme** n.m. Regime politic dins lo quau toi lu poders son sota l'autoritat exclusiva dau cap d'estat.

**absolutista** adj. e n. Qu'apartèn à l'absolutisme.

**absolutòri, òria** adj. Qu'a lo poder d'absòlvre.

**absòlvre** vt. 1. (dr.) Dispensar de la pena l'autor d'una infraccion. 2. (relig.) Remetre lu sieus pecats à un penitent.

**absorbar** vt. Absorbir.

**absorbèire** n.m. Dispositiu fach per absorbir: *Absorbèire d'umiditat.*

**absorbent, a** adj. Que pòu absorbir. Var. **surbent**.

**absorbiment** n.m. Fach, accion d'absorbir, de surbir. Sin.: **absorcion, surbiment**.

**absorbir** vt. (*absorbissi, absòrbi*) 1. Faire penetrar ò laissar penetrar: *L'esponga absorbisse l'aiga.* 2. Pilhar una bevenda, un aliment, un medicament. 3. Faire disparéisser: *Lo negre absorbisse lo lume.* Sin.: **surbir**. 4. Ocupar tot lo temps (de quauqu'un).

**absorcion** n.f. Absorbiment.

**absorptiu, iva** adj. Qu'a lo poder d'absorbir.

**absòut, absòuta** n. Persona perdonada, innocentada. Var. **absolvut**.

**absòuta** n.f. Darriera preguiera à la glèia per una persona defuntada.

**abstèmi, ia** adj. e n. Que s'abstèn de beure d'alcohòl per de rasons religioï, morali ò medicali.

**abstencion** n.f. Fach, accion de s'abstenir de faire una accion. ◇ Especialament: Fach de non participar à un vòte.

**abstencionisme** n.m. Actituda d'aquel que practicon l'abstencion.

**abstencionista** n. Persona que conselha l'abstencionisme ò s'abstèn dins una eleccion.

**abstenir** (s') v.pr. (*m'abstèni*) 1. Renonçar à faire quauqua ren. 2. Si privar voluntariament de quauqua ren. 3. Renonçar à agir. 4. Non pilhar part à un vòte.

**abstinença (-éncia)** n.f. Accion de se privar voluntariament de quauqua ren. ◇ Especialament: castitat.

**abstinent, a** adj. e n. Que practica l'abstinença.

**abstraccion** n.f. 1. Accion d'abstraire, resultat d'aquesta accion. ◇ *Faire abstraccion de:* Non tenir còmpte de. 2. Idea abstracha.

**abstrach** adj. 1. Que resulta ò que tòca una abstraccion: *Idea abstracha.* Contr.: **concret**. 2. Privat de caractèr concret ò de referença à d'elements materials. 3. Que non cèrca de representar la realitat, non figuratiu: *Art abstrach.*

**abstrach** n.m. 1. Cen qu'es abstrach. 2. *L'abstrach:* L'art abstrach. *Un abstrach:* Un pintre abstrach.

**abstrachament** adv. D'una façón abstracha.

**abstraire** vt. (*abstràii*) Isolar, separar mentalament una idea, una proprietat, etc. per li considerar à despart.

◆ **s'abstraire** v.pr. S'isolar mentalament per pensar, meditar, etc.

**abstrat** adj. Abstrach.

**abstrús, usa** adj. (lit.) Malaisat de capir.

**abstrusitat** n.f. Caractèr abstrús.

**absurdament** adv. D'una façón absurdada.

**absurde, da** adj. Contrari à la lògica, à la rason. ◇ (filos.) Caracterisat per l'absènça d'un sens preestabilit, d'una finalitat donada, dai existentialistas.

**absurde** n.m. Cen qu'es absurde. 1. *Rasonament per l'absurde:* Rasonament que valida una proposicion en mostrant que la sieu negacion mena à una contradiccion. 2. (filos. e let.) Absurdetat dau monde e de la destinada humana.

**absurdetat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es absurde. 2. Causa absurda: *Dire una absurdetat.* Var.: **absurditat**.

**absurditat** n.f. Absurdetat.

**abús** n.m. Usatge pas justificat ò abusiu: *L'abús d'alcòl, de tabac.* - Espec. 1. Injustícia causada per lo marrit usatge qu'es fach d'un drech, d'un poder: *Faire cessar un abús.* 2. (dr.) *Abús de poder, d'autoritat:* Abús comés per una persona en particular un fonscionari, que passa li limitas fixadi per li dispociions reglementari. ◇

*Abús de fidança:* Delicte que consistisse à destornar de bens confidats à títol precari. ◇ *Abús de bens socials:* Delicte d'un accionari ò d'un dirigent qu'emplega de bens d'una societat còntre lu interès de la dicha societat.

**abusança** n.f. Exageracion.

**abusar** vt. ind. (*de*) 1. Faire un usatge excessiu ò marrit de: *Abusar dau tabac.* 2. *Abusar d'una frema:* la violentar. ◆ vt. (lit.) Enganar una persona credula ò complasenta. ◆ **s'abusar** v.pr. (lit.). S'enganar, si faire d'illusions.

**abusiu, iva** adj. Que constituisse un abús.

**abusivament** adv. D'una façón abusiva.

**abutada** n.f. Impulsion, possada.

**abutar** vt. Possar. *À la vai que t'abuti:* Mau fach, basta que sigue.

**abuton** n.m. Impulsion, possada.

**Ac** Simbòle de l'actini.

**aca** n.f. Vuechena letra de l'alfabet, jamai à l'iniciala en niçard, que s'atròva combinada dins lu gropes **CH, LH** e **NH**. Var.: **acha**.

**acabada** n.f. Acabament, fin.

**acabaire, acabairitz** adj. e n. Que despende lo sieu aver fins à l'acabar. Sin.: **degalhairer, escampaire**.

**acobament** n.m. Accion d'acabar, execucion completa (d'un travalh). Sin.: **acobada, fin**.

**acabar** vt. Finir completament. Sin.: **complir, clavar, terminar.**

**acablament** n.m. Estat d'una persona abatuda, acablada, fisicament ò moralament.

**acablant** adj. De natura à acablar.

**acablar** vt. Impauar à quauqu'un quauqua ren de penòs: *Acablar de travalh.* ◇ (absol.) *Calor, nòva que acabla.* Sin.: **aclapar, acaurar.**

**acabar (s')** v.pr. Si cabrar. Var.: **s'encabrar.**

**acàcia, acacià** n.m. 1. (bot.) Aubre ò aubrilhon sovent espinós, d'environ 600 espècias, per la màger part cultivadi sota lo nom impròpre de *mimòsa*, per li sieu flors jauni e odoroï regropadi en pichini tèstas esferiqui. 2. (cor.) Robinier faus acàcia, aubre espinós, dei flors blanqui e odoroï que si poàdon manjar en binhetas (que si di *pan de sant Nicòla*). Var.: **càcia, cacier, gàcia.** Sin.: **gasilha.**

**acadèmia** n.f. 1. Societat de gents de Letras, de sapients ò d'artistas: *Acadèmia dei Scienças.* 2. En França, circonscripció administrativa de l'ensenhament. 3. Luèc dont si practica un art, un juèc, etc.: *Una acadèmia de dansa, de bilhard.* 4. (b.-a.) Figura dessenhada, pintada ò esculptada à partir d'un modèle viu e nud.

**academic, a** adj. 1. Pròpri à, relatiu à una acadèmia: *L'inspeccio academica.* 2. (pej) Fach segond una règla ò una nòrma, convencional, sensa originalitat.

**academicament** adv. D'un biais academic.

**academician, a** n.m. Sòci d'una acadèmia.

**academisme** n.m. Imitacion sensa originalitat dei règels e dei modèles tradicionals.

**academista** adj. e n. Artista troup academic.

**acadian, a** adj. e n. D'Acàdia. ◇ Parlar francò-canadian emplegat dins l'est dau Canadà.

**acaduquir** vt. Faire venir caduc.

**acaissellar** vt. Agantar m'ai dents.

**acajó** n.m. 1. Aubre dei regions tropicali, en Àfrica e en Amèrica. (Familha dei meliceas). 2. Boasc d'aquel aubre, que tira sus lo roge, emplegat en fustaria. 3. *Acajó à poms:* Anacardier.

**acalculia** n.f. (neur.) Impossibilitat patologica de renonóisser li chiffres, de li emplegar, de faire d'operacions aritmètiqui.

**calefes** n.m. (zool.) Classa de carnmarinas grandassi.

**acalinhar** vt. Calinar, calinejar.

**acalorament** n.m. 1. Accion ò resultat d'acalorar. 2. Resultat d'una solelhada.

**acalorar** vt. Escaufar.

**acaloric, a** adj. Sensa calorias: *Un regime acaloric.*

**acamalar** vt. Camalar.

**acambiar** vt. Passar au dessobre d'un repompeu en auçant una camba. Var.: **encambar, escambarlar.**

**acaminaire, airitz** n. Guida.

**acaminament** n.m. Accion de s'acaminar (s'encaminar) ò d'acaminar (encaminar). Var.: **encaminament, endralhada, adralhada.**

**acaminar** vt. Metre en camin. Sin.: **adralhar, encaminar, endralhar.** ◇ **s'acaminar:** 1. S'aviar de cap à un luèc. 2. Anar de cap à una capitada, un abotiment.

**acamp** n.m. Reünnion, amassada. Sin.: **acampada, amassada.**

**acampament** n.m. Luèc equipat d'installacions per campear.

**acampar** vt. 1. Portar, transportar. 2. Reunir. Var.: **recampar.** ◇ **s'acampar** v.pr. 1. Si reunir. 2. Campear.

**acampejar** vi. Campear.

**acampestrir** vt. (*acampestrissi*) Enermassir. ◇ **s'acampestrir** v.pr. S'enermassir.

**acanada** n.f. Cen que s'acana en un còup solet.

**acanaire, airitz** n. Persona qu'acana la frucha.

**acanalar** vt. 1. Canalizar. 2. Drenar (3).

**acanalatge** n.m. Drenatge.

**acanar** vt. 1. Batre li brancas d'un aubre m'una cana per n'en faire tombar la frucha. 2. Mesurar m'una cana ò m'un baston.

**acanat** adj. *Öli acanat:* Öli fach mé d'olivas acanadi.

**acanatge** n.m. Accion d'acanar.

**acandolar** vt. 1. Faire venir de pràctigas dins un negòci per lo bieis de la qualitat de la mèrc, la benvolència dei emplegats, etc.: *Un negòci ben acandolat.* Sin.: **apracticar.** 2. (abusiu) Aprovedir un negòci.

**acanèia** n.f. Pichin cavau ò ega que va à l'amble.

**acanelar** vt. Metre una canela sus una bota per n'en traire lo contingut.

**acanhar (s')** v.pr. Emplegar tota la sieu energia per capitar à quauqua ren. Var.: **s'encanhar, s'encaïnar, s'afogar.**

**acanhardar (s')** v.pr. 1. Si metre au soleu dins un luèc assostat. 2. Si ligar embé de monde gaire condrech. Sin. (segond sens): **s'agusardir.** Var.: **s'acanhardir** (per lu doi sens).

**acaniment** n.m. Fach de s'acanir, tenacitat, obstinacion.

**acanir (s')** v.pr. (*m'acanissi*) 1. Persegre quauqu'un, quauqua ren, mé violença, ostilitat: *S'acanir còntra quauqu'un.* 2. S'obstinar.

**acanit, ida** adj. Que mòstra de tenacitat.

**acant** n.m. (bot.) 1. Planta ornamentala dei fuèlhas longui, recorbadi, vèrdi, cultivada en Occitània. 2. (arquit.) *Fuèlha d'acant* ò *acant:* Ornament d'arquitectura inspirat de la fuèlha d'aquesta planta, caracteristica dei capiteus corintians.

**acantaceas** n.f.pl. (bot.) Familha de plantas tropicali dei fuèlhas en oposicion e dei fruchs à capsula, que lo tipe n'es l'acant.

**acantarís** n.m.pl. (zool.) Familha de protozoaris marins.

**acantelar** vt. Pauar sus lo canteu. ◇ **s'acantelar** v.pr. Desbauçar (Luceram).

**acantocefale** n.m. (zool.) Animau vermicòrme parasite d'un vertebrat.

**acantonament** n.m. Cantonament.

**acantonar** vt. 1. Possar dins un canton, còntra un obstacle qu'empacha de regular. 2. Metre dins

l'impossibilitat de si sostraire à una situacion embarrassanta. Var.: **cantonar**. Sin.: **enconhar**. ◆ **s'acantonar** v.pr.: Manifestar la sieu marrida umor en si metent dins un canton ò en faguent lo morre.

**acantopterigian** n.m. Mena de peis que d'uni dei sieus nadarèlas son sostengudi per lo biais d'una armadura espinosa, coma la pèrca.

**acantòsi** n.f. 1. (bot.) Acreissement anormal d'espinas d'uni plantas parasitadi, deugut à de fonges. 2. (zool.) Modificacion patologica de la pèu, tocant majament lu cans.

**acaparraire, airitz** n.m. Persona qu'acaparra. Var.: **encaparraire**.

**acaparrament** n.m. Accion d'acaparar. Lo resultat d'aquesta accion. Var.: **encaparrament**.

**acaparrar** vt. 1. Si faire mestre exclusiu de quauqua ren, s'en reservar l'usatge. 2. Ocupar completament lo temps, la pensada de quauqu'un. Var.: **encaparrar**.

**acapir** vt. (*acapissi*) Capir.

**acapitar** v.impers. Si produrre, en parlant d'un eveniment. Var.: **capitar**.

**acaponir** (s') v.pr. Devenir paurós, capon.

**acaptar** vt. [aka'ta] Escondre. Sin.: **celar, amagar, rescondre**. ◆ **s'acaptar** v.pr. *S'acoconar per fin de s'escondre.* Sin.: **s'agromicelar, s'agromelir, s'acoassar, s'acoatar, s'acantonar, s'aconilhar, grapaudejar**.

**acar** n.m. Acarian.

**acarament** n.m. Accion de si confrontar, de marcar lo sieu desacòrdi. Sin.: **confrontacion, enfrentament, confront**.

**acarar** vt. Marcar lo sieu desacòrdi à respièch de quauqu'un ò de quauqua ren. Sin.: **confrontar, afrontar**. ◆ **s'acarar** v.pr. Si dreicar contrà quauqu'un ò quauqua ren en seguida à un desacòrdi.

**acaricide, a** adj. e n.m. Si di d'un produch que destruge lu acarians.

**acarian** n.m. *Acarians:* Òrdre d'aracnides de pichina talha, per un beu nombre parasiti. Var.: **acar**.

**acariòsi** n.f. Malautia dei òmes e dei bèstias provocada dai acarians.

**acarnir** (s') v. pr. Perseguir embé testarditge, secutar sensa tràva. Sin.: **s'acarnassir**.

**acarpe, a** adj. Si di d'una planta sensa frucha.

**acastelament** n.m. (mar.) Acastilhatge.

**acastilhar** vt. Garnir un bateu dau sieu acastilhatge.

**acastilhatge** n.m. 1. Ensèms dei superestructuras d'un bateu. 2. Quincalharia marina.

**acatalepsia** n.f. 1. (filos.) Impossibilitat de conóisser quauqua ren d'una mena segura. 2. (med.) Deficiéncia mentala caracterizada per lo dubi, l'incertitud, l'incomprendença.

**acataleptic, a** adj. Relatiu à l'acatalepsia.

**acaule, a** adj. (bot.) Sensa pen apparent. Var.: **acaulescent**. Contr.: **caulescent**.

**acaulescent, a** adj. Acaule.

**acauradura** n.f. Pression.

**acaurament** n.m. Acauradura.

**acaurar** vt. 1. Pressar, esquiçar: *Acaurar lo boton d'au lume*. 2. Punir, condamnar en despasant la mesura: *Lo juge l'a acaurat*.

**acauradament** adv. 1. En pressant. 2. En aguent la man lorda: *Punir acauradament*.

**acavalar** vt. (constr.) Apontelar un barri.

**accedar** vi. Accedir.

**accedir** vt.ind. (*accedissi*) (à) 1. Donar accès, per una porta, un portau. 2. Arribar (à un estat, à una situacion).

**accedre** vi. (*accèdi*) Accedir.

**accelerando** adv. [*afjele'rañdo*] (mús.) (mòt it.) En accelerant lo movement.

**acceleracion** n.f. 1. Aumentacion de la velocitat d'un còrs en movement. ◆ (sc.) Variacion positiva ò negativa de la velocitat d'un mobile per unitat de temps. 2. Aumentacion de la rapiditat d'execucion: *Acceleracion de l'accion dins un roman*.

**accelerar** vt. (*accelerà*) Aumentar la velocitat de. ◆ vi. Anar mai vito: *Lo tren accelerà*. ◆ **s'accelerar** v.pr. Devenir mai rapide: *Lo ritme s'accelerà*.

**accelerat** n.m. (cín.) Efècte especial que dona l'illusion d'un movement mai rapide.

**accelerator, tritz** adj. Que permet d'accelerar, en parlant d'una foarça, d'un dispositiu.

**accelerator** n.m. 1. Organe, generalament pedala ò ponhada, que permet de faire variar la velocitat d'un veïcule. 2. (quim., fis.) Substança que permet d'aumentar la velocitat d'una reaccion. 3. Produch que permet de redurre la durada de presa dau betum ò dau gip. 4. (fis.) Aparelh que comunica de velocitats totplen elevadi à de particulas cargadi, per estudiar li estructuras de la matèria.

**accelerografe** n.m. Aparelh que sièrve à enregistrar l'acceleracion d'un movement.

**accelerometre** n.m. Aparelh que sièrve à mesurar l'acceleracion d'un movement.

**accent** n.m. 1. Façon de prononciar, intonacion, ritme pròprios à l'elocucion d'una region, d'un mitan: *L'accent ponchut, l'accent marelhés*. 2. (fon.) Messa en evidéncia d'una sillaba, d'un mòt ò d'un grop de mòts dintre la cadena parlada: *Accent tonic, accent d'intensitat*. ◆ *Metre l'accent sobre (sus)*: metre en evidéncia, atraire l'atencion sobre. 3. Inflexion, intonacion de la voz: *Un accent de sinceritat*. 4. Signe grafic plaçat sobre una vocala per notar un fach fonetic: *Accent agut (‘), greu (‘)*.

**accentar** vt. Accentuar.

**accentuacion** n.f. 1. Fach d'accentuar, de s'accentuar, lo sieu resultat. 2. Accion d'accentuar una sillaba ò un mòt. 3. Accion d'autrejar d'accents à de vocalas.

**accentual, a** adj. (fon.) 1. Que poarta l'accent. 2. Relatiu à l'accent. Var.: **accentuau**.

**accentuar** vt. (*accentui*) 1. Renforçar, intensificar: *Accentuar un esfoarç*. 2. Prononciar una sillaba, una vocala, un mòt, en lu marcant d'un accent. ◆ Plaçar un accent sobre (una vocala). ◆ **s'accentuar** v.pr. Devenir mai intense: *Lo frèi s'es accentuat*.

**accentuau, ala** adj. Accentual.

**acepcion** n.f. Sens particulier de l'emplec d'un mòt.

**acceptabilitat** n.f. (ling.) Per un enonçat, una frase, fach d'estre acceptat, capit dai locutors d'una lenga.

**acceptable, a** adj. 1. Que pòu èstre acceptat. 2. (ling.) Qu'a un caractèr d'acceptabilitat.

**acceptacion** n.f. Fach d'acceptar quauqua ren.

**aceptar** vt. (*accèpti*) [a'setí] Consentir à pilhar, à recevre, à admetre.

**accès** n.m. 1. Cen que permete d'arribar en un luèc, una situacion, etc. 2. (inform.) procedura de recèra ò d'enregistrament dintre la memòria d'un computador. 3. Periode de manifestacion intensa d'un estat fisic, afectiu, etc.: *Accès de febre, de dolor*.

**accessibilitat** n.f. Caractèr de cen qu'es accessible.

**accessible, a** adj. Que pòu èstre rejonch, que si pòu abordar: *Un luèc accessible*. 2. Que si pòu capir: *Un tèxto accessible*.

**accession** n.f. 1. Accion d'accendir à quauqua ren: *Accession à la proprietat*. 2. (dr.) Extension dau drech de proprietat en seguida au restacament d'una caua accessòria à la caua principal. 3. (dr.intern.) Adesion à una convencion internacionala d'un Estat qu'a pas participat à la sieu elaboracion.

**accessit** n.m. Dsition onorifica qu'es autrejada ai candidats classificats just après lu premiats: *Obtenir un accessit de latin*.

**accessòri, òria** adj. Segondari, qu'acompanha una caua principal: *De spesa accessòri*.

**accessòri** n.m. 1. Cen qu'es accessòri: *Cau destriar l'accessòri de l'essencial*. 2. (sovent au plural) Pèça destinada à completar un element principal: *Accessòris d'automobila*. 3. Element que s'ajonhe au vestit en li s'armonisant (sac, cintura, etc.). 4. Objècte, element dau decòr ò dei costumes dins una comèdia ò un film.

**accessoriament** adv. D'una façòn accessòria.

**accessorisar (-izar)** vt. Decorar mé d'accessòris.

**accessorista** n. Au cinema ò dins un teatre, persona que s'ocupa de recampar lu accessòris necessaris à un film ò à un espectacle.

**accident** n.m. 1. Eveniment imprevist, malurós: *Un accident de camin de ferre, un accident de la rota*. Sin.: **auvari**. *Mandar d'accidents* (à): Sovetar lo mau (à). ◇ *Pilhar un (l') accident*: Pilhar mau. ◇ *Costar l'accident*: Costar totplen car. ◇ *Pear l'accident*: Pear totplen. ◇ *Un bosin de l'accident*: Un bosin foart. ◇ (dr.) *Accident dau travalh*: Accident que capita pendent lo travalh ò à causa dau travalh. 2. Eveniment que modifica l'anar dei cauas: *Un accident de percors*. ◇ *Per accident*: Per azard, per astre. 3. (mus.) Alteracion (dièsi, bemòl ò becaire) en defoara de la tonalitat. 4. *Accident dau terren*: Inegalitat dau releu. 5. (filos.) Atribut non necessari, qualitat relativa. Contr.: **substància, essència**.

**accidents** interj. Sièrve à marcar l'irritacion ò l'estonament. Sin.: **malapèsta, maugrabeu, mautrest**.

**accidental, a** adj. 1. Deugut à un accident: *Moart accidental*. 2. (filos.) De l'accident. Contr.: **substancial**.

**accidentalament** adv. D'una mena accidental.

**accidentar** vt. Causar un accident, un dam (à quauqu'un).

**accidentat, ada** adj. Que presenta d'accidents, d'inegalitats: *Un terren accidentat*. ◆ adj. e n. Qu'a subit un accident: *Una veitura accidentada, un accidentat de la rota*.

**accidentologia** n.f. Estudi scientific dei accidents de veïcules motorisats e dei sieu consequéncias corporali.

**accion** n.f. 1. Fach, facultat d'agir, de complir quauqua ren (per oposicion à la pensada e à la reflexion): *Passar à l'accion, un ôme d'accion*. 2. Acte, manifestacion concreta de la pensada de quauqu'un, d'un grope: *Lo mobile d'una accion*. ◇ *Vèrbo d'accion*: Vèrbo que sièrve à exprimir una accion (per oposicion à *vèrbo d'estat*). ◇ (filos.) Acte envisatjat dau ponch de vista de la sieu valor moral. ◇ *Accion de gràcia*: Remerciament adreçat à Dieu, per un benfach. 3. Efècte produch per quauqua ren ò quauqu'un qu'agisse d'un biais determinat: *L'accion dau govèrn, l'accion de l'acide, l'accion d'un remèdi*. ◇ (mecan.) Grandessa egala au doble dau produch de l'energia cinetica per la durada dau trajecte. 4. Movement collectiu: *Accion revendicativa*. ◇ Engatjament militari, combat. 5. Ensèms dei eveniments d'un racònte, considerats dins la sieu progression: *Unitat d'accion*. 6. Exercici d'un drech en justicia.

**accion** n.f. Títol que representa una part de sòci dins d'uni societats: *Crompar, vendre d'accions*.

**accionable, a** adj. Persona còntra cu si pòu entamenar una accion en justicia.

**accionaire** n.m. (mecan.) Dispositiu que permetre d'agir sobre un mecanisme, un sistema, per n'en modificar lo fonctionament ò l'estat.

**accionament** n.m. Accion de metre en servici, en fonction, un engenh, un motor. Sin.: **aviament**.

**accionar** vt. Faire fonctionar, metre en movement (un mecanisme, un sistema).

**accionari, ària** n. Persona qu'a d'accions dins una societat.

**accionariat** n.m. 1. Division en accions d'au capital d'una societat. 2. Fach d'estre accionari. 3. Ensèms dei accionaris.

**accipitride** n.m. *Accipitrides*: Familha d'auceus rapacis coma lo busard.

**ace** n.m (mòt anglés per **as**) ['ejs] Bala ganhanta sus un servici que l'adversari non pòu tocar, au tennis.

**acefal(e), a** adj. 1. Sensa tèsta: *Estàtua acefala*. 2. Qu'a minga individualitat afortida.

**acefales** n.m.pl. Classa de molluscs sensa tèsta diferenciada.

**acefalia** n.f. Mauformacion congenitala consistent en la mancança de tèsta.

**acendre** vt. (*acendi*) Alumar un fuèc, lo lume. Sin.: **alumar, alumenar, atubar** ◆ **s'acendre** v.pr. S'enflamar.

**acendum** n.m.sing. Brotihes per acendre lo fuèc. Sin.: **brondilhas, buscalhas, brodilhas**.

**aceraceas** n.f.pl. Familha d'aubres que lo tipe n'es l'agast.

**acerar** vt. Aponchar.

**acerat, ada** adj. Ponchut.

- acerbament** adv. D'una faïçon acèrba.
- acèrbe, a** adj. Agressiu, mordent: *De paraulas acèbri.*
- acerbitat** n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es acèrbe.
- acèrca** n.f. Movement que permete d'abordar un tema, una question. Sin.: **abordada**.
- acercar** vt. Accion d'abordar un tema, una question. Sin. **abordar**.
- certament** n.m. Assegurança, pròva, donadi per un esrich, un document oficial. Sin.: **afortiment, certificacion, atestacion**.
- acertar** vt. Assegurar, certificar, atestar.
- acescença** n.f. Aciditat.
- acescent, a** adj. Acide.
- acetabulària** n.f. Alga àlverda, pichona, unicellulària, de la Mar Mediterranea.
- acetabol(e)** n.m. (anat.) Cavitat articulària de l'òs iliac, que receup la tèsta dau femur.
- acetabulifèrs** n.m.pl. Molluscs céfalopòdes provedits de ventosas.
- acetal** n.m. (quim.) Còrs obtengut per accion dei aldeïdes sobre lu alcòls (nom generic).
- acetalisacion (-izacion)** n.f. Tresmudar en acetal per lo biais de l'accion d'un aldeïde sus un alcòl.
- acetaldeïde** n.m. (quim.) Etanal.
- acetamida** n.f. Amida de l'acide acetic,  $\text{CH}_3\text{CONH}_2$ .
- acetanilide** n.m. Substança obtenguda en partant d'anilina e d'acide acetic glacial.
- acetarsòl** n.m. Medicament arsenical emplegat per lo tractament de la sifilís, de l'amebiasa e de la diarrea.
- acetat** n.m. (quim.) Sau ò estèr de l'acide acetic: *Acetat d'alumini.* ◇ *Acetat de cellulòsa:* Estèr acetic de la cellulòsa, constituent de fibras textilas, de matèrias plastiqui, de films, etc. Sin.: **acetilcellulòsa, acetocellulòsa.**
- acetazolamida** n.f. Sulfamida emplegada coma diuretic.
- acetic** adj. *Acide acetic:* Acide  $\text{CH}_3\text{CO}_2\text{H}$  que dona lo sieu gust au vinaigre. Sin.: **acide etanoïc.**
- acetificacion** n.f. Fach d'estre acetificat; transformacion en vinaigre.
- acetificador** n.m. Recipient ò installacion per tresmudar lu liquides alcolics en vinaigre.
- acetificar** vt. Convertir en vinaigre, en acide acetic.
- acetil(e)** n.m. Radical univalent  $\text{CH}_3\text{CO}-$  que deriva de l'acide acetic.
- acetilacetona** n.f. Liquide obtengut per la condensacion de l'acetat d'etil mé l'acetona en presença de sòdi.
- acetilcellulòsa** n.f. Acetat.
- acetilcolina** n.f. Mediator quimic liberat per lu nèrvius parasimpaticos. Trasmetaire de l'estat dau soam, mandat per lo nucleu dau reticulat pontic gigantò-cellulari (situat au centre dau cerveu). L'acetilcolina manda d'influx de desvelh de cap à la rusca cereblala (cortex) e aviva lu nucleus de comanda dei uèlhs, lu nucleus de comanda endràlon una activitat oculària e bàrron lo passatge ai influx motors que vènon de la rusca e blòcon lu influx sensitius. La rusca es adoncas totalament isolada dau defoara e dei sensacions corporali, lo cerveu fonciona à vuèi.
- acetilcolinesterasa** n.f. Enzima naturalament presenta dins lo còrs uman, que provòca la destruccion de l'acetilcolina, n'evitant coma aquò una accion excessiva. Var.: **acetilcolinesterasi.**
- acetilcolinesterasi** n.f. Acetilcolinesterasa.
- acetilcoenzima** n.f. Substança qu'afraira l'acide acetic e una coenzima, essencial dins lo metabolisme dei cellulas.
- acetilcoenzima A** n.f. Coenzima que juèga un ròtle capital dins lo metabolisme dei aliments per l'òme e l'anima.
- acetilène** n.m. Idrocarbure non saturat gasós  $\text{HC}\equiv\text{CH}$ , obtengut en particular en tractant lo carbure de calci per l'aiga.
- acetilenic, a** adj. Que deriva de l'acetilène.
- acetili** n.m. Radical univalent que vèn de l'aide acetic.
- acetilsalicilic** adj. *Acide acetilsalicilic:* Aspirina.
- acetilure** n.m. Derivat metallic de l'acetilène.
- acetimètre** n.m. Aparelh per determinar la quantitat d'acide acetic qu'es contenguda dins un liquide.
- acetobacter** n.m. Bacteria qu'es responsable de la transformacion de l'alcòl en acide acetic.
- acetocellulòsa** n.f. Acetat de cellulòsa.
- acetomètre** n.m. Acetimètre.
- acetona** n.f. Liquide incolor (CH<sub>3</sub>COCH<sub>3</sub>) inflamable, d'una odor eterea, que s'emplega coma solvent.
- acetonemia** n.f. (med.) Presença anormala d'acetona ò de còrs vesins dins lo sang.
- acetonemic, a** adj. Que regarja l'acetonemia.
- acetonuria** n.f. Presença d'acetona dintre li urinas.
- acetós, oa** adj. Qu'a lo gust dau vinaigre.
- acetòsi** n.f. Malautia dau bestiari romiaire deuguda à la presenza anormala de còrs cetonics.
- acetositat** n.f. Gust de vinaigre d'uni plantas.
- acha** n.f. H, vuechena letra de l'alfabet. Var.: **aca.**
- acha** n.f. Instrument format d'un fèrre trencant fixat à l'extremitat d'un mànegue e que sièrve à fendre e à talhar. Cf. **destrau, destralón.**
- achabir** vt. (*achabissi*) Finir completament, despensar tot un aver. Sin.: **acabar.**
- achacós, oa** adj. Pas en boana santat, fragile de santat.
- achapamosca(s)** n.m. Chapamosca(s).
- achapar** vt. 1. Rejónher: *Lo ciclista achapa l'adversari.* 2. Agantar un objècte, una malautia. 3. Pilhar dins una leca. 4. Arrestar: *Lu policiers an achapat lo ladre.* 5. Enganar: *Mi siéu laissat achapar.* Var.: **chapar.** Sin.: **agantar, peçugar, recaçar.**
- achiу (èstre)** loc. 1. Aver acabat un travalh ò quauqua ren. 2. *Èstre achiу de tot:* Aver fach tot dintre la sieu vida. 3. Non aver plus de sòus. 4. Èstre à la fin de la sieu vida. 4. *Si metre, èstre achiу:* Si metre, èstre à l'aise.
- A.C.H.T.** Corticoestimulina.
- aciclic, a** adj. Qu'es pas sotamés à un cicle.

**acicicular(i), a (-ària)** adj. 1. Si di dei fuèlhas en forma de poncha. 2. Si di d'una disposicion de cristals en forma d'aigulhas.

**acide, a** adj. 1. Qu'a un gust aigre, ponhent: *Una bevenda tròup acida.* 2. Desagradiu, blessant: *De paraulas acidi.* 3. (quim.) Qu'a li proprietats d'un acide. ◇ (geol.) *Ròca acida:* Ròca endogèna que contèn mai dau 60 dau cent de silice. – (pedol.) *Soal acide:* Soal que lo sieu pH es inferior à 6,5.

**acide** n.m. 1. (quim.) Còrs idrogenat que la sieu solucion dintre l'aiga dona d'ions  $H_3O^+$ , qu'agisse sobre li basas e lu metals en formant de saus e fa virar au roge la tenchura de vira-soleu. 2. (fam.) Acide lisergic dietilamide, L.S.D. (dròga).

**acide-alcòl** n.m. Compauat organic dotat de foncions à l'encòup acidi e à alcòl.

**acidificable, a** adj. Que pòu èstre transformat en acide.

**acidificacion** n.f. (quim.) Fach de transformar ò d'èstre transformat en acide.

**acidificant, a** adj. e n. Si di d'una substància qu'a la proprietat de rendre acide, de transformar en acide.

**acidificar** vt. 1. Rendre mai acide. 2. (quim.) Transformar en acide.

**acidimètre** n.m. 1. Aparelh per dosar lu acides. 2. Aparelh que sièrve à mesurar l'aciditat dau lach e dau vin.

**acidimetria** n.f. Mesura de la concentracion d'un acide.

**acidimetric, a** adj. Relatiu à l'acidimetria.

**acidifile, a** adj. (bot.) Si di d'una planta que si desenvopa ben sus un soal acide (coma lo bruc).

**aciditat** n.f. 1. Sabor acida, aigra. 2. Caractèr mordent: *D'uni paraulas acidi.* 3. (quim.) Caractèr acide d'un còrs.

**acidò-alcalimetria** n.f. Mesura dau caractèr acide ò alcalin d'un mitan.

**acidò-basic, a** adj. *Equilibre acidò-basic:* Raport constant entre acides e basas dintre l'organisme, que si concretisa dins l'estabilitat dau pH sanguin.

**acidocetòsi** n.f. (med.) Acidòsi m'una presencia de còrs cetonics dintre lo sang, observada dintre d'unu diabètas greus.

**acidofile, a** adj. (biol.) Cosinofile.

**acidòsi** n.f. (patol.) Estat dau sang quora presenta una aciditat excessiva.

**acidotic, a** adj. Relatiu à l'acidòsi.

**acidulacion** n.f. Accion d'acidular.

**acidular** vt. Rendre leugierament acide.

**acidulat, ada** adj. D'una sabor leugierament acida: *Una caramelada acidulada.*

**acier** n.m. Aliatge de ferre e de carbòni (pas mai dau 1,8 dau 100). ◇ *Acier inoxidabile:* Acier resistent ai agents de la corrosion fins à 300°C. ◇ *Acier laminat:* acier à tenor en carbòni limitada, que permete d'obtenir per laminatge de tòlas, de ralhs, de profilats.

**acieracion** n.f. Accion d'acierar; lo sieu resultat.

**acierar** vt. 1. Convertir (lo ferre) en acier. 2. Garnir d'acier.

**acierat, ada** adj. Que contèn d'acier: *Fonda acierada.*

**acieratge** n.m. Operacion que consiste à donar à un metal la duretat de l'acier.

**acierenc, a** adj. Qu'es d'acier. Sin.: **acierós.**

**acieria** n.f. Usina dont si fa l'acier.

**acierista** n. Especialista de la fabricacion de l'acier.

**acierós, oa** adj. Acerenc.

**acilacion** n.f. Fixacion d'un radical acile sus una molecula.

**acil(e)** n.m. Radical organic  $RCO^-$ , que si trova dins lu acides carboxilats.

**acimar** vt. 1. Talhar la cima d'un aubre, etc. Sin.: **descimelar, destestar.** 2. (mar.) Faire inclinar d'aut en bas (una verga). Sin.: **apicar.**

**acimatge** n.m. (mar.) Accion d'acimar. Sin.: **apicatge.**

**acimatar** vt. Rebrondar un aubre à la sieu cima.

**acina** n.f. Frucha de l'aubrespin. Var. **acinèla, pomparadís.**

**acinèla** n.f. Acina.

**acinier, a** n. Aubrilhon espinós dei baranhias, provedit de flors blanqui ò ròsi. Sin. **espina blanca, arsenier.**

**acip** n.m. Acipada (2).

**acipada** n.f. 1. Accion ò fach de s'acipar. 2. Fach per un còrs, un projectile, de n'en picar un autre. ◇ *Ponch d'acipada:* Endrech dont a picat un projectile. Var. **acip.**

**acipador** n.m. 1. Repompeu, causa de revèrs, dificultat. 2. (c. de f.) Butada.

**acipar (s')** v.pr. Tombar, si picar en tèrra, picar dau morre, s'estramaçar, especialament après aver urtat quauqua ren.

**acivadar** vt. Donar de civada (à un cavau, etc.).

**aclafir** vt. (*aclafissi*) Emplir completament. Var.: **clafir, claufir.**

**aclafit, ida** adj. Si di d'una persona profundament convencuda de la sieu superioritat, à respièch d'una idea, d'un sentiment. Sin. **embeugut.** Var.: **claufit, clafit.**

**aclamacion** n.f. Crit de gaug ò d'entosiasme, d'estrambòrd, d'afogada. Sin.: **ovacion.**

**aclamar** vt. Saludar per de crits d'entosiasme. Sin.: **ovacionar.**

**aclapaire** n.m. Aclapamoart.

**aclapament** n.m. Accion d'aclapar, de soterrar. Sin.: **soterrament, enterrament.**

**aclapamoart** n.m. Persona que soterra lu moarts. Sin.: **aclapaire, tombassier, sotèrramoart.**

**aclapar** vt. 1. Recurbir ò tapar de pèiras: *Aclapar un potz.* 2. Soterrar: *Aclapar lo fems.* 3. (fig.) Acablar.

**aclimatibilitat** n.f. Qualitat de cen qu'es aclimatatable.

**aclimatiable, a** adj. Que pòu èstre aclimatat.

**aclimatacion** n.f. Fach, accion d'aclimatatar ò de s'aclimatatar. *Jardin d'aclimatacion, zoo.*

**aclimatament** n.m. Adaptacion d'un èstre vivent à un novel environament, un noveu clima, etc.: *L'aclimatament à l'altituda.*

**aclimatatar** vt. Abituar à un clima, à un ambient. ♦

**s'aclimatatar** v.pr. S'abituar à un clima, à un ambient.

**aclin, a** adj. Portat naturalament à. Var. **enclin.**

**aclinament** n.m. Disposicion, tendença naturala à quauqua ren. Sin.: **propension**.

**acloridia** n.f. Mancança d'acide cloridric dins la secrecion gastrica.

**acnè** n.f. Dermatòsi caracterisada per de botons sobre la cara: *Acnè juvenila*, qu'apareisse à la pubertat.

**acneïc, a** adj. Relatiu à l'acnè; tocat per l'acnè.

**acneïfòrme, a** adj. Que retipa l'acnè.

**acoador** n.m. Braç d'un sèti per pauar lu coes. Sin.: **apiejador**.

**acoassar (s')** v.pr. S'acaptar, s'acoconar per s'esconde: «*En un canton s'acoassa*» (RANCHER).

**acoatar (s')** v.pr. Acoassar.

**acoblament** n.m. 1. Accion d'acoblar, de s'acoblar. 2. Raprochament fisic de doi individús d'una mema espècia e de sexe opauat, per assegurant la reproduccio. 3. Joncion de doi elements mecanics; dispositiu que permete aquela joncion.

**acoblar** vt. 1. Jónher, rendre solidari dins lo fucionament: *Acoblar doi ròdas, doi motors*. 2. Reünir doi per doi: *Acoblar doi bèstias per traire une carreta*. 3. Unir per la reproduccio lo mascle e la femèla d'una espècia pariera. ♦ **s'acoblar** v.pr. S'unir per si reprodure. Sin.: **coïtar**.

**acockada** n.f. Frema que vèn d'acochar.

**acockairar** vt. Persegre, caçar.

**acockament** n.m. Accion d'acockar: *Acockament sensa dolor, acockament natural, acockament prematurat*. Sin.: **jacilha**.

**acockar** vi. e vt. ind. Metre au monde: *Acockar d'una filha*. Sin.: **ajaçar, pichonar** (fam.) ♦ vt. Ajudar (una frema) à metre au monde.

**acoconar (s')** v.pr. Si faire tot pichin, si replegar, per s'esconde, si refugiar: *S'acoconar dins un canton*. Sin.: **s'acaptar, s'agromicelar**.

**acodolar** vt. Tuar, acockairar à còups de còdols, de pèiras, etc. Sin.: **apeiregar, lapidar**.

**acofène** n.m. Fach de ressentir de bosins parasites dintre li aurelhas, que poàdon anonciar ò afortir una baissa de l'agudessa auditiva.

**acoidador** n.m. Braç de cadieràs, etc.

**acolada** n.f. 1. Accion de sarrar quauqu'un entre lu braç en signe d'afeccion, d'amistat ò per la remessa d'una decoracion: *Recevre l'acolada*. Sin.: **embraçada**. 2. Signe tipografic ({}) per reünir de mòts, de linhas, d'elements matemàtics, etc. ♦ (mús.) *Acolada orizontala*, que permete de gropar de portadas.

**acolar** vt. 1. Reünir m'un trach ò m'una acolada: *Acolar doi paragrafes*. Sin.: **agropar**. 2. Jónher, ligar: *Acolar una particula au sieu nom*.

**acolia** n.f. Mancança de secrecion bilària.

**acolit(e, a)** n.m. 1. (pej.) Companh, complici. 2. À la glèia, aqueu que sièrve lo prèire à l'autar.

**acolitat** n.m. Un dei quatre òrdres minors de la Glèia que son li foncions d'acolit, d'exorcista, de lector e de portier.

**acolitar** vt. 1. S'adreiçar bruscament ò brutalament à quauqu'un. Sin.: **apostrofar, semonsar**. 2. Intimar à quauqu'un de donar d'explicas tocant un fach. Sin.:

**interpelar**. 3. Manifestar lo sieu maucontentament tocant un fach. Sin.: **semonsar, blaimar, assasonar**.

**acoloriment** n.m. Accion de colorar ò de coloriar.

**acolorar** vt. Acolorir.

**acolorir** vt. Donar una color à quauqua ren. Sin.: **colorar, acolorar, encolorar**.

**acoloria** n.f. Mancança de pigments dins l'urina.

**acomblir** vt. (*acomblissi*) Comblar.

**acomencament** n.m. Varianta de **començada, començament**. Sin.: **entamenada, principi**.

**acomençar** vt. Varianta de **començar**. Sin.: **entamenar, principiar, emprincipiar**.

**acomètre** n.m. Aparelh per mesurar l'audida. Sin.: **audiometre**.

**acometria** n.f. Mesura de l'audida. Sin.: **audiometria**.

**acomodacion** n.f. 1. Accion d'acomodar quauqua ren à un usatge, à una fin; fach de s'acomodar, adaptacion. 2. (biol.) Ensèms dei modificacions morfologiqui e fisiologiqui que permeton à un individú de s'adaptar à un mitan e de li sobreviure. 3. (fisiol.) Modificacion de la corbadura dau cristallin de l'uèlh, que permete la formacion d'un imatge net sus la retina.

**acomodament** n.m. Acordament, compromés.

**acomodant, a** adj. Qu'es dubèrt au dialògue. Sin.: **conciliant, complasent, bravàs**.

**acomodar** vt. 1. Alestir, adobar (quauqua ren que si manja). 2. Adaptar, apariar: *Acomodar lo parlar ai actes*.

♦ vi. Realisar l'acomodacion, en parlant de l'uèlh. ♦

**s'acomodar** v.pr. 1. S'adaptar, s'acordar. 2. S'acontentar, se satisfaire: *S'acomodar de tot*.

**acomodat** n.m. (biol.) Cambiament adaptatiu intransmissible presentat per un èstre vivent en defoara dau sieu mitan abitual.

**acomolacion** n.f. Accion d'acomolar. Var.: **acomolament, acumulacion**. Sin.: **amolonament**.

**acomolador** n.m. Acumulador. Var.: **acumulator**.

**acomolament** n.m. Acomolacion.

**acomolar** vt. 1. Acumular. 2. Comblar, acomblir.

**acompanhada** n.f. 1. Seguida de personas que n'acompanhon una autra per li faire onor. Sin.: **cortègi, mainada**. 2. Personas au servici d'una autra.

**acompanhaire, airitz** n. Persona qu'acompanha. Var.: **acompanhator, acompanhatritz**.

**acompanhamant** n.m. 1. Accion, fach d'acompanhar. 2. Seguida, escòrta. Var.: **acompanhada**. 3. Caua qu'acompanha. 4. (mús.) Partidas vocali ò instrumentalí que sotènon la partida principal.

**acompanhar** vt. 1. Anar ensèms mé quauqu'un, li faire companhia: *Acompanhar quauqu'un fins à la poarta*. 2. (mús.) Jugar de música m'un cantaire ò mé d'autres misicians. ♦ **s'acompanhar** v.pr. Jugar d'un instrument en cantant: *S'acompanhar à la guitarra*.

**acompanhator, tritz** n. Acompanhaire. Var.: **acompanhairitz**.

**acomplexar** vt. Donar de complèxes. ♦

**s'acomplexar** v.pr. Agantar, subir de complèxes.

**acompliment** n.m. Fach, accion d'acomplir, d'acabar; realisacion. Var. **compliment, adempliment**. Sin. **acobament**.

**acomplir** vt. 1. Faire: *Acomplir lo sieu dever.* 2. Realisar completament, acabar.

**acomplit, ida** adj. 1. Acabat, finit: *Lo fach acomplit*, que si pòu pas revenir sobre. 2. Perfècte dins lo sieu genre: *Un artista complit*. Var.: **complít**.

**acòmpte** n.m. Soma que si dona per retenir una locacion ò una mèrc que si vòu crompar.

**acondroplasa** n. Persona pertocada per l'acondroplasia.

**acondroplasia** n.f. (patol.) Anomalia congenitala de l'esquelèt ligada à de trebolaments de la creissença dei cruiassetèlas de conjugason que provòcon un arrèst dau desvelopament dei oàs en longuessa.

**acondroplasic, a** adj. Relatiu à l'acondroplasia.

**aconilhar (s')** v.pr. S'acantonar, en parlant d'un coniu que si vòu amagar. Sin.: **s'acoassar, s'acaptar**.

**aconit** n.m. (bot.) Flor mai que toxica que creisse sus una planta presenta dins li pasturas montanhòli e dins lu endrechs foarça aigaiós (Familha dei ranonculaceas). Sin.: **estrangolalops, capulet blau**.

**aconitina** n.f. Alcaloïde extrach de l'aconit.

**aconsegre** vt. (*aconsegui*) Còrrer darrier quauqu'un ò quauqua ren per l'agantar ò lo rejónher. Var. **consegre, persegre, aconseguir**. Sin. **acockiarar, percaçar, perseguir, ajónher**.

**aconseguir** vt. (*aconseguissi*) Aconsegre.

**aconsentir** vt. e intr. Consentir.

**acontentament** n.m. Accion d'acontentar; estat d'aqueu que non desidèra ren de mai. Var. **contentament**. Sin.: **aise**.

**acontentar** vt. Rendre content, satisfaire: *Contentar li praktigas.* ◆ **s'acontentar (de)** v.pr. Limitar li sieu envuèias, li sieu pretensions: *S'acontentar de gaire*. Var.: **contentar**.

**acoquinar (s')** v.pr. Si ligar embé de monde de marrida fama, sensa moralitat. Sin.: **s'encarraunhar, s'agusardir, mandronejar**.

**acorcha** n.f. Camin mai cort. Var.: **escorcha**.

**acorchament** n.m. Accion, fach d'acorchar.

**acorchar** vt. Faire mai cort.

**acorcossonir (s')** v.pr. S'emplir de corcossons.

**acordable, a** adj. Que si pòu acordar.

**acordador** n.m. Autís, clau per acordar un instrument de música.

**acordaire, airitz** n. Persona qu'acòrda d'instruments de música: *Un acordaire de pianos*.

**acordalhas** n.f.pl. (vièlh) Promessa mutuala de maridatge; la ceremonia que l'acompanha. Sin.: **promessa**.

**acordament** n.m. 1. Accion de s'acordar, de si metre en armonia. Var. **acòrdi, acordança**. 2. Convencion escircha entre doi ò mantu Estats. Sin.: **tractat, pati**.

**acordança** n.f. Acordament, acòrdi.

**acordar** vt. (*acòrdi*) 1. Consentir à donar, à autrejar quauqua ren à quauqu'un: *Acordar una aumentacion de*

*salari.* 2. (mús) a. Reglar un instrument per que sigue just. b. Metre d'unu instruments au meme diapason. 3. (ling.) Aplicar à un mòt una règla d'acòrdi: *Acordar lo verbo m'au subjècte.* 4. Armonisar d'uni colors. ◆ **s'acordar** v.pr. 1. a. Se metre d'acòrdi. b. Anar d'acòrdi. 2. (ling.) Èstre en acòrdi (m'un autre mòt): *L'adjectiu s'acòrda m'au nom.* 3. Anar ben ensèms, per de colors.

**acordatge** n.m. Travalh que consistisse de contrarotlar e d'acordar un instrument de música. Var.: **acòrdi**.

**acordeon** n.m. Instrument de música portatiu, à claus ò à botons, que li sieu ancas son accionadi per un bofet: *Acordeon cromatic, acordeon diatonic*.

**acordeonista** n. Persona que juèga de l'acordeon.

**acòrdi** n.m. 1. Entenduda, armonia entre doi pesonas que partéjon d'ideas, de sentiments. ◇ *D'acòrdi:* Aí. ◇ *Si metre d'acòrdi:* Arribar à s'entendre. ◇ *Anar d'acòrdi:* s'entendre. ◇ *Èstre d'acòrdi:* Partejar una idea. 2. Arranjament entre doi personas ò mai, doi partidas ò mai: *Acòrdi salarial.* 3. (mús) a. Ensèms de sons musicals emés en meme temps. b. Accion d'acordar un instrument; lo sieu resultat. 4. (ling.) Raport entre de mòts ò de formes: *Acòrdi en genre e en nombre.* 5. Armonia entre de causas: *Un acòrdi de colors*.

**acòrdi-quatre** n.m. Acòrdi entre partenaris socials, que sièrve de basa à d'autres acòrdis mai detalhats.

**acoria** n.f. Mancança congenitala de la color dau vistón.

**acórrer** vi. Venir leu leu. Sin.: **s'acorsar**.

**acorsar** vt. Aconsegre. ◆ **s'acorsar** v.pr. Acórrer.

**acosmíc, a** adj. Que pertòca l'acosmisme.

**acosmisme** n.m. Sistema filosofic que nèga l'existença de l'univèrs en defoara de Dieu.

**acosmista** adj. Partidari de l'acosmisme.

**acostable, a** adj. Que pòu èstre acostat.

**acostada** n.f. (mar.) Accion d'acostar; lo sieu resultat. Sin.: **acostament**.

**acostar** vt. (acoasti) 1. S'aprochar, se plaçar bòrd còntra bòrd, en parlant d'un bateu. 2. Abordar quauqu'un per li parlar.

**acostic, a** adj. Relatiu à la percepcion dei sons.

**acostica** n.f. 1. Partida de la fisica que regarda l'estudi dei sons. 2. Qualitat d'un luèc en foncion de la propagacion dei sons.

**acostician, a** n. Persona que s'entrèva d'acostica.

**acostumada (à l')** (loc.) Abitualament.

**acostumança** n.f. Fach de s'acostumar, de s'abituar plan planin à quauqua ren: *Acostamança au bosin.* ◇ (espec.) Adaptacion que permete à un individú de suportar de dòsis totjorn mai foarti d'una substància toxica: *Acostumança à l'alcòl, au tabac, à la dròga.*

**acostumar** vt. Dispauar quauqu'un à suportar ò à faire quauqua ren; abituar. ◆ **s'acostumar** v.pr. (à) S'abituar (à).

**acotador** n.m. Conhet.

**acotar** vt. (*acòti*) 1. Blocar, immobilisar un veïcule, un objècte pesant au mejan de tròç de boasc o autre per lo mantenir en plaça. Var.: **cotar**. Sin.: **conhar**. 2. Blocar

acotatge

bruscament lo funcionament d'un motor. ◆ **s'acotar** v.pr. 1. S'apiejar. 2. Si blocar, s'enraiar. Var.: **si cotar**.

**acotatge** n.m. Blocatge. Var.: **cotatge**. Sin.: **enraiment**.

**acotiledon, a** adj. e n. (bot.) Que lu sieus cotiledons son gaire ò pas desenvolupats. Var.: **acotiledoneu**.

**acotiledoneu, ea** adj. Acotiledon.

**acrà** n.m. Boleta de merluça pilada ò de pulpa de liume mesclada de pasta à binheta e cuècha dins l'òli bulhent (coïna creòla).

**acracia** n.f. Doctrina que foarabandisse tot poder politic. Sin.: **anarquia**.

**acrania** n.f. Mancança totala ò parciala de crani.

**acre** n.m. Vièlha mesura agrària variabla d'un país à l'autre (valia pas luènh de 52 ares en França).

**acre, a** adj. Qu'a una odor ò una sabor foarti, irritant.

**acreditacion** n.f. Per un jornalista, autorisacion d'intrar dins d'un luècs.

**acreditar** vt. 1. Rendre credible, versemblable: *Li pròvas trovadi acredítón aquela tesi*. 2. Faire durbir un crèdit à quauqu'un dins una banca. 2. Donar autoritat à una persona per que represente un país: *Acreditar un ambassador*. ◆ **s'acreditar** v.pr. Devenir credible.

**acreditat, ada** adj. Si di d'un jornalista qu'es autorisat à intrar dins d'un luècs.

**acreditor, tritz** n. (dr.) Persona que dona la sieu garantida en favor d'una autra persona.

**acrèire** vt. Encrèire.

**acreissement** n.m. Aumentacion, accion d'acréisser. Var.: **creissement, creis, creissença**. Sin.: **aument**.

**acreissent, a** adj. (bot.) Que creisse encara après la fecondacion, en parlant d'una partida de la flor autra que lu ovaris.

**acréisser** vt. Aumentar l'intensitat ò l'importança de: *Acréisser la riquesa d'un país*. Var.: **créisser, encréisser**. Sin.: **aumentar**.

**acrespir** vt. (*acrespissi*) Metre lu bèrris en desòrdre. Sin.: **escarpinar, emberrir**.

**acridian** n.m. *Lu acridians*: Familha d'insèctes ortoptèrs, sautaires, erbívòres, sovent gregaris e migradors, cen que n'en fa à-n-aqueu ponch lu piègers enemics de la vegetacion.

**acridina** n.f. Còrs organic azotat que si tròva dins lo quítran dau carbon de terra, à la basa d'una classa màger de colorants.

**acridona** n.f. Derivat cetonic de l'acridina.

**acrifòrme, a** adj. De la forma d'un acridian.

**acrilic** adj. *Acide acrilic*: Acide obtengut per oxidacion de l'acroleïna. ◇ *Pintura acrilica*: Pintura emulsion obtenguda per dispersion de pigments dins un latex deugut à la polimerisacion dau metacrilat de metil.

**acrilic, a** adj. e n. Si di d'una fibra sintetica, polimèr de l'acrilonitrile.

**acrilonitrile** n.m. (quim. org.) Compauat, obtengut à partir dau propilèn, de formula  $H_2C=CH-C\equiv N$ .

**acrimonia** n.f. Agror de caractèr, de lengatge. Sin.: **amarum, ràbia, renadissa, ronha**.

**acrimoniós, oa** adj. Persona que manifesta d'acrimonia, de marrida umor. Sin.: **amar, rabiós, renós, ronha, raspinhós**.

**acroanexia** n.f. Privacion d'oxigène ai extremitats.

**acrobacia** n.f. 1. Exercici d'acrobata. 2. (fig.) Comportament ò biais de faire perilhós ò discutible.

**acrobata** n. 1. Artista de circ ò de music-hall que fa de numèros d'agilitat, d'adreiça ò de foarça. 2. (fig.) Persona qu'a de biais de faire complicats ò perilhós: *Un acrobata de la política*.

**acrobatic, a** adj. Que tèn de l'acrobacia.

**acrocar** vt. (*acròqui*) Aganchar.

**acrocefal(e), a** adj. Que patisse d'acrocefalia.

**acrocefalia** n.f. Mauformacion patologica dau crani.

**acrocianòsi** n.f. Coloracion blavinèla dei extremitats (dets, nas, aurelhas,...).

**acrodinia** n.f. Malautia infantila que la sieu causa es desconossuda, marcada per de trebolums dolorós e vasomotors dei extremitats.

**acrofòbia** n.f. Fòbia dei luècs elevats.

**acroleïna** n.f. Aldeïde etilenic volatile e sufocant obtengut per desidratacion de la glicerina ò per oxidacion dau propilèn, de formula  $CH_2=CH-CH=O$ .

**acromatic, a** adj. 1. Que laissa passar lo lume blanc sensa lo descompauar. 2. Que pilha pas lu colorants, en parlant d'un constituent cellulari.

**acromatisar (-izar)** vt. (opt.) Remediar à l'aberracion cromatica d'un sistema optic.

**acromatisme** n.m. (opt.) Absença dei irrigacions qu'acompanhon l'imatge fornít per una lentilha. – Proprietat d'un sistema optic acromatic.

**acromatocit(e)** n.m. Globet roge qu'a perdut la sieu matèria coloranta.

**acromatopsia** n.f. Afeccion de la retina qu'empacha de destriar li colors, majament lo roge e lo verd.

**acromatopsic, a** adj. Pertocat per l'acromatopsia.

**acròme, a** adj. 1. Que non es pigmentat, en parlant d'una lesion. 2. En negre e blanc, per una fotografia.

**acromegalia** n.f. Ipertrofia non congenitala pertocant li mans, lu pens, lo pièch e de còups li viscèras, particuliera ai adultes.

**acromelalgia** n.f. Crisis paroxistiqui marcadi per de brutladuras e de formigaments ai extremitats dei membres ligadi à de trebolums vasomotors.

**acròmi** n.m. Apofisi sobrina de la platèla.

**acromia** n.f. (med.) Decoloracion de la pèu per mancança ò disparicion dau pigment cutaneu normal (melanina).

**acronime** n.m. Sigla que si pòu prononciar coma un mòt vertadier: **sida, lasèr, radar**, etc.

**acropatia** n.f. Dolors de extremitats.

**acropòli** n.f. 1. Partida mai auta dei ciutats grèqui. M'una majuscula: *L'Acropòli*: L'acropòli d'Atenas.

**acrosòma** [akru'soma] n.m. Extremitat anteriora dei espermatozoïdes. Var.: **acro-sòma**.

**acrostic** n.m. Poesia que li promieri letras dei vers forma un mòt (tema general de la composicion, nom de l'autor, dau destinatari).

**acrotars(e)** n.m. Part escaumoa que si tròva dessobre li patas dei passerons.

**acrotèri** n.m. 1. Sòcle dispauat ai extremitats ò à la cima d'un fronton e que supoarta li estàtuas ò d'autres ornamenti. 2. Ornament de terralha ò de marmo pauat sus aqueu supoart.

**acrotoracics** n.m.pl. Familha de crustaceus parasites dei molluscs.

**acte** n.m. 1. Tota accion humana, voluntària ò non e considerada coma un fach objectiu e complit: *Un acte de bontat*. – *Faire acte de*, testimoniar de: *Faire acte de boana volontat, de coratge*. ◇ (psicol.) *Passatge à l'acte*: Realisacion d'un desir que fins aquí èra contengut. ◇ (psican.) *Acte mancat*: Comportament socialament inadaptat que realisa un desir inconscient. – (filos.) *En acte*: Qu'es à s'acomplir ò qu'es ja realisat (contr.: *En potència*). ◇ (relig.) Vanc espiritual: *Acte de fe*. 2. Decision ò operacion destinada à produrre un efècte de drech. 3. (dr.) Escrich que constata una operacion ò una situacion juridica: *Un acte de venda, un acte de naissença*.

**acte** n.m. Au teatre, caduna dei divisions principali d'una pèça.

**actea** n.f. Planta granda, verina, de la Familha dei ranonclaceus dei boascos aigalhós.

**actina** n.f. Una dei proteïnas constitutivi dau citosquelet (l'autra es la tubulina).

**actini** n.m. Element quimic radioactiu de simbòle Ac e de nombre atomic 89.

**actinia** n.f. Polipe marin que si tanca sus li ròcas dau ribatge per lo biais de ventosas e provedits d'una corona de banas. Sin.: **anemònà de mar, rustuguet**.

**actinic** n.m. Nom dei irradiaments que congrèlhon una reaccion química.

**actinidia** n.f. Mena d'aubrilhon escalaire de la Familha dei actinidaceas, que la sieu frucha es lo kiwi.

**actinidaceas** n.f.pl. Familha de plantas lenhoï e peludi.

**actinides** n.m.pl. Gropes d'elements químics analògues à l'actini.

**actinifèr, a** adj. Que congrèlha un irradiament radioactiu.

**actinilogia** n.f. (fis.) Part de la fisica qu'estudia lu irradiaments e sobretot lu sieus efèctes químics e biologics sus li foncions umani e animali.

**actinobacillòsi** n.f. Malautia dau bestiari romiaire vesina de l'actinomicòsi.

**actinòfri** n.m. *Actinòfris*: Classa de protozoaris dei aigas doci e saladi.

**actinomètre** n.m. (fis.) Aparelh que mesura lu irradiaments.

**actinometria** n.f. Mesura de l'intensitat dei irradiaments e en particular aquelu dau soleu.

**actinometric, a** adj. Que pertòca l'actinometria.

**actinomicetal(e)s** n.m.pl. Òrdre de bacterias que la sieu forma retipa aquela dei fonges coma lo bacille de la tuberculòsi, de la lebra e de la difteria.

**actinomicèt** n.m. *Actinomicèts*: Classa de bacterias vesina dei actinomicetales.

**actinomicòsi** n.f. Malautia dei boïns, dei porcins e dau can, deuguda à un actinomicèt, que si manifèsta per d'apostemiduras poiroï de la boca ò seroï e que pòu finda tocar l'òme.

**actinomòrf(e), a** adj. (bot.) Si di d'una planta qu'a li flors simetriqu à respièch d'un axe.

**actinon** n.m. (quim.) Isotòpe dau radon, gas que vèn de la fission de l'actini.

**actinoscòpia** n.f. Examèn optic d'un organo per transparença ò per difusion.

**actinòt** n.m. Anfibòla calcica, magnesica e ferrifèra, monociclica de color vèrda.

**actinoterapia** n.f. Terapia per lo biais dei rais e particulierament per lu ultraviolets dins lo tractament de la tuberculòsi, de la nosadura e de l'espasmofilia.

**actitud(a)** n.f. 1. Biais de tenir lo còrs, postura. ◇ (coregr.) En dança classica, postura m'ai braç e una dei cambas levats. 2. Biais de si comportar m'ai autres.

**actiu, iva** adj. 1. Qu'agissse, qu'a una activitat, que demanda d'energia ò necessita de l'activitat: *Èstre actiu en despièch de l'atge, Faire de recèrcas activas*. ◇ *Metòde actiu, ensenhamant actiu*, tipe d'ensenhamant que laissa l'iniciativa à l'escolan. 2. Que juèga un ròtle efectiu, qu'es en activitat, en exercici: *Un sòci actiu*. – *Populacion activa*: Ensèms dei personas qu'an una activitat professionala. – *Vida activa*: Període d'activitat professionala de la vida. – *Armada activa*: Totalitat dei foarças armadi en exercici en temps de patz. 3. Qu'agisse eficaçament: *Un remèdi actiu*. 4. (ling.) *Forma, votz activa*: Construccion dont lu subjècte dau vèrbo es l'agent. Contr.: **passiu**.

**actiu** n.m. 1. Cen qu'una persona a, per oposicion à cen que deu (lo passiu). 2. Persona qu'apartèn à la populacion activa. 3. (ling.) Forma, votz activa.

**activa** n.f. Armada activa: *Un oficier d'activa*.

**activable, a** adj. Que pòu èstre activat.

**activacion** n.f. 1. Accion d'activar; acceleracion. 2. (quim.) Aumentacion de la reactivitat d'un còrs, essencialament per absorcion de radiacions.

**activador, airitz** adj. (fis. nucl., quim.) Qu'es capable d'activar.

**activament** adv. D'un biais actiu: *Es recercat activament*.

**activar** vt. 1. Rendre mai viu, mai actiu. ◇ (quim.) Sotametre à una activacion. 2. Rendre mai rapide: *Activar lo movement*. ◆ **s'activar** v.pr. Faire mai leu per complir quauqua ren. Sin.: **si preissar, si bolegar, faire leu**.

**activat, ada** adj. (fis. quim.) rendut mai apte à agir per una activacion: *Carbon activat*.

**activisme** n.m. 1. Actituda politica que preconisa l'accion dirècta e la propaganda activa. 2. Attituda moralà que mete en avant li necessitats de la vida e de l'accion mai que lu principis teorics.

**activista** adj. e n. Partidari de l'activisme.

**activitat** n.f. 1. Ensèms dei fenomènes per li quali si manifèsta una forma de vida, un funcionament: *Activitat individuala, un volcan en activitat*. 2. Vivacitat e energia dintre l'accion de quauqu'un; dinamisme. Sin.: **bolejadissa, enavant, bolega**. 3. Accion d'una persona,

**actografe**

d'una societat, d'una nacion dins un domeni definit; domeni dont s'estende aquesta activitat: *L'activitat professionala.* 4. *En activitat:* a. En exercici, en servici. Contr.: **en disponibilitat, pensionat, retirat.** b. En funcionament: *Una societat en activitat.*

**actografe** n.m. Aparelh per enregistrar li activitats locomotritz d'una persona ò d'un animau.

**actografia** n.f. Ensèms de tecnicas d'enregistrament e de mesura per conóisser cronologicament li activitats locomotritz d'una persona ò d'un animau.

**actografic, a** adj. Relatiu à l'actografia.

**actograma** n.m. Enregistrament dei activitats locomotritz d'una persona ò d'un animau.

**actor, actritz** n. 1. Artista que juèga la comèdia au teatre ò au cinema. Sin.: **comedian.** 2. Persona que pilha una part determinanta dins una accion, una decision.

**actual, a** adj. 1. Qu'existe dins lo moment present, l'epòca presenta: *Tractar un subjècte actual.* 2. (filos.) Real, efectiu (contr.: **virtual**).

**actualament** adv. En aquesto moment. Sin.: **per l'ora.**

**actualisacion (-izacion)** n.f. 1. Accion d'actualisar. 2. (filos.) Passatge dau virtual à la realitat.

**actualisador, airitz (izador, izairitz)** adj. Si di d'un procediment que permete l'actualisacion lingüistica.

**actualisar (-izar)** vt. 1. Adaptar au moment present, à l'epòca presenta, metre à jorn: *Actualisar lu programas, actualisar una basa de donadas.* 2. (econ.) Calcular la valor actuala de (un ben, una soma).

**actualisme** n.m. Explica dau passat geologic de la Tèrra per lo biais dei fenomènes actuals.

**actualitat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es actual: *Un subjècte d'actualitat, l'actualitat d'una question.* 2. Ensèms dei eveniments, dei fachs actuals: *L'actualitat literària.* ♦ au plural: Li informacions (sobretot à la television e à la ràdio, ancianament au cinema).

**actuari, ària** n. Especialista de l'aplicacion dei estatisticas dins lo camp financier.

**actuarial, a** adj. Fach, calculat per un actuari: *Calculs actuariais.* ♦ *Taus actuarial:* Taus de rendement produch per un capital que lu sieus interès e lo remborsament sont assegurats per de pagaments escalonats dins lo temps.

**actuariat** n.m. 1. Tecnica que lu actuaris emplegon. 2. Foncion d'actuari.

**acubier** n.m. (mar.) Dubertura practiada dins la muralha d'una nau de cada costat de la ròda de proa, per laissar passar la cadena de l'àncora. Var.: **cúbia** (it.).

**acuèlh** n.m. Accion, biais d'aculhir: *La pàgina d'acuèlh d'un site internet.* ♦ *Centre d'acuèlh:* Centre per aculhir de sinistrats, de refugiats, de gents dins lo besonh, etc.

**acuitat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es agut: *L'acuitat d'un son, l'acuitat d'un problema.* 2. Poder de discriminacion d'un organ de sens: *Acuitat visuala.* Sin.: **acutessa, agudessa.**

**aculhença** n.f., **aculhiment** n.m. Biais d'aculhir.

**aculhent, a** adj. Qu'oferisse un boan acuèlh: *Una familia aculhenta.*

**aculhir** vt. (*acuèlhi*) 1. Recevre quauqu'un d'un biais donat: *Aculhir una persona calorosament.* 2. Recevre, donar l'ospitalitat à (quauqu'un). 3. Pilhar, acceptar: *Coma es estada aculhida aquela novèla lèi?*

**aculpar** vt. Acusar (2).

**aculpat** n.m. Acusat (2).

**aculturacion** n.f. (sociol.) Procèssus que fa qu'un individú ò un grope ientra en contacte m'una cultura autra que la sieua e l'assimila totalament ò en partida.

**aculturat, ada** adj. Qu'a subit una aculturacion.

**aculturar** vt. Adaptar un individú ò un grope à una novèla cultura.

**acuminat, ada** adj. Provedit d'una poncha localisada.

**acumulacion** n.f. 1. Accion d'acumular; resultat d'aquesta accion. ♦ *Escaufatge per acumulacion:* Dispositiu d'escaufatge qu'emplega lo corrent electric pendent li oras de relambi e restituisse à la demanda la calor acumulada. 2. (geogr.) Amolonament de materiaus detritics sota l'accion de l'aiga, dau vent, etc. 3. *Acumulacion dau capital:* Dins una societat capitalista, reproduccio alargada dau capital per incorporacion de maivalença. Var.: **acomolament.** Sin.: **amontelament, amolonament.**

**acumulador** n.m. Acumulator.

**acumular** vt. Metre ensèms en granda quantitat: *Acumular de mèrc, de pròvas.* Sin.: **amolonar.** ♦ **s'acumular** v.pr. S'amolonar: *Li fuèlhas s'acumulon au pen de l'aubre.* Var.: **acomolar.** Sin.: **amontelar, amolonar.**

**acumulator** n.m. 1. (corr.) Dispositiu que pòu faire una resèrva d'energia electrica sota forma quimica per la restituir après (acumulator electric): *Bataria d'acumulators d'una veitura.* ♦ (sc.) Tot dispositiu capable d'emmagasinar d'energia e de la restituir. – *Acumulator idraulic:* Qu'emmagasina l'energia sota forma de pression d'un liquide. 2. (inform.) Registre de l'unitat centrala d'un computador dont son enregistrats lu resultats d'operacions efectuadi. Var.: **acumulador, acomolador.**

**acuponchura** n.f. Acupuntura.

**acupointaire, airitz** n. (med.) Vèire **acupuntor.**

**acupuntura** n.f. (med.) Tecnica medicala chinesa que si practica embé d'agulhas plantadi en d'endrechs precis dau còrs. Var.: **acuponchura.**

**acupuntor, tritz** n.m. Especialista que practica l'acupuntura. Var.: **acupointaire.**

**acus** n.m. Anonci, dins un juèc de cartas; ponchs correspondents.

**acusable, a** adj. Que pòu èstre acusat.

**acusacion** n.f. Accion d'acusar; lo sieu resultat. - (dr.) 1. Fach de portar davant una juridiccion repressiva la conoissença d'un crimi. 2. *L'acusasion:* Lo ministèri public (per oposicion à la *defensa*).

**acusador, airitz** n.m. Persona qu'acusa quauqu'un. Var.: **acusator, acusaire.**

**acusador, airitz** adj. Qu'acusa.

**acusaire, airitz** adj. e n. Acusador.

**acusament** n.m. Escrich senhat per reconóisser qu'un mandadís es estat reçauput. Var.: **acusat (de recepcion)**.

**acusar** vt. 1. Presentar quauqu'un coma colpable: *Acusar quauqu'un de murtre.* 2. (dr.) Deferar en justícia per un delicte ò un crimi. Sin.: **aculpar, encusar, inculpar.** 3. Metre en evidència, accentuar. 4. Laissar paréisser, mostrar: *Acusar la fatiga.* ◇ (fam.) *Acusar lo còup:* Far vèire que siés tocat per una nòva, un eveniment, etc. 5. *Acusar recepcion:* Faire saupre qu'as recevut un corrier. 6. Ai cartas, faire conóisser ai jugaires una seguida de cartas dins lo debanament de la partida.

**acusat** n. (corr.) Tota persona à cu si repròcha una infraccion. ◇ (dr.) En cort d'assisas, persona que si ve reprochar un crimi. Var.: **encusat, inculpat, aculpat.** ◆ n.m. *Acusat de recepcion:* Avís qu'informa l'expedidor que lo sieu corrier es ben arribat à destinacion.

**acusatiu** n.m. (ling.) Cas dei lengas à declinason que marca la relacion entre lo verbò e lo complement mai directament afectat per l'accion verbal. ■ La lenga d'òc medievala avia conservat doi cas: lo nominatiu (subjècte) e l'acusatiu (complement).

**acusator, tritz** adj. e n. Acusador.

**acusatori, òria** adj. (dr.) *Sistema acusatori:* Sistema de procedura penalà dont lo jutge es arbitre entre li partidas (Contr.: *sistema inquisitori*).

**acutangle** n.m. Triangle que lu sieus angles son aguts.

**acutangulari, ària** adj. Que forma un angle agut.

**acutangulat, ada** adj. (bot.) Que possedisse d'angles salhents.

**acutessa** n.f. Agudessa. Var.: **acuitat.**

**adagi** n.m. Maxima anciana e populària que vèn dau drech costumier ò escrich. Sin.: **sentença, aforisme, provèrbi.**

**adagio** adv. (italian) [a'dadʒo] (mús.) Lentament. ◆ n.m. Composicion executada adagio.

**adaisar (s')** v.pr. S'acomodar. Sin.: **s'aisar.**

**adaise** adv. Lentament, cautament. Sin.: **d'aise, suau.**

**adamantin, a** adj. 1. (lit.) Qu'a la duretat, l'esclat dau diamant. 2. (anat.) *Cellulas adamantini*, que prodúon l'esmalta dei dents.

**adamian, a ò adamic, a** adj. Adèpte de l'adamisme.

**adamisme** n.m. Doctrina d'unu eretics dau siècle II que si mostràvon nuts per exprimir l'estat d'innocènça d'Adam au moment de la Creacion.

**adaptabilitat** n.f. Caractèr de cen qu'es adaptable. Sin.: **apariabilitat.**

**adaptable, a** adj. Que si pòu adaptar. Sin.: **apariable.**

**adaptacion** n.f. Accion d'adaptar; lo sieu resultat. Fach de s'adaptar.

**adaptador** n.m. Adaptator.

**adaptament** n.m. Adaptacion.

**adaptar** vt. 1. Aplicar, ajustar. Sin.: **apariar.** 2. Aplicar coma si deu; metre en acòrdi, apropiar. 3. Arranjar una òbra per la faire correspoandre au gust actual ò per la transpauar dins un autre mode d'expression (teatre, cinema, television, etc.): *Adaptar una comèdia en niçard.* ◆ **s'adaptar** v.pr. Si plegar, si conformar: *S'adaptar ai circonstanças.*

**adaptatiu, iva** adj. (biol.) Que realisa una adaptacion.

**adaptatometria** n.f. Mesura de la capacitat retiniana per s'adaptar ai variacions d'intensitat de la lutz.

**adaptator** n.m. Instrument ò dispositiu que permete d'adaptar un objècte à una utilisacion per la quala èra pas previst: *Adaptator per presas de corrent.* Var. **adaptador.**

**adaptator, tritz** n. Persona qu'adapta una òbra literària au cinema, au teatre. Var.: **adaptador.**

**adarrierrar** vt. Metre en tardança. Var.: **endarriyar.** Sin.: **atardivar.** ◆ **s'adarrierrar** v.pr. Si metre en tardança. Var.: **s'endarriyar.** Sin.: **s'atardivar.**

**adarrierat, ada** adj. 1. Qu'es en tardança. 2. Si di d'una persona que lo sieu desvelopament intel·lectual es pas au niveu normal. Var.: **endarrierat.** Sin.: **atardivat.**

**adarrieratge** n.m. Estat d'una persona qu'es adarriera. Var.: **endarrieratge.**

**addenda** n.m.inv. (mòt latin) Ajust de nòtas, de correccions, fach à un obratge per lo completar.

**addicion** n.f. 1. Accion d'ajustar. 2. (mat.) Promiera dei quatre operacions fondamentalí de l'aritmetica, marcada m'au signe +; reunion en un nombre solet, la **soma**, dei unitats ò fraccions d'unitat que constitúisson doi nombres ò mai. Sin. **ajusta.** 3. Nòta dei espesas au bar, au restaurant, etc. 4. (quim.) *Reaccion d'addicion:* Reaccion dont d'uni molèculas s'unissen per n'en formar una novèla.

**addicionable, a** adj. Que si pòu addicionar.

**addicionaira** n.f. (inform.) Addicionaire.

**addicionaire** n.m. (inform.) Organe de calcul analogic ò numeric que permete d'efectuar la soma de doi nombre. Var. **addicionaira.**

**addicional, a** adj. Que vèn en mai: *Música addicional.* – (espec.) *Temps addicional:* Au balon, temps ajustat en fin de cada mièg-temps per compensar lu moments non jugats (cambiaments de jugaires, feriduras, etc.).

**addicionar** vt. 1. Reünir en un nombre solet; totalisar. 2. Ajustar una caua à una autra: *Addicionar lo sieu vin d'un pauc d'aiga.*

**additiu, iva** adj. 1. (mat.) *Notacion additiva:* Dins un ensèms, emplec dau signe + per marcar una lèi de composicion intèrna. 2. (fis.) *Grandessa additiva:* Que, mesurabla, pòu èstre l'objècte d'una operacion d'addicion.

**additiu** n.m. 1. Substança, produch que s'ajusta à un autre per n'en melhorar li caracteristicas ò li proprietats. 2. Addicion facha à-n-un tèxto.

**adduccion** n.f. 1. (anat.) Movement que rapròcha un membre de l'axe dau còrs. 2. Apoart d'un fluide au luèc dont deu èstre emplegat: *Adduccion d'aiga.*

**adductor** adj. e n. 1. Que provòca una adduccion: *Muscle adductor.* 2. *Canal adductor:* Canal que mena l'aiga d'un sorgent à una resèrva.

**adebliment** n.m. Fach de rendre ò de devenir deble; estat que n'en resulta. Sin.: **aflaquiment, afebliment.**

**adeblir** vt. (adeblissi) Rendre deble. Sin.: **aflaquir, afeblir.** ◆ **s'adeblir** v.pr. Devenir deble: *La sieu vista s'adeblisse.*

adeblissent, a

**adeblissent, a** adj. Qu'afeblisse. Sin.: **aflaquissent, afeblissent.**

**adelfofagia** n.f. Absorcion normala d'un ò de mantu embrions animaus ò vegetals per lo mei primierenc d'entre elu. Pertòca lu molluscs, li alabrenas, li plantas de flors, etc.

**adelfogamia** n.f. Pollinisacion entre plantas de la mema familia.

**adelomicèt** n.m. *Adelomicèts*: Familha de fonges que li sieu formas de reproduccion son mai conoissudi.

**adempiment** n.m. Acompliment.

**ademplir** vt. Complir, acomplir: *Ademplir una promessa.*

**adenalgia** n.f. (patol.) Dolor au niveu dei ganglis linfatics.

**adenectomia** n.f. (med.) Ablacion d'un ò de mantu ganglis linfatics.

**adenina** n.f. Substança bioquimica enclausa dins de basas azotadi.

**adeniti** n.f. (patol.) Escaufament dei ganglis linfatics.

**adentar** vt. Agantar m'ai dents.

**adenocarcinòma** n.m. (patol.) Tumor maligna de l'epiteli ganglionari.

**adenofibròma** n.m. (patol.) Tumor benigna de l'epiteli ganglionari.

**adenofleumon** n.m. (patol.) Apostemidura ganglionària.

**adenograma** n.m. Examèn au microscòpi dei cellulas d'un gangli linfatic prelevat per poncion.

**adenoidal, a** adj. Relatiu à cen qu'es adenoïde.

**adenoïde, a** adj. Relatiu ai teissuts glandularis coma li vegetacions. Var.: adenoïdian.

**adenoïdectomia** n.f. Ablacion dei vegetacions adenoïdi.

**adenoïdian, a** adj. Adenoïde.

**adenoïditi** n.f. Escaufament agut ò cronic dei vegetacions adenoïdi.

**adenolinfoïditi** n.f. Malautia enfecimentoa, generalament benigna, pertocant lo sistema linfatic.

**adenòma** n.m. Tumor benenha d'una glàndola.

**adenomectomia** n.f. Ablacion d'un adenòma prostatic.

**adenopatia** n.f. Nom generic dei afeccions dei galhas linfatiqui.

**adenosarcòma** n.m. Tumor que si desenvolopa au prejudici dei elements d'una glàndola e dins la quala la proliferacion dei teissuts conjontius es maligna.

**adenòsi** n.f. 1. Estat d'una planta ò d'un organisme vegetal cubèrt de glàndolas. 2. Patologia dei galhas ò dei glàndolas. 3. Formacion ò desvelopament anormal d'un teissut glandulari.

**adenosina** n.f. Nucleoside que lu sieus derivats fosforats an un ròtle màger dins lo metabolisme energetic e dins la transmission dau messatge ormonal.

**adent** n.m. Entalh d'assemblatge de boasc en forma de dent. Var. **adentadura**. Sin.: **crabòt**.

**adentadura** n.f. Entalh oblic destinat à realisar un assemblatge (espec. d'una pèça de boasc).

**adentar** vt. Crabotar.

**adentatge** n.m. Crabotatge.

**adèpte, a** n. 1. Persona iniciada à una religion, una sciéncia, una doctrina. 2. Persona qu'es d'una sècta, d'una codrilha.

**adeqüacion** n.f. Raport perfecte, equivalència totala.

**adeqüat, a** adj. Que correspoande perfectament à la sieu tòca. Sin.: **apropiat**.

**aderença (-éncia)** n.f. 1. Estat d'una caua que tèn à una autra, qu'es solidament estacada, pegada. 2. (anat., patol.) Acolament normal ò patologic de doi organes ò teissuts. 3. (fig.) Adeqüacion.

**aderent, a** adj. 1. Solidament estacat. ◇ (bot.) *Ovari aderent*, soudat lateralament au receptacle floral (aqueu de la flor dau pomier, per exemple).

**aderent, a** adj e n. Sòci d'un partit, d'una associacion, etc.

**aderir** vt. ind. (*aderissi*) 1. Èstre solidament estacat (à): *Un papier qu'aderisse à la paret*. 2. (fig.) Èstre d'acòrdi (m'una idea, una opinion, etc). 3. Si marcar, devenir sòci (d'un partit, d'un sindicat, etc.).

**adés** adv. [a'de] Au moment que vèn de passar.

**adesion** n.f. 1. Accion d'èstre d'acòrdi m'una idea, una opinion, una doctrina, de si marcar dins un partit, una associacion, etc. 2. (dr. intern.) Declaracion per la quala un Estat s'engatja à respectar una convencion qu'avia pas signat inicialament. ◇ *Contracte d'adesion*: Contracte qu'un dei contractaires estableisse totalament per avança sensa que l'autre n'en poasque discutir li clausas (abonament à l'electricitat, au telefòne, etc.).

**adesiu, va** adj. Si di d'un papier, d'una tela, etc., qu'un dei sieus costats es recubèrt d'una substancia que li permete d'aderir.

**adesiu** n.m. 1. Substança sintetica adesiva. 2. Papier adesi. ◆ Espec.: Pichin papier adesi que representa una marca, una sigla, etc. Sin.: **pega-solet**.

**adestrament** n.m. Accion d'adestrar. Sin. aleïçonament.

**adestrar** vt. 1. Entraïnar, formar un esportiu, un soldat. 2. Dreçar (un can, etc.). Sin.: **aleiçonar, abiaissar**.

**adestrat, ada** adj. Qu'a seguit un adestrament.

**adevinar** vt. Varianta de **devinar** e **endevinar**.

**adextrat, ada** adj. (arald.) *Pèça adextrada*: Acompanhada d'una pèça segondària à drecha. Contr.: **senestrat**.

**adiabatic, a** adj. 1. Impermeable à la calor. 2. Si di d'un tresmudament fisic que si complisse dintre un sistema sensa manlevar ni cedir de calor au defoara.

**adiabatisme** n.m. Estat de cen qu'es adiabatic.

**adieu** interj. e n.m. 1. Marca la separacion. 2. Per saludar quauqu'un que siés content de vèire.

**adieu-sitz** interj. Adieu, adreiçat à mai d'una persona. Var.: **adissiatz, adessiatz, à Dieu siatz**.

**adinamia** n.f. Flaquitge muscular extrême que si manifesta sobretot dins lo debanament dei malautias grandarassi enfecimentoï.

**adinamic, a** adj. Relatiu à l'adinamia.

**adipic, a** adj. Relatiu ai substancies grassi.

**adipocit(e)** n.m. Cellula consituenta dei teissuts adipós.

**adipogenèsi** n.f. Formacion de graissas de resèrva dins l'organisme uman ò animau.

**adipolis** n.f. Degradacion dei graissas de resèrva à mesura dei besonhs de l'organisme.

**adipós, oa** adj. 1. Qu'a lu caractèrs de la graissa; que contén de graissa: *Teissut adipós*. 2. Clafit de graissa: *Una persona adipoa*.

**adiposalgia** n.f. Sensibilitat dau teissut cellulari sotacutaneu embé d'induracions dei ponchs dolorós en cas d'adipositat.

**adipòsi** n.f. Excès de graissa dintre l'organisme.

**adipositat** n.f. Acumulacion de graissa dins lu teissuts.

**adipsia** n.f. Mancança patologica de set.

**adjacent, a** adj. Vesin: *Tèrras adjacents*. ◇ (geom.) *Angles adjacents*: Angles qu'an la mema poncha, un costat en comun e son situats de cada caire d'aqueu costat.

**adjectiu** n.m. Partida variable dau discors que s'ajusta à un substantiu per lo qualificar e l'especificar: *Adjectiu qualificatiu, possessiu, demonstratiu, indefinit*. ◇ *Adjectiu verbal*: Adjectiu tirat dau participi present d'un verbo.

**adjectivacion** n.f. Fach d'adjectivar; emplec d'adjectius.

**adjectival, a** adj. Que pertòca lu adjectiu: *Foncion adjectivala d'un substantiu, locucion adjectivala*.

**adjectivament** adv. Embé la valor d'un adjectiu.

**adjectivar** vt. 1. Rendre adjectiu, emplegar en foncion d'adjectiu. 2. (absol.) Emplegar d'adjectius dins un discors, una frasa.

**adjonch, a** adj. e n. Persona associada à una autra per l'ajudar dins lo sieu travalh: *Provisor adjonch*. ◆ *Adjont* d'una Cònsol ò adjonch: Conselhier municipal que segonda lo cònsol dins li sieu foncions. Ex.: *Adjont ai Finanças, Adjont ai espòrts*. Var.: **ajont, ajonch**.

**adjencion** n.f. Accion, fach d'ajónher.

**adjudant** n.m. Sota-oficier d'un grade entre cap-sargent e cap-adjudant. Var.: **ajudant**.

**adjudicacion** n.f. (dr.) Atribucion d'un mercat public ò, dins una venda à l'enquant, d'un ben, à-n-aqueu que n'en dona lo prètz melhor.

**adjudicar** vt. 1. Concedir per adjudicacion. 2. Atribuir un avantatge, una recompensa. ◆ **s'adjudicar** v.pr. S'apropiar: *S'es adjudicat la promiera plaça*.

**adjudicatari, ària** n. Persona qu'obtén una adjudicacion.

**adjudicatiu, iva** adj. Que regarja l'adjudicacion.

**adjudicator, tritz** n. Persona que mete en adjudicacion.

**adjuracion** n.f. 1. Accion d'adjurar. 2. (relig. cat.) Formula d'exorcisme.

**adjurar** vt. Suplicar en insistent: *V'adjuri de mi dire la veritat*.

**adjuvant, a** adj. e n. 1. Que renfoarça lu efèctes de la medicacion principala. 2. Si di d'un produch ajustat à un autre per n'en melhorar li caracteristicas.

**adjuvatiu, iva** adj. 1. Qualitat de cen qu'es adjuvant. 2. De la natura d'un adjuvant.

**admés, essa** adj. 1. Qu'es autorisat a intrar dins un luèc: *Dins aqueu negòci, lu cans son pas admés*. 2. Qu'a satisfach ai espròvas d'un examèn.

**admetre** vt. 1. Recevre, laissar intrar dins un luèc, un grop, etc. 2. Laissar la possibilitat d'existir: *Un afaire que non admete de retard*. 3. Reconóisser coma vèr: *Admetre l'existència dei extraterrestres*. Var.(3): **metre**: *Metèm que sigue la veritat!*

**admiccion** n.f. (farm.) Operacion d'addicion e de mesclatge de doi substàncias.

**adminicule** n.m. (dr.) Element de pròva.

**administrable, a** adj. Que pòu èstre administrat.

**administracion** n.f. 1. Accion d'administrar. 2. Servici public. ◇ Espec.: *L'Administracion*: L'ensèms dei servicis de l'Estat.

**administrador, tritz** n. Administrator.

**administrant** n.m. (relig.) Prêtre qu'administra un sacrament.

**administrar** vt. 1. Gerir lu afaires privats ò publics; governar, dirigir: *Administrar un país*. 2. Fornir à quauqu'un cen que li fa mestier. 3. (med.) *Administrar un medicament*: Lo faire pilhar, l'introduire dins l'organisme. ◇ (relig. cat.) *Administrar lu sagraments*: Lu conferir. ◇ (dr.) *Administrar una pròva*: La produrre en justícia. 4. (fam.) Infligir: *Administrar una correccio, de còups*.

**administrat, ada** n. Persona que depende d'una administracion.

**administratiu, iva** adj. De l'administracion.

**administrativament** adv. Per la via administrativa; dau ponch de vista de l'administracion.

**administrator, tritz** n. 1. Persona que s'occupa de la gestion dei bens d'un particular, d'una societat, de l'Estat. ◇ *Administrator de bens*: Mandatari encargat de la gestion de bens immòbles. ◇ *Administrator civil*: Foncionari d'una administracion centrala encargat de concepcion e d'enquadrament. ◇ *Administrator judiciari*: Mandatari de justícia encargat de prepauar un projècte de plan de redreçament. 2. Sòci d'un conseu d'administracion. Var.: **administrador, ordinaire**.

**admirable, a** adj. Remirable.

**admiracion** n.f. Sentiment de satisfaccion, de gaug, provat en rapoart à quauqu'un ò à quauqua ren que correspoande à un ideal de beutat, de noblessa, de grandessa, etc. Sin.: **remiracion**.

**admirar** vt. Provar un sentiment d'admiracion per quauqua ren ò quauqu'un. Sin.: **remirar**.

**admiratiu, iva** adj. Que marca l'admiracion: *Un regard admiratiu*. Sin.: **remiratiu**.

**admirativament** adv. Embé admiracion. Sin.: **remirativament**.

**admirator, tritz** adj. e n. Si di d'una persona qu'admirá (una autra persona, un travalh, una òbra, etc.). Sin.: **miraire** (n.), **remirator** (n.), **badaire** (adj.).

**admissibilitat** n.f. Fach d'estre admissible à un concors, un examèn.

admissible, a

**admissible, a** adj. Considrat coma possible, acceptable. ♦ adj. e n. Qu'a satisfach ai espròvas esrichi d'un concors e es doncas admés à si presentar ai espròvas orali: *Èstre admissible à l'Aggregacion.*

**admission** n.f. 1. Accion d'admetre; lo sieu resultat: *Admission à un concors, à un emplec.* 2. Intrada dei gas dintre lo cilindre ò la cambra de combustion: *Sopapa d'admission.*

**admitança, ància** n.f. (electr.) Invèrse de l'*impedança*.

**admonestable, a** adj. Que pòu èstre admonestat.

**admonestacion** n.f. (lit.) Repròchi sevère, avertiment solemne. Sin.: **blaime, semonsa, aleïçonament greu.**

**admonestar** vt. (lit.) Faire de repròchis sevères à quauqu'un.

**admonicion** n.f. (lit.) Avertiment. ◇ (dr. can.) Monicion.

**A.D.N.** (sigla) Acide desoxiribonucleic constituent essencial dei cromosòmas dau nucleu cellulari.

**adobador** n.m. Persona qu'adoba, que repara.

**adobadura** n.f. Adobament.

**adobaire** n.m. 1. Persona qu'a pas fach d'estudis de medecina ma ressana parier (ò pretende de ressanar) li rompeduras, li deslogaduras, etc. d'un biais empiric. Sin.: **curandier.** 2. (mús.) Persona que fa un adobament. Sin.: **arrengaire.**

**adobament** n.m. Accion d'adobar. ◇ (espec.) Ceremònia d'armament dau cavalier d'armas, à l'Atge-Mejan. ◇ (mús.) Arregament. Var.: **adobadura.**

**adobant** n.m. Condiment.

**adobar** vt. Alestar, preparar. ◇ (espec.) Armar un cavalier d'armas, à l'Atge-Mejan. ◇ (mús.) Arreggar.

**adociment** n.m. 1. Accion d'adocir, fach de s'adocir, lo sieu resultat: *Adociment dei temperaturas.* 2. (arquit.) Ornament decoratiu plaçat entre doi surfaças per comblar un angle viu.

**adocir** vt. (*adocissi*) 1. Rendre mai doç à la vista, au gust, à la vista, au tocar. *Adocir lo metal:* Lo polir, lo rendre lisc. *Adocir l'aiga:* N'eliminar li saus de calci e de magnesi. 2. (fig.) Rendre pas tant penible: *Adocir la pena d'un condamnat.* Sin.: **assuausar.** ♦ **s'adocir** v.pr. Devenir mai doç.

**adocissent, a** adj. e n. 1. Que calma li irritacions de la pèu; que rende la pèu mai doça: *Un lach adocissent.* 2. Qu'adocisse l'aiga. 2. Qu'adocisse lu textiles.

**adoctorar** vt. Crear doctor.

**adoctrinar** vt. 1. Instruire. Sin.: **amagestrar** 2. Faire adoptar ò impauar una doctrina. Sin.: **endoctrinar.**

**adolentiment** n.m. Pena moralà intensa, granda dolor. Sin.: **adoliment.**

**adolentir** vt. Faire devenir moralament penós. Sin.: **adolorir, afluxir.**

**adolescença (-éncia)** n.f. Període de la vida entre la pubertat e l'atge adulte.

**adolescent, a** n. Aqueu, aquela, qu'es dins l'adolescença.

**adolorar** vt. 1. Rendre dolorós. Var.: **endolorir.** 2. Afluxir.

**adoliment** n.m. Adolentiment.

**adolorir** vt. Adolentir.

**adomaiselir** vt. (*adomaisèli, adomaiselissi*) Faire retipar una domaisèla. Var.: **endomaiselir.**

**adomaiselit, ida** adj. Adomaiselit. Var.: **endomaiselit.**

**adomesticar** vt. 1. Rendre un animau docile. 2. Menar quauqu'un à una somission servila. Sin. **asservir.** 3. Mestrejar, rendre emplegable per l'òme una foarça naturala: *Adomesticar lo vent.* Sin.: **aprivadar.**

**adonar** (s') v.pr. (à) Si liurar, si dedicar completament, s'abandonar à quauqua ren: *S'adonar à una passion, à un espòrt.*

**adonc** conj. Per consequent. Var.: **adoncas, doncas, aladonc.**

**adoncas** conj. Adonc.

**adonir** vt. Faire devenir frema. Sin.: **afemelir.** ♦ **s'adonir** v.pr. Devenir frema.

**adopcionisme** n.m. Doctrina que pretende que Jèsus Crist es pas Dieu de tota eternitat ma lo devèn au moment dau sieu batejar, perqué Dieu l'adòpta. Var.: **adopcionisme.**

**adopcion** n.f. Accion d'adoptar; lo sieu resultat: *Adopcion d'un enfant, d'una lèi.* ◇ *País, pàtria, família d'adopcion,* que son estats chausits. Sin.: **afilhatge, filhament.**

**adopcionisme** n.m. Adopcionisme.

**adopinar** vi. Opinar, marcar lo sieu acòrdi.

**adoptable, a** adj. Que si pòu adoptar.

**adoptant, a** adj. e n. Qu'adòpta.

**adoptar** vt. (*adòpti*) 1. *Adoptar quauqu'un, un pichon:* Lo pilhar legalament per enfant. Sin.: **afilhar.** 2. Faire sieu, admetre, chausir de pilhar: *Adoptar l'opinion de quauqu'un, adoptar de proverdiments excepcionals.* 3. Votar: *Adoptar un projècte, una lèi.*

**adoptat, ada** adj. e n. Qu'es estat objècte d'una adopcion.

**adoptiu, va** adj. 1. Si di d'una persona qu'es estada adoptada: *Un enfant adoptat.* 2. Relatiu à l'adopcion.

**adorablament** adv. D'un biais adorable.

**adorable, a** adj. Agradiu, graciós, encantaire: *Una persona adorable, una adorable pichina maion.*

**adoracion** n.f. Accion d'adorar; amor ardent per quauqu'un.

**adorar** vt. (*adòri*) 1. Rendre un culte (à un dieu, à un objècte divinisa). 2. Aimar mé passion: *Doi calinhaires que s'adòron.* 3. Prear foartament (quauqu'un, quauqua ren): *Adorar la sopa au pisto.*

**adorator, tritz** n. 1. Persona que rende un culte à un dieu, à un objècte divinisa: *Lu adorators dau Soleu, dei sòus.* 2. Persona que pròva una granda admiracion per quauqu'un.

**adosament** n.m. Estat de cen qu'es adossat, fach d'estre adossat.

**adosar** vt. (*adòssi*) Apontelar còntra un supoart en faguent portar la façà arriera: *Adossal un bastiment còntra un barri.* Sin.: **plaçar d'esquina.** ♦ **s'adosar** v.pr. S'apontelar, èstre apontelat còntra quauqua ren.

**adotz** n.m. 1. Pichina foant. 2. Laus de ressorgença.

**adragant, a** adj. *Goma adraganta*: Substança que vèn dau fust d'aubrilhons coma l'astragal e es emplegada coma pega dins la preparacion d'estòfas, de papiers, de cuers; s'emplega finda en farmacia.

**adralhada** n.f. 1. Accion d'adralhar. 2. Camin percorrut sensa s'arrestar. Sin.: **endralhada, tira de camin**. 3. Entraïnement (2).

**adralhar** vt. Metre en camin. Var.: **endralhar**. ♦ **s'adralhar** v.pr. Si metre en camin. Var.: **s'endralhar**. Sin. **s'encaminar**.

**adrapir** vt. (*adrapissi*) Assoprir: *Adrapir una estòfa*. Sin.: **ablagir, blagir**.

**adreça** n.f. Adreiça.

**adreçar** vt. Adreiçar.

**adrech, a** adj. 1. Que moastra d'abilitat, de gaubi. 2. Que moastra d'intelligença: *Una política adrecha*. Var.: **adret, a**. Sin.: **benadrech, adestrat, biaissut, leventin, levent, gaubiós**.

**adrech** n.m. Versant d'una montanya qu'es expauat au soleu. Contr.: **ubac**.

**adrechament** adv. D'una faiçon adrecha, abila. Var.: **adretament**.

**adrechós, oa** adj. Virat cap à l'adrech.

**adreiça** n.f. 1. Indicacion precisa dau domicili de quauqu'un: *Adreiça fiscal, adreiça postal, quasernet d'adreiças*. 2. (inform.) Localisacion codificada d'una informacion dins una memòria electronica: *Adreiça web, adreiça HTTP, adreiça URL*. Var.: **adreça**.

**adreiça** n.f. Abilitat fisica ò intellectual: *Un juèc d'adreiça*. Sin.: **biais, gaube, gaubi**. Var.: **adreça**.

**adreiçar** vt. 1. Mandar quauqua ren à quauqu'un: *Adreiçar un corrier à un amic*. 2. Dire quauqua ren à l'intencion de quauqu'un: *Adreiçar de menaçs – Adreiçar la paraula à quauqu'un*: li parlar; *adreiçar un regard à quauqu'un*: loregarjar.. 3. (inform.) Provedir (una informacion) d'una adreiça. Var.: **adreçar, adriçar**. ♦ **s'adreiçar** v.pr. (à) 1. Adreiçar la paraula à. 2. Se virar vers quauqu'un per si faire ajudar, per s'informar, etc.: *Adreiçatz-vos au bureu n° 2*. 3. Èstre destinat à quauqu'un: *Aqueu discors s'adreiça ai enfants*.

**adrenalina**: n.f. Ormòna secretada per li glàndolas sobrerrenalí.

**adrenalinemia** n.f. Presença d'adrenalina dins lo sang.

**adrenalitic, a** adj. Relatiu à l'adrenalina.

**adrenergetic, a** adj. Adrenergic.

**adrenergic, a** adj. 1. (farm.) Si di d'una molecula qu'a una accion farmacologica pariera à-n-aquela de l'adrenalina: *Un remèdi adrenergic*. 2. (fisiol.) Qu'es estimulat per l'adrenalina ò de substàncias qu'an una accion farmacologica pariera. ♦ *Receptor adrenergic*: Receptor dau sistema nerviós autonòme e d'autres teissuts especificament estimolats per l'adrenalina ò de substàncias qu'an una accion farmacologica equivalenta. ♦ *Transmission adrenergica*: Trasmission d'impulsions dins lo sistema nerviós simpatic que si difusa au travèrs de l'estimulacion de receptors alfa ò beta adrenergics. Sin.: **adrenergetic**.

**adrenolitic, a** adj. e n. Si di d'una substància que pòu suprimir l'accion de l'adrenalina.

**adret, a** adj. Adrech.

**adretament** adv. Adrechament.

**adriçar** vt. Adreiçar.

**adron** n.m. (fis.) Particula caracterizada per d'interaccions foarti.

**adsorbent, a** adj. e n.m. (fis.) Si di d'un còrs qu'adsorbisse.

**adsorbir** vt. (*adsorbissi, adsòrbi*) (fis.) Fixar per adsorpcion.

**adsorpcion** n.f. (fis.) Penetracion superficiala d'un gas ò d'un liquide dins un solide, dins un autre liquide.

**aduch, a** adj. Ex aequo.

**adulacion** n.f. (lit.) Flataria, admiracion excessiva.

Sin.: **aflatada**.

**adular** vt. (lit.) Manifestar una admiracion excessiva per una persona: *Adular un actor*. Sin.: **aflatar**.

**adulator, tritz** adj. e n. Persona qu'adula, que flata bassament. Sin.: **aflataire**.

**adulatòri, òria** adj. Relatiu à l'adulacion.

**adulte, a** adj. Pervengut au tèrme de la sieu creissença: *Planta adulta, animau adulte*. Sin.: **avengut**.

**adulte, a** n. Persona qu'es arribada à la sieu maturitat fisica, intellectuala e afectiva.

**adulteracion** n.f. (vièlh) Accion d'adulterar; alteracion.

**adulterar** vt. (*adultèri*) Falsificar, alterar: *Adulterar una moneda, un tèxto*.

**adultèr, a** adj. Que si liura à l'adultèr: *Un espòs adultèr*. ♦ n. (lit.) Persona adultera.

**adultèri** n.m. Violacion dau dever de fidelitat entre lu espòs.

**adulterin, a** adj. e n. Si di d'un enfant naissut en defoara dau maridatge. Sin.: **bastard, illegitime**.

**adultisme** n.m. Caractèr adulte (d'un comportament).

**adunança** n.f. Assemblada, acamp: *Adunança pleniera*. Sin.: **acampada, amassada**.

**adunar** vt. Acampar, metre ensèms: *Adunar lu amics, adunar lu sòcis*. Sin.: **recampar, amassar**. ♦ **s'adunar** v.pr. Si reünir, s'acampar.

**adurre** vt. (adui) 1. (lit.) Menar, portar: *Lo flume adutz totplen d'aiga. Que nos van adurre lu ans que vènon?* 2. Presentar per sosténir: *Adurre d'exemples, d'excusas, de rasons, d'arguments*. Sin.: **produrre**.

**adveccioñ** n.f. (meteor.) Desplaçament d'una massa d'aria dins lo sens orizontal (per oposicion à **conveccioñ**).

**adventís, issa** adj. 1. Que s'ajusta en mode accessori: *De remarcas adventissi*. 2. (bot.) Que creisse sus un terren cultivat sensa èstre estat semenat. 3. (filos.) *Idea adventissa*: Idea que vèn dei sens (per oposicion à *idea innada*).

**adventista** adj. e n. Membre d'un movement evangelic mondial qu'aspèra un segond aveniment de Jèsus Crist.

**advèrbi** n.m. (ling.) Mòt invariable que la sieu foncion es de modificar la significacion d'un verbó, d'un adjetiu ò d'un autre advèrbi.

**adverbial, a** adj. 1. De l'advèrbi: *Sufixe adverbial*. 2. Qu'a lo caractèr de l'advèrbi: *Locucion adverbiala, pronom adverbial*.

**adverbialament** adv. Mé la valor d'un advèrbi.

**adverbialisacion (-izacion)** n.f. Accion d'adverbialisar.

**adverbialisar (-izar)** vt. Donar à un tèrme una foncion d'advèrbi.

**adverbialitat** n.f. Natura de cen qu'es adverbial.

**adversari, ària** n. Persona afrontada dins un conflicte, un combat, un juèc. Sin.: **antagonista, aversier**.

**adversatiu, iva** adj. (ling.) Que marca una oposicion: *Preposicion adversativa* (ma, pura).

**advèrse, a** adj. Avèrs.

**adversitat** n.f. (lit.) Destin contrari: *Lutar contra l'adversitat*. Sin.: **malaurança**.

**ae** n.m. 1. Mamifèr perissodactile, vesin dau cavau, dei aurelhas lòngui e dau pel generalament gris. L'ae brama, manda lo sieu crit. 2. Persona ignoranta, bornada. Var.: **ase**. Fem.: **sauma**. Lo sieu pichon es lo **saumeton**. Sin.: **saumin, asenon**.

**aède** n.m. Poeta grèc de l'època primitiva que cantava en s'acompanhant d'una lira.

**aegitilidat** n.m. *Aegitilidats*: Familha de passerons, que contèn nou varietsats de lardieras.

**aeracion** n.f. Accion d'aerar; lo sieu resultat. Sin.: **airejament**.

**aerador** n.m. Aerator.

**aerar** vt. (*aèri*) 1. Ventilar, renovelar l'ària (dins). 2. Expauar à l'ària: *Aerar lu lancòus*. 3. Rendre mens espés, mens lord: *Aerar un tèxto*. Var.: **airejar, ariar**.

**aerator** n.m. Dispostiu (trauc, grasilha, etc.) que permete d'aerar. Sin.: **aerador, airejador**.

**aerat, ada** adj. 1. Ventilat: *Una maion aerada*. 2. *Centre aerat*: Organisme que prepaua d'activitats en defoara per lu enfants dei escoles pendent li vacanças. (tecn.) *Betum aerat*: Betum que contèn de pichini bolas d'ària dintre la sieu massa, rendut ansin pas tant dense e mai resistent au frèi. Sin.: **airejat**.

**aeratge** n.m. Ventilacion forçada d'una galaria de mina.

**aeraulic, a** adj. Que pertòca l'escolament natural de l'ària, dei gas, dins un conduch.

**aeraulica** n.f. Sciença qu'estudia l'escolament natural de l'ària, dei gas, dins un conduch.

**aeraulician, a** n. Persona que travalha dins l'aeraulica.

**aerenc, a** adj. Aerian.

**aerian, a** adj. 1. Que si tròva dins l'ària, en l'ària, à l'ària: *Espaci aerian d'un país*: Espaci que si tròva en dessobre dau sieu territori nacional. 2. De l'ària, constituit d'ària: *Un corrent aerian*. 3. Que sembla leugier, malaisat d'agantar coma l'ària: *Una gràcia aeranca*. 4. Relatiu ai avions, à l'aviacion: *Transpoart*

*aerian, linha aeriana, corridor aerian*. – *Drech aerian*: Drech que regisse l'usatge de l'espaci aerian.

**aericòla** adj. Si di d'un vegetal que viu fixat sus una planta sensa la parasitar. Sin.: **epifit(e)**.

**aerifèr, a** adj. (bot., fisiol.) *Tube aerifèr*: Que mena l'ària.

**aeriforme, a** adj. Qu'a la semblança, la natura de l'ària.

**aeriom** n.m. (terap.) Establiment de repaus dins un luèc dont l'ària es pura.

**aerivòr(e), a** adj. 1. Que si noirisse d'ària. 2. Qu'alena en ingerissen d'ària coma li amebas.

**aero-** Prefixe que marca un rapoart mé l'ària: *Aeroclub, aerodinamic*, etc.

**aeròbi, òbia** adj. e n. 1. (biol.) Si di d'un micro-organisme que si pòu desenvolar unicament en presenza d'ària ò d'oxigène. Contr.: **anaeròbi**. 2. (aeron.) Si di d'un motor qu'a besonh d'oxigène per alimentar la reaccion de combustion.

**aerobic** n.m. Gimnastica qu'activa la respiracion e l'oxigenacion dei teissuts per de movements rapides en música.

**aerobiologia** n.f. Partida de la biologia qu'estudia lu micro-organismes que vivon dins l'ària.

**aerobiòsi** n.f. (biol.) Mòde de vida dei organismes aeròbis.

**aerobús** n.m. Avion de granda dimension.

**aerocable** n.m. Carrejaire aerenc emplegat sus lu talhiers publics. Sin.: **blondin**.

**aeroclub** n.m. Club que lu sieus sòcis practicon en amator d'activitats aeronautiqui.

**aerocolia** n.f. (med.) Acumulacion de gas dins lo colon.

**aerocondensaire** n.m. Aparelh qu'escaufa d'ària per condensacion de vapor.

**aerodistorsion** n.f. Desformacion locala ò totala d'un avion ò d'un element d'avion à una velocitat elevada.

**aerodròme** n.m. Terren provedit dei installacions necessari per lo descolatge e l'atterratge dei avions e per la sieu mantenença.

**aerodin** n.m. Tot aparelh de navigacion aeriana que non es un aerostat.

**aerodinamic, a** adj. 1. Qu'es especialament previst per ofrir una resistència minimala à l'ària. 2. Que pertòca la resistència de l'ària. ◇ Relatiu à l'aerodinamica, ai sieu aplicacions.

**aerodinamica** n.f. Sciença dei movement relativs dei solides per rapoart à l'ària.

**aerodinamisme** n.m. Caractèr aerodinamic (per ex. d'una carroçaria).

**aeroelasticitat** n.f. Sciença qu'a per objècte d'estudiar lu fenomènes d'aerodistorsion e lu mejans per lu redurre.

**aeroembolisme** n.m. Presença de bullas de gas liures dins lu capillaris e lu teissuts, que si manifesta dins lu aviators au dessobre de 8000 m en montada rapida e dins lu sotaires embé l'escafandre autonòme que tòrnont troup leu à la susfàcia.

**aeroenfenieraira** n.f. Màquina agricòla que fa usança d'un tiravent per transportar l'eestrame forra-borra.

**aerofagia** n.f. (med.) Degluticion d'ària que provòca una aerogastria.

**aerofilatelia** n.f. Estudi, colleccio de sageus relatius à l'aeronautica.

**aerofòbe, a** n. Persona que patisse d'aerofòbia.

**aerofòbia** n.f. Paur malautissa de l'ària, dau vent e dei tiravents.

**aerofren** n.m. 1. Fren aerodinamic. 2. (autom.) element de carroçaria plaçat en bas à l'avant per melhorar l'aerodinamisme. 3. (aviacion) Element plaçat sus li alas per n'en diminuir la portança. Sin.: **spoiler** (angl.).

**aerogara** n.f. 1. Ensèms dei bastiments d'un aeropart que son reservats ai passatgers e à la mèrc. 2. Luèc de partença e d'arribada dei carris qu'assegúron lo servici entre un aeropart e la vila.

**aerogastria** n.f. (med.) Excès d'ària dins l'estòmegue.

**aerogenerator** n.m. Generator electric que fa usança de la foarça dau vent.

**aerografe** n.m. (nom depauat) Pulverisator per projectar de colors liquidi sota la pression d'ària comprimida.

**aerografia** n.f. Pulverisacion de colors liquidi m'un aerografe.

**aerograma** n.m. Papier per la correspondéncia vendut sagelat d'avança per èstre mandat per avion dapertot dins lo monde e que se replega sobre d'eu-meme sensa que fague mestier una envelopa.

**aeroliscaire** n.m. Veïcule que si desplaça en sustencion sobre un coissin d'ària. Var. **aeroresquilhaire**.

**aerolit** n.m. (vièlh) Meteorita.

**aerolic, a** adj. Que pertòca li meteoritas.

**aerologia** n.f. Sciença qu'estudia lu jaças auti de l'atmosfèra (en dessobre de 3000 m).

**aerologic, a** adj. Relatiu à l'aerologia.

**aeromètre** n.m. Aparelh per mesurar la densitat de l'ària ò dei gas.

**aerometria** n.f. Sciença que s'entrèva de mesurar la densitat de l'ària ò dei gas.

**aerometric, a** adj. Relatiu à l'aerometria.

**aeromobil(e), a** adj. 1. Que si pòu desplaçar dins l'ària. 2. Susceptible d'aeromobilitat.

**aeromobilitat** n.f. 1. Capacitat à si desplaçar dins l'ària. 2. Capacitat d'una formacion militària à si desbarrassar dei constrenchas dau terren en emplegant l'espaci aerian.

**aeromodelisme** n.m. Tecnica de construccion e d'utilisacion de modèles reduchs d'avions.

**aeromodelista** n. Persona que practica l'aeromodelisme.

**aeromotor** n.m. Motor accionat per lo vent. Sin. **eloliana**.

**aeronau** n.f. (admin.) Tot aparelh capable de s'enuauçar ò de circular dins l'ària.

**aeronauta** n. Membre de l'equipatge d'un aerostat.

**aeronautic, a** adj. Que pertòca la navigacion aeriana.

**aeronautica** n.f. Sciença de la navigacion aeriana e de la tecnica que metre en òbra. ◇ *L'aeronautica naval*: Li foarças aerianes d'una marina militària.

**aeronaval, a** adj. Relatiu à l'encòup à la marina e à l'aviacion.

**aeronavala** n.f. L'aeronautica naval, en França.

**aeronomia** n.f. Sciença qu'estudia la fisica e la quimia de l'auta atmosfèra.

**aeropatia** n.f. (med.) Tota afeccion provocada per un canbiament de la pression atmosferica.

**aeroplàn** n.m. (vièlh ò per rire) Avion.

**aeropoart** n.m. Ensèms dei bastiments e dei equipaments que permeton lo trafec aerian; organisme encargat de l'administracion d'aquel ensèms.

**aeroportat, ada** adj. Transportat per avion e largat per paratombant sobre l'objectiu: *Tropas aeroportadi*.

**aeroportuari, ària** adj. D'un aeropart.

**aeropostal, a** adj. Relatiu à la poasta aeriana.

**aeropostala** n.f. *L'Aeropostala*: Servici aerian de la Poasta, que veguèt s'illustrar lu pioniers coma Saint-Exupéry.

**aeroresquilhaire** n.m. Autre nom de l'**aeroliscaire**.

**aeroscopí** n.m. Aparelh que mesura la quantitat de gas dins l'ària.

**aeroscopia** n.f. Mesura de la quantitat de gas contenguda dins l'ària.

**aerosòl** n.m. Suspension de particulas solidi ò liquidi dins un gas.

**aerosonda** n.f. Balon per sondar li jaças auti de l'atmosfèra.

**aerosondatge** n.m. Sondatge dei jaças auti de l'atmosfèra en emplegant un balon ò una sonda.

**aerospacial, a** adj. Relatiu à l'encòup à l'aeronautica e à l'astronautica. ◆ n.f. *L'aerospaciala*: La construccion, li tecnicas aerospcionals.

**aerostacion** n.f. Tecnica per construrre e manovrar d'aerostats.

**aerostat** n.m. Tot aparelh que tèn en l'ària gràcies à un gas mai leugier que l'ària.

**aerostatica** n.f. 1. Teoria de l'equilibri dei gas. 2. Relarg de la fisica qu'estudia l'equilibri dei gas. Sin.: **estatica dei gas**.

**aerostier** n.m. Aqueu que manòbra un aerostat.

**aerotecnic, a** adj. Que pertòca l'aerotecnica.

**aerotecnica** n.f. Ensèms dei tecnicas qu'an per objècte l'aplicacion de l'aerodinamica à l'estudi e à la messa au ponch dei aeronaus e dei engenhs espacionals.

**aerotèrme** n.m. Aparelh, dispositu d'escaufatge à gas pulsat.

**aerotermic, a** adj. Si di dei fenomènes termics e aerodinamics que si prodúon à granda velocitat.

**aerotermodinamica** n.f. Sciença dei fenomènes aerotermics.

**aeroterrèstre, a** adj. (mil.) Si di d'una formacion que comprèn d'elements de l'armada de terra e de l'armada de l'ària, ò d'operacions que lu méton en juèc.

**aerotransportat, ada** adj. Transportat per de mejans aerians e depauat au soal: *Tropas aerotransportadi.*

**aerotren** n.m. (n. depauat) Veïcule experimental à coissin d'ària qu'esquilha à granda velocitat sus un ralh.

**afabilitat** n.f. Qualitat, comportament d'una persona afable.; cortesia. Sin.: **avenença, graciósetat.**

**afablament** adv. (lit.) D'un biais afable. Sin.: **agradivament, graciósament.**

**afable, a** adj. Cortés, acuhent. Sin.: **avenent, graciós.**

**afabulacion** n.f. 1. Invencion pauc ò pron mençoneguera de fachs imaginaris. Sin.: **desvari,**

**foaraveritat, contraveritat, mentida, mençònegue.** 2. Trama, organisacion dau racònte dins una òbra de ficcion.

**afabular** vi. Si liurar à una afabulacion. Sin.: **n'ajustar,** (fam.) **cuntar de coàs, de balas,** de tantiflas.

**afabulator, tritz** n. Persona qu'afabula. Sin.: **farfantejaire, enganaire, farfantaire, cuèntacoàs** (fam.), **cuèntabalas** (fam.), **cuèntatantiflas** (fam.).

**afachar** vt. Conchar.

**afachendat, ada** adj. Italianisme per **afasendat.**

**afadiment** n.m. Fach de venir fade; perda de gust.

**afadir** vt. (*afadissi*) Rendre fade. Var.: **enfadir.** Sin.: **enfadesar, dessaborar.**

**afadissent, a** adj. Qu'afadisse.

**afairament** n.m. Accion de s'afairar. Sin.: **afanament.**

**afairar (s')** v.pr. S'activar, si donar de mau. Sin.: **s'afanar.**

**afairat, ada** adj. Qu'a totplen de causas de faire, qu'es totplen ocupat. Sin.: **afasendat.**

**afaire** n.m. 1. Cen qu'es de faire; ocupacion, activitat. Var.: **afar.** 2. Societat: *Un afaire de teissuts, un afaire d'informatica.* 3. *Lu afaires:* L'ensèms dei activitats financieri, comerciali e industriali; mitan dont si practicon: *Èstre dins lu afaires.* 4. Cen qu'es objecte d'una gestion publica: *Lu afaires municipals, lu afaires de l'Estat, lu Afaires estrangiers, lu Afaires maritimes.* 5. Procès: *Plaidejar un afaire.* ◇ Ensèms de fachs pauc ò pron delictuos que vènon à conoissença dau public; escandale: *Un afaire de faussi facturas.* 6. Situacion delicata: *Èstre tirat d'afaire.* Sin.: **èstre tirat de ribas, èstre trach d'enganas.** 7. Relacion, seguida d'operacions financieri: *Tractar un afaire.* 8. Mercat, pati. ◇ *Faire l'afaire:* Convenir. 9. Caua que regarja quauqu'un en particular, interès personal: *Es un afaire tieu.* 10. Situacion indefinida qu'implica totplen d'uni personas: *Es un afaire delicat.* 11. *Afaire de,* question de: *Es un afaire de gust.* ◇ (plur.) *Lu afaires:* Vestits, objèctes personals: *Poades metre lu tieus afaires dins l'armari.*

**afairisme** n.m. Activitats, comportament dei afairistas. Var.: **afarisme.** Sin.: **especulacion.**

**afairista** n. Persona qu'a la passion dei afaires, de l'especulacion, meme malonèstament. Var.: **afarista.** Sin.: **especulator.**

**afaisselar** vi. (*afaissèli*) Faire de fasseus.

**afalament** n.m. Fach de s'afalar; lo sieu resultat.

**afalar** vt. (mar.) 1. Faire calar: *Afalar una vela.* 2. Èstre butat au ribatge, en parlant d'una nau. ◇ **s'afalar** v.pr. 1. Si laissar tombar lordament: *S'afalar dins un fautuèlh.* 2. (mar.) S'arrambar perilhosament de la costa. 2. (mar.) Si laissar esquilhar au lòng d'un cordatge.

**afalit, ida** adj. Qu'es desprovesit de color, que li manca lo lusent, lo treslume. Sin. **pallineu.**

**afamaire, airitz** n. Persona qu'afama lu autres, especialament en creant li condicions d'una famina.

**afamança** n.f. Famina.

**afamar** vt. Faire sofrir de la fam; privar de manjar. Var.: **afamegar.**

**afamat, ada** adj. e n. 1. Qu'a una granda fam. 2. (fig.) Avide: *Èstre afamat d'onors.* Sin.: **abramat, assedat.**

**afamegar** vt. Afamar.

**afaminar** vt. Redurre à la famina.

**afan** n.m. 1. Travalh penós. 2. Pena, tristessa.

**afanador** n.m. Òme de pena que travalha coma jornadier.

**afanaire** n.m. Afanador.

**afanant, a** adj. Penós, laboriós.

**afanar (s')** v.pr. Travalhar totplen, meme troup, sovent per pas grand caua.

**afanat, ada** adj. Las, penat, triste.

**afangar** vt. Faire intrar dins la fanga. Var. **enfangar.** Sin.: **empautar, crotar.** ◇ **s'afangar** v.pr. S'afondre dins la fanga. Var.: **s'enfangar.** Sin.: **s'empautar.**

**afaniptèr** n.m. *Afaniptèrs:* Òrdre d'insèctes sensa alas. Sin.: **sifonaptèrs.**

**afanós, oa** adj. penós, en parlant d'un travalh.

**afar** n.m. Afaire. ◇ n.m. pl. Règlas dei fremas.

**afarar (s')** v.pr. S'afairar.

**afarisme** n.m. Afarisme.

**afarista** n. Afarista.

**afaron** n.m. Boan afaire.

**afard** n.m. 1. Composicion cosmetica destinada à escondre d'unu defauts de la pèu ò à modificar la color de la pèu. 2. (fig.) Biais afectat de parlar: *Parlar sensa afard,* directament, francament. Sin.: **parlar sensa engambi, sensa bestorn, sensa alòngui.**

**afarnèl** n.m. Afarneu.

**afarneu** n.m. Aparelh que transmete lo movement dau jauge au timon. Var.: **afarnèl.**

**afasendat, ada** adj. Afairat, totplen ocupat. Sin.: **afachendat.**

**afasia** n.f. Perda de la paraula ò de la compreneson dau lengatge, en seguida à una lesion cortical de l'emisferi dominant.

**afasic, a** adj. e n. 1. Que sofrisse d'afasia. 2. Relatiu à l'afasia.

**afasologia** n.f. Estudi de l'afasia.

**afasiològue, òga** n. Especialista de l'afasia.

**afat** n.f. (mil.) Acronime de *auxiliària femenina de l'armada de terra.*

**afatigar** vt. Rendre las. Var.: **fatigar.** Sin.: **alassar.** ◇ **s'afatigar** v.pr. Si fatigar. Sin.: **s'alassar.**

**afavorir** vt. (*afavorissi*) 1. Agir dins la tòca de donar un avantage à quauqu'un, à un projècte, etc. 2.

Contribuir au desvelopament de. Sin.: **favorejar, favorisar, voluntar, facultar.**

**afebliment** n.m. Fach de s'afeblir; l'estat que n'en resulta. Sin.: **aflaquiment, desanament.**

**afeblir** vt. (*afeblissi*) Rendre feble: *La malautia l'afeblisse.* Sin.: **aflaquir, desanar.** ◆ **s'afeblir** v.pr. Devenir feble: *La sieu vista s'afeblisse.* Sin.: **s'aflaquir, si desanar.**

**afeblissenet, a** adj. Qu'afeblisse.

**afeblit, ida** adj. Devengut feble: *Un bosin afeblit, una persona afeblida.* Sin.: **desanat, deslabrat.**

**afebrir** vt. (*afebrissi*) Donar la fèbre à. Var.: **enfebrir, enfebrar.** ◆ **s'afebrir** v.pr. 1. Agantar la fèbre. 2. (fig.) S'apassionar. Sin.: **s'afogar.**

**afebrit, ida** adj. Qu'à la fèbre.

**afecccion** n.f. 1. Estacament, tendressa: *Provar d'afecccion per quauqu'un.* Sin.: **aimança.** 2. (med.) Alteracion de la santat, malautia.

**afeccionar** vt. Apreciar, preiar, aver un gust particular per quauqua ren. ◆ **s'afeccionar** v.pr. S'estacar mé passion.

**afeccionat, ada** adj. e n. Que pròva d'afecccion.

**afeccionat, ada** n. Persona apassionada per li corsas de taurs. ◇ Per extension: Persona apassionada.

**afeccacion** n.f. 1. Destinacion à un usatge determinat: *Afectacion d'una sala à un acamp, afectacion d'una soma à una cròmpa.* 2. Designacion à un poast, un emplec, una formacion militària ò à un poast de fucionari. ◇ (mil.) *Afectacion de defensa:* Afectacion dins un emplec civil d'utilitat nacionala.

**afeccacion** n.f. Mancança de natural dins lo biais d'agir, de si tenir.

**afeclar** vt. (*afècti*) 1. Destinar à un usatge particular: *Afectar una soma d'argent à l'entreteniment dei rotas.* 2. Estacar quauqu'un à un servici, un poast, etc.: *Afectar un militari, un professor.*

**afeclar** vt. (*afècti*) 1. Far paréisser (un biais d'estre, de si tenir, de sentiments) que son pas realament sieus. 2. Pilhar (una forma).

**afeclar** vt. (*afècti*) 1. Causar una dolor moralà à; pertocar per una espròva, una marrida nova: *Aquò afècterà la noastra amistat, aquela crisi afècterà li relacions internacionali, la moart d'aquel amic m'a afecat.* Sin.: **tocar, afigir.** 2. Tocar, en causant una alteracion fisica: *Una malautia qu'afècta lo coar.* Sin.: **tocar.** ◆ **s'afeclar** v.pr. (de) S'afigir (de).

**afeclat, ada** adj. 1. Qu'es pas natural: *Un lengatge afecat.* 2. Qu'es pertocat per una espròva, una marrida nova, etc. Sin.: **pertocat, esmougot.**

**afèct(e)** n.m. 1. (psicol.) Impression d'atraccion ò de repulsion à la basa de l'afectivitat. 2. (psican.) Emocion, carga emotiva ligada à la satisfaccion d'una pulsion.

**afectiu, iva** adj. Que pertòca l'afècte, la sensibilitat, lu sentiments: *Aver una vida afectiva ben remplida.*

**afeccitvat** n.f. (psicol.) Ensèms dei fenomènes affectius (sentiments, emocions, passions, etc.).

**afectuós, oa** adj. Que pròva, que moastra d'afecccion; tendre. Sin.: **amistós.**

**afectuosament** adv. D'un biais afectuós. Sin.: **amistosament.**

**afectuositat** n.f. Qualitat de quauqu'un qu'es afectuós.

**afèli** n.m. (astron.) Ponch orbital d'una planeta mai alunhat dau soleu. Contr.: **perielia.**

**afemeliment** n.m. 1. Accion de s'adonar ai fremas. 2. Accion de retipar li fremas. Sin.: **efeminacion.**

**afemelir** vt. 1. Faire devenir frema; donar d'àrias de fema à. Sin.: **adonir, efeminar, endomaiselir.** 2. Donar l'atrach dau sexe femenin. ◆ **s'afemelir** v.pr. 1. Devenir frema. 2. S'adonar ai fremas.

**afenador** n.m. 1. Depaus de fen. 2. Dubertura que permete de faire calar directament lo fen de la feniera à l'estable.

**afenaire, airitz** n. Persona encargada de donar lo fen au bestiau.

**afenar** vt. Donar de fen à.

**afenassar** vt. Tresmudar un camp en pastura.

**afenatge** n.m. 1. Accion de donar de fen. 2. Pastura arrendada.

**afesar** vt. (*afèri*) Faire devenir fèr, espaurir. ◆ **s'afesar** v.pr. Si pilhar paur, s'espaventar.

**afferent, a** adj. 1. Que poarta ò que mena dedintre. 2. Que pertòca. 3. Que revèn à cadun.

**afèrèsi** n.f. (fon.) Supression d'un ò d'unu fonemas au començament d'un mot. Ex.: *Ai 'na maion per ai una maion, aquò's polit per aquò es polit.*

**afermacion** n.f. Afirmacion.

**afermar** vt. (*afèrmi*) Afirmar.

**afermar** vt. (*afèrmi*) Fitar à fèrma ò à balh. Sin.: **arrendar, logar.**

**afermatge** n.m. Locacion à fèrma ò à balh.

**afermatiu, iva** adj. Afirmatiu.

**afermativa** n.f. Afirmativa.

**afermativament** adv. Afirmativament.

**afermiment** n.m. Accion d'afirmir; lo sieu resultat.

**afirmir** vt. Rendre fèrme, solide; consolidar, renforçar.

**aferrador** n.m. Ancoratge.

**aferrar** vt. Agantar, pilhar fermament e rapidament en man. Sin.: **agafar, arrapar.**

**afeutrimet** n.m. Feutratge.

**afeutrir** vt. Garnir embé de feutre. Sin.: **feutrar.** ◆ **s'afeutrir** v.pr. Semblar à de feutre, en parlant de la lana e d'unu teissuts.

**afgan, a** adj. e n. 1. De l'Afganistan. 2. *Lebrier afgan:* Lebrier d'una raça dau pel lòng, originari d'Afganistan, dont es emplegat per la garda e la caça.

**afibrinogenemia** n.f. Mancança de fibrinogène dins lo sang, que provòca d'emorragias.

**aficha** n.f. Fuèlh estampat que poarta un avis oficial, publicitari, etc., mes dins un luèc public per informar. Sin.: **carteu.** ◇ *Metre, èstre à l'aficha:* Programar, èstre programat, en parlant d'un espectacle.

**afichaire, airitz** n. 1. Persona que paua d'afichas. 2. Professional que fa pauar d'afichas publicitari,

afichaire

anonciaire qu'emplega l'aficha coma supoart. Sin.: **cartelaira**.

**afichaire** n.m. Sistema que permete l'afichatge dins un aparelh electronic, etc. Sin.: **visualisaire**.

**afichar** vt. 1. Placardar, pegar una aficha, un avís. Sin.: **cartellar**. 2. Anonciar au mejan d'una aficha. ◇ Anonciar au mejan d'un paneu d'afichatge catodic, electronic, etc.: *Afichar la marca, un resultat*. 3. Far aparéisser sus un ecran: *Afichar una pàgina web*. 4. Far vèire emé ostentacion un sentiment, una opinion, etc.: *Afichar li sieu ideas politiqui*. ◆ **s'afichar** v.pr. Si mostrar ostensiblament (mè).

**afichatge** n.m. 1. Accion d'afichar; lo sieu resultat. Sin.: **cartelatge**. 2. Visualisacion de donadas, de mesuras, per de procidiments mecanics ò electronics: *Afichatge numeric, analogic*.

**aficheta** n.m. Pichina aficha. Sin.: **carteleta**.

**aficionado** [afisjo'nado] n.m. (mòt espanhòu) Afeccionat de corsas de taurs.

**afidament** n.m. Caucion.

**afidar** vt. Remetre à la garda de quauqu'un: *Afidar li sieu claus à un vesin*. Var.: **confidar**.

**afidian** n.m. *Afidians*: Familha d'insèctes que pónhon, de l'òrdre dei omoptèrs, coma lo nieron e la filloxèra.

**afiladent** n.m. À taula, plat servit denant de la carn. Sin: **intrada**.

**afiladoira** n.f. Afilador.

**afilador** n.m. Instrument que sièrve à afilar. Var.: **afiladoira**.

**afiladura** n.f. Afilatge.

**afilaire** n.m. Persona qu'afila. Sin.: **amolaire**, **remolaire**.

**afilat**, **ada** adj. Que talha ben. Var.: **amolat**.

**afilatge** n.m. Accion d'afilar.

**afilhacion** n.f. Accion d'afilhar, de s'afilhar; lo sieu resultat.

**afilhament** n.m. Adopcion.

**afilhar** vt. 1. Adoptar. 2. Faire intrar dins una associacion, un partit, etc.

**afilhatge** n.m. Adopcion. Var.: **afilhament**.

**afille, a** adj. (bot.) Qu'a pas de fuèlhas.

**afin, a** adj. (mat.) *Foncion afina*: Foncion reala de la variabla  $x$  qu'a la forma  $x \rightarrow f(x) = ax + b$ , dont  $a$  e  $b$  son doi reals. ◇ *Geometria afina*: Geometria dei proprietats invarianti per de transformacions dau promier grad. *Referencial afina*, format, sus una drecha, per doi ponchs dferents; dins un plan, per tres ponchs non alinhats; dins l'espaci, per quatre ponchs non coplanaris.

**afinable, a** adj. Que si pòu afinar.

**afinaire, airitz** n. Persona que mena una operacion d'afinatge, qu'afina, que definisse.

**afinament** n.m. fach de s'afinar.

**afinar** vt. 1. Rendre mai pur en eliminant lu elements estrangiers: *Afinar un metal*. ◇ *Afinar lo vèire*: Lo desbarrassar dei sieu bolas d'ària. ◇ *Afinar lo petròli*: Lo tresmudar per n'en traire de produchs amagestrats. Var.: **rafinar**. 2. Rendre mai fin; faire paréisser mai fin: *Un*

*vestit qu'afina lo còrs*. 3. Rendre mai precís: *Afinar una estimacion, un metòde de calcul*. 3. Faire madurar, en parlant d'un fromai. ◆ **s'afinar** v.pr. 1. Devenir mai fin: *La sieu talha s'es afinada*. 2. Acabar la sieu maduracion: *Lo fromai s'afina*.

**afinaria** n.f. 1. Luèc, establiment industrial dont s'afinon lu metals ò d'uni substàncas. 2. Fàbrega dont lo petròli es tresmudat en produchs amagestrats. Var.: **rafinaria**.

**afinatge** n.m. Accion d'afinar; operacion que permete d'afinar: *L'afinatge de l'acier, d'un fromai*.

**afin de** loc.prep. Marca la finalitat, l'intencion: *M'assèti, afin de vos poder escotar calmament*. Sin.: **per, per fin de, per tau de, per dire de**.

**afinitat** n.f. 1. Semblança, analogia, ligam: *Afinitat entre doi lengas*. ◇ (biol.) Parentèla zoologica ò botanica. 2. Acòrdi, armonia: *Afinitat de doi caractèrs*. 3. (mat.) Dins un plan, transformacion pontuala que consèrva una dei doi ordenadas e multiplica l'autra per un coefficient constant. 4. (quim.) Aptitud ò tendència d'un còrs à si combinar m'un autre, d'unu còrs à si combinar entre elu.

**afin que** loc.conj. Ansin coma **afin de**, marca la finalitat, l'intencion, ma la seguissse un subjontiu: **Afin que vengue**. Sin.: **per que, per fin que**.

**afirmacion** n.f. Accion d'affirmar, enonciat m'au quau s'affirma. Sin. **afortiment, acertament**. ◇ (dr.) Declaracion solemna per la quala si proclama la veritat d'un fach, l'exactitud d'un acte.

**affirmar** vt. 1. Sostenir, assegurar qu'una caua es vèra: *Afirmi qu'aquel òme es un ladre*. Sin.: **afortir, assegurar, acertar**. 2. Manifestar, metre en avant: *Afirmar la sieu personalitat*. ◆ **s'affirmar** v.pr. Pilhar d'assegurança, si manifestar clarament: *Una persona que s'affirma, un esportiu que s'affirma coma lo melhor dins la sieu categoria*. Sin.: **s'afortir**.

**afirmatiu, iva** adj. 1. Qu'affirma, que contèn una afirmacion: *Una frase afirmativa, la forma afirmativa*. Contr.: **negatiu, iva**. 2. Qu'affirma, que sostèn quauqua ren: *Si mostrar afirmatiu*. ◆ **afirmatiu** adv. òc, aí (dintre li transmissions e, generalament, dins lo biais de parlar dei militaris). Contr.: **negatiu**.

**afirmativa** n.f. Respoasta afirmativa, positiva: *Respoandre per l'affirmativa. – Dins l'affirmativa*: Dins lo cas d'una respoasta afirmativa.

**afirmativament** adv. D'un biais afirmatiu.

**afistolar** (s') v. pr. Si parar, si pimpanar.

**afistolat, ada** adj. Evelhat.

**afitaire, airitz** n. 1. Persona que pilha un ben en locacion. Sin.: **locatari, logatari, arrendaire, arrendier**. 2. Persona que dona un ben en locacion.

**afitar** vt. Fitjar. Sin.: **logar, arrendar**.

**afixa** n.f. (mat.) Nombre complèxe associat à la posicion d'un ponch dins un plan. (Se M a per coordonadas  $x$  e  $y$ , la sieu afixa es lo nombre complèxe  $x$ ).

**afixal, a** adj. Relatiu à un afixe.

**afixat, ada** adj. (ling.) Ajustat en tant qu'afixe.

**afixe** n.m. (ling.) Element que si mete au començament (prefixe), au dedintre (infixe) ò en fin d'un mòt (sufixe) per n'en modificar lo sens ò la valor gramatical.

**aflambar** vt. Metre en flambas, calar fuèc à. Var.: **enflambar, enflamar.** Sin.: **abrandar, afogar.** ◆ **s'aflambar** v.pr. Pilhar fuèc per lo biais dei flamas. Var.: **s'enflambar, s'enflamar.** Sin.: **s'abrandar.**

**aflancat, ada** adj. Maigre e sensa gràcia, espec. per un cavau. Sin.: **ananquit.**

**aflaquiment** n.m. Accion, fach d'aflaquir, de s'aflaquir; lo sieu resultat. Sin.: **desanament, afebliment.**

**aflaquir** vt. (*aflaquissi*) Rendre flac, afeblir. Sin.: **desanar.** ◆ **s'aflaquir** v.pr. Devenir feble. Sin.: **s'afeblir, si desanar.**

**aflaquissent, a** adj. Que rende flac. Sin.: **afeblissent.**

**aflat** n.m. 1. Influença divenca ò sobrenaturala que doneria à l'òme la revelacion de cen que deu dire ò faire. 2. Estrambòrd creator de l'artista, de l'escrivan. 3. Influença aplicada à una òbra artistica ò literària. Sin.: **idea.**

**aflatada** n.f. Adulacion.

**aflataire, airitz** adj. e n. Adulator. Sin.: **caudatari, bendiguent.**

**aflatjar** vt. Adular. ◆ **s'aflatjar** v.pr. S'atribuir de meritis, de qualitats qu'avèm pas. Sin.: **si faire glòria, si vantjar, si laudar.** Var.: **si flatjar.**

**aflatós, oa** adj. e n. 1. Si di d'una persona qu'aflata, que lauda m'exageracion. 2. Qu'agrada à l'amor-pròpri. 3. Que tende à idealizar. Var.: **flatós.**

**afliccion** n.f. Granda tristessa, dolor profonda. Sin.: **lanha, adolentiment.**

**afflictiu, iva** adj. (dr.) Tèrme que pertòca lo còrs. *Penas afflictivi:* la moart, la detencion, la reclusion.

**affliger, a** adj. 1. Que causa d'affliccion. 2. (fam.) Triste, lamentable: *Un espectacle affliger.*

**affligir** vt. Causar una dolor moralà profonda à. *La sieu moart m'affligisse.* Sin.: **adolentir, apenar.** ◆ **s'affligir** v.pr. Provar d'affliccion.

**aflorament** n.m. 1. Accion de metre de niveu doi susfàcias; lo sieu resultat. 2. (geol.) Ponch dont la ròca que constituisse lo sota-soal apareisse en susfàcia.

**aflorar** vt. 1. Metre de niveu doi causas que si tòcon 2. Arribar au niveu de (una susfàcia, un ponch); arribar à tocar. ◆ vi. Aparéisser à la susfàcia.

**afloratge** n.m. Afinatge parcial de la pasta de paper.

**afluència (-éncia)** n.f. 1. Arribada ò presenza de manti personas dins un luèc: *Pilhar lo tram à una ora d'afluència, una afluència de turistas.* 2. Movement d'un fluid e vèrs un ponch. ◇ (espec.) Brusca arribada d'un liquide (lo sang en particular) dins una partida dau còrs.

**afluent** adj. e n.m. Si di d'un cors d'aiga que si geta dins un autre: *Vesúbia es un affluent de Var.*

**afluir** [aflu'i] vi. (afluissi) 1. Colar en abondança vèrs: *Lo sang afluísse à la tèsta.* 2. Arribar en grand nombre dins un luèc: *Lu manifestants afluísson vèrs la plaça.*

**afni** n.m. Metal rare; element (Hf) de n° atomic 72 e de massa atomica 178,49.

**afocament** n.m. Fach de pilhar fuèc.

**afocal, a** adj. (opt.) Que lu sieus foguas son remandats à l'infinit, en parlant d'un sistema optic.

**afocar** vt. (*afòqui*) Calar fuèc à. Sin.: **abrandar, cremar, brutlar, ardre, abrar.**

**afogable, a** adj. Excitable.

**afogaire, airitz** n. Persona que provòca lo trebolici, la violença. Sin.: **provocaire, provocator.**

**afogament** n.m. Accion d'afogar.

**afogant, a** adj. Excitant.

**afogar** vt. Metre dins un estat de tendeson, d'agressivitat. Sin.: **atissar, excitar.**

**afogar** vt. (*afògui*) 1. Estofar. 2. Negar.

**afogat, ada** adj. Dins un estat de tendeson, d'agressivitat.

**afogat, ada** adj. 1. Estofat. 2. Negat.

**afogatge** n.m. Fogatge.

**afolament** n.m. 1. Fach de s'afolar; estat d'una persona afolada. Sin.: **enfolitge.** 2. Estat d'una agulha aimantada que subisse de deviacions à causa de perturbacions dei camps magnetics.

**afolament** n.m. (ital.) Fach de si recampar nombrós.

**afolar** vt. Faire perdre la sieu calma (à) à causa d'una emocion, d'una passion, rendre coma foal: *Aquela informacion l'a afolat.* Sin.: **enfolir, faire perdre la tèsta, desperdre, esvariar, faire venir foal.** ◆ **s'afolar** v.pr. Perdre la tèsta à causa d'una emocion, etc.

**afolar (s')** v.pr. (ital.) Si recampar en nombre.

**afolat, ada** adj. 1. Rendut coma foal à causa d'una emocion violenta, d'una passion. 2. Desorientada, en parlant d'una agulha aimantada.

**afondament** n.m. (mar.) Per una nau, fach d'anar per fond. Sin.: **naufragi, prefondament.**

**afondar** vt. (mar.) Mandar una nau per fond. Sin.: **afondre, prefondar.** ◆ **s'afondar** v.pr. Anar per fond, en parlant d'una nau. Sin.: **s'afondre, si prefondar.**

**afondrament** n.m. Escrotlament.

**afondre** vt. Varianta de **afondar.** ◆ **s'afondre** v.pr. S'escrotlar, s'aboirar.

**afòne, a** adj. Que non a de votz, qu'a plus de votz (per exemple après un còup de frèi).

**afonia** n.f. Extincion de votz.

**afonsada** n.f. Enfonsada, enfonsament.

**afonsadura** n.f. Enfonsadura, enfonsament.

**afonzinar (s')** v.pr. S'amolancar (à Luceram).

**aforcament** n.m. Accion d'aforcar una nau. Var.: **enforcament.**

**aforcar** vt. (*aforqui*) Metre à l'ancoratge sobre doi àncoras que li sieu linhas fòrmon un V. Var.: **enforcar.** Sin.: **escrancar.**

**aforestatcion** n.f. Accion d'aforestar; lo sieu resultat. Sin.: **reboscament, reboscatge.**

**aforestar** vt. Tresmudar una tèrra en seuva. Sin.: **reboscar.**

**aforestatge** n.m. Forestatge.

**aforisme** n.m. Corta maxima (ex.: *La raça estirassa*). Sin.: **apoftegma, adagi.**

**aforistic, a** adj. Que pertòca lu aforismes.

aforment

**aforratjament** n.m. Accion de donar de forratge, d'estram.

**aforratjar** vt. Donar de forratge à.

**afortiment** n.m. Enfortiment.

**afortir** vt. (*afortissi*) 1. Rendre mai foart. Sin.: renforçar, enfortir, renfortir, fortir. 2. Afirmar.

**afofit, ida** adj. Rendut mai foart.

**a fortiori** loc. adv. Encara mai.

**aportunadament** adv. D'un biais afortunat.

**aportunar** vt. 1. Rendre urós; faire venir benastrat. 2. Faire venir ric. ◆ **s'apportunar** v.pr. 1. Venir benastrat. 2. S'enriquir.

**apportunat, ada** adj. 1. Rendut urós. 2. Vengut ric.

**afrairament** n.m. Bessonatge, gemelatge: *Comitat d'Afrairament Occitano-Catalan*.

**afrairar** vt. Bessonar, gemelar. Var.: **afrairir**. ◆ **s'afrairar** v.pr. Fraternizar; si bessonar.

**afrairir** vt. (*afrairissi*) Afrairar. ◆ **s'afrairir** v.pr. S'afrairar.

**afranquible, a** adj. Que pòu èstre afranquit.

**afranquiment** n.m. Accion d'afranquir; lo sieu resultat.

**afranquir** vt. (*afranquissi*) 1. Rendre liure, independent: *Afranquir un pòple d'una dominacion, afranquir un esclau*. 2. Exemptar d'una carga, d'una ipoteca, etc. 3. *Afranquir una letra*: N'en pagar lu fres de mandadís. 4. Banhar de vin (una bota denant de l'emplir). Sin.: **avinar**. ◆ **s'afranquir** v.pr. Si desbarrassar, si desliurar: *S'afranquir de la sieu timiditat*.

**afranquit, ida** adj. e n. 1. (ist.) Persona liberada de l'esclavatge. 2. Liberat de tot prejutjat, de tota convencion (intellectuala, moralà o sociala).

**afre** n.m. Angoissa, torment: *Lu afres de la moart, dau dubi. – Faire afre*: Faire paur, donar lo vertige.

**afrescar** vt. (*afresqui*) Rendre mai fresc. Var.: **refrescar**. ◆ **s'afrescar** v.pr. Venir mai fresc. Var.: **si refrescar**.

**afretaire, airitz** n.m. Persona que fita un bateu, un avion, per faire de transpoart. Sin.: **naulejaire**.

**afretament** n.m. Accion de fitar un bateu, un avion. Sin.: **naulatge**.

**afretar** vt. Fitar un bateu, un avion, per assegurar un transpoart. Var.: **fretar**. Sin.: **naulejar**.

**afreuliment** n.m. Accion d'afreuir ò de s'afreuir; lo sieu resultat.

**afreuir** vt. Faire devenir freule. ◆ **s'afreuir** v.pr. Devenir freule.

**africada** adj. f. e n.f. (fon.) Consonanta oclusiva au començament de la sieu emission e constrictiva à la fin (ex.: [ts]).

**africaans** n.m. (olandés *afrikaans*, pron. [afri'kans]) Lenga parlada dins la República d'Àfrica dau Sud per lu descendants dei Boers.

**african, a** adj. Qu'es relatiu à l'Àfrica. ◇ adj e n. Natiu, originari d'Àfrica.

**africanisme** n.m. 1. Qualitat de cen qu'es african. 2. Ensèms dei sciéncias umani aplicadi à l'estudi d'Àfrica. 3. Expansionisme colonial en Àfrica. 4. Activitat virada

vèrs l'afranquiment politic, economico, cultural dei populacions africani. 5. Mòt ò locucion africans presents dins d'autri lengas, especialament d'autors latins de l'epòca imperiala.

**africanista** n. 1. Persona qu'estudia li lengas e li civilisacions d'Àfrica. 2. Sostenidor de l'expansionisme colonial en Àfrica.

**africanitat** n.f. Natura especifica de la cultura africana.

**africanisacion (-izacion)** n.f. Accion d'africanisar; lo sieu resultat.

**africanisar (-izar)** vt. Donar un caractèr african (à) ◇ (espec.) Remplaçar lu bailejaires non-africans per d'Africans.

**afroalpenc, a** adj. Relatiu à la flòra que creisse dins li montanhas d'Àfrica sus li zònas geobotanicament equivalenti ai niveus alpencs d'Euròpa.

**afroamerican, a** adj. e n. Relatiu ai negres africans menats de foarça en Amèrica, ai sieus descendents e sobretot ai formas culturali qu'an aviat.

**afroasiatic, a** adj. e n. Relatiu à l'encòup à l'Àfrica e à l'Àsia consideradi coma unitat politica.

**afrobrasilian, a** adj. e n. Relatiu ai Brasilians d'origina africana e ai sieus descendents e finda ai formas culturali qu'an aviat.

**afrocuban, a** adj. e n. Qu'apartèn à la populacion cubana d'origina africana.

**afrodisia** n.f. Desidèri sexual.

**afrodisiac, a** adj. Si di d'una substància qu'a la reputacion d'estimular lo desidèri sexual.

**afrodisiac** n.m. Substança reputada aumentar lo desidèri sexual.

**afroeuopeu, ea** adj. e n. Relatiu ai Europeus d'origina africana.

**afromètre** n.m. Aparelh per mesurar la pression dins lu vins mossejaires.

**afront** n.m. 1. Ofensa, injura; marca publica de mesprètz: *Faire un afront à quauqu'un*. 2. Vergonha, desonor que vèn d'una ofensa publica. Sin.: **escarni, escòrnia, insolènça**.

**afrontaire, airitz** n. Persona qu'auja afrontar.

**afrontament** n.m. Accion d'afrontar ò de s'afrontar. Sin.: **acarar**.

**afrontar** vt. 1. Abordar de front, anar mé coratge en façà de (un adversari, un enemic, una dificultat, etc.): *Afrontar la moart, la malautia, un enemic*. Sin.: **acarar**. 2. Metre de front, de niveu: *Afrontar doi paneus de boasc*. ◆ **s'afrontar** v.pr. Se combatre, jugar còntra, s'oposar. Sin.: **s'acarar**.

**afrontaria** n.f. 1. Engan, trufaria. 2. Aploomb, audàcia. Sin.(2): **ardiment, ardidessa, insolènça**.

**afrontat, ada** adj. e n. Afrontós.

**afrontós, oa** adj. e n. 1. Si di d'una persona qu'agisse m'un ardiment grandàs e sensa minga retenguda à respièch dei autres. 2. Si di d'una persona qu'agisse mé cinisme. Var.: **afrontat**.

**afrós, oa** adj. 1. Que provòca la paup, lo desgust, la dolor: *Un crime afrós, un personatge afrós, una sofreça*

*afroa, un espectacle afrós.* Sin.: **òrre, orresc.** 2. Totplen laid. 3. Que provòca un desplaser: *Un temps afrós.*

**afrosament** adv. 1. D'un biais afrós. 2. Excessivament: *Es arribat afrosament tardi.*

**afrositat** n.f. 1. Caractèr afrós de quauqua ren. 2. Caua afroa.

**afruchar** vi. (arbor.) Portar, produrre de fruchs. ♦ vt. Plantar d'aubres fruchiers.

**afta** n.m. Ulceracion superficialia dei mucoas bucali (boca, lenga, labras) ò genitali. Sin.: **gabard.**

**aftoiðe, a** adj. Que retipa, que sembla l'afta.

**aftós, oa** adj. Caracterisat per la presenza d'aftas. ◇ *Fèbre aftoa:* Malautia epizootica deuguda à un virús, que tòca lo bòu, lo moton, lo poarc.

**aftòsi** n.f. Erucion d'aftas.

**afumar** vt. Enfumar.

**afusar** vt. 1. Enrotlar sobre un fus. 2. Fuselar. Var.: **afuselar.**

**afusat, ada** adj. Qu'a la forma d'un fus. Var.: **fuselat, afuselat.**

**afuselar** vt. (*afusèli*) Afusar.

**afuselat, ada** adj. Afusat, fuselat.

**afust** n.m. Supoart dau canon, que sièrve à lo ponchar, à lo desplaçar.

**afustar** vt. 1. Aguitar. 2. Virar (un fusiu, un canon, etc.) dins la direcccion de quauqu'un ò de quauqua ren.

**afustatge** n.m. Fach d'afustar una arma.

**Ag** Simbòle quimic de l'argent.

**A.G.** Sigla de Amassada Generala.

**agaça** n.f. Auceu dau plumatge negre e blanc, comun en Occitània. ◇ *Agaça marina:* Pingoin.

**agaçada** n.f. Crit de l'agaça.

**agach** n.m. Accion, biais d'agachar. Sin.: **regard, regardadura.**

**agachada** n.f. Agach breu. Sin.: **alucada, clinhada, còup d'uèlh, ulhada.**

**agachador** n.m. Luèc dont si pòu estar à l'espèra. Sin.: **gacha, admirador, agachon.**

**agachar** vt. Portar la vista sus quauqu'un ò quauqua ren. Sin.: **regarjar, regardar, arregardar, agardar.**

**agachòla** n.f. Cabana de caçaire à l'aspèra.

**agachon** n.m. 1. Agachador. 2. Pichina dubertura dins una paret, que permete au public de comunicar embé lu emplegats d'un bureu de poasta, d'una banca, d'una administracion. Sin.: **portisson, portissòu.**

**agàcia** n.m. Acàcia. Sin.: **cacier.**

**agacier** n.m. Nido de l'agaça.

**agacin** n.m. 1. Durilhon sus lu dets dei pens, deugut au fretament. 2. Grèlh mai bas d'una vinha, que non donerà de frucha.

**agaçon** n.m. Pichon de l'agaça.

**agafada** n.f. 1. Incident malastrat. 2. Semonsa violenta, chacotada.

**agafaira** n.f. Aparelh per pauar d'agrafas. Var.: **agrafaira.**

**agafar** vt. 1. Agantar, aferrar. Sin.: **arrapar, crocar.** 2. Agrafar.

**agafatge** n.m. Agrafatge.

**agalaccia** n.f. Absençà ò cessacion de secrecio de lach.

**agalhardir** vt. (*agalhardissi*) Rendre de foarça, de vigoria, de gaietat (à). ♦ **s'agalhardir** v.pr. Venir galhard, vigorós.

**agame, a** adj. Partenogenetic.

**agami** n.m. Auceu de Sudamèrica, de la talha d'un gal, dau plumatge negre mé de reflets metallics blau e verd, finda sonat *ouceu-trompeta* en rason dau crit dau mascle.

**agamia** n.f. (biol.) Reproduccion assexuada.

**agamide** n.m. *Agamides:* Familha de lagamuas dei regions caudi, que comprèn en particular lo *molòc.*

**agammaglobulinemia** n.f. (med.) Mancança parciala ò totala de gammaglobulinas dins lo plasma sanguin, que rende l'organisme sensible à l'enfeciment.

**aganchar** vt. Suspendre à un gancho. Sin.: **acrocàr.** Var.: **enganchar.**

**agantacolhon** n.m. Estratagema grossier per enganar quauqu'un.

**agantamosca(s)** n.m. Chapamosca(s).

**agantar** vt. 1. Pilhar quauqu'un ò quauqua ren rapidament mé la man ò m'ai doi mans per lo tenir ò li si tenir fermament; pilhar, sasir, jónher quauqu'un ò quauqua ren que bolega. 2. Pilhar quauqua ren en man per lo portar, lo desplaçar, n'en faire usatge. 3. Metre à profièch un eveniment au moment que capita: *Agantar una oportunitat.* 4. Achapar, arrestar: *Lu policiers an agantat lo ladre.* 5. Pilhar au mejan d'una leca, d'una trapèla. 6. S'empadronir bruscament (de quauqu'un), en parlant d'una sensacion: *La paur l'a agantat.* 7. Èstre pertocat per una malautia: *A agantat una fèbre de cavau.* Sin.: **aferrar, agafar.** ♦ **s'agantar** v.pr. Si batre, si picar.

**aganton** n.m. Planta espinoa dei flors ròsi, comuna dins lu camps (Familha dei papilionaceas). Nom usual: **arresta-bòu.** Sin.: **tancabòu, agaon, agavon.**

**àgapa, agapa** n.f. Past que lu promiers cristians pilihon en comun. ♦ **àgapas** n.f.pl. Past copiós e festiu entre amics. Sin.: **ribòta.**

**agar-agar** n.m. Mucilage obtengut partent d'una alga dei mars de l'orient-Extremier, d'usaça en bacteriologia coma mitan de cultura, en farmacia coma laxatiu e en coïna per alestit li gelatinas. Sin.: **gelòsa.**

**agarbar** vt. Metre en garbas.

**agardar** vt. Regarjar.

**agaric** n.m. Bolet comestible, que lo sieu tipe es lo bolet de jaç, de la classa dei basidiomicèts, de la familia dei agaricaceas. Li sieu lamellas son ròsi quora l'agaric es jove e negri quora creisse de mai (*psalliota campestris*). Sin.: **psalliota dei camps, pradelet, bolet de prat.**

**agaricacea** n.f. *Agaricaceas:* Familha de bolets basidiomicèts, representats per d'espècias comestibili (agaric, lepiòta) e d'autri toxiqui (d'uni amanitas).

**agarop** n.m. Var. de **garop.**

**agast** n.m. Aubre de cinc à siès metres d'autessa. Lo sieu boasc es roge e dur, d'usaça en fustaria. Li sieu flors son trilobadi e sauri, li fruchas son gropadi per doas. Sin.: **argelabre, blaue.**

**agata** n.f. Ròca silicioa, varietat de calcedòni, partejada en zònas concentríqu de coloracions divèrsi.

**agatenc, a** adj. e n. D'Agde. Sin.: **dagdenc**.

**agautar** vt. Metre un fusiu à l'espatal per tirar. Var.: **engautar**. Sin.: **afustar**.

**agave** n.m. Planta d'Amèrica centrala, cultivada dins li regions caudi, que rèsta à l'estat vegetatiu per d'ans e d'ans denant de florir un còup solet en donant una inflorescència d'una dizena de mètres de aut. Li sieu fuèlhas fornissón una fibra textila. L'agave es sovent sonat, faussament, aloès.

**agença (-éncia)** n.f. 1. Societat comerciala que prepaua de servicis d'intermediari entre lu professionals d'una activitat e lu clients: *Agença de viatges, agença de publicitat*. 2. Organisme administratiu encargat d'una mission d'informacion e de coordinacion: *Agença Nacionala Per l'Empec*. 3. Sucursala d'una banca. 4. Ensèms dei locals emplegats per una agença (ai accions precedentí).

**agençaire, airitz** n. Persona que s'entrèva d'agençar quauqua ren, una forèst, un territòri, etc.

**agençament** n.m. Disposicion, amainatjamant: *L'agençament d'una maion*.

**agençar** vt. 1. Combinar, dispauar en fucion d'un ordre precís: *Agençar un banc sus lo mercat*. 2. Transformar, modificar, per rendre mai comòde, mai agradiu, etc. ◇ *Agençament dau territòri*: Agençament que permete una reparticion melhora dei activitats economiqui en fucion dei ressorsas naturali e umani.

**agenda** n.f. (mòt latin) Quasernet que permete de notar un jorn après l'autre cen que si deu faire, lu rendètz-vos, etc. Sin.: **pensabèstia**.

**agenés, esa** adj. e n. D'Agen.

**agenesia** n.f. Absença de creacion d'un organo au moment de la formacion embrionària.

**agenolhador** n.m. Varianta de **aginolhatòri**.

**agenolhament** n.m. Varianta de **aginolhament**.

**agenolhar (s')** v.pr. Varianta de **s'aginolhar**.

**agenolhatòri** n.m. Varianta de **aginolhatòri**.

**agenolhons (d')** loc. Varianta de **d'aginolhons**.

**agent** n.m. 1. Tot cen qu'agisse, opèra: *Lu agents de l'erosion, lu agents atmosferics*, etc. 2. (gram.) Èstre ò objècte qu'acomplisse l'accion. *Complement d'agent*: Complement dau verbó passiu que representa lo subjècte de la frasa activa; l'introduccion dau complement d'agent si fa en niçard m'ai preposicions *per, de e da* (italianisme): *La rateta es manjada per lo cat/dau cat, Era pilhat de convulsions*. 3. Persona encargada d'administrar per lo compte d'una autra: *Agent d'una companhia marítima*. ◇ *Agent d'asseguranças*: Persona que representa una companhia d'asseguranças per la quala fa firmar de contractes. 3. *Agent (de polícia)*: Foncionari de polícia, generalament en unifòrme, encargat de la polícia dins li carrieras.

**agerbassir** vt. Agerbir.

**agerbir** vt. (*agerbissi*) Revestir de pelenc. Var.: **agerbassir**.

**agilament** adj. Embé agilitat. Sin.: **testament**.

**agil(e), a** adj. 1. Que mòstra de rapiditat e e de facilitat dins lu movements dau còrs. 2. Que capisse leu: *Un esperit agile*. Sin.: **lest**.

**agilitat** n.f. 1. Leugieretat dau còrs, gaubi: *L'agilitat d'una balarina*. 2. Vivacitat intellectuala. Sin.: **lestige**.

**agiments** n.m.pl. 1. Conducha, comportament blaimables. 2. Manòbras, menadas publiqui. Sin.: **intrigas**.

**aginolhament** n.m. Accion, fach de s'aginolhar. Var.: **agenolhament**.

**aginolhar (s')** v.pr. Si metre sus li ginolhs. Var.: **s'aginolhar**.

**aginolhatòri** n.m. Pichina escabela per s'aginolhar. Var.: **agenolhatòri, genolhatòri, ginolhatòri, agenolhador**. Sin.: **pregadieu**.

**aginolhons (d')** loc. Posicion de la persona que s'es aginolhada. Var.: **d'agenolhons, de genolhons**.

**agio** n.m. (mòt italian) ['adʒo] Ensèms dei despensas que càrgon una operacion bancària. Sin.: **maivalença**.

**agiografe** n.m. Escrivan, autor d'agiografia.

**agiografia** n.f. Relarg de l'istòria religiosa que pertòca la vida e lo culte dei sants.

**agiografic, a** adj. Relatiu à l'agiografia.

**agiologia** n.f. Ensèms dei obratges agiografics.

**agionime** n.m. Nom de sant donat à una persona.

**agionomastica** n.f. Relarg de l'onomastica qu'estúdia lu agionimes e lu agiotoponimes.

**agiotaire, airitz** n. Persona que prèsta de moneda me d'interès au dessobre dau taus licit. Sin.: **dardenaire**.

**agiotoponime** n.m. Toponime bastit m'au nom d'un sant.

**agir** vi. (*agissi*) 1. Intrar ò èstre en accion. 2. Produrre un efècte, aver una influència: *Aqueu remèdi non agisse*. 3. Si comportar: *Agir en òme d'onor*. Sin.: **obrar**. ◆ **s'agir** v.pr. impers. Èstre en question: *De que s'agisse?* *S'agisse de ben escotar*. Sin.: **si tractar, si virar**.

**agissent, a** adj. Eficaç, actiu.

**agitacion** n.f. 1. Estat de cen qu'es animat de movements irreguliers: *L'agitacion de la mar*. 2. Estat d'ànsia, se tradusent sovent per de movements desordenats e sensa tòca; aquelu movements: *L'agitacion deuguda à la febre*. 3. Estat de maucontentament politic ò social que si pòu tradurre per de manifestacions, l'expression de revendicacions, etc. Sin. (3): **trebolici, trebolum**.

**agitador** n.m. (quim.) Agitator.

**agitjar** vt. 1. Gacilhar vivament d'un caire e de l'autre: *Agitar un liquide, lo vent agita li fuèlhas*. Sin.: **bolegar, gangassar**. 2. (fig.) Causar una viva emocion à, excitar: *La ràbia l'agitava*.

**agitat, ada** adj. Que manifesta d'agitacion. Sin.: **bolequet** (en parlant d'un enfant).

**agitato** [adʒi'tato] adv. (mòt italian) (mús.) D'un movement agitat.

**agitator, tritz** n. Persona que provòca d'agitacion, de desòrdres socials ò politics.

**agitator** n.m. (quim.) Bagueta de vèire que sièrve à bolegar lu liquides. Sin.: **bolegaire**.

- agla** n.f. Aigla.
- aglai** n.m. Clars, campanada de dòu.: *Sonar l'aglai.* ◇ *Metre l'aglai:* Far nàisser l'espavent.
- aglai** n.m. Beu-l'oli.
- aglaiar** vi. Cridar.
- aglan** n.m. Agland.
- aglanada** n.f. Recòlta dei aglands.
- aglanatge** n.m. 1. Luèc dont si recuèlhon lu aglands. 2. Accion de reculhir lu aglands.
- agland** n.m. Fruch dau rore, encastrat dins una gruèlha. Var.: **aglan**.
- aglandala** adj. e n.f. Varietat d'oliva.
- aglandau** adj. m. Si di d'una varietat d'olivier que la sieu frucha dona d'ària à un agland.
- aglanós, oa** adj. Relatiu ai glàndolas. Sin.: **glandulari**.
- aglantin** n.m. Ancolia.
- aglefin** n.m. Peis vesin de la merluça, que si tròva dins la mar dau Nòrd e que, fumat, fornisce lo haddock (Lòng 1 m, familia dei gadides).
- aglomeracion** n.f. 1. Accion d'aglomerar. 2. Ensèms urban que fòrmon una ciutat e la sieu banlega.
- aglomerador** n.m. Aglomerant.
- aglomerant** n.m. Substança que sièrve à aglomerar. Var.: **aglomerador**.
- aglomerar** vt. (*aglomèri*) Reünir dins una soleta massa d'unu elements qu'avant èron separats: *Aglomerar de sabla e de ciment.* ◇ *Populacion aglomerada:* Populacion gropada dins un gròs vilatge (per oposicion à *populacion dispersada, esparpalhada*). ◆ s'aglomerar v.pr. S'adunar en un molon, una massa compacta. Sin.: **s'agrumar, s'agrumelar**.
- aglomerat** n.m. 1. Depaus detritic, pauc ò pas cimentat, d'elements de mai de doi millimètres. 2. Recampament de causas ò de personas eteroclití ò desparieri. Sin.: **conglomerat, nebuloa**.
- aglossia** n.f. 1. Mancança congenitala de lenga. 2. Incapacitat d'articular de paraules.
- aglutinacion** n.f. 1. Accion d'aglutinar; fach de s'aglutinar; lo sieu resultat. ◇ (biol.) Fenomène general de defensa de l'organisme còntra li agressions microbiani ò parasitari que lu sieus agents son aglutinats. 2. (ling.) Ajust d'affixes au radical per exprimir de raports sintactics. 3. (fon.) Formacion d'un mòt per la reunió de doi mòts diferents à l'origina (ex.: *de + sobre = dessobre*).
- aglutinador** n.m. Qu'aglutina. Var. **aglutinant**.
- aglutinant, a** adj. e n. 1. Qu'aglutina, que reünisse en pegant. 2. (ling.) *Lenga aglutinanta:* Lenga qu'a coma caracteristica d'exprimir lu raports sintactics per l'aglutinacion (ex.: lo turc).
- aglutinar** vt. Unir, jónher en pegant, en format una massa: *L'umiditat aglutina lu grans de sau.* Sin.: **agrumelar.** ◆ s'aglutinar v.pr. (à) Si metre còntra, si pegar: *Lu espectadors s'aglutinon davant la grasilha.*
- aglutinina** n.f. (biol.) Anticòrs present dins lo serom, que la sieu fixacion sus l'antigène n'en provòca l'aglutinacion (li aglutininas microbiani ajúdon à la defensa de l'organisme; li aglutininas non microbiani son l'encausa dei incompatibilitats entre gropes sanguins diferents).
- aglutinogène, a** adj. (biol.) Si di d'una substància antigenica dei gropes sanguins capable de provocar l'aparicion dei anticòrs correspondents (*aglutininas*) que l'aglutinon.
- agnacion** [ana'sjʊŋ] n.f. Ligam de parentèla civila, per oposicion à la parentèla naturala ò cognacion.
- agnat, a** [a'nat(a)] adj. e n. Caduna dei personas que, descendant de la mema soca masculina, fan partida de la mema familia (per oposicion à *cognat*).
- agnat** [a'nat] n.m. *Agnats:* Classa de vertebrats aquàtics, de la respiracion branquial, desprovists de maissèla, que comprèn per exemple la lamprua. Sin.: **ciclostòma**.
- agnosia** [anu'zia] n.f. (patol.) Desturbi de la reconeissença dei informacions sensoriali, deuguda à una lesion localizada dau cortèx cerebral, sensa tocar li percepçions elementari.
- agnosic, a** [anu'zic(a)] adj. e n. Qu'es tocat d'agnosia.
- agnosticisme** [anusti'sisme] n.m. Doctrina filosofica que declara l'absolut inaccessible à l'esperit uman e professsa una totala ignoranca per cen que pertòca la natura intima, l'origina e la destinada de l'òme.
- agnostic, a** [anus'tic(a)] adj. Relatiu à l'agnosticisme.
- ◆ n. Persona que professa l'agnosticisme.
- agnus Dei** [agnus'dei] n.m. inv. (relig. cat.) 1. Preguiera de la messa que comença per aqueli paraules latini (anheu de Dieu). 2. Medalhon de cera blanca que poarta l'imatge d'un anheu, benedit per lo papa.
- agonia** n.f. 1. Moment de la vida que vèn just avant la moart; estat d'anequeliment que caracterisa aqueu moment. Sin.: **moriment.** 2. (fig.) Disparicion progressiva, declin: *L'agonia d'un régime politic.*
- agonic** n.m. Linha que jonhe lu ponchs de la susfàcia terrenala dont la declinason magnetica es nulla.
- agonidat** n.m. *Agonidats:* Familha de peis de l'òrdre dei Escopaeuniformas.
- agonisant, a** adj. Qu'es à l'agonia.
- agonisar (-izar)** vi. Èstre à l'agonia. Sin.: **Èstre au derrier badalh, èstre en ponch de moart.**
- agonista** adj. *Muscle agonista,* que produe lo movement considerat (per oposicion m'au *muscle antagonista*).
- agonistic, a** adj. 1. (filos.) Que pertòca la lucha. 2. (sociol.) Que si debana per lo biais de la lucha.
- agòonus** n.m. Peis de mar foarça coirassat que viu sus lu noastres ribatges (*Agonus cataphractus*, Familha dei agonidats). Sin.: **peis armat**.
- agòrà** n.f. 1. Plaça costejada de bastiments publics, centre de la vida politica, religiosa e economica, dintre li ciutats de l'Antiquitat grèca. 2. Espaci pedonier dins una vila modèrna.
- agorafòbia** n.f. Paur patologica dei espacis descuberts, dei luècs publics.
- agorafobic, a** adj. Relatiu à l'agorafòbia.
- agoranòme** n.m. Magistrat grèc encargat de velhar sus l'agorà.

agorrinar

**agorrinar** vt. Entirar quauqu'un de menar una vida libertina. Sin.: **pervertir, desaviar, desvergonhar.** ◆ **s'agorrinar** v.pr. Menar una vida de rufian. Sin.: **bagassejar, putanejar.**

**agosin** n.m. Argusin. Var.: **algosin.**

**agost** n.m. Vuechen mes de l'an. Var.: **aost.**

**agostejar** vt. Aostar.

**agradablamet** adv. D'un biais agradable. Var.: **agradivament.** Sin.: **plasentament.**

**agradable, a** adj. Qu'agrada, qu'es plasent. Var.: **agradiu.**

**agradament** n.m. Agradiment.

**agradança** n.f. Agradiment (3).

**agradant, a** adj. Agradiu, plasent.

**agradar** vt. ind. 1. Plàser: *Aquò m'agrada, m'agrada l'estiu, m'agràdon li flors.* 2. Acceptar, gradir.

**agradèla** n.f. Aubrilhon espinós dei flors jauni e dei gruns roges, parasitat per lo bolet de la rolha dau blad (Familha dei berberidaceas). Sin.: **agravissier** (Valada de Tinèia), **berberis.**

**agradiment** n.m. 1. Fach d'agradir, de consentir à quauqua ren: *Faire una caua sensa l'agradiment dau cap.* 2. Acceptacion, reconoissenç de quauqua ren ò de quauqu'un per una autoritat (generalament oficiala): *Agradiment d'una nominacion.* Sin.: **consentiment, agrat, consentida.** 3. Qualitat per la quala una caua ò una persona platz. Sin.: **agradança, plasentat.**

**agadir** vt. Recevre favorablament, acceptar, aprovar. Var.: **gradir.**

**agradiu, iva** adj. Plasent, avenent.

**agrafa** n.f. 1. Pèça de plastic, de metal, etc., que sièrve à estacar d'unu objèctes. Sin.: **gafet.** 2. (med.) En cirurgia, pèça que sièrve à mantenir li labras d'una plaga per la cicatrisacion. 3. Crochet que sièrve à mantenir ensèms lu bòrds d'un vestit. 4. Bròca per aquel usatge. 5. Lengueta per faire tenir un estilò au rebòrd d'una borniera. 6. (maç.) Crampon plat ò codat emplegat en maçonaria per rendre solidari li pèiras d'un barri, un placatge e un barri, etc.

**agrafar** vt. Estacar au mejan d'una agrafa. Var.: **agafar.** Sin.: **engafetar.**

**agrafatge** n.m. Accion d'agrafar; lo sieu resultat. Var.: **agafatge.** Sin.: **engafetatge.**

**agrafaira** n.f. Aparelh per pauar d'agrafas. Var.: **agafaira.** Sin.: **engafetaira.**

**agrafia** n.f. Incapacitat d'escriure independenta de trebolics motors.

**agralhar** vi. Cridassejar, en parlant dei gralhas.

**agramenir** vt. Emplir de grame. ◆ **s'agramenir** v.pr. S'emplir de grame, en parlant d'un prat, d'un camp.

**agramatic, a** adj. Que pertòca l'agramatisme.

**agramatisme** n.m. Trebolici dau lengatge, marcat per un desturbament dins la mena de bastir de frasas que la sieu sintaxi evòca l'estile telegrafic.

**agramònìa** n.f. Planta erbacea dei boasc e dei prats, dei flors jauni e dei fruchs crocuts (Familha dei rosaceas). Var.: **agrimònìa.**

**agranar** vt. Donar de gran à la polalha, ai auceus ò ai peis. ◆ **s'agranar** v.pr. Si provedir de gran.

**agrandiment** n.m. Accion d'agrandir. ◇ (fot.) Tiratge agrandit d'una fotografia. Var.: **engrandiment.** Sin.: **alargament.**

**agrandiment** n.m. Accion, fach d'agrandir. ◆ (fot.) Fotografia agrandida.

**agrandir** vt. (agrandissi) Rendre mai grand: *Agrandir una maion, una fotografia.* Var.: **engrandir.** Sin.: **alargar.** ◆ **s'agrandir** v.pr. Devenir mai grand, s'espandir: *Una ciutat que s'agrandisse.* ◇ Espec.: Pilhar un lotjament mai grand ò desvelopar la sieu activitat comerciala.

**agrandissèire** n.m. (fot.) Aparelh que sièrve à agrandir. Var.: **engrandissèire.**

**agranditor** n.m. Agrandissèire.

**agranela** n.f. Agrena.

**agranhon** n.m. Agrena.

**agranhonier** n.m. Agrenier.

**agranulocitòsi** n.f. Dementiment ò avalida dei golbets blancs polinuclearis neutrofiles.

**agrapar** vt. Pilhar vivament en sarrant m'ai dets. Sin.: **agantar.** ◆ **s'agrapar** v.pr. Si cramponar.

**agrari, ària** adj. 1. Relatiu ai tèrras cultivadi, à l'agricultura, à la propietat agricòla. 2. *Reforma agrària:* Reforma tendent à modificar la reparticion dei tèrras en favor dei picbins proprietaris e d'aquelu qu'avión ren. ◇ Dins l'Antiquitat romana, la lèi agrària consentia ai plebeus lo partiment de l'*ager publicus*, es à dire li tèrras qu'apartenion à l'Estat, per empachar la noblessa de s'apropiar aqueli tèrras. Var.: **agrarian.**

**agrari, ària** n. 1. Proprietari terrenc. 2. Tecnician de l'agricultura.

**agrarian, a** adj. e n. Agrari.

**agrarianisme** n.m. Sistema dei agraris.

**agrariat** n.m. Partiment dei tèrras entre aquelu que li cultívon.

**agràs** n.m. Suc acide dau raïm verd.

**agrasson** n.m. Autre nom dau *rainet*.

**agrat** n.m. Agradiment (2). *De boan agrat:* Volontiers. Sin.: **convenència, consentiment, acòrdi, agrat**

**aggravacion** n.f. Accion d'aggravar; fach de s'aggravar: *L'aggravacion d'una malautia.* Var.: **aggravament, avari.** Sin.: **agreujament.**

**aggravament** n.m. Agravacion.

**aggravar** vt. Rendre mai greu, mai difficile de suportar: *Agravar la pena d'un condamnat.* Sin.: **agreujar.** ◆ **s'aggravar** v.pr. Devenir mai greu: *La situacion s'es agravada.*

**agravi** n.m. Agravacion.

**agravissier** n.m. Agradèla, en Valada de Tinèia. Sin.: **berberis.**

**agravós, oa** adj. Peant, onerós. Var.: **gravós.**

**agre, a** adj. (e mòts de la mema familia) Vèire **aigre**, etc.

**agrear** vi. Agradar.

**agredir** vt. (agredissi) (italianisme de defugir) Assautar, atacar.

**agredoç, a** adj. Aigredoç.

**agregacion** n.f. 1. Accion d'agregar, de metre d'elements ensèms per formar un tot omogeneu; fach de s'assemblar; lo sieu resultat. 2. Concors de recrutament dei professors de liceu e d'uni disciplinas universitari (Drech e Scienças Economiqui, Medecina, Farmacia).

**agregar** vt. 1. Reünir en un tot, una massa. 2. Admetre quauqu'un dins un grope constituit. ◆ **s'agregar** v.pr. (à) Si jónher, s'associar à.

**agregat, ada** n. Persona admessa à l'agregacion.

**agregat** n.m. 1. Substança, massa formada d'elements diferents units intimament e solidament entre elu. 2. (econ.) Grandor sintetica obtenguda en combinant diferents poasts de la comptabilitat nacionala e que caracterisa l'activitat economica nacionala. 3. (mús.) Superposicion liura de sons, que non si conforma ai règles de l'armonia classica.

**agregat, ada** n. Membre d'una ambassada, d'un gabinet ministerial: *Agregat cultural, agregat militar, agregat d'administracion, agregat de justícia, agregat al ministèri public*. 2. *Agregat de premsa*: Persona encargada dei relacions embé la premsa.

**agregatiu, iva** adj. Estudiant ò estudianta que prepara lo concors de l'agregacion.

**agrena** n.f. Fruch de l'agrenier. Var.: **aganelia, agranhon**.

**agrenier** n.m. Pruniera sauvatja espinoa que creisse dins lu baranhàs. Var.: **agranhonier**. Sin.: **bartàs sauvatge**.

**agrepiar** vt. (*agrèpi*, classic *agrèpii*) Metre à la grèpia. Var.: **agrupiar**.

**agression** n.f. 1. Atac non provocat e brutal. 2. Prejudici portat à l'integritat fisica ò fisiologica dei personas, en rason de l'environament sonore, visual, etc.: *Li aggressions de la vida urbana*. Sin.: **agarrida**.

**agressiu, iva** adj. 1. Violent, menaçant, que cèrca de nièras: *Un interlocutor agressiu*. ◇ Qu'a un caractèr d'agression: *Una mesura agressiva*. 2. (fig.) Provocant, desplaçat, desavenent: *Una publicitat agressiva*.

**agressivament** adv. D'un biais agressiu.

**agressivitat** n.f. Caractèr agressiu d'una persona ò de quauqua ren.

**aggressor** adj. m. e n.m. Que comete una agression, qu'ataca sensa èstre estat provocat ni menaçat: *Identificar lu aggressors, un país aggressor*. Sin.: **atacaire**.

**agrèst(e), a** adj. (lit.) Campèstre: *Un site agrèste*.

**agreta** n.f. Aigreta.

**agreu** n.m. Aubrilhon dei sotaboascs, dei fuèlhas luenti, espinoï e persistenti, que la sieu escòrça sièrve à faire lo visc. Sin.: **agrifuelh**.

**agreujament** n.m. Agravament, empejorament.

**agreujar** vt. Agravar, empejorar.

**agricòla** adj. 1. Que si dedica à l'agricultura: *Populacion agricòla*. 2. Que pertòca l'agricultura: *Ensenhament agricòla, política agricòla*.

**agricultor, tritz** n. Persona que cultiva la tèrra; persona que la sieu activitat professionala a per objècte de metre en valor un ben agricòla. Sin.: **cultivador, paisan**.

**agricultura** n.f. Activitat economica que transforma e mete en valor lo mitan natural per obtenir lu produchs vegetals e animaus utiles à l'òme, en particulier per la sieu alimentacion.

**agrifuelh** n.m. Genre d'uni 600 espècias de plantas de la familia dei Aqüifoliaceas, unic genre existent d'aquesta familia. Sin.: **agreu, ilèx**.

**agrimònìa** n.f. Agramònìa.

**agriolat** n.m. Liquor d'agriòtas. Var.: **agriotada**.

**agrimon** n.m. Insècte alat de la familia dei libellulidats que trèva li aigas doçi en si noirissent de mosquilhons. Sin.: **copavèire, escobavèire, domaisèla**.

**agriòta** n.f. Cericèia acidulada de la coa corta. Var.: **gríota**.

**agriotada** n.f. Liquor de cerièias.

**agriotier** n.m. Cerier de la varietat que produie li agriòtas. Var.: **griotier**.

**agroalimentari, ària** adj. Relatiu à l'elaboracion, la transformacion e lo condicionament dei produchs que vènon essencialament de l'agricultura e destinats à l'alimentacion umana e animala: *Li industrias agroalimentari*.

**agroalimentari** n.m. Ensèms dei industrias agroalimentari.

**agrogeologia** n.f. Sciença de la natura geologica de la tèrra à raport de la produccion agricòla.

**agroindustria** n.f. Ensèms dei industrias que fornissón l'agricultura (material agricòla, engrails) ò que l'agricultura li fornisce (agroalimentari).

**agrologia** n.f. Partida de l'agronomia que la sieu tòca es l'estudi dei tèrra cultivabli.

**agromelar (s')**, **agromelir (s')**, **agromicelar (s')** v.pr. S'acaptar. Var.: **s'agromelir, s'agromicelar**.

**agromelir (s')** v.pr. S'acaptar. Var.: **s'agromelar, s'agromicelar**.

**agromicelar** vt. (*agromicèli*) Metre en pelòta. Var.: **engromicelar, gromicelar**. ◇ **s'agromicelar** v.pr. S'acaptar. Var.: **s'agromicelar, s'agromelir**.

**agronòme, a** n. Especialista de l'agronomia.

**agronometria** n.f. Sciença que determina la froarça productiva dei soals.

**agronomia** n.f. Estudi scientific entre li plantas cultivadi, lo mitan (soal, clima) e li tecnicas agricòli.

**agronomic, a** adj. Que pertòca l'agronomia.

**agropar** vt. Assemblar en grope, en un luèc, dins un ensèms ò deins una categoria identica. Var.: **gropar, agropelar**. Sin.: **amolonar, amassar**. ◇ **s'agropar** v.pr. Si metre ensèms, en parlant de personas, d'animaus ò d'objèctes divèrs.

**agropastoral, a** adj. Que viu de l'agricultura e de l'alevament.

**agroquimia** n.f. 1. Partida de l'agronomia qu'estúdia li proprietats dei soals e dei vegetals. 2. Ensèms dei activitats de l'industria química que porgisse de produchs per l'agricultura coma lu engrails e lu pesticides.

**agrum** n.m. Coagulacion.

**agrumabilitat** n.f. Coagulabilitat.

**agrumable, a** adj. Coagulable.

- agrulaire, airitz** adj. Coagulator.
- agrument, a** adj. e n.m. Coagulant.
- agrumar** vt. Coagular. ♦ **s'agrumar** v.pr. Se metre en grums. Var.: **s'agrumelar**. Sin.: **s'aglomerar**.
- agrume** n.m. Fruch coma lo limon, lo portegal, la mandarina, etc.
- agrumelar (s')** v.pr. S'agrumar.
- agrupiar** vt. (*agrupi*, classic *agrúpii*) Agrepiar.
- agudament** adv. D'un biais agut.
- agudessa** n.f. Caractèr agut. Var.: **acutessa**, **agudesà**. Sin.: **acuitat**.
- aguer** v. Variant de **aver**, que sièrve de basa à una partida de la conjugason (subjontiu, preterit, participi).
- aguerriment** n.m. Accion d'aguerrir, de s'aguerir.
- aguerrir** vt. Acostumar ai perilhs de la guèrra e (fig.) ai dificultats, ai causas penoï. ♦ **s'aguerrir** v.pr. S'endurcir.
- agulha** n.f. 1. Pichina tija d'acier qu'una dei sieu extremitats es ponchuda e l'autre a un trauc per li passar lo fieu: *Agulha per cordurar*. ♦ *Agulha per tricotar*: Asta pauc ò pron rigida que sièrve à tricotar. Sin.: **broqueta**. ♦ *Agulha de lancament*: Que s'emplega en acupuntura. 2. Tija rigida que marca li oras, li minutias ò li segondas sus lo quadrant d'un relòtge ò d'una mostra. 3. (c. de f.) Partida d'un ralh mobile dins un agulhatge; l'agulhatge eu-meme 4. Dins una nau, cadun dei elements que tènon lo timon e li perméton de virar. 5. (geog.) Cima ponchuda d'una montanha. ♦ (arquit.) Element vertical e ponchut d'un bastiment. 6. (bot.) Fuèlha rigida e aguda dei conifèrs: *Agulhas de pin*. 7. (zool.) Peis lòng e fin (nom comun à mai d'una espècia).
- agulhada** n.f. Longuessa de fieu enfilada sus una agulha.
- agulhaire, airitz** n. *Agulhaire dau ciel*: Contrarotlaire de la navigacion aeriana.
- agulhar** vt. 1. Dirigir (un tren) en accionant un agulhatge. 2. (fig.) Dirigir dins una direcccion precisa. Sin. (2): **orientar, adralhar, endralhar**.
- agulhassa** n.f. Gròssa agulha de selier, de la poncha quadrangulària.
- agulhat** n.m. Peis-can. ♦ *Agulhat-rochier*: Cat-roquier; *agulhat-liche*: Gata-cauciniera.
- agulhatge** n.m. 1. (c. de f.) Dispositiu generalament constituit de ralhs mobiles (agulhas), que permete à un tren de passar d'una via à una autra. 2. Manòbra d'aqueu dispositiu; direcccion, orientacion que n'en vèn, per un veïcule. 3. (fig.) Accion d'orientar (quauqu'un, una accion). ♦ *Error d'agulhatge*: Marrida orientacion.
- agulheta** n.f. Blanc de volalha.
- agulhier** n.m. Estuch per li agulhas. Sin.: **esplingolier**.
- agulhon** n.m. 1. Ponchon d'uni espècias d'insèctes (abelhas, vèspas). 2. Baston m'una poncha de ferre per menar lu bous. Sin.: **tocador**. 3. (let. fig.) Cen qu'estimula. 4. Espina d'uni varietas vegetali (ròmegas, rosiers), que si destàcon en laissant una marca.
- agulhonar** vt. 1. Pónher un bòu m'un agulhon. 2. (let. fig.) Estimular.
- agulhòt** n.m. (mar.) Ferradura de l'ala au timon; es la pèça mascle que, ligada à l'armèla (part femèla), permete au timon de virar sus lo sieu axe.
- agusada** n.f. Exacerbacion.
- agusament** n.m. Exacerbacion.
- agusar** vt. Exacerbar.
- agusardiment** n.m. 1. Fach de s'agusardir. 2. Embastardiment.
- agusardir (s')** v.pr. Si ligar embé de monde pas gaire condrech. Sin.: **s'acanhadar, bagassejar, putanejar, s'agorrinar**.
- agut, uda** adj. 1. Que si finisse en poncha. Sin.: **ponchut**. 2. *Angle agut*: Plus pichin qu'un angle drech. 3. Aut, en parlant de la frequençia d'un son, d'una votz: *Una votz aguda*. 4. Fin, subtil, en parlant dau regard, d'una qualitat intellectuala, etc.: *Una inteligença aguda*. 5. Que monta d'un còup au sieu paroxisme: Una dolor aguda, un conflicte agut. ♦ *Una malautia aguda*: Que si declara d'un còup solet e a una evolucion rapida.
- agut** n.m. 1. Son agut; ensèms dei sons aguts, registre agut: *Aquest aparelh rende ben lu aguts*. 2. Claveu.
- Ah** Simbòle de l'ampèr-ora.
- ai** (interj.) Interjeccion que marca la dolor.
- ai** n.m. Ae.
- ai** adv. Advèrbi d'affirmacion. Sin.: **òc, si** (aquesta forma es ligada à una interrogacion negativa).
- aià** adv. Advèrbi de luèc, que marca l'alunhament. Var.: **alhà, ailà**.
- aiatolà** n.m. Títol balhat ai caps religiós màgers de l'islam shiita.
- aiçamont** adv. Damont, aquí sobre. Var.: **deçamont, per damont, en per amont**.
- aiçavau** adv. Davau, en bas. Var.: **deçavau, dedavau, en per avau, davau sota**.
- aici** adv. de luèc En aquesto luèc. Sin.: **aquí**. Contr.: **aià**.
- aiçian, a** adj. e n. Haitian, aïtian.
- aiçò** pr дем. Aquesta caua. Sin.: **aquò**.
- aicú** n.m. (lit.) Pichina poesia japonesa constituit d'un verset de 17 sillabas.
- aiga** n.f. 1. Liquide incolor, transparent, inodòre, insipide, format de doi atòmes d'idrogène e d'un d'oxigène ( $H_2O$ ). 2. Aquesto element, present dintre la natura (mars, lacs, flumes). ♦ *À cima d'aiga*: Just au niveu de l'aiga; *Aiga ferma, moarta*: Aiga qu'es pas en movement (per exemple dins una loana). Sin.: **aiga qu'ajaça**. ♦ *Aiga senhada*: Aiga benedida; *Aiga de sau*: Solucion aigalhoa de sau dont si mete de carn, de peis ò d'ortalhas per lu conservar. Sin.: **saumoira, samoira**. 3. Aquesto liquide en tant que bevenda: *Aiga minerala, aiga de foant*. ♦ *Aiga de boca*: Aiga que si pòu beure. 4. Liquide alcolisat obtengut per destillacion: *Aiga de lavanda*. ♦ *Aiga de Colonha*: Solucion alcolica d'oli essencials (bergamòta, limon, etc.). ♦ *Aiga d'odor*: Aiga perfumada. ♦ *Aiga nafa*: Aiga de flors de portegalier. ♦ *Aiga de beutat*: Preparacion alcolica que vèn d'un perfum precís que lo sieu degrà de concentracion es situat entre l'extrach e l'aiga de Colonha. 5. (Dins d'uni expressions) Preparacion liquida; solucion aigoa: *Aiga de Javel, de*

**clòre.** ◇ *Aiga rasa:* Aiga mesclada d'acide nitric e d'acide cloridric, que dissòlve l'aur e lo platin. 6. *Aiga grassa:* (pop.) Nom donat à un personatge de tria dins lo relarg politic, administratiu, etc. 7. *Aiga pàssera blanca:* Raïm blanc redond. ◇ *Aiga pàssera negra:* Raïm negre redond. ♦ pl. 1. Foant d'aigas termali. 2. Liquide amniotic: *Perdre li aigas.* 3. *Aigas e forèsts:* Còrs d'engenhaires funcionaris encargats d'entretenir e de susvelhar lu flumes, li ribieras e li forèsts de l'Estat. 4. (dr.) *Aigas territoriali:* Zòna marítima fixada per cada Estat e dont es soberan. – Aigas interiori, situadi en ça dei aigas territoriali. 5. (geog.) *Aigas bassi, aigas auti:* Niveu mai aut, mai bas, d'un flume, à un periòde de l'an. 6. (fig.) *Aiga grassa:* personatge important. ■ L'aiga bulhe à la temperatura de 100°C, sota la pression de 1 atmosfèra, e si solidifica à 0°C (glaça, neu). Si pòu trovar dins l'atmosfèra sota forma de vapor. 1 cm<sup>3</sup> d'aiga pea 1 g.

**aigada** n.f. 1. Accion d'aigar. 2. Pluèia de corta durada. Sin.: **raissa**.

**aigadier** n.m. Aigalhier.

**aigadiera** n.f. Aiguera.

**aigafoarta** n.f. 1. Acide nitric mesclat d'aiga. 2. Estampa obtenguda m'una tecnica de gravadura qu'emplega l'acide nitric; aquesta tecnica de gravadura.

**aigafortista** n. Aquafortista.

**aigal** n.m. Flume, ribiera, riu, etc. Sin.: **cors d'aiga**. Var.: **aigau**.

**aigalada** n.f. Luèc dont l'aiga es abondoa (cf. lo quartier dei Aigaladas, à Marselha).

**aigalas** n.f.pl. (mar.) Part dau buch d'una nau que si tròva entre lu madiers.

**aigalejar** vi. Breniar, plovinejar.

**aigalh** n.m. Vapor d'aiga que si depaua, lo matin ò lo sera, sus li plantas e sus d'autres còrs que son foara.

**aigalhier** n.m. Persona que s'ocupa d'entretenir li foants ò d'aigar. Sin.: **fontanier, aigadier**.

**aigalhon** n.m. Gust de l'aiga.

**aigalhós, oa** adj. 1. Qu'es de la natura de l'aiga. 2. Umide. Var.: **aigós**.

**aigamarina** n.m. Pèira fina, varietat de bericle, que la sieu color entre lo blau clar e lo vèrd e la sieu transparença fan pensar à l'aiga de la mar.

**aiganeu** n.f. Aiga e neu mescladi.

**aigar** vt. 1. Banhar en versant d'aiga: *Aigar una planta, aigar lo jardin.* 2. Isolar li fibras (dau cànebe, dau lin) per maceracion. Sin.: **naiar**.

**aigardent** n.m. Bevenda alcolica obtenguda per distillacion dau raïm, de la raca, d'unu fruchs. Sin.: **branda**.

**aigardentier** n.m. Persona que destilla l'aigardent.

**aiga-senhadier** n.m. Aiga-signadier.

**aiga-signadier** n.m. Vas, bacin d'aiga benedida. Var.: **aiga-senhadier**. Sin.: **benedictier, benetier, benitier**.

**aigassier, a** adj. Que naisse, viu dins l'aiga ò pròche de l'aiga. Sin.: **aiguèstre, aquàtic**.

**aigatge** n.m. Accion d'aigar.

**aigatiu, iva** adj. Aquós.

**aigau** n.m. Aigal.

**aigavèrs** n.m. Linha de partiment dei aigas sus una cadena de montanhas.

**aigaviva** n.f. Aiga que corre.

**aigla** n.f. 1. Auceu rapaci diurne de granda talha, que bastisse lo sieu nido dins li auti montanhas. 2. (arald.) Decoracion, emblema, que figura una aigla. Var.: **agla**.

**aigleta** n.f. (arald.) Pichina aigla, que figura en nombre sus un blason.

**aiglon, a** n. Pichon de m'aigla.

**aigós, oa** adj. 1. Qu'es de la natura de l'aiga 2. Umide: *Un camp aigós.* 3. Que contèn troup d'aiga: *Fruch aigós.* ◇ (quim.) *Solucion aigoa:* que lo sieu solvent es l'aiga.

**aigrement** adv. D'un biais aigre.

**aigràs** n.m. Suc acide qu'es extrach dau raïm culhit vèrd.

**aigre, a** adj. 1. Qu'a una aciditat desplasenta au gust: *Un fruch aigre, un vin aigre.* 2. (fig.) Agut: *Una votz aigra.* ◇ Que pòu blessar, ofensar: *Una remarca aigra*.

**aigre** n.m. 1. Gust aigre, odor aigra. 2. (fig.) *Virar à l'aigre:* Devenir aigre, desplasent, en parlant d'un debat, d'una discussion.

**aigredoç, a** adj. 1. D'un gust que mescla l'acide e lo sucrat. 2. Desplasent, blessant, en despièch d'una aparença doça: *De prepaus aigredoç*.

**aigrelet, a** adj. Leugierament aigre.

**aigret, a** adj. Aigrelet.

**aigret** n.m. Creisson alenés. Sin.: **nasturci**.

**aigreta** n.f. (bot.) Planta dei fuèlhas comestiblis, que deu lo sieu gust acide à la presenza d'acide oxalic (*rumex acetosa*); pacienza (*rumex aquaticus*). Var.: **agreta**.

**aigrir** vt. (*aigrissi*) 1. Rendre aigre. 2. Rendre amar e irritable. ♦ vi. Devenir aigre: *Lo lach a aigrit.* ♦ **s'aigrir** v.pr. (fig.) Devenir amar, irritable: *S'es aigrit en vielhissent.*

**aigrit, ida** adj. (fig.) Rendut amar e irritable per de decepcions, d'espròvas, de faliments.

**aigor** [aj'gru] n.f. (ò n.m.) 1. Fach d'estre aigre; caractèr de cen qu'es aigre: *L'aigor dei fruchs vèrds, l'aigor d'una reflexion.* 2. (au pl.) Sensacions aigri ò amari dintre la boca ò l'estòmegue.

**aigrós, oa** adj. Aigre.

**aigrum** n.m. Gust aigre.

**aiguejar** vt. Lavar mantu còups, refrescar.

**aiguèstre, a** adj. 1. Que si pòu aigar. 2. Aigassier.

**aigueta** n.f. 1. *Faire venir l'aigueta en boca:* Èstre apetissent. ◇ *N'aver l'aigueta en boca:* Trovar quauqua ren apetissent. 2. Pichina pluèia. Sin. (2): **fosquin, bruniada, garbin**.

**aiguier** n.m. Vasca provista d'una alimentacion en aiga e d'una evacuacion, especialament dins la coïna.

**aiguiera** n.f. Vas à pen, m'un bèc e una ansa, destinat à contenir d'aiga. Var.: **aigadiera**.

**ailà** adv. Aià.

**ailamont** adv. Damont (luènh).

**ailàs** interj. Interjeccion per exprimir un lament, una dolor, un regret. Sin.: **pecaire**.

**aimabilitat** n.f. Caractèr d'una persona aimable; sociabilitat. Var.: **amabilitat**, **aimabletat**. Sin.: **avenença**.

**aimablament** adv. D'un biais aimable.

**aimable, a** adj. Que cerca de faire plaser, d'agradar; sociable, cortés. Sin.: **plasent**, **amistós**.

**aimabletat** n.f. Aimabilitat.

**aimant** n.m. 1. Mineral, oxide de ferre, qu'a la facultat d'atraire naturalament lo ferre e d'unu autres metals. Sin.: **caramida**, **magnetita**. 2. Material, dispositiu, que pòu produire un camp magnetic exterior.

**aimantacion** n.f. Accion d'aimantar; lo sieu resultat. Fach d'estre aimantat.

**aimantar** vt. Comunicar à un còrs la proprietat de l'aimant. ◆ **s'aimantar** v.pr. Aquistar la proprietat d'atraire lo ferre.

**aimantat, ada** adj. Qu'a li proprietats d'un aimant.

**aimar** vt. Var.: **amar**. 1. Provar d'afeccion, un estacament per quauqu'un: *Aimar lu enfants*. 2. Èstre atrach per quauqu'un, m'un sentiment que jonhe afeccion viva, tendressa e atirança fisica. ◆ **s'aimar** v.pr. Provar una afeccion recipròca, un amor partejat. Sin.: **si voler ben**.

**aimarà** n.m. Familha de lengas indianas d'Amèrica dau Sud.

**aine** Cf. **bèc d'aine**.

**aira** n.f. (geom.) Nombre que mesura una susfàcia; aquesta susfàcia. Sin.: **ièra**.

**aire** n.m. Ària.

**airejadòr** n.m. Aerotor.

**airejamént** n.m. Accion d'airejar, d'aerar.

**airejar** vt. Aerar.

**airejat, ada** adj. Aerat.

**airic** n.m. Envelopa de la castanha.

**aisadament** adv. D'un biais aisat. Var.: **aisidament**. Sin.: **facilament**.

**aisament** n.m. Facilitat.

**aisamenta** n.f. pl. Ensèms dei pèças e accessòris emplegats per lo servici de la taula (sietas, plats, etc.). Sin.: **terrañas**.

**aisança** n.f. 1. Facilitat, impression de natural e de libertat dins li accions, lu biais de faire ò de parlar. Sin.: **gaube, gaubi**. 2. Situacion de fortuna que permete de viure ben. Sin.: **benestança**.

**aisar** vt. Facilitar. ◆ **s'aisar** v.pr. Si metre au sieu aise. Var.: **s'aisir**.

**aisat, ada** adj. 1. Facile, que vèn à ben. 2. Qu'a una situacion econòmica que li permete de viure ben. Sin.: **sobrat**.

**aise** n.m. Convenència. *Au sieu aise, à l'aise*: Dins una posicion, de vestits confortables, comòdes; dins una situacion (econòmica) confortabla. Sin.: **achiu**.

**aise** n.m. 1. Objècte que sièrve ai usatges de la vida quotidiana: *Lu aises de la coïna, lu aises de la cròta*. Var.: **aisina**. 2. Comoditats.

**aisina** n.f. 1. Objècte fargat, utilitat manualament ò sus una màquina per complir una operacion, un travalh determinats. Sin.: **fèrre, aise**. 2. Objècte que sièrve ai

besonh de la vida vidanta, en particulier per la coïna. Sin.: **ustensilha, aise**.

**aissa** n.f. Destrau de fustier ò de barilier, dau ferre corbat, que lo sieu talhant si tròva dins un plan perpendiculari au màneque. ◇ *Mèstre d'aissa*: Fustier de marina, responsable, dins lo temps de la marina de boasc, d'un talhier naval tocant la bastison de l'armadura dei nau; responsable de l'entretenençà dau bruch e dei atràs d'una nau.

**aissala** n.f. Mena de sapa que la sieu lama es aplatida en biseu.

**aissèla** n.f. 1. (anat.) Cavitat situada sota l'espatala, à la joncion entre lo braç e lo pièch. 2. (bot.) Partida situada sobre l'insersion d'una fuèlha.

**aissent** n.m. Planta aromatica que creisse en lu ermès e que contén una esséncia amara e toxica (Familha dei compauadas, (*Artemisia absinthium*)). Dona una liquor amara, l'absinti. Sin.: **encens** (1).

**aisset** n.m. Marteu de teulissier que la sieu tèsta es provista à una dei sieu extremitis d'un trencant, emplegat per talhar lauvas.

**aisseta** n.f. (tecn.) Autís que sièrve à parar, dins d'unu mestiers (curatier, manescau). Sin.: **ermineta**.

**aisseu** n.m. (mec.) Aubre transversal que sostèn un veïcule, e que lu sieus doi caps s'entràcon dins lu botons dei ròdas dau veïcule. Sin.: **issieu**.

**aitant** adv. Advèrbi que marca l'egalitat de quantitat, de valor, de nombre, etc. Var.: **atant**, **tant**, **autant**, **autretant**. Sin.: **parier**.

**äitian, a** adj. e n. Aïcian, haïtian.

**aizoacea** n.f. *Aizoaceas*: Familha que recampa un grand nombre de plantas dicotilodoneï, sobretot representada dins li regions de clima sec d'Àfrica australa (anc.: Ficoïdaceas).

**ajaçar** vt. Metre un enfant au monde. ◆ **s'ajaçar** v.pr. 1. Si metre au lièch per durmir. 2. S'estendre.

**ajoc** n.m. Luèc en autessa dont si méton lu volatiles domestics (passerons, galinas, etc.); baston suspendut que li sièrve per aquò. Var.: **ajocador**.

**ajocador** n.m. Ajoc.

**ajocar** vi. Si metre en autessa sobre una branca. ◆ **s'ajocar** v.pr. Ajocar. Var.: **si jocar**.

**ajoglarir (s')** v.pr. Venir, si faire joglar.

**ajonch, a** n. Cf. **adjonch, ajont**.

**ajónher** vt. 1. Metre en mai. Sin.: **ajontar, ajustar**. 2. Arribar à-n-un luèc; achapar quauqu'un. Sin.: **rejónher**. 3. Metre bot à bot.

**ajont, a** n. Persona associada à una autra per la segondar. Var.: **adjonch, ajonch**.

**ajonta** n.f. 1. Addicion. Sin.: **ajusta**. 2. Element que s'ajusta à un objècte per n'aumentar la longuessa.

**ajontament** n.m. Cen qu'es ajonch, ajustat.

**ajontar** vt. Ajónher (1).

**ajornable, a** adj. Que pòu èstre remés à plus tardi.

**ajornament** n.m. Accion de remandar à una data ulteriora.

**ajornar** vt. Remandar à una data ulteriora.

**ajornat, ada** adj. 1. Remandat. 2. (arquit. e textile) Traucat, decorat de jorns.

**ajuda** n.f. 1. Sostèn portat à quauqu'un; accion d'ajudar quauqu'un. Sin.: **assistença** 2. (espec.) Subvencion, sostèn financier.

**ajuda** n.f. Persona qu'ajuda, segonda una autra persona dins un travalh. Var.: **ajudaire**.

**ajudacomptable** n. Persona que segonda un comptable, un cap-comptable.

**ajudant** n.m. Adjudant.

**ajudar** vt. Portar lo sieu sostèn à quauqu'un dins un travalh, una caua que deu faire. Sin.: **assistir, segondar, donar la man à**. ♦ vt.ind. (à) Contribuir, facilitar. Sin.: **concórrer, collaborar, cooperar, participar**. ♦ **s'ajudar** v.pr. (de) Si servir, tirar partit (de).

**ajust** n.m. 1. Element qu'es estat ajustat, ajonch. Var.: **ajustier**. 2. Ensèms dei dauraduras apariadi: cordeliera, braçalet, pendins, etc. previsti per èstre portadi à l'encòup. Sin.: **ondradura**. 3. Bustier.

**ajust** n.m. (bot.) Mena de blaei.

**ajusta** n.f. Addicion.

**ajustador** n.m. Ponch de jontura.

**ajustadura** n.f. Ajustament.

**ajustaire, airitz** n. Persona que s'entràva de l'ajustatge (de pèças mecaniquí).

**ajustament** n.m. 1. Accion d'ajustar, d'adaptar; lo sieu resultat. 2. (tecn.) Niveu de libertat ò de serratge de doi pèças assembladi; resultat de l'ajustatge. 2. Leugiera modificacion d'una tèxte de reglament, d'un lèi.

**ajustar** vt. 1. Ajónher (1). Sin.: **addicionar**. 2. Adaptar (una pèça à una autra). ♦ (mecan.) Procedir à l'ajustatge de. 3. Rendre just, conforme à una norma: *Ajustar lu prètz, ajustar una balança*. ♦ rendre précis: *Ajustar lo tir*. 4. Metre ben en plaça: *Ajustar la sieu cravata*.

**ajustat, ada** adj. 1. *Precís: Un tir ajustat*. 2. Si di d'un vestit serrat à la talha: *Una camia ben ajustada*.

**ajustatge** n.m. Accion d'ajustar, d'adaptar; Operacion que permete de donar à una pèça mecanica la dimension necessària per que si poasque assemblar m'una autra.

**ajustier** n.m. Pèça ajustada à un objècte (taulier, móble) per n'acréisser la sieu dimension. Var.: **ajust**.

**Al** Simbòle quimic de l'alumini.

**al** Abreviacion d'*annada-lume*.

**ala** n.f. 1. Membre qu'assegura lo vol dei auceus, dei insèctes e dei ratapinhatas. 2. Cadun dei plans principals de sustentacion d'un avion. *Ala liura*: Engenh constituit essencialament d'una carcassa leugiera m'una vela e un arnesc dont si tèn la persona, que permete de practicar lo vol liure. ♦ *Ala volanta*: Avion que lo sieu fuselatge es pauc ò pron integrat dintre l'espessor dei alas. ♦ *Alas dau molin de vent*: Partidas mobili garnidi de tela, que pílon la foarça dau vent e perméton lo movement dau molin. Sin.: **antena, verga**. 3. Partida de la carroçaria d'una veitura que cuèrbe li ròdas. Sin.: **virafanga**. 4. Pèça plata essenciala dau timon d'una nau sus la quala agísson li rajadas d'aiga. 5. *Ala saetada*: Ala d'avion clinada en darrier per facilitar la penetracion dins l'aire. 6. Part lateral d'un capeu. 7. *Li alas dau nas*: Li nharras. 8. Membre ò apendici larg e plat que permete la deneda

de mantu animaus aiguèstres (peis, tartugas, cetaceus, etc.). Sin.: **nadarèla**. 9. (arquit.) Còrs de bastiment alinhhat en prolongament dau bastiment principal ò que forma un retorn. 10. (mil.) Partida laterala d'una armada en ordre de batalha. ♦ (espòrt) Extremitat de la linha d'ataca d'una equipa (balon, rugbi, etc.). 11. (bot.) Cadun dei doi petales de la coròlla dei papilionaceas; expansion membranoa de cada costat d'un organes (pen, fruchs, granas, etc.).

**alabarda** n.f. Arma d'asta, dau ferre ponchut d'un costat e trencant de l'autre (s. XIV<sup>n</sup> – s. XV<sup>n</sup>). Var.: **alambarda, lambarda**.

**alabardier** n.m. Militari armat d'una alabarda. Var.: **alambardier, lambardier**.

**alabast** n.m. Arceu que si mete sus lo bast dei saumas, etc.

**alabastra** n.f. 1. Carbonat de calci translucide, de color variabla. ♦ *Alabastra gipsoa*: Gipse blanc. 2. Objècte, escultura d'albatre. ♦ *D'alabastra*: Qu'a la blancor de l'alabastra gipsoa. Var.: **alabastre** (n.m.).

**alabastre** n.m. Alabastra.

**alabatre** vt. Batre dei alas.

**alabran** n.m. Carnard sauvatge.

**alabrena** n.f. Reptile comun que si tèn pròche dei vièlhs barris ò dins l'èrba (tipe dau sota-òrdre dei lacertilians). Sin.: **salamandra**. Var.: **labrena**.

**alabron** n.m. Cabridan.

**alachada** n.f. Accion de popar. Sin.: **tetada, popada**.

**alachalebre** n.m. Lachalebre.

**alachament** n.m. Accion de faire popar.

**alachar** vt. Noirir de lach, mé lo sieu lach. Var.: **lachar**.

**alada** n.f. Còup d'ala: *D'una alada, lo passeron a dispareissut*.

**aladonc** conj. Conjoncion que fa intrar la consequençà de la proposicion avançada e torna pilhar un racònte interrot. Var.: **doncas, adonc, adoncas**.

**alagament** n.m. Accion d'alagar. Sin.: **inondacion**.

**alagar** vt. Recurbir completament d'aiga, inondar. Sin.: **enaigar, subrondar**.

**alairar (s')** v.pr. Si clinar d'un costat, en parlant d'una planta. Var.: **s'aleirar**.

**alairon** n.m. 1. Cap de l'ala d'un auceu. 2. Nadarèla d'una peis coma la làmia, lu cetaceus. 3. Part mobila situada darrier d'una ala d'aeronau, que permete à-naqueu de manobrar en prefondor. Sin.: **aleta**.

**alalí** n.m. Crit dei caçaires ò sonaria de tromba per anonçar que lo cèrf es à la constrencha.

**alalònga** n.m. Raça de ton qu'escompassa pas 1 m de lòng, foarça preat per la sieu carn (*Thunnus alalunga*, Familha dei escombridats).

**alambarda** n.f. Alabarda.

**alambardier** n.m. Alabardier.

**alamic** n.m. Aparelh per destillar, en particular l'alcòl. Var.: **lambil**.

**alamon** n.m. Aramon. Sin.: **traïn, lesa** (Luceram 1611).

**alangorir** vt. (*alangorissi*) Faire venir langorós. ◆  
**s' alangorir** v.pr. Venir langorós. Sin.: **s' alanguir**.

**alanguir (s')** v.pr. Venir langorós.

**alapea** n.f. Alàpia.

**alapeda** n.f. Alàpia.

**alàpia** n.f. Mollusc comestible de la cauquilha conica, corrent sus li ròcas descubèrti à marea bassa (Familha dei gastropòdes). Var.: **alapeda**.

**alapier, a** adj. Propici à la pesca ai alàpias: *Fevrier es alapier*.

**alar** vt. (francés *haler*) 1. Salhar. 2. Tonejar.

**alargament** n.m. 1. Accion d'alargar.

**alargar** vt. Rendre mai larg: *Alargar una rota*. ◆  
**s' alargar** v.pr. Venir mai larg, s'espandir.

**alari, ària** adj. Que pertòca l'ala: *Carga alària*.

**alarmà** n.f. 1. Aparelh ò dispositiu permetent d'avertir d'un perilh: *Alarma automatica, sistema d'alarmà*. ◇  
*Donar, sonar l'alarmà*: Avertir d'un perilh, alertar. 2. Espavent deugut à un perilh vertadier ò imaginat.

**alarmant, a** adj. Qu'alarmà, que fa paur, inquieta.

**alarmar** vt. Espaventar, inquietar mé l'anonci d'una menaça, d'un perilh: *Alarmar l'opinion*. Sin.: **espaurir**. ◆  
**s' alarmar** v.pr. S'inquietar, si faire de bila. Sin.: **si laguiar, s'espaurir, si faire de pensament, si pensamentar**.

**alarmisme** n.m. Tendença à èstre alarmista.

**alarmista** adj. e n. Persona que difusa de nòvas, de prepaus alarmants, sovent imaginaris. ◆ adj. De natura à alarmar: *Una informacion alarmista*.

**alassaire, airitz** n. Persona qu'alassa.

**alassant, a** adj. Qu'entira de lassitge, de fatiga. Sin.: **fatigant, afanaire**.

**alassar** vt. Causar de lassitge fisic ò intellectual à. Sin.: **afanar, fatigar**. ◆ **s' alassar** v.pr. Sentir ò subir de lassitge. Sin.: **si fatigar, s'afanar**.

**alastrejar** vi. Si di dau gal quora enròda una galina en abaisant una ala fins au soal. Sin.: **faire l'aleta**.

**alat, ada** adj. Provedit d' alas. Sin.: **alifèr**.

**alatejar** vt. Volatejar, volastrejar.

**alatge** n.m. (francés *halage*) Accion d'alar. Sin.: **salhatge, tonejatge**. ◇ *Camin d'alatge*: Camin de tira.

**alaudidat** n.m. *Alaudidats*: Familha de passerons comuns en Euròpa, que lo tipe n'es la lauseta.

**alaujar** vt. Alaugir, aleugierir.

**alaugiment** n.m. Aleugieriment.

**alaugir** vt. (*alaugissi*) Aleugierir.

**alausa** n.f. Peis vesin de la sardina, que si desvelòpa dins la mar e vèn faire lu òus dins lu cors d'aiga au printemps. Cf. **lecha, lacha**.

**alausa, alauseta** n.f. Lauseta. Sin.: **calandra, calandreta**.

**alazan, a** adj. e n. D'una color saura rogenca, en parlant dau pelatge e dei crins dau cavau. ◆ n.m. Cavau alasan.

**alba** n.f. (bot.) Aubre que li sieu fuèlhas son lusenti au dessobre e blanqui au dessota. Var.: **auba, albar**. Sin.: **aubre blanc**. (*Populus alba*).

**alba** n.f. (lit.) Tipe de poesia medievala. Cf. **auba**.

**albaisia** n.f. Beu temps clar: “Après ella s'en van las barcas, dreyta via, De pellegrins c'avian esperat l'albaysia.” (Ramon Feraud, *Vida de sant Onorat*, cap. CVII).

**albanèl** n.m. (zool.) Aubaneu.

**albar** n.m. (bot.) Alba (*Populus alba*).

**albarea** n.f. Luèc plantat de píbolas. Var.: **aubarea, aubareda**.

**albanés, esa** adj. e n. D'Albania.

**albarèsta** n.f. Arcbalèsta. Var.: **aubarèsta, balèsta, balestra**.

**albarestier** n.m. Arcbalestrier. Var.: **balestier, balestrièr**.

**albatròs** n.m. Auceu palmipède dei mars australi, vorace e dau vòl potent. (òrdre dei procellariformes).

**albigés, esa** adj. e n. De la vila d'Albi. ◇ (ist.) *Lu Albigés*: Lu catars e lu vaudés d'Occitània. *Crosada contra lu Albigés*: Crosada menada per Roma e lo Rèi de França (1208-1244), dirigida en particular còntra lo Comtat de Tolosa de Raimond VI, que comença après l'assassinat de Pèire de Castelnau, legat dau Papa (15 de janvier dau 1208) e s'acaba per la conquesta d'Occitània, après la presa de Montsegur (14 de mars dau 1244). Si destrón en particulier la promiera crosada (1209-1215), la Reconquista (1216-1224) e la segonda crosada, dicha “reiala” (1226-1228).

**albin, a** adj. Tocat per l'albinisme. Sin.: **albinòs**.

**albinisme** n.m. Anomalia (tant umana qu'animala) congenitala e ereditària deuguda au defaut d'un pigment, la melanina, e que si caracterisa per una pèu blanca, de berris blancs ò blonds palha, un irís rosat.

**albinòs** adj. inv. Albin.

**albita** n.f. Feldespat alcalin, silicat natural d'alumini e de sòdi.

**albom** n.m. 1. Quasèrn cartonat destinat à recevre de fotografias, de cartas postali, etc. 2. Grand libre totplen illustrat. 3. Disc que contèn un nombre variable de cançons (per opisicion au disc simple, en anglés *single*, que contèn un títol solet).

**albor** n.f. (ò n.m.) Promiera lutz de l'auba.

**alboriga** n.f. Morilha.

**alborn** n.m. Amborn.

**albumèn** n.m. 1. Nom scientific dau blanc de l'òu. Sin. corrent: **clara**. 2. (bot.) Teissut ric en substàncias nutritivis, qu'avesina la plantula dintre d'uni granas.

**albumina** n.f. Substança organica azotada, viscoa, solubla dins l'aiga, coagulabla, contenguda dintre l'òu, lo lach, lo plasma.

**albuminat, ada** adj. (bot.) Que contèn un albumèn.

**albuminogène, a** adj. Que balha d'albumina.

**albuminoïde** adj e n.m. De la natura de l'albumina.

**albuminós, oa** adj. Que contèn d'albumina.

**albuminòsi** n.f. Estat morbós que vèn de l'acreissement excessiu d'elements albuminós dins lo sang.

**albuminuria** n.f. Presença d'albumina dins l'urina. Sin.: **proteïnuria**.

**albumòsi** n.f. (bioquim.) Polipeptide que si forma au moment de la digestion dei proteïnas.

**alcade** n.m. 1. (anc.) Jutge, en Espanha. 2. (mod.) Cònsol, en Espanha.

**alcaïc, a** adj. Si di de diferents vers grècs ò latins e d'una estròfa (2 vers de 11 sillabas, 1 vers de 9 sillabas, 1 vers de 10 sillabas) dont figúron.

**alcalescença** n.f. Proprietat dei substàncias alcalescenti.

**alcalescent, a** adj. Qu'es ò que devèn alcalin.

**alcali** n.m. 1. (quim.) Idroxide d'un metal alcalin ò de l'ammòni (nom generic). 2. *Alcali volatile*: Ammoniac.

**alcalicellulòsa** n.f. Cellulòsa alcalina.

**alcalienç, a** adj. Alcalin.

**alcalificant, a** adj. Qu'a la proprietat d'alcalinizar.

**alcalimètre** n.m. (quim.) Aparelh que permete de determinar la massa d'anidride carbonic dins li substàncias carbonatadi.

**alcalimetria** n.f. Determinacion dau títol d'una solucion basica.

**alcalimetric, a** adj. Que pertòca l'alcalimetria.

**alcalin, a** adj. 1. (quim.) Relatiu ai alcalis; d'un alcali. ◇ *Metal alcalin*: Metal que, per combinason mé l'oxigène, produe un alcali. 2. Que contèn una basa; que n'a li proprietats basiqui. 3. (med.) *Medicament alcalin* ò *alcalin*, n.m.: Remèdi qu'a la proprietat de combatre l'aciditat. Var.: **alcalienç**.

**alcalinisacion (-izacion)** n.f. Accion d'alcalinizar.

**alcalinisar (-izar)** vt. Rendre alcalin.

**alcalinitat** n.f. Estat alcalin.

**alcalinoterrós, oa** adj. *Metals alcalinoterrós*: calci, bari, estronci e radi.

**alcaloïde** n.m. (quim., farm.) Compauat organic azotat e basic tirat d'un vegetal (nom generic): la *morfina*, la *quinina*, son d'alcaloïdes.

**alcaloïdic, a** adj. Relatiu a un alcaloïde.

**alcalòsi** n.f. Alcalinitat excessiva dau sang.

**alcan** n.m. Idrocarbure saturat aciclic, de formula  $C_nH_{2n+2}$  (Nom generic). Sin. **parafina**.

**alcaptòna** n.f. Substança que vèn dau gastatge de la tirosina.

**aclaptonuria** n.f. Presença d'acaptòna dins l'urina.

**alcazar** n.m. Palais fortificat dei roris maures d'Espanha e dei sieus successors cristians.

**alcèn(e)** n.m. (quim.) Idrocarbure aciclic dau doble liame, de formula generala  $C_nH_{2n}$  (nom generic). Sin.: **olefina**.

**alcin** n.m. (quim.) Idrocarbure aciclic dau triple liame, de formula generala  $C_nH_{2n-2}$  (nom generic).

**alcion** n.f. 1. Auceu fabulós que passava per faire lo sieu nido unicament per mar calma e que lo sieu rescòntre èra tengut per un presatge urós. 2. Animau marin que forma de colonias massivi de polipes (branca dei cnidaris, òrdre dei octocoraliaris).

**alcionari** n.m. *Alcionaris*: Òrdre de cnidaris mé vuèch tentacles, que comprèn en particular lo corall e l'alcion. Sin.: **octocoralliaris**.

**alcionenc, a** adj. Relatiu à l'alcion.

**alcoil(e)** n.m. Radical univalent de formula  $C_nH_{2n+1}$ , que s'obtén en levant un atòme d'idrogène à un alcan.

**alcòl** n.m. 1. *Alcòl etilic* ò *alcòl*: Liquide incolor,  $C_2H_5OH$  que bulhe à  $78^\circ C$  e si solidifica à  $-112^\circ C$ , obtengut per destillacion dau vin e dei sucs sucrats fermentats. Sin.: **etanol**. 2. Tota bevenda que contèn d'alcòl ◇ (espec.) Bevenda dau foart títol en alcòl: *Alcòl de menta*, *alcòl de pruna*. 3. (quim.) Tot compauat organic de formula generala  $C_nH_{2n+1}OH$  (nom generic). Var.: **alcoòl**.

**alcolat** n.m. Liquide obtengut per destillacion de l'alcòl sobre una substància aromatica: *L'aiga de Colonha es un alcolat*. Var.: **alcoolat**.

**alcolatura** n.f. Produk obtengut per maceracion d'una planta dins l'alcòl. Var.: **alcoolatura**.

**alcolemia** n.f. Presença d'alcòl dins lo sang. Var.: **alcoolemia**.

**alcolic, a** adj. 1. Que per natura contèn d'alcòl: *Una solucion alcolica*. 2. Relatiu à l'alcòl. 3. Que resulta de l'alcolisme. Var.: **alcoolic**. ♦ adj. e n. Que s'adona à l'alcolisme. Sin.: **chocaton, embriagon, ibronha**.

**alcolier** n.m. Industrial que fabrica de bevendas alcolisadi. Var.: **alcoolier**.

**alcolificacion** n.f. Transformacion d'una substància en alcòl per fermentacion. Var. **alcoolificacion**.

**alcolificar** vt. Tresmudar una substància en alcòl per lo biais de la fermentacion. Var.: **alcoolificar**.

**alcoligène, a** adj. Qu'es emplegat per la produccion d'alcòl. Var.: **alcooligène**.

**alcolisable, a (-izable, a)** adj. Que pòu èstre convertit en alcòl.

**alcolisar (-izar)** vt. 1. Ajónher d'alcòl à (quaqua ren). 2. (quim.) Transformar en alcòl. Var.: **alcoolisar, alcoolizar**. ♦ s'alcòlisar v.pr. Beure troup d'alcòl.

**alcolisi** n.f. Desplaçament reversible de l'alcòl d'un estèr per lo biais d'un autre alcòl. Var.: **alcoolisi**.

**alcolisat, ada (-izat, -izada)** adj. Que contèn d'alcòl: *Una bevenda alcolisada*. Var.: **alcoolisat, alcoolizat**.

**alcolisme** n.m. Abús de bevendas alcoliqui; dependència, intoxicacion que n'en resulta. Var.: **alcoolisme**.

**alcologia** n.f. Disciplina medicala que s'entrèva de l'alcolisme e de la sieu prevencion. Var.: **alcoologia**.

**alcològue, òga** n. Especialista d'alcologia. Var.: **alcoològue**.

**alcolomania** n.f. (psiquiatria) Dependència toxicomaniaca dei bevendas alcolisadas. Var.: **alcomania, alcoomania, alcoolomania**.

**alcolomètre** n.m. Densimètre per mesurar la tenor en alcòl (dei vents, liquors, etc.). Var.: **alcomètre, alcoomètre, alcoolomètre**.

**alcoloresistença (-éncia)** n.f. Proprietat dei bacterias qu'un còup coloradi embé de fushina (colorants basics), poandon pas èstre descoloradi per l'immersion esperlongada dins l'alcoòl foart. Var.: **alcooloresistença (-éncia)**.

**alcomania** n.f. Alcolomania. Var.: **alcoomania**.

**alcomètre** n.m. Alcolomètre. Var.: **alcoomètre**.

**alcometria** n.f. Ensèms dei procediments emplegats per determinar la riquesa en alcòl dei bevendas. Var.: **alcoometria**.

**alcotèst** n.m. (n. depauat) Aparelh destinat à metre en evidència e à evaluar l'alcolemia d'una persona per la mesura de l'alcòl contengut dins l'ària expirada. Var.: **alcootèst**. Sin.: **etilotèst, etilomètre**.

**alcòva** n.f. 1. Refonsura d'una cambra, destinada à recevre un lièch (d'un lièchs). Var.: **arcòva**. 2. (fig.)...  
*d'alcòva*: Relatiu à la vida galanta, intima.

**aldeïde** n.m. 1. Liquide volatile format pendent la desidrogenacion de l'etanol, de formula CH<sub>3</sub>CHO. Sin.: **etanal**. 2. Compauat organic que contèn un grop -CH=O (nom generic).

**aldeïdic, a** adj. Relatiu ai aldeïdes.

**aldenc, a** adj. Aldin.

**aldin, a** adj. Relatiu ai caractèrs d'estamparia inventats per Aldo Manuzio. Sin.: **aldenc**.

**aldoacide** n.m. Autre nom de l'acide aldonic.

**aldòl** n.m. Aldeïde-alcòl que provèn de la polimerisacion d'un aldeïde.

**aldonic** adj. *Acide aldonic*: nom donat à un acide-alcòl provenent de l'oxidacion d'aldòses. Var.: **aldoacide**.

**aldòse** n.m. Òse à foncion aldeïdica.

**aldosteròn** n.f. Ormòna qu'agisse au niveu dei rens en provocant la retencion dau sòdi e en favorejant l'eliminacion dau potassi.

**ale** ['el] n.f. (mòt olandés) Bièrra inglesa leugiera, fabricada mé de malt grilhat.

**àlea** n.m. Azard, favorable ò non. ◇ (sovent pl.) Risc d'incidents defavorables, d'inconvenients: *Lu àleas de la vida*. Var.: **aleà**. Sin.: **risc, contingència**.

**alea** n.f. Andana (3 e 4). Var.: **alèia, lèia**.

**aleança** n.f. Aligança.

**aleat, ada** adj. Aliat.

**aleatori, òria** adj. 1. Que depende de l'azard, d'un eveniment mau-segur: *Òrdre de lectura aleatori*. 2. Azardós, problematic: *De beneficis aleatoris*. 3. (mat.) *Variabla aleatoria*: Variabla que la sieu variacion depende d'una lèi de probabilitat. 4. (art contemp.) Òbra plastica ò literària que l'artista li a introduch d'elements d'azard ò d'improvisacion.

**aleatoriament** adv. D'un biais aleatori.

**alecament** n.m. Accion d'alecar. Sin.: **aletement**.

**alecant, a** adj. 1. Apetissent. Sin.: **gustós, manjatiu**. 2. Interessant, atraent: *Una propòsta alecantu*. Sin.: **aletant, atraent**.

**alecar** vt. 1. Atiar, donar envuèia en flatant lo gust ò lo flairar. 2. (fig.) Atiar mé l'esperança de quauqua ren d'agradiu: *Alecar quauqu'un mé de bèli promessas*. Sin.: **aletar, atraire**.

**alecitic, a** adj. (embriol.) Si di de l'òu de la majoritat dei mamifèrs, qu'una segmentacion totala e bilateral. Sin.: **isolecitic**.

**alèf** n.m.inv. Promiera letra de l'alfabet ebreu. ◇ (mat.) S'emplega per indicar lo nombre d'elements, ò potènça d'un ensèms infinit: *Alèf-zèro es la potènça de l'ensèms dei entiers*.

**alegrament** adv. D'un biais alegre.

**alegrança** n.f. Sentiment d'un brave plaser. Sin.: **alegressa, alegretat, alegria**.

**alegrar** vt. Èstre la causa d'un grand plaser. Var.: **ralegrar**. Sin.: **regaudir**. ◆ **s'alegrar** v.pr. Venir alegre, joiós.

**alegre, a** adj. Plen d'enavant, de gaug, de contentessa.

**alegressa** n.f. Gaug viu que si manifèsta sovent per de demostracions collectivi.

**alegret, a** adj. Viu e gai.

**alegretat** n.f. Alegrança.

**alegia** n.f. Gaug.

**aleial, a** adj. Legal.

**aleiçonament** n.m. 1. Accion de conselhar, de faire la leiçon. 2. Adestrament.

**aleiçonar** vt. 1. Faire la leiçon, donar de conseus. 2. Adestrar, abiaissar.

**aleirar (s')** v.pr. S'alairar.

**alemand, a** adj e n. D'Alemanha. ◆ n.m. Lenga d'origina indoeuropea dau grop germanic, que si parla principalament en Alemanha e en Àustria.

**alemanda** n.f. Dança de cort d'origina germanica, de caractèr greu e de ritme lent.

**alemanic, a** n.m. Grop de dialèctes de l'alemand-aut partejat entre l'alemanic sotran (Alsàcia, Baden) e l'alemanic sobran (Soíssa dicha "alemanica"). ◆ adj. e n. Qu'apartèn, que si rapoarta à-n-aquel regions ò à-n-aquelu dialèctes.

**alen** n.m. Buf, respiracion: *Perdre l'alen, tenir lo sieu alen*. Var.: **alena, alenament**.

**alena** n.f. Alen.

**alena** n.f. Ponchon per forar lo cuer.

**alenada** n.f. Respir, buf.

**alenador** n.m. Dubertura prevista per donar d'ària ò de lutz dins una cròta, un sota-soal. Sin.: **espiralh, ventilhon**.

**alenar** vt. 1. Prendre alen. Sin.: **respirar**. 2. Flairar l'odor de la sauvatgina, en parlant d'un can de caça.

**alenés** adj. m. Si di d'una varietat de creisson. Sin.: **aigret, nasturci**.

**alenós, oa** adj. Si di d'una persona pertocada per lo cortalen. Sin.: **asmatic**.

**alenquiment** n.m. 1. Malanha fisica brusca e momentanea que pòu menar à l'esvaniment. 2. Defaut de funcionament. Sin.: **falhiment, defauta**.

**alenquir (s')** v.pr. Perdre momentaneament li sieu foàrcas fisiqui ò morali. Sin.: **defautar, falhir**.

**alentiment** n.m. Accion d'alentir.

**alentir** vt. (*alentissi*) Rendre mai lent. Var.: **ralentir**.

**alentorns** n.m.pl. 1. Luècs qu'enviròton un espaci, considerat coma centre: *Lu alentorns d'una ciutat*. 2. Fond decoratiu d'una tapissaria, à l'entorn d'un subjècte central.

**alèrta** n.f. 1. Crida per avertir d'un perilh e si preparar à li faire façà: *Alèrta aerènca, alèrta à la bomba*. 2. La menaça ela-mema: *M'inquieti à cada alèrta*. 3. *En estat d'alèrta, en alèrta*: Lèst à intervenir immediatament en cas de besonh.

**alèrta** interj. Sièrve à avertir en cas de perilh, de menaça.

**alertar** vt. 1. Avertir (quaqu'un) d'un perilh, d'una menaça; convidar à si tenir lèst. 2. Atraire l'atencion de: *Lo bosin m'a alertat, avèm alertat li autoritats sobre d'aqueu problema.*

**alesenc, a** adj. De la ciutat d'Alès.

**alestiment** n.m. Accion d'alestir, de preparar. Sin.: **preparacion.**

**alestir** vt. (*alestissi*) 1. Preparar, metre lèst. Sin.: **aprestar.** 2. *Alestir un examèn:* Seguir una formacion per subir li espròvas d'aquel examèn. ◆ **s'alestir** v.pr. Si preparar, si metre lèst. Sin.: **s'aprestar.**

**aleta** n.f. 1. Pichina ala. – *Faire l'aleta:* Alastrejar; enrodrar una galina en estirassant una ala au soal, en parlant dau gal. ◇ (fig. fam.) Cortejar. 2. Element estabilisador de l'empenatge d'unu projectiles: *Bomba à aletras.* 3. Element (plaqueta, lamella) destinat à melhorar la transmisson de la calor d'un aparelh de caufatge. 4. Membre ò apendici larg e plat que permete ai peis de denedar. Sin. (4): **alairon, nadarèla.**

**aletement** n.m. Alecament.

**aletant, a** n.m. Alecant.

**aletar** vt. Alecar.

**aletic, a** adj. (log.) Si di d'una proposicion ò d'una modalitat que pertöca unicament lo vertadier, lo faus e l'indeterminat. Contr.: **deontic.**

**aletrar (s')** v.pr. Desvelopar li sieu conoissenças. Sin.: **s'assabentar, estudiar, s'asciençar.**

**aleucemic, a** adj. Relatiu à l'aleucia.

**aleucia** n.f. Mancança de globilhons blancs (leucocits).

**aleuge** n.m. (mar.) 1. Embarcacion que sièrve au cargament e au desbarcament dei naus. 2. Sòrta de tartana.

**aleugierar** vt. (*aleugieri*) Varianta d'**aleugierir.** ◆ **s'aleugierar** v.pr. Si faire mai leugier.

**aleugierible, a** adj. Que si pòu aleugierir.

**aleugieriment** n.m. Accion d'aleugerir, de s'aleugierir.

**aleugierir** vt. (*aleugierissi*) Rendre mai leugier. Var.: **aleujar, aleugierar.** ◆ **s'aleugierir** v.pr. Si faire mai leugier.

**aleugir** vt. (*aleugissi*) Aleugierir. ◆ **s'aleugir** v.pr. S'aleugierir.

**aleujar** vt. (*aleugi*) Aleugierir. ◆ **s'aleujar** v.pr. S'aleugierir.

**aleurita** n.f. Aubre d'Orient-Extremier representat per divèrsi espècias, coma *l'aubre de l'òli*, que li sieu granas dönon l'òli de boasc de China, e lo *bancolier*, que dona un òli purgatiu. (Familha dei euforbiaceas).

**aleuromètre** n.m. Aparelh que s'emplega per mesurar la quantitat de glutèn dins la farina.

**aleurona** n.f. Substança proteïca de resèrva que forma de granas dins l'albumèn ò dins lu cotiledons d'uni plantas.

**alevada** adj. f. *Èstre alevada:* Anar au mascle, en parlant d'una vaca.

**alevadon, a** n. Si di d'un enfant que comença d'estre grand.

**alevaire, airitz** n. Persona que practica l'alevatge dei bèstias.

**alevament** n.m. Fach d'alevar de bèstias. Var.: **alevatge, elevatge, elevament.**

**alevar** vt. (*alèvi*) 1. Noirir un animau per lo far creisser: *Alevar de poarcs, de vacas.* 2. Assegurar la formacion fisica e moralà d'un enfant, l'educar. Var.: **eivar.** Sin. (2): **ensenhar.**

**alevatge** n.m. 1. Alevament. 2. Ensèms dei animaus d'una mema espècia dins un tenement agricòla, piscicòla, etc.: *Un alevatge de feas.* 3. Ensèms dau travalh fach sus lo vin per lo faire vielhir. Var.: **elevatge.**

**alexandrin, a** adj. e n. D'Alexàndria d'Egipte. ◇ *Art alexandrin:* Art ellenistic qu'Alexàndria n'en fuguèt lo fogau principal à partir dau s. III av. J.-C. – *Poesia alexandrina:* Poesia rafinada qu'un dei sieus representants màgers fuguèt Teocrita. ◇ (per extension) D'una subtilitat excessiva: *De discussions alexandrini.*

**alexandrin** n.m. Vèrs de dotze pens, qu'es lo vèrs classic de la poesia francesa (s'atròva finda en occitan, meme s'es l'endecassillabe qu'es classic): “*Ben de gents mi diran: que sòta vanitat*” (RANCHER, *Nemaïda*, I, 1).

**alexandrínisme** n.m. Ensèms dei corrents artistics literaris e filosofics que caracteríson la civilisacion grèca d'Alexàndria (s. III av. J.-C. – s. III ap. J.-C.).

**alexandrita** n.f. Pèira fina, vèrd escur à la clartat dau jorn e rojostra sota lo lume electric.

**alexia** n.f. Incapacitat congenitala ò patologica à legir. Sin.: **cecitat verbala.**

**alexic, a** adj. e n. Si di d'una persona qu'a percut la facultat de legir.

**alexina** n.f. Substança proteïca immunitària dau plasma. Sin.: **complement.**

**alfa, alfà** n.m. Promiera letra de l'alfabet grèc.

**alfabet** n.m. Tièra de toti li letras que sièrvon à transcriure lu sons dins una lenga e presentadi dins un òrdre donat: *Alfabet grèc, alfabet latin.*

**alfabetic, a** adj. 1. Qu'emplega un alfabet: *Escriptura alfabetica.* 2. Que seguisse l'òrdre dei letras de l'alfabet: *Una lista alfabetica.*

**alfabeticament** adv. D'après l'òrdre alfabetic.

**alfabetisacion (-izacion)** n.f. Accion d'alfabetisar; lo sieu resultat.

**alfabetisar (-izar)** vt. Ensenhar à lièger e à escriure (à un individú, à un grope social).

**alfabetisat, ada** adj. e n. Si di d'una persona qu'a emparta à lièger e à escriure en estent adulta.

**alfabetisme** n.m. Sistema d'escriptura alfabetic.

**alfablocant** n.m. Mena de substancia emplegada còntora la vasoconstriccion dins un fum d'afeccions.

**alfanet** n.m. Raça africana de flaquets.

**alfange** n.m Cimetèrra mauresc.

**alfenide** n.m. Malhachòrt (metal blanc) emplegat per fabricar lu culhiers, li forquetas, etc.

**alfanumeric, a** adj. Que compoarta à l'encòup de chifras e de caractèrs alfabetics.

- alfòl** n.m. Mena d'isolant termic.
- alga** n.f. Vegetal clorofillian sensa raïç ni vaisseus, generalament aquàtic (branca dei tallofits).
- algarada** n.f. (mòt espanhòu) Brusca garrolha, alteracion. Sin.: **chacotada**, **mescla**, **satonada**, **escaufèstre**.
- algasèla** n.f. Antilòpa dau Saarà, dei còrnas recorbadi en derrier (autessa 1 m, sota-òrdre dei ruminants).
- algèbra** n.f. 1. (sens classic) Teoria dei eqüacions e dei proprietats generali dei operacions. (sens modèrne) Estudi dei estructuras abstrachi, coma lu gropes, lu aneus, lu còrs. *Algèbra de Boole* (ò encara *algèbra de la logica*): Estructura algebrica aplicada à l'estudi dei relacions logiqui e dont li operacions de reunió, d'intersecció e de complementacion exprímon respectivament de la disjoncion, de la conjoncion, de la negacion logiqui. 2. (fig. fam.) Caua dificila de capir: *Per ieu, aquò es d'algèbra*.
- algebraic, a** adj. Qu'apartèn à l'algèbra. ◇ *Equacion algebraica*: Eqüacion de la forma  $P(x) = 0$ , dont P es un polinòme. — *Nombr algebric*: Nombr raïç d'una eqüacion algebrica dei coeficients entiers.
- algebraicament** adv. D'un biais algebraic.
- algebrista** n. Especialista de l'algèbra.
- algesia** n.f. Sensibilitat à la dolor.
- algesimètre** n.m. Instrument per mesurar la dolor.
- algesiogène, a** adj. Que provòca la dolor.
- algia** n.f. (med.) Dolor fisica (quaus que n'en sigon la causa, lo sèti, lo caractèr).
- algiç, a** adj. 1. Que pertòca la dolor. 2. Que provòca la dolor.
- algide, a** adj. Que si caracterisa per de sensacions de frèi: *Període algide* (d'una malautia).
- algiditat** n.f. Estat de cen qu'es algide.
- algina** n.f. Substança fleumoa que si forma au contacte de l'aiga embé lo mucilage d'uni algas bruni.
- alginat** n.m. 1. Sau de l'acide alginic, especialament emplegat dins l'industria alimentària e textila. 2. preparacion à basa d'alginat, que permete de pilhar de motlatges dentaris.
- alginic, a** adj. *Acide alginic*: Que la sieu sau si trova dins d'uni algas (laminàries).
- alginurès** n.f. Evacuacion dolorosa de l'urina.
- algocultura** n.f. Cultura dei algas.
- algodistrofia** n.f. Tèrme generic qu'enclau d'unu fenòmenes patologics circulatòris dolorós que lo *sindròme espalda-man* n'es un dei mai characteristics, valent à dire una periartriti de l'espalla que s'esperlonga nerviosament fins à la man m'una mena d'edema de rojor e un enreddesiment dolorós.
- algofilia** n.f. Perversion morbida que si complatz dins lo patiment de dolors fisiqui, que pertòca d'unu psicopatas.
- algofòbia** n.f. Temor morbida de la dolor.
- algolagnia** n.f. (psiquiatria) Erotisacion de la dolor causada (sadisme) ò subida (masoquisme); plaser sexual ligat à la dolor. Var.: **algolanha**.
- algologia** n.f. Estudi dei algas.
- algològue, òga** n.m. Persona que s'entrèva de l'estudi dei algas.
- algomania** n.f. Cèrca morbida de la dolor.
- alconquian, a** adj. e n. Proteozoïc.
- alconquin** n.m. Familha de lengas indianas d'Amèrica dau nòrd.
- algopareunia** n.f. Acoblament dolorós.
- algoritme** n.m. (mat. e inform.) Seguida finida d'operacions elementari que constitúisson un esquema de calcul à la resolucion d'un problema.
- algoritmic, a** adj. De la natura de l'algoritme.
- algoritmica** n.f. Sciença dei algoritmes, emplegada per exemple en informatica.
- algostasi** n.f. Dementiment ò abolicion totala de la sensibilitat à la dolor au moment d'un traumatisme grandàs.
- algoterapia** n.f. Branca de la fitoterapia que fa usatge dei algas.
- algusin** n.m. Argusin. Var.: **agosin**
- alhà** adv. Advèrbi de luèc, que marca l'alunhament. Varianta correnta: **aià**. Contr.: **aquí**.
- alhet** n.m. Planta ortalhiera à bulbe que li sieu doaças, de l'odor foarta e dau gust ponhent, son emplegats en coïna.
- alhetada** n.f. Croston de pan fretat mé d'alhet e banhat d'oli d'oliva.
- alhetar** vt. Garnir ò fretar d'alhet.
- alhòli** n.m. Esquiçum à basa d'òu, d'alhet e d'oli d'oliva. ◇ Plat de peis (merluça) e d'ortalhas bulhidis servits m'aquela preparacion.
- alhors** adv. Dins un autre luèc. Sin.: **En d'autres luècs**.
- aliable, a** adj. Aligable.
- aliança** n.f. Aligança.
- aliar** vt. Aligar.
- aliat, ada** adj. e n. Unit per un tractat: *Lu païs aliats*. Var.: **aligat**.
- aliatge** n.m. Aligatge.
- alibi** n.m. 1. Mejan de defensa que permete à un acusat de provar la sieu presença dins un autre luèc au moment dei fachs que li son reprochats. 2. Pretèxte, excusa.
- alibòfi** n.m. 1. Fruch redon de l'alibofier. 2. (pop.) Testicule. Sin. (2): **tantifla**.
- alibofier** n.m. Aubrilhon dei regions caudi mé de flors blanqui, que dona lo benjoïn (familha dei estiracaceus).
- aliciclic, a** adj. Qu'apartèn ai compauats organics ciclics (classa) derivats dei compauats alifatics per barradura de cicle.
- aliechar** vt. Metre au lièch. ◆ **s'aliechar** v.pr. Si metre au lièch, si jaire.
- alienabilitat** n.f. Caractèr de cen que pòu èstre alienat.
- alienable, a** adj. Que pòu èstre alienat.
- alienaire, airitz** adj. Que somete à de constrenchas, à una alienacion.
- alienacion** n.f. 1. Abandon ò perda d'un drech natural. ◇ (filos.) Estat d'asserviment, de frustracion d'un individú que perde lo fruch dau sieu travalh e es sotamés

à de condicions de vida que non pòu modificar. 2. (dr.) Transmission à una autra persona d'un ben ò d'un drech. 3. *Alienacion mentala*: Trébol mental que provòca una incapacitat à viure en societat.

**alienar** vt. 1. Transmetre à una autra persona la proprietat de (un ben, un drech). 2. Renonciar à un drech natural: *Alienar la sieu independència*. 3. Alunhar, rendre (una persona) ostila (à quauqu'un): *Lu sieus agiments li an alienat tota la vila*. 4. (filos.) Provocar l'alienacion de.

**alienat, ada** n.m. Malaut mental que lo sieu estat justificat un internament.

**alienatori, ària** adj. e n. (dr.) Persona à la quala es transmés un drech per alienacion.

**alienator, tritz** n. Persona qu'aliena.

**alienatòri, òria** adj. Qu'aliena.

**alienista** adj. e n. Psiquiatre.

**alifatic, a** adj. *Compauids alifatics*: Idrocarbures de la cadena dubèrta (lineària ò ramificada), e aquelu que comprènon un ò divèrs cicles non aromatics (compauids aliciclics).

**alifèr, a** adj. Provist d' alas: *Un insekte alifèr*. Sin.: alat.

**alifòrme, a** adj. En forma d'ala; que sembla una ala.

**aliga** n.f. Fruch roge de l'aliguier, manjadís quora vèn passit. Var.: **ariga, aubaliga**.

**aligable, a** adj. Que si pòu aligar.

**aligança** n.f. 1. Union contractada entre governs, entre Estats. 2. Acòrdi entre doi personas. 3. Union (d'un òme e d'una frema, de doi familhas) per lo maridatge. 4. Aneu de maridatge. 5. Combinason de doi cauas diferenti: *Una aligança de doçor e d'autoritat*. 6. (relig. cat.) *Anciana Aligança*: Pati entre Dieu e lo pòple ebreu; lo judaïsme. ◇ *Novèla Aligança*: Aquela que liga Dieu à toi lu cristians.

**aligar** vt. 1. Combinar (de metals). 2. (fig.) Associar (una caua abstracha à una autra). ◆ **s'aligar** v.pr. 1. S'unir. 2. S'associar, s'ajónher (en parlant de cauas).

**aligat, ada** adj. Aliat.

**aligatge** n.m. Produc de caractèr metallic que resulta de l'incorporacion d'un element (metallic ò non) ò d'un elements à un metal.

**aligòt** n.m. Especialitat de Roergue, mesclum de lia de tantiflas e de toma fresca.

**aligotat** n.m. Socam blanc de Borgonha; lo vin fach m'aqueu raïm.

**aliguier** n.m. Aubre dau grop de sorbiers, dei fuèlhas lobadi e dei flors blanqui, que lo sieu boasc s'emplega en ebenaria. Var.: **ariguier, aubaliguier**. Sin.: **sorbiera, vaissa blanca**.

**aliment** n.m. Cen que sièrve à noirir un èstre viu.

**alimentacion** n.f. 1. Accion d'alimentar, de s'alimentar. 2. Produc que sièrvon à alimentar, à s'alimentar; lo comèrci d'aquel produchs. 3. Aprovesiment d'un motor en combustible, d'una arma en municions, d'un aparelh en electricitat, etc. 4. (electr.) Partida d'un aparelh que permete à l'ensèms d'èstre provist en electricitat. Var.: **alimentador**.

**alimentador, aititz** adj. (electr.) Qu'alimenta.

**alimentador** n.m. (electr.) Aparelh, dispositiu per alimentar. Var.: **alimentacion** (4).

**alimentar** vt. 1. Provesir en aliments. Sin.: **noirir**. 2. Aprovesir en energia: *Lo barratge alimenta la vila en electricitat*. 3. (fig.) *Alimentar una conversacion*: L'entretenir, li portar d'arguments. ◆ **s'alimentar** v.pr. Manjar. Sin.: **si noirir**.

**alimentari, ària** adj. 1. Que pòu servir d'aliment. 2. Relatiu à l'alimentacion: *Regime alimentari*. 3. *Travalh alimentari*: Travall fach unicament per ganhar de sòus. 4. (dr.) *Obligacion alimentària*: Obligacion legala de fornir de manjar à la parentèla pròcha, de respoandre ai sieu besonhs essencials. – *Pension alimentària*: Versada en execucion d'una obligacion alimentària (especialament après un divòrci).

**alineà** n.m. Espaci au començament de la promiera linha d'un paragrafe; lo paragrafe eu-meme.

**alineari, ària** adj. Que marca un alineà.

**alicòn** n.m. Animau marin cubèrt de picas mobili que li sieu glàndolas reproductritz son manjadissi.

**alinhadà** n.f. Seguida d'objèctes alinhats. Sin.: **regà, filanha, tièra**.

**alinhament** n.m. 1. Accion d'alinear, de s'alinhar. Var.: **enlinhament**. 2. Ensèms de cauas alinhadi. 3. Determinacion, per una autoritat administrativa, dei limitas d'una rota; servitud que n'en resulta: *Una maion tocada d'alinhament*.

**alinhar** vt. 1. Metre, presentar sus una linha drecha: *Metre d'escolans en linha*. 2. (fig.) *Alinhar d'arguments, de fachs, de chifras, etc.*: Lu produrre dins un òrdre coerent. 3. Metre en coerença, en conformitat (una caua e una autra): *Alinhar lo cors d'una moneda sobre aqueu d'una autra*. ◆ **s'alinhar** v.pr. 1. Si metre sus una mema linha. 2. *S'alinhar sobre quauqu'un*: L'imitar. *S'alinhar sobre quauqua ren*: Li si conformar.

**aliòs** n.m. Saveu impermeable que si tròva sobretot dins la seuva dei Landas de Gasconha.

**aliquòta** n.f. Quantitat contenguda un nombre exacte de còups dins un autre nombre: *Cinc es una aliquòta de vint-a-cinc*. Sin.: **devesor, partidor**.

**alisarina** n.f. Substança roja extracha de la raïç de la garança.

**aliscaire** n.m. Produc per faire lúser una carroçaria de veitura. Sin.: **polissèire**.

**aliscar** vt. Alusentir, assular.

**aliscatge** n.m. Accion d'aliscar. Sin.: **alusentiment**.

**aliseu** adj. e n.m. Si di de vents reguliers que búfon sobre esquasi lo tèrq dau glòbe terrèstre, dai auti pressions subtropicali vers li bassi pressions equatoriali. Var.: **alisi** (n.m.).

**alisi** n.m. Aliseu.

**alisson** n.m. Orsin.

**aliurament** n.m. Accion d'aliurar; lo sieu resultat.

**aliurar** vt. *Aliurar una tèrra*: Li impauar una talha.

**alizari** n.m. Raïc entiera de garança.

**alizarina** n.f. Matèria coloranta roja qu'era extracha de la raïc de la garança, ma aüra s'obtèn per sintesi.

**allant** n.m. Envanc, estrambòrd.

**allantoïde** n.m. Una dei tres anèxas de l'embrion, pròpria dei vertebrats superiors.

**allantoidian** adj. m. e n.m. *Vertebrats allantoïdians*: auceus, reptiles, mamifèrs.

**allegacion** n.f. Citacion d'un fach; afermacion, assencion. Sin.: **afortiment, declaracion, acertament**.

**allegar** vt. Metre en avant per servir d'escusa, de pretèxe, de justificacion. Sin.: **afortir, acertar, declarar**.

**allegoria** n.f. 1. Representacion d'una idea per una figura dotada d'atributs simbolics (art) ò per una metafòra desenvolupada (literatura). 2. Òbra literària ò plastica qu'emplega aquesta forma d'expression.

**allegoric, a** adj. Que si raporta à l'allegoria, que li apartèn.

**allegoricament** adv. D'un biais allegoric.

**allegorisar (-izar)** vt. Presentar d'un biais allegoric.

**allegorista** n. Artista ò autor qu'emplega d'allegoria.

**allegro** [a'legro] adv. (mús.) (mòt italian) D'un biais viu e gai.

**allegro** n.m. 1. Tròc musical qu'es executat allegro. 2. (coregr.) Movements executats rapidament.

**allegretto** adv. e n.m. (mús.) (mòt italian) [alle'gretto] Movement entre l'*andante* e l'*allegro*.

**allèle** n.m. (genet.) Caduna dei formas alternativi que pòu presentar un gène qu'ocupa lo meme luèc dins un cromosòma determinat ò dins doi cromosòmas omològues, e qu'exprimisse diferentament un meme caractèr. ◇ *Allèle dominant*: Aqueu que presenta lo caractèr de dominança. ◇ *Allèle recessiu*: Que lo sieu efècte si manifesta unicament quora es present en doble.

**allelòia** interj. Exclamacion d'alegressa dins la liturgia judiva e aquela cristiana.

**allelomòrf, a** adj. Que si presenta sota mai d'una forma.

**allelotróp**e n.m. Mescla en equilibri de doi formas d'un compauat desmotróp.

**allèn(e)** n.m. (quim.) Idrocarbure ( $C_3H_4$ ) mé doi ligam etilenics.

**allergène** n.m. Substança qu'es responsabla d'una reaccion allergica.

**allergida** n.f. (med.) Lesion cutanea après una allergia.

**allergia** n.f. 1. Reaccion anormala, excessiva, de l'organisme à un agent (allergène) à cu es particularierament sensible. 2. (fig.) Incapacitat à suportar quauqu'un ò quauqua ren.

**allergic, a** adj. 1. Relatiu à una allergia. 2. (fig.) *Èstre allergic à quauqu'un ò à quauqua ren*: Non lo suportar, li èstre refractari.

**allergisant (-izant), a** adj. Que pòu provocar una allergia.

**allergologia** n.f. Partida de la medecina qu'estudia lu mecanismes de l'allergia e li malautias allergiqui.

**allergologista** n. Allergològue.

**allergològue, òga** n. Especialista de l'allergologia.

**alligatòr** n.m. Cocodrile d'Amèrica que pòu mesurar fins à doi metres de lòng.

**alliteracion** n.f. Repeticion d'una consonanta ò d'un grop consonantic dintre de mòts que si seguissón, per produurre un efècte d'armonia imitativa ò suggestiva. Ex.: *Lo pintre que pintava la poarta dau pissador de la plaça Pasqueta*.

**allò** interj. Mòt que s'emplega per entamenar una conversacion telefonica. En occitan, si tròva correntament la forma **diguètz** (**diètz** en niçard).

**alloaglutinacion** n.f. Forma especiala d'aglutinacion, aviada per un anticòrs.

**alloaglutinina** n.f. Alloanticòrs que fa pròva in vitro d'una reaccion d'aglutinacion dins de condicions donadi.

**alloanticòrs** n.m. Anticòrs produch per de personas desparieri ma de sorta identica.

**alloantigène, a** adj. Antigène geneticament desparier d'un autre.

**allobar** n.m. Element quimic de composicion despariera d'aquela naturala.

**allobiologia** n.f. Branca de la biologia qu'estudia lu fenomènes que si manifèston, ò si poàdon manifestar, dins la vida dins l'espaci extraterrestre.

**allobiologic, a** adj. Relatiu à l'allobiologia.

**allobrògue, òga** adj. e n. 1. D'una antica populacion celtica installada en Gàllia Narbonesa: *Li tribùs allobrògui*. 2. (ext., poet.) Abitant de Piemont e de Savòia.

**allocacion** n.f. 1. Accion d'alogar quauqua ren à quauqu'un. 2. Soma, caua autrejada. — *Allocacions familhali*: Prestacion acordada ai familhas qu'an au manco doi enfants à carga.

**allocatari, ària** n. 1. Persona que receu una allocacion. 2. Persona à cu es reconoissut lo drech ai prestacions familhali (per oposicion à **atributari**).

**allocentrisme** n.m. Tendença que fa d'un autre lo centre de l'univèrs. Contr.: **egocentrisme**.

**allocromasia** n.f. Faussa vision dei colors. Sin.: **daltonisme**.

**allocromatic, a** adj. (miner.) Dich d'un solide que la sieu color vària en foncion de causas divèrsi, coma la presenza de traças d'atòmes diferents d'aquelu tipics d'au sieu reticule cristallin. Sin.: **cromofòr**.

**alloctòne, a** adj. e n. Si di dei terrens qu'an subit un foart desplaçament orizontal dins li zònas de structura carrejada e dei ròcas que lu sieus compauants vènon d'un autre luèc. ◇ adj. (zool. e bot.) Si di d'una espècia que non es originària d'au luèc, especialament s'es d'aparicion recenta dins la zòna considerada. ◇ n. Que non es originari d'au luèc. Contr.: **autoctòne**.

**allocucion** n.f. Discors pas gaire lòng, ma de caractèr oficial. Sin.: **dicha**.

**allocutaire, airitz** n. Persona à cu s'adreiça lo locutor.

**allocutiu, iva** adj. Que si riferisse à l'allocucion: *Pronom allocutiu*, pronom personal emplegat per s'adreçar à quauqu'un.

**allocutor, tritz** n. 1. Que prononça una allocucion. 2. Dins la teoria de la comunicacion, emetor.

**allocutòri, òria** adj. (ling.) Allocutiu.

**allofòne, a** adj. Si di d'una persona que la sieu lenga mairala non es aquela de la comunautat dont si tròva. ♦ n.m. Varianta d'un son precís en fonsion dau sieu environament.

**allofonia** n.f. 1. Natura d'un fenomèn allofòne. 2. Estat d'una persona allofòna.

**alloftalmia** n.f. Anomalía de la coloracion dau vistou d'un uèlh ò dei doi (uèlhs vars).

**allogamia** n.f. 1. (bot.) Pollinisacion d'una flor per lo pollén d'una altra flor, que vengue ò non d'una altra planta. 2. (biol.) Procediment de fecondacion que li partecipón un gameta femenin e un masculin que vènon d'individús diferents. Contr.: **autogamia**.

**allogène, a** n. Persona arribada recentament dins un país.

**allogeneu, ea** adj. Si di d'una población arribada recentament dins un país. Contr.: **autoctòne, indigène**.

**allogenic, a** adj. 1. Qu'es provocat per de causas extèrni. 2. (biol.) D'una constitucion genica divèrsa: *Cellulas allogeniqui d'una quimèra, transplantacion allogenica*.

**alloglossia** n.f. (ling.) Emplec d'una lenga diferenta d'aquela oficiala ò majoritària d'un Estat.

**alloglòt, a** adj.. Que si riferisse à una lenga diferenta d'aquela oficiala ò majoritària d'un Estat: *Dialectes alloglòts*. ♦ Que parla una lenga diferenta d'aquela oficiala ò majoritària d'un Estat: *Ciutadants alloglòts*.

**allografe** n.m. 1. (ling.) Dins lo sistema d'escritura d'una lenga, signe ò grop de signes grafics que ràndon lo meme son que d'autres: *En niçard, lo grop LH de travalhar es un allografe dau I de baiar*. 2. (dr.) Document qu'una altra persona l'a escrich. Contr.: **autografe**.

**allolalia** n.f. Anomalía d'una lengatge que fa remplaçar un mòt per un autre.

**allometria** n.f. Mena de creissença animala dins la quala d'unu organes créisson mai leu ò mai lentament que lo rèsta dau còrs.

**allomòrfe** n.m. 1. Morfema que varia en fonsion d'una lengua. Ex.: *sai, sas, son d'allomòrfes de sabi, sabes*. 2. Ròca que varia de forma cristallina.

**allomorfic, a** adj. Relatiu a l'allomorfisme.

**allomorfisme** n.m. Natura de cen qu'es allomòrfe.

**allomucic** n.m. Diacide-alcòl, isomèr de l'acide mucic.

**allopatia** adj. e n. Si di d'un mètge que cura per l'allopatia.

**allopatia** n.f. (med.) Metòde de tractament medical qu'emplega de medicaments que prodúon d'efèctes contraris à-n-aquelu de la malautia. Contr.: **omeopatia**.

**allopathic, a** adj. Si di d'un tractament qu'emplega l'allopatia.

**allopoliploïde, a** adj. Qu'a lu caractèrs d'un allopoliploïde. ♦ n.m. Poliploïde estable qu'es lo resultat de la multiplicacion d'una resèrva cromosomica unica.

**allopoliploidia** n.f. 1. Estat d'una varietat allopoliploïda. 2. Tetrapolidia obtenguda per ibridacion entre doi sòrtas vesini que lu sieus cromosòmas coexistisson dins la cellula sensa s'acoblar.

**allopurinol** n.m. Remèdi sintetic que frena la formacion de l'acide uric consecutiu à la degradacion dei nucleoproteïnas.

**allo-sindèsi** n.f. Apariatge dins li cellulas d'un ibride dei cromosòmas dei doi parents.

**allosòma** [alu'soma] n.m. Eterocromosòma. Var.: allo-sòma.

**allo-sòma** n.m. Allosòma.

**allosteria** n.f. Inibicion d'una enzima proteïca per una molecula totplén plus pichina que li si fixa sobre e n'en modifica la forma.

**allosteric, a** adj. Relatiu à l'allosteria.

**allotonic, a** adj. Si di d'una solucion qu'a una pression despariera osmotica à raport au liquide embé que lo si vòu mesclar.

**allotria** n.f. Minuscule imenoptèr que la sieu larva parasita lu nierons.

**allotriomòrfe, a** adj. Si di d'un mineral que non a una forma pròpria, ma pilha aquela de la cavitat que lo receu. Contr.: **idiomòrfe**.

**allotriosmia** n.f. Allotriosomia.

**allotrio-somia** n.f. 1. Desturbi de l'odorat que fa sentir quauqua ren de desparier en plaça de l'odor normala. Var.: **allotriosmia**.

**allotrofia** n.f. Possibletat de si noirir d'aliments variats que caracterisa lu animaus omnívores. Sin.: **polifagia**. 2. Besonh desmesurat de manjar que non si tròva amendrit per lo sentiment de sadolum.

**allotrópe** n.m. 1. (quim., miner.) Element qu'existon en formas fisicament divèrsi entre elu. 2. (ling.) Element d'una allotropia. Sin.: **doblon**.

**allotropia** n.f. 1. (quim.) Fenomèn presentat per lu allotropes, proprietat qu'an d'unu còrs, coma lo carbòni ò lo fosfòre, de si presentar sota de formas differenti. 2. (ling.) Coexistència de doi evolusions divèrsi d'un meme significant: allotropia semantica (per ex. **pear e pensar**), allotropia morfològica (per ex. **cercle e ceucle**).

**allotropic, a** adj. (quim., ling.) Que pertoca l'allotropia.

**allucinacion** n.f. (med.) Percepcion d'objèctes que non son reals ma qie lo pacient pensa vertadiers. Sin.: **farfantèla**.

**allucinant, a** adj. Extraordinari, qu'estona foartament: *Una semblança allucinanta*.

**allucinar** vi. (lit.) Provocar una allucinacion (da quauqu'un).

**allucinatori, oria** adj. Qu'a lo caractèr de l'allucinacion.

**allucinogène, a** adj. e n.m. Si di de substàncias farmaceutiqui qu'an lo poder de provocar d'allucinacions ò de desturbis de percepcion.

**allucinòsi** n.f. (psicatria) Allucinacion que lo malaut n'en reconoisse lo caractèr anormal.

**allusion** n.f. Mòt, frase, qu'evòca una caua ò una persona sensa donar lo sieu nom: *Faire allusion à un afaire denembrat, à un cantaire conoissut*.

**allusiu, iva** adj. Que contèn una allusion; que s'exprimisse per allusion.

**allusivament** adv. D'un biais allusiu.

alluvial, a

**alluvial, a** adj. Producit, constituit per d'alluvions.

**alluvion** n.m. (sobretot au plural) Depaus de sediments (sabla, grava, beta) qu'un cors d'aiga abandona quora la penda ò la tira bàisson. Sin.: **lais.**

**alluvionament** n.m. Formacion, apoart d'alluvions.

**alluvionar** vi. Depauar d'alluvions, en parlant d'un cors d'aiga.

**alluvionari, ària** adj. Relatiu ai alluvions.

**almanac** n.m. Calendier, sovent illustrat, que contèn d'informacions divèrsi (meteorologia, astrologia, medecina, coïna, etc.) Var.: **armanac.**

**almandina** n.f. Grenat aluminoferrós. Sin.: **carboncle.**

**almasili** n.m. Aligatge leugier compauat d'alumini, de magnesi, de silici, d'usança per la sieu resisténcia à la corrosion apariada à de caracteristicas mecaniqui interessanti.

**almea** n.f. Balaira e cantaira orientala.

**almicantarat** n.m. Ceucle parallèle à l'orizont sus l'esfera terrèstra. Sin.: **ceucle d'autessa, parallèle d'autessa.**

**almòina** n.f. Don caritable que si fa ai paures. Sin.: **caritat, lemòsina.** Var.: **aumòina, aumòrna, almòsna.**

**almòsna** n.f. Almòina.

**alòdi** n.m. (feud.) Tèrra liura que non dependia d'un senhor.

**alodial, a** adj. Relatiu à un alòdi.

**alodier** n.m. Proprietari d'un alòdi.

**aloès** n.m. Planta cultivada en Asia coma en Amèrica, que li sieu fuèlhas carnudi fornissón una resina emplegada coma purgatiu (Familha dei liliaceas). Sin.: **rialgar.**

**alogar** vt. (*alògui*) 1. Acordar, atribuir: *Alogar de crèdits, de temps, una ajuda.* Sin.: **acordar, autrejar.** 2. Metre un membre en plaça. Sin.: **adobar.** Contr.: **deslogar.**

**alogène, a** adj. e n.m. 1. Si di dau clòre e dei elements que figúron dins la mema colomna dau tableau periodic: fluor, bròme, iòda e astat. 2. *Lampa alogèna:* Lampa à incandescència que contèn un alogène que melhora la sieu eficacitat luminoa e la sieu durada.

**alogenacion** n.f. Introduccion d'alogènes dins una molecula organica.

**alogenat, ada** adj. Que contèn un alogène.

**alogenur(e)** n.m. Combinason quimica que contèn un alogène.

**alogia** n.f. Absurditat, en Escolastica.

**alogic, a** adj. Contrari ai lèis de la logica.

**alonga** n.f. Alongament.

**alongable, a** adj. Que pòu èstre alongat.

**alongaire, airitz** n. Persona sempre tardiva per faire quauqua ren, per pilhar una decision. Sin.: **atermenaire, temporisaire, esperlongaire.**

**alongament** n.m. Accion, fach d'alongar: *L'alongament de la durada dau travalh.*

**alongar** vt. (*alongui, alòngui*) 1. Rendre mai long: *Alongar un tèxto.* 2. *Alongar lo pas:* Caminar mai leu. 3. Faire semblar mai long: *Aqueu vestit alonga lo cors.* 4.

Desplegar lu braç, li cambas. 4. *Alongar una bevenda:* Li ajustar d'aiga, *una saussa:* Li ajustar de liquide. 5. Poàrger (la man). 6. Remandar quauqua ren, una decision, à plus tardi. Sin.: **esperlongar.** ♦ vi. Devenir long: *Lu jorns alòngon.* ♦ **s'alongar** v.pr. 1. S'estendre, s'ajaçar. 2. Devenir ò semblar mai long: *L'ombra s'alònga.*

**alongat, ada** adj. 1. Estendut, ajaçat. 2. Addicionat d'aiga (bevenda), de liquide (saussa).

**alòngui** n.m. 1. Element ajustat, per ex. à una conversacion, que la rende longa. *Faire d'alònguis:* Faire durar inutilament una conversacion, una discussion. Sin.: **bestorn.** 2. Accion de remandar à plus tardi una decision. Sin.: **tira-moala, tira-laissa, temporisacion, atermenada.**

**alonguier** n.m. Element ajustat per alongar (per ex. una taula).

**alopecia** n.f. Tombada ò absençà, parciala ò totala, dei berris ò dei pels.

**alopecic, a** adj. Relatiu à l'alopecia.

**alora** adv. 1. À-n-aqueu moment, d'aqueu temps: *Alora, avia vint ans.* 2. Per consequent: *Se non fas lo tieu travalh, alora seràs punit.* 3. Marca d'interrogacion, d'impaciència, d'indignacion, d'indiferència: *Tu, alora! Alora, vènes?* ♦ **alora que** loc.conj. 1. Marca doi accions que si debànon dins lo meme temps: *L'ai conoissut alora qu'èri pichon* (*L'ai conoissut qu'èri pichon*). 2. Marca l'oposicion: *Es partit, alora que li avii demandat de restar.*

**alordiment** n.m. 1. Accion d'alordir. 2. Estat de quauqu'un ò de quauqua ren redut mai peant.

**alordir** vt. (*alordissi*) Rendre peant, mai peant.

**alotjament** n.m. Accion d'ilotjar quauqu'un. Sin.: **aubergament.**

**alotjar** vt. 1. Provedir d'un lotjament. Var.: **lotjar.** Sin.: **aubergar, ostalar.** 2. vi. Demorar dins un apartament, una maion.

**alp** n.m. Alpa.

**alpa** n.f. Pastura d'altitudia. Var.: **alp, alpatge.**

**alpagà** n.m. (mòt peruvian) 1. Romiaire vesin dau lama, domesticat en Amèrica dau Sud per lo sieu pel lanós. 2. Fibra textila doça e sedoa que vèn d'aquel animau. 3. Teissut en tela facha de fibras naturali ò artificiali e de fibras d'alpagà.

**alpatge** n.m. Alpa.

**alpax** n.m. (metall.) Aligatge de silici e d'alumini que si pòu motlar facilament.

**alpenc, a** adj. Aupenc. Var.: **alpin.**

**alpèstre, a** adj. Dei Aups: *La vegetacion alpèstra.*

**alpin, a** adj. 1. Alpenc. 2. Relatiu ai movements dau terciari e ai formas de releu qu'an donat: *Cadena alpina.* 3. Que pertòca l'alpinisme. ♦ *Caçaire Alpin, tropa alpina:* Fantassin, unitat especialisats dins lo combat en montanha.

**alpinia** n.f. Planta asiatica que lo sieu rizòma dona una dròga, la galanga (*alpinia officianorum*).

**alpinisme** n.m. Espòrt dei ascension en montanha.

**alpinista** n. Persona que practica l'alpinisme.

**alpista** n.f. Graminacea que la sieu espècia mai conoissuda, *l'alpista dei Canarias* (*Phalaris canariensis*), es cultivada per li sieu granas que sièrvon per noirir lu passerons. Sin.: **escalhòla, panic.**

**alquifós** n.m. (quim.) Sulfure de plomb pouverulent que sièrve en particulier à vernissar li terralhas e à li rendre impermeabli.

**alquil(e)** n.m. Alcane modificant per la perda d'un atòme d'idrogène. Pòu èstre un radical ò un substituent sus de moleculas organiqui complèxi.

**alquimia** n.f. 1. Sciença oculta que conoissèt un grand espandiment dau s. XII<sup>n</sup> au s. XVIII<sup>n</sup>, recèrca d'inspiracion espirituala, esoterica, d'un remèdi universal que posquesse operar una transmudacion de l'estre, de la matèria (en particular la pèira filosofala, per transformar lu metals en aur). 2. (fig.) Seguida complèxa e misterioa de reaccions e de transformacions: *Aqueu produch es lo fruch de tota una alquimia.*

**alquimic, a** adj. Relatiu à l'alquimia.

**alquimista** n. Persona que s'ocupava d'alquimia.

**alquitran** n.m. Quitran.

**alsacian, a** adj. e n. D'Alsàcia. ♦ **alsacian** n.m. Lenga germanica parlada en Alsàcia. Lo parlar alsacian es dau grop de dialèctes de l'alemand sotran (Hochsdeutsch) despartit en doi brancas: alemand sotran (alsacian e badés) e alemand sobran (Soíssa de lenga alemanica).

**alt** interj. Interjeccion per demandar à quauqu'un de s'arrestar, de marcar una pausa. Sin.: **pron, òu.**

**alta** n.f. 1. Moment d'arrèst pendent una marcha, un viatge. Sin.: **pausa, pausada, arrestada.** 2. Lo luèc dont un s'arrèsta.

**altaïc, a** adj. 1. Dei Monts Altai. 2. *Lengas altaïqui:* Familha de lengas de Turquia e de Mongolia.

**altazimut** n.m. Aparelh per mesurar à l'encòup l'autesa e l'azimut d'un astre. Sin.: **teodolit.**

**alterabilitat** n.f. Caractèr de cen que pòu èstre alterat.

**alterable, a** adj. Que pòu èstre alterat; que si pòu alterar.

**alteragène, a** adj. m. e n.m. (biol.) Agent exterior que provòca una alteracion dei cellulas vivi.

**alteracion** n.f. 1. Accion d'alterar, de modificar la natura de quauqua ren ò l'estat d'una situacion. 2. (geol.) Modificacion quimica superficiala d'una ròca, deuguda especialament ai agents atmosferics. 3. (mús.) Signe convencional que si plaça au començament d'un tròc per n'indicar lo ton ò à seneca d'una nòta per n'en modificar l'autessa (lo *bemol* abaissa la nòta de mièg ton, la *dièsi* l'auça de mièg ton, lo *becaire* anulla tota dièsi ò tot bemol precedent).

**alterar** vt. 1. Cambiar, modificar en mau la natura ò la forma de: *Alterar lo gust d'un vin, aquela istòria avia alterat la noastra amistat.* Sin.: **degalhar, gastar, endecar.** 2. Donar set à: *Aquel esfoarç m'a alterat.* Sin.: **assediar.** Contr.: **desalterar.** ♦ **s'alterar** v.pr. Si degalhar: *Li noastri relacions si son jamai alteradi.*

**alterat, ada** adj. 1. Faussat, desnaturat. 2. Assedat.

**altercation** n.f. Discussion viva, garrolha. Sin.: **escaufèstre.**

**alter ego** n.m. inv. (mòts latins) ['alter 'ego] Persona per cu si pòdon provar de sentiments frairals, que s'en podèm fidar totalament, que li demandam eventualament d'agir à la noastra plaça.

**alterèri** n.m. (espòrts) Instrument format d'una barra médoi massas ò doi discs de fonda, que sièrve à faire d'exercici de musculacion.

**alteritat** n.f. Caractèr de cen qu'es autre.

**altermondialisme** n.m. (política) Movement apareissut à la fin dau siècle XX en oposicion à la mondialisacion ultraliberala, que mete en avant la possibilitat de basar lo monde sus de valors de justicia, de partiment dei riquesas, de respècte de la natura.

**altermondialista** adj. e n. Si di d'una persona que milita per l'altermondialisme, que cres ai valors de l'altermondialisme.

**alternança** n.f. 1. Fach d'alternar, de si seguir, regulierament ò non, dins lo temps; accion d'alternar d'uni cauas dins lo temps ò l'espaci: *L'alternança dei sasons.* 2. Succession au poder de partits politics diferents. 3. (fis.) Mièg periode d'un fenomène alternatiu. 4. (ling.) Cambiament subit per una vocala ò una consonanta au dedins d'un sistema morfològic (per ex., verbs à alternança vocalica: *volar/ieu volí, nautres volam*). Sin. (4): **apofonia.**

**alternant, a** adj. 1. Qu'altèrna: *Culturas alternanti.* 2. *Pols alternant:* Que si caracterisa per de pulsacions quora normali, quora debli.

**alternar** vi. Venir una après l'autre, d'un biais pauc ò pron regulier, en parlant de cauas que s'opauon ò contràston. ♦ vt. Faire venir d'uni cauas una après l'autra: *Alternar li regas blanqui e li regas negri.*

**alternat, ada** adj. (mat.) 1. *Seria alternada:* Seria numerica que lu sieus tèrmes, à partir d'un reng donat, son alternativament positius e negatius. 2. Si di d'una aplicacion lineària que cambia de signe quora s'escàmbion doi variablas. 3. Altèrne, en parlant d'un angle.

**alternat** n.m. Fach, per de fenomènes diferents, de si produrre un après l'autre d'un biais regulier. Sin.: **alternança.**

**alternatiu, iva** adj. 1. Periodic e de valor mejana nulla, en parlant d'una grandor electrica (per oposicion à continú). 2. Que prepaua una alternativa, una causida entre doi possibilitats. ♦ Que si prepaua de metre en plaça un mòde de produccion, de distribucion, mai adaptat à l'individu qu'aquelu de la societat industriala: *Movement alternatiu.*

**alternativa** n.f. 1. Causida entre doi possibilitats. 2. Succession de cauas que revènon regulierament. Sin.: **monta-davala, monta-cala.** 3. Solucion de remplaçament: *Una alternativa democratica.* 4. (tauromaquia) Investitura solemna donada à un *novillero* per lo faire *matador de toros.*

**alternativament** adv. Un còup un, un còup l'autre.

**alternator** n.m. Generator de tensions e de corrents alternatius.

**altèrne, a** adj. 1. (bot.) Si di dei fuèlhas ò dei flors, quora son dispauadi una per una, en espirala, au long de la camba. 2. (mat.) Si di dei angles situats d'un caire e de

**alternifoliat, ada**

l'autre de la secanta que talha doi drechas: *Angles altèrnes extèrnies* (situats en defoara dei *doi drechas*), *angles altèrnes intèrnies* (situats à l'interior dei doi drechas). Se li doi drechas son parallèli, li a egalitat entre lu doi angles altèrnes intèrnies e entre lu doi angles altèrnes extèrnies.

**alternifoliat, ada** adj. Si di d'una planta qu'a de fuèlhas altèrni.

**alternipenat, ada** adj. Si di dei nervaduras d'una fuèlha que caduna d'eli s'inserisse en un ponch desparier dau nèrvi màger.

**alterofil(e), a** n. Esportiu que practica l'alterofilia.

**alterofilia** n.f. Espòrt que li si àuçon d'altèris.

**altesa** n.f. Altessa.

**altessa** n.f. Títol que si dona ai princes e ai principessas: *Son Altessa lo Prince dau Mónegue*. Var.: **altesa**.

**altier, a** adj. Que moastra d'orguelh: *Un comportament altier*. Sin.: **auturós**. Var.: **autier, autiu**.

**altierament** adv. D'un biais altier.

**altimètre** n.m. Aparelh per mesurar l'altitudia.

**altimetria** n.f. Mesura dei altitudas.

**altimetric, a** adj. Relatiu à l'altimetria.

**altipoart** n.m. Terren d'atterratge en montanha, pròche dei estacions d'esquí.

**altista** n. Persona que juèga de l'*alto*.

**altitud(a)** n.f. Elevacion verticala d'un ponch en rapoart au niveau de la mar. *Altitud relativa*: Elevacion d'un ponch en regard d'un autre. (espec.) Granda altituda. *Mau d'altituda*: Desturbis sentits en montanha auta, en avion. *En altituda*: À una altituda elevada. Sin.: **autor**.

**alto** n.m. (mòt italian) ['alto] 1. Votz de frema mai bassa, finda sonada *contralto*. 2. Instrument de quatre coardas acordat à la quinta greva dau violon e de factura identica.

**altocumulus** n.m. Nebla d'altituda mejana (4000 m), format de gròs flòcs dei contorns nets e dispauats en gropes ò en filas.

**altostratus** n.m. Nebla d'altituda mejana (entre 2000 e 6000 m), qu'a la forma d'un vel gris escur.

**altruisme** n.m. (lit.) Tendença à pensar ai autres, à si mostrar generós e desinteressat. Contr.: **egoïsme**.

**altruista** adj. e n. Persona que s'interessa ai autres, que manifèsta d'altruisme. Contr.: **egoïsta, manja-solet, gusta-solet**.

**alucada** n.f. Ulhada. Var.: **aluquejada, lucada, luchada**. Sin.: **agachada, gardadura**, guinhada.

**alucar** vt. Regarjar atentivament. Var.: **aluchar, lucar**. Sin.: **observar, gaidar, avistar, guinhar**.

**aluchar** vt. Alucar.

**aluenchament** n.m. Alunhament.

**aluenchar** vt. Alunhar.

**aluenchat, ada** adj. Alunhat.

**aluenhament** n.m. Alunhament.

**aluenhar** vt. Aluenhar.

**aluenhat, ada** adj. Alunhat.

**alum** n.m. Sulfat doble d'alumini e de potassi, ò compauat analògue dei proprietats astringenti (sièrve à fixar li tenchuras).

**alumafuèc** n.m. Cen que sièrve à alumar un fuèc (preparacion, brondilhas, etc.). Sin.: **atubafuèc**.

**alumacigarros** n.m. inv. Pichin dispositiu per alumar li cigarretas, lu cigarros (especialament dins una automobila). Sin.: **atubacigarros**.

**alumagàs** n.m. Pichin aparelh de coïna que sièrve à botar fuèc au gas per escaufament d'un filament e produccion de belugas. Sin.: **atubagàs**.

**alumaira** n.f. (pop.) Frema que tempta d'atraire lu òmes. Sin.: **escaufabrieta**.

**alumaire** n.m. 1. Dispositiu que sièrve à l'alumatge d'un motor à explosion. 2. Dispositiu que provòca la deflagracion d'una carga explosiva. 3. D'un temps, persona encargada d'alumar e d'amurcir lu lumes publics. Var. (3): **alumenaire**. Sin.: **atubaire de fanaus**.

**alumar** vt. 1. Enflamar, botar fuèc à: *Alumar un fuèc, una cigarreta*. Sin.: **acendre, atubar**. Contr.: **amurcir**. 2. Esclairar, rendre luminós: *Alumar la coïna*. Sin.: **alumenar**. Contr.: **amurcir**. 3. (fam.) Faire funcionar: *Alumar la ràdio, la television*. Sin.: **aviar** (un motor). Contr.: **amurcir**. 4. Provocar (en parlant de la guèrra, d'una passion, etc.). 5. (pop.) *Alumar quauqu'un*: Provocar lo sieu desidèri. 6. (pop.) Donar un còup violent à quauqu'un. 7. (pop.) Dire de tot (à). ♦ vi. (fam.) Èstre foart, en parlant per ex. d'un fromai. ♦ **s'alumar** v.pr. 1. Pilhar fuèc. Contr.: **s'amurcir**. 2. Devenir luminós.

**alumar** vt. Tractar una estòfa mé d'alum.

**alumat, ada** adj. 1. Qu'a pilhat (per un fuèc). 2. Esclairat. (fam.) en marcha (ràdio, etc.). 3. (arald.) Si di d'un animau que lu sieus uèlhs non son d'au meme esmau que lo còrs. ♦ adj. e n. (fam.) Foal. Sin.: **madur**.

**alumatge** n.m. 1. Accion d'alumar; lo sieu resultat. Fach de s'alumar: *L'alumatge d'una lampa*. Sin.: **alumenatge**. 1. (tecn.) Inflamacion dau mesclum gasós dins un motor à explosion. Dispositiu que permete aquesta inflamacion.

**alumatge** n.m. Accion d'alumar una estòfa.

**alumenable, a** adj. Illuminable.

**alumenaire** n.m. Alumaire (3).

**alumenaire, airitz** adj. e n. Illuminaire.

**alumenament** n.m. 1. Accion d'alumenar. 2. Ensèms dei lumes que son dispauats per decorar li carrieras ò lu monuments publics. Var.: **enlumenament**. Sin.: **illuminacions**.

**alumenar** vt. 1. Alumar. 2. Esclairar bravament li carrieras ò lu monuments publics. Sin.: **illuminar**.

**alumenat, ada** adj. Illuminat.

**alumeta** n.f. 1. Pichin tròç de boasc ò de carton, qu'una dei sieu extremitis es recubèrta d'una preparacion inflamabla per fretament. Sin.: **broqueta, aluqueta**.

**alumetaire, airitz** n. Persona que fa d'alumetas.

**alumifèr, a** adj. Que contèn d'alum.

**alumina** n.f. (quim.) Oxide d'alumini ( $\text{Al}_2\text{O}_3$ ) qu'en foncion de la sieu color constituisse d'uni pèiras precioï (rubís, safir, etc.).

- aluminar** vt. Recurbir d'un fin jaç d'alumini.
- aluminaria** n.f. Fabrega que produe d'alumini.
- aluminat** n.m. Sau dont l'alumina juèga un ròtle acide.
- aluminatge** n.m. Mordejatge à l'alumina.
- alumini** n.m. Metal blanc lusent, leugier, ductile e malleable, que s'altèra gaire à l'ària; element (Al) de n° atomic 13 e de massa atomica 26,98.
- aluminiatge** n.m. 1. Procediment de proteccion per un fin jaç d'alumini. 2. Aluminisacion.
- aluminic, a** adj. Relatiu à l'alumini.
- aluminifèr, a** adj. Que contèn d'alumini.
- aluminisacion (-izacion)** n.f. Operacion de depaus d'alumini sus lo vèire dei miraus. Sin.: **aluminiatge, aluminura**.
- aluminita** n.f. Sòrta de porcelana foarça refractària à basa d'alumini, que s'emplega per fabregar de caçaròlas e de plats.
- aluminós, oa** adj. Que contèn d'alumina: *Aiga aluminoa*.
- aluminòsi** n.f. Malautia paumonària deuguda à l'inalacion de posca d'alumina.
- aluminosilicat** n.m. Compauat que contèn de silici e d'alumini.
- aluminotermia** n.f. Produccion de temperaturas elevadi per accion de posca d'alumini sobre divèrs oxides metallics.
- aluminura** n.f. Aluminisacion.
- alunatge** n.m. Accion de si pauar sus la Luna.
- alunchament** n.m. Alunhament.
- alunchar** vt. Alunhar.
- alunchat, ada** adj. Alunhat.
- alunhament** n.m. 1. Accion d'alunhar, de s'alunhar. 2. Fach d'estre alunhat.
- alunhar** vt. (*de*) Metre, mandar mai luènh dins l'espaci ò dins lo temps; escartar, remandar: *Alunhar lu enfants de la riba, alunhar un rescòntre*. Contr.: **aprochar (de), avesinar (à), reprochar (de)**. ♦ **s'alunhar** v.pr. Aumentar la distança embé quauqu'un ò quauqua ren: *S'alunhar de la sieu familia, dau sieu país. S'alunhar dau subjècte*.
- alunhat, ada** adj. Que si tròva luènh dins l'espaci ò dins lo temps: *Una maion alunhada*. Sin.: **lunchenc**. ♦ *Un parent alunhat*: Parent mé cu la persona considerada a solament un ligam indirècte.
- alunir** vi. (*alunissi*) Si pauar sus la Luna.
- alunita** n.f. Sulfat natural d'alumini e de potassi.
- aluquejada** n.f. Alucada.
- aluqueta** n.f. Alumeta.
- alusentiment** n.m. Accion d'alusentir. Sin.: **aliscatge**.
- alusentir** vt. (*alusentissi*) Faire venir lusent. Sin.: **aliscar, assiliar**.
- alveòl(e)** n.m. 1. Trauc de bresca. 2. cavitat dau lobule pulmonari, dont si fan lu escambis repiratòris. 3. Cavitat dei oàs maxillaris dont es encastrada la dent. 4. (geomorf.) Pichina cavitat dins una ròca omogenea, deuguda à una erosion química ò mecanica.
- alveolari, ària** adj. 1. Relatiu ai alveòles. ♦ (espec.) Relatiu ai alveòles dei dents. *Consonanta alveolària* ò *alveolària* (n.f.): Consonanta prononçada en metent la poncha de la lenga au niveu dei alveòles dei dents. 2. Alveolat.
- alveolat, ada** adj. Que presenta, qu'a d'alveòles.
- alveolectomia** n.f. Intervencion cirurgicala au niveau dei alveòles.
- alveolisi** n.f. Destruccion progressiva d'un alveòle.
- alveolisacion (-izacion)** n.f. Formacion d'alveòles.
- alveoliti** n.f. Inflamacion dei alveòles paumonaris ò dentaris.
- alvin, a** adj. (med.) Relatiu au bas-ventre.
- Am** Simbòle quimic de l'americi.
- A/m** Simbòle de l'ampèr per mètre.
- amabilitat** n.f. Caractèr d'una persona aimabla. Var.: **aimabilitat, aimabletat**. Sin.: **avenença**.
- amable, a** adj. Aimable.
- amac** n.m. Rectangle de tela ò de filet suspendut ai sieu doi extremitats, dont un si pòu alongar per si repauar ò per durmir. Sin.: **branda**.
- amaçaire, airitz** n. Qu'amaça, que tua.
- amaçar** vt. Picar d'un còup qu'ensuca ò que tua. Var.: **amaçolar**.
- amachit, ida** adj. Si di dau pan (de la pasta dau pan) qu'a pas levat.
- amaçolar** vt. (*amaçòli*) Amaçar, assomar.
- amaçolatge** n.m. Accion d'assomar, ensucatge.
- amadier** n.m. (mar.) Sus una nau, pèça à doi brancas, que forma la partida inferiora d'un coble. Var.: **madier**.
- amadiera** n.f. (mar.) Espaci enclaus entre lu amadiers sus lo bordatge d'una nau.
- amadriada** n.f. Ninfa dei boascos que naisse m'un abre e moare m'eu.
- amagador** n.m. Luèc dont quauqu'un si pòu amagar ò amagar quauqua ren. Var.: **amagatòri**. Sin.: **escondedor, esconduda, recelada, escondilhon, celada, extrematòri, extrematòri**.
- amagar** vt. Escondre. Sin.: **estremar, rescondre, celar**. ♦ **s'amagar** v.pr. S'escondre.
- amaga-sèxe** n.m. Autre nom de l'eslip ò dei braietas.
- amagat (d')** loc. Senza si faire vèire dei autres. Sin.: **à la resconduda, à l'esconduda, d'escondilhons, d'escondons**.
- amagatada** n.f. *Jugar à l'amagatada*: Juèc d'enfants que conoisse de variantas segond li encontradas, que consistisse per lu jugaires à anar s'escondre, levat aqueu que deu descurbir lu autres. Sin.: **jugar à pluga, jugar au visc (à visc)**.
- amagatons (d')** loc. D'escondons.
- amagatòri** n.m. Amagador.
- amagençar** vt. Desgrelhar.
- ameagestrable, a** adj. Elaborable.
- ameagestrament** n.m. Elaboracion.
- ameagestrar** vt. 1. Adoctrinar (1). Sin.: **endoctrinar**. 2. Alestar per lo biais d'un long travalh intellectual. Sin.(2): **elaborar**.
- amagriment** n.m. Amaigriment.

**amagrir** vt. (*amagrissi*) Amaigrir.

**amagrissent, a** adj. Amaigrissent.

**amagrit, ida** adj. Amagrit.

**amaigrement** n.m. Accion, fach de maigrir. Var.: amagriment.

**amaigrir** vt. (*amaigrissi*) Rendre maigre (quauqu'un), li faire perdre de pes. Var.: **amagrir**. ◆ **s'amaigrir** v.pr. Devenir maigre; aver maigrit.

**amaigrissent, a** adj. Que fa maigrir: *Un régime amaigrissant*. Var.: **amagrissent**.

**amaigrit, ida** adj. Devengut maigre ò plus maigre qu'avant. Var.: **amagrit**.

**emainadat, ada** adj. Si di de quauqu'un, d'una familia qu'a totplen d'enfants.

**emainadit, ida** adj. Que si compoarta coma un enfant.

**ainainar** vt. (mar.) Abaissar (li colors, li velas).

**amaire, amairitz** n. Persona qu'aima. (espec.) Persona qu'a de relacions sexuali m'una autra sensa que s'igón maridats. Sin.: **drud, aimador, amant**.

**a majori** adj. inv. (expression latina) Si di d'un endecassillabe que lu sieus accents son sobre la seisena sillaba e la desena: “*Un sirventes novel vueill comensar*” (Pèire Cardenal). Contr.: **a minori**.

**amalautir (s')** v.pr. Èstre pertocat per la malautia.

**amelanquier** n.m. Amelenquier.

**amalenquier** n.m. Aubret que jonhe tres mètres d'autessa, mé de fuèlhas dau pecol lòng, dentadi e blancastri au dessota. Li flors son blanqui, mé de petales estrechs e lanós, la frucha es globulosa, negra blavencia e sucra. Li agràdon lu soals calcaris (Familha dei rosaceas). Var.: **amelanquier**.

**amalgama** n.f. 1. Aiatge de mercuri e d'un autre metal: *Amalgama d'aram*. ◇ Aiatge d'argent e de plomb emplegat per li obturacions dentari. 2. Mesclum de personas ò de cauas toplen differenti. 3. Assimilacion abusiva per polemicar (en particulier en política): *Practicar l'amalgama*. 4. (mil.) Reünion dins un meme còrs d'unitats de provenéncias divèrsi.

**amalgamar** vt. 1. Practicar l'amalgama. 2. Raprochar ò mesclar d'elements diferents. ◆ **s'amalgamar** v.pr. S'unir dins un tot.

**amalugat, ada** adj. Que sofrisse de dolors musculari (espec. en parlant d'un cavau).

**amamèlis** n.m. (bot.) Aubrilhon dei Estats-Units d'Amèrica, que la sieu rusca e li sieu fuèlhas an de proprietat vasoconstrictritz.

**amanita** n.f. Bolet à lamas, qu'a un aneu e una vòlva, comun dins li forèsts. N'i a que son manjadissi (*amanita vaginada*, etc.), ma li amanitas son sovent perilhoï: verinoï coma *l'amanita tua-moscas* e *l'amanita pantera*, mortali coma *l'amanita falloïda* e *l'amanita printaniera*.

**amant, a** n. Aqueu, aquela que pròva un amor partejat per quauqu'un de l'autre sexe. ◆ n.m. Òme qu'a de relacions sexuali m'una frema que non es sa molher.

**amantelar** vt. (*amantèli*) 1. Envelopar dins un manteu. 2. (fig.) Envelopar: *Li neblas amantèlon la montanya*. Var.: **mantelar, emmantelar**.

**amantil** n.m. 1. (mar.) Cordatge que sostèn l'extremitat liura d'una verga. Sin.: **balancina, poja**. 2. (aeron.) Pichina ròda plaçada à l'extremitat dei alas d'un avion per l'equilibrar dins li sieu evolucions au soal.

**amar, a** adj. 1. Qu'a un gust aigre, rude e desagradiu. Contr.: **doç**. 2. (lit.) Que causa ò denòta d'amarum, de tristessa: *Un sovenir amar*.

**amarament** adv. Embé amarum.

**amarant** n.m. 1. Planta ornamentala dei flors rogi gropadi en lòngui grapas (autessa 1 m, Familha dei amarantaceas). *Boasc d'amarant*: Acajó de Caiena, roge vin. ◆ adj. inv. D'un roge bordeu.

**amarantacea** n.f. *Amarantaceas*: Familha de plantas de l'òrdre dei quenopodialas, que lo sieu tipe es *l'amarant*.

**amarantita** n.f. Sulfat idratat natural de fèrre.

**amarar** vi. Si pauar sus la mar, sus l'aiga, en parlant d'un idravion ò d'un vaisseau espacial.

**amaratge** n.m. Accion d'amarar.

**amarejar** vt. Rendre amar.

**amaressa** n.f. Caractèr de cen qu'es amar. Var.: **amaresa**. Sin.: **amaretat, amaror, amarum**.

**amaretat** n.f. Amaressa.

**amargenar** vi. 1. Faire pàisser li bèstias sus la brua d'un prat. 2. Encambar sus li terras vesini.

**amaric** n.m. Lenga semítica parlada en Etiòpia, dont a l'estatut de lenga oficiala.

**amaricant, a** adj. Pusleu amar.

**amarillidacea** n.f. (*bot.*) *Amarillidaceas*: Familha de plantas monocotiledoneï que lo sieu tipe es *l'amarillis* e que comprèn finda *l'agave* e *lo narcissi*.

**amarillis** n.m. Planta bulboa dei flors d'un roge esplendent, d'odor suava.

**amarina** n.f. Aubre que jonhe de 4 à 10 m d'autessa. Li cambas joves son sopli e drechi. Un còup peladi de la sieu rusca, son de color blanca. Li fuèlhas son lòngui e lanceoladi e li flors fòrmont de catons. Lu tronquilhons son emplegats en banastaria. La rusca es febrifuga. Sin.: **vim, vese**. Var.: **amarinier**. (*Salix viminalis*, Familha dei salicaceus).

**amarinar** vt. 1. Acostumar (un marinier, un equipatge) à la mar. 2. Faire ocupar per un equipatge (una nau pilhada à l'enemic). 3. Armejar, provedir d'una taifa (equipatge): “*La nau es carrejada / E de son port se lunha / Quar trop greu vent la forsa / E es mal amarinada*” (1305).

**amarinatge** n.m. (mar.) Accion d'amarinar.

**amarinier** n.m. Amarina.

**amaror** n.f. (ò n.m.) Amaressa.

**amaron** n.m. Pichina pastissaria tendra, facha de pasta d'amèndola, de clara d'ou e de sucre.

**amarovier** n.m. Pessèrvi, merisier.

**amarra** n.f. (francisme) Cau, cordatge per mantenir en plaça una nau. Preferir **ormege**.

**amarrar** vt. (francisme) Mantenir, estacar (quauqua ren) mé d'amarras, de coardas, de caus (espec.: amarrar un bateu). Preferir **ormejar**.

**amarum** n.m. 1. Gust amar. 2. Ressentiment mesclat de tristessa e de decepcion. Sin.: **amaressa**.

**amàs** n.m. 1. Acumulacion desordenada de causas. Sin.: **molon, acampament**. 2. (astron.) Concentracion d'estelas ò de galaxias qu'apartènon à un meme sistema solari.

**amassada** n.f. tropelada de personas assembladi dins un luèc comun. Sin.: **assemblada, acamp, acampada**.

**amassaire, airitz** n. Persona qu'amassa. Sin.: **acampaire**. Contr.: **acabaire**.

**amassar** vt. Recampar en quantitat importanta; acumular, acampar. *Amassar de sòus. Amassar de conoissenças.* Sin.: **amolonar, acampar**.

**amatòl** n.m. Explosiu compauat de nitrat d'ammòni e de tolit.

**amator, amatrítz** n. 1. Persona que practica un espòrt, un art, sensa n'en faire la sieu profession. Contr.: **professional**. ◇ (pej.) Persona que manca d'aplicacion dins cen que fa: *Un travalh d'amator*. 2. Persona qu'a de gust, qu'es particularment atracha per quauqua ren: *Un amator d'art*. Sin.(2): **apassionat, afeccionat, afogat**.

**amatorisme** n.m. 1. Qualitat d'una persona que practica un espòrt, un art, en amator. 2. Mancança d'aplicacion. Contr.: **professionalisme**.

**amauròsi** n.f. Perda de la vista sensa lesion dau mitan oculari, deuguda à una alteracion dei vias optiqui.

**amaurotic, a** adj. Relatiu à l'amauròsi. ♦ n. Persona que patisse d'amauròsi.

**amazonà** n.f. Frema que monta à cavau. ◇ *Montar en amazonà*: M'ai doi cambas dau meme costat (d'un cavau, d'una motocicleta, etc.).

**amazonian, a** adj. e n. Dau flume Amazonà ò d'Amazònia.

**amazonita** n.f. Pèira fina constituïda de feldespat vèrd clar à vèrd blavenc, esquasi opaca.

**ambacte** n.m. Dins la societat gallesa, persona subordinada de l'enrodament dau mestre, ligada à-naqueu per d'obligats recipròques.

**ambages** n.f. pl. *Sensa ambages*: D'un biais dirècte. Sin.: **sensa engambi, francament, sensa destorn**.

**ambaissada** n.f. Ambassada.

**ambaissador, adritz** n. Ambassador.

**amban** n.m. Galaria de fusta cubèrta establida au niveu dei merlets dei fortificacions per batre la basa dei barris d'un castelàs: *E dressero los murs e los ambans entiers / E barreiras e lhissas e peitrals traversers (Cançon de la Crosada*, XVIII, 159, sèti de Beucaire, 1216). Sin.: **cabanat**.

**ambanar** vt. Provedir mé de galarias cubèrti.

**ambarn** n.m. Mena de cabana primitiva, facha d'un cubèrt de palha. Var.: **ambèrc**.

**ambassada** n.m. 1. Mission, fucion d'un ambassador. 2. Ensèms dei personas que travàlhon per aquesta mission. 3. Edifici onte travàlhon aquesti personas. Var.: **ambaissada, embaissada**.

**ambassador, adritz** n. 1. Representant permanent d'un Estat pròche d'un Estat estrangier. 2. Persona encargada d'una mission. Var.: **ambaissador, embaissador**.

**ambèrc** n.m. Ambarn.

**amberge** n.m. Pèrsegue ò aubricòt de la carn blanca e aigreleta qu'aderisse au merilhon.

**ambergier** n.m. Aubre que dona l'amberge (Familha di rosaceas).

**ambicion** n.f. 1. Desidèri ardent de réussida, de fortuna, etc. 2. Desidèri foart de quauqua ren: *La sieu soleta ambicion èra d'aver un casteu*.

**ambicionar** vt. Desiderar vivament (quauqua ren).

**ambiciós, oa** adj. Que a, que mostra d'ambicion: *Una persona ambicioa, un projècte ambiciós*.

**ambiciosament** adv. D'un biais ambiciós.

**ambidexteritat** n.f. Qualitat de quauqu'un qu'es ambidèxtre. Var.: **ambidextrisme**.

**ambidèxtre, a** adj. e n. Que si sièrve m'un meme gaubi de la sieu man drecha e de la sieu man seneca.

**ambidextrisme** n.m. Autre nom de l'ambidexteritat.

**ambient** n.m. Atmosfèra, clima d'un acamp, d'un luèc, etc.: *Lo rescòntre s'es debanat dins un marrit ambient*.

**ambient, a** adj. Qu'enviròuta lo mitan dont si viu: *La temperatura ambienta*.

**ambigène, a** adj. Si di dei organes vegetals que sèmblon aver una origina dobla.

**ambigú, ua** adj. Que lo sieu sens non es clar, que si pòu interpretar de mai d'un biais. Sin.: **equivòc, dubiós, ambivalent, fosc**.

**ambigüament** adv. D'un biais ambigú.

**ambigüitat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es ambigú; cen qu'es ambigú: *Parlar sensa ambigüitat*. Sin.: **equivòca, ambivalence, dubi**. 2. (log.) Proprietat d'un sistema d'axiòmas que toi lu sieus modèles non son isomòrfes.

**ambiofonia** n.f. Ambient sonorecreat m'una reverberacion artificiala de sons que revènon vers l'auditor.

**ambisexuat, ada** adj. [is-] Bisexuat. Var.: **ambi-sexuat, ambissexuat**.

**ambi-sexuat, ada** adj. Ambisexuat.

**ambissexuat, ada** adj. (rare) Bisexuat. Var.: **ambi-sexuat**.

**ambivalença (-éncia)** n.f. 1. Caractèr de cen qu'a doi aspèctes completament diferents ò opauats. 2. (psicol.) Disposicion d'un subjècte que pròva à l'encòup doi sentiments contradictòris (per ex. amor e ódi).

**ambivalent, a** adj. Que presenta una ambivalença, que sembla contradictòri, aver un sens doble.

**ambla** n.f. Tròt d'un cavau qu'auça dins lo meme temps li doi patas dau meme costat. ◇ Lo meme biais de si desplaçar, per d'autri bèstias (cameu, girafa, ors, etc.). Var.: **ambladura**.

**amblar** vi. Caminar à l'ambla. Var.: **amblejar**.

**ambladura** n.f. Ambla.

**amblaire, aira/arèla** adj. Si di d'una bèstia qu'ambla.

**amblejar** vi. Amblar.

**ambliòp(e), a** adj. e n. Que la sieu acütat visuala a foartament baissat.

**ambliopia** n.f. Diminucion de l'acütuit visuala sensa deterioracion organica de l'uèlh, promier grà de l'amauròsi.

**amblioscòpi** n.m. Aparelh que permete de mesurar la vision d'una persona.

**amblistòme** n.m. Salamandra dau Mexic. Vèire axolòtl.

**ambon** n.m. (arquit.) 1. Caduna dei doi pichini tribunas simetriqui à l'intrada dau còro dins d'uni basilicas cristiani, previsti per la lectura de l'epistola e de l'evangèli.

**àmbora** n.f. Ànfora; fiòla.

**amborgés, esa** adj. e n. De la vila alemanda d'Amborg. ♦ n.m. Bistèc de carn de bòu ò de vedeu chaplada, de forma plana e ovala, sovent condida mé salada, alh, verdura, ceba, òus, fromai, etc., dins un pan redon. Var.: **hamburger, ambórguer**.

**ambórguer** n.m. (angl.) Amborgés. Var.: **hamburger** (angl.).

**amboric** n.m. Emborígol.

**amboriga de soca** n.f. Autre nom de la morilha.

**amborigol** n..m. Emborígol.

**amborin** n.m. Pichina ànfora; oliera mixta per l'oli e lo vinaigre.

**amborn** n.m. Arbuste dei flors en grapas jauni, plantat en ornament, que pòu faire fins à 7 m (Familha dei papilionaceas). Var.: **auborn, alborn**. Sin.: **boasc de lèbre**.

**ambrar** vt. Perfumar à l'ambre gris.

**ambrat, ada** adj. 1. Perfumat à l'ambre ò qu'a lo perfum de l'ambre. 2. Qu'a la color de l'ambre.

**ambre** n.m. 1. Resina fossilisada de conifèrs de l'època oligocena, que creissón dont li a aüra la mar Baltica, que si di finda *ambre jauna*, que si presenta sota la forma de tròç durs e rompedís, pauc ò pron transparents, jaunes e rojastres, emplegats en fustaria, joieria, etc. 2. *Ambre gris*: Concrecion intestinala dau mulard, qu'ientra dins la composicion d'unu perfums. ♦ adj. inv. De la color de l'ambre jaune.

**ambricot** n.m. Abricot.

**ambricotier** n.m. Abricotier.

**ambreïna** n.f. Alcòl contengut dins l'ambre, que la sieu degradacion à l'ària libèra de compauats que sièrvon en perfumaria.

**ambreta** n.f. Grana de l'odor muscada, d'una malvacea d'Índia, dau genre ibiscus.

**ambrosia** n.f. Noiridura que donava l'immortalitat, d'après lu Grècs ancians.

**ambrosiac, a** adj. Paragonable mé l'ambrosia; d'un gust deliciós.

**ambrosian, a** adj. Que pertöca lo riti atribuit à Sant Ambròsi.

**ambulacral, a** adj. Relatiu ai ambulacres.

**ambulacre** n.m. Zòna dau tèst dei equinodèrmes, traucada per laisser passar li ventosas locomotritz.

**ambulança, ància** n.f. Veïcule per transportar lu malauts e lu ferits.

**ambulancier, a** n. Persona que mena una ambulança.

**ambulant, a** adj. Que si desplaça en foncion dei besonh de la sieu profession. Sin.: **barrutlaire, itinerant, caminaire**.

**ambulatòri, òria** adj. 1. (med.) Que non interrompe li activitats d'un malaut: *Tractament ambulatòri*. 2. (dr.) Que non a un sèti fixe: *Un parlament ambulatòri*. ♦ n.m. Establiment medical dont lu malauts son metjats sensa ospitalisacion.

**amelhorable, a** adj. Melhorable.

**amelhorament** n.m. Melhorament.

**amelhorar** vt. Melhorar.

**ameba** n.f. Animau unicellulari dei aiga doç ò saladi, dei soals umides, que si desplaça per pseudopòdes e qu'una espècia parasita l'intestin de l'òme.

**amebiasa** n.f. Afeccion intestinala deuguda ai amebas, que si pòu estendre au fetge, ai rens e au cerveu.

**amebian, a** adj. Causat per una ameba.

**amebian** n.m. *Amebias*: Classa de protozoaris qu'an lu caracters generals d'una ameba.

**ameboïde, a** adj. Que si rapoarta ai amebas; qu'a l'aparença d'una ameba.

**amen** n.m. inv. (mòt ebreu) (à la fin d'una preguiera) Ensins sigue! ◇ *Dire amen*: Donar lo sieu acòrdi.

**amenazar** vt. Menaçar.

**amèndola** n.f. 1. Grana manjadissa de l'amendolier, rica en substàncias grassi e glucidiqui. ◇ *Uèlhs en amèndola*: Uèlhs que la sieu forma alongada fa pensar à-n-aquela de l'amèndola. 2. Grana contenguda dins un nucleu. Sin.: **ametla**.

**amendolier** n.m. Aubre originari d'Asia, cultivat per li sieu granas, ò amèndolas (fins à 7 m de aut, Familha dei rosaceas). Sin.: **ametlier**.

**amendolon** n.m. Pichina amèndola. Sin.: **ametleta, ametlon**.

**amendridor** n.m. Atenuator.

**amendriment** n.m. Diminucion, **afebliment**. Sin.: **apauquiment, demenida, demeniment**.

**amendrir** vt. (*amendrissi*) Rendre mendre; afeblir. ♦ s'amendrir v.pr. Devenir mendre, perdre de foarças.

**amenitat** n.f. Paraula gentila, acte plasent. Sin.: **avenença, benvolença**. ♦ pl. (iron.) *Si dire d'amenitas*: si dire de tot.

**amenorrea** n.f. (med.) Absençà de menstruacions.

**amenorreic, a** adj. Relatiu à l'amenorrea.

**amentar** vt. Mencionar.

**amenudament** n.m. Varianta de **amenusament**.

**amenudar** vt. Amenusar.

**amenusament** n.m. Fach de s'amenusar; lo sieu resultat.

**amenusar** vt. Rendre (quaqua ren) plus pichin. ♦ s'amenusar v.pr. Devenir mai pichin, diminuir: *Li tieu possibilitats s'amenison*.

**amenussament** n.m. Varianta de **amenusament**.

**amenussar** vt. Menussar.

**amerasian, a** adj. e n. Metís d'American e d'Asiatica.

**amercadament** n.m. Baissa dei prètz.

**amercadar** vt. Faire baissar lu prètz.

**american, a** adj. e n. D'Amèrica: *Lo continent american.* ◇ (espec.) Dei Estats-Units d'Amèrica. Sin.: **estatsunian, estatsunenc.** 3. *Vedeta americana:* Artista que passa dins un espectacle just avant l'artista principal. 4. (cín.) *Nuèch americana:* Efècte especial que permete de filmar de scènes de nuèch en plen jorn. ◆ n.m. Lenga anglesa parlada ai Estats-Units, dicha finda *angloamerican*.

**americana** n.f. 1. (ellipt.) Cigarreta americana. 2. (ellipt.) Automobila americana. 3. *À l'americana:* M'una saussa à basa de tomati fondut, de ceba, d'alhet, de vin blanc e de conhac. 4. Corsa ciclista sus pista per relais.

**americanisacion (-izacion)** n.f. Accion d'americanizar; lo sieu resultat. Fach de s'americanizar.

**americanizar (-izar)** vt. Donar lo caractèr american à. ◆ **s'americanizar** v.pr. Pilhar l'aspècte, lu biais de faire, de dire, de viure, dei Americans dau Nòrd.

**americanisme** n.m. 1. Mòt, biais de dire, particuliers de l'angloamerican. 2. Tendença à s'inspirar de cen que si fa dins lu Estats-Units. 3. Ensèms dei scièncias qu'an per objècte lo continent american.

**americanista** n. 1. Especialista dau continent american. 2. Relatiu à l'americanisme.

**americi** n.m. Element quimic (Am) artificial e radioactiu de n° atomic 95.

**amerindian, a** adj. e n. Dei Indians d'Amèrica dau Nòrd.

**ameritar** vt. Meritar.

**ametist** n.f. Pèira fina, varietat violeta de quartz.

**ametla** n.f. Amèndola.

**ametlareda** n.f. Luèc plantat d'ametliers.

**ametlau** adj. m. Si di d'una varietat d'olivier que la sieu frucha dona d'ària à una ametla.

**ametleta** n.f. Amendolon.

**ametlier** n.m. Amendolier.

**ametlon** n.m. Amendolon. ◇ (espec.) Dragèia.

**ametròp(e), a** adj. e n. Que sofrisse d'ametropia.

**ametropia** n.f. Anomalia de la refraccion oculària, (astigmatisme miopia, ipermetropia).

**ametropic, a** adj. Relatiu à l'ametropia.

**amiant** n.m. Silicat natural idratat de calci e de magnèsi, de la contextura fibroa, resistant à l'accion dau fuèc e emplegat per fabricar de materiaus, de teissuts incombustibles.

**amic, amiga** n. 1. Persona mé cu partejam d'amistat, d'afeccion, mé cu avèm d'afinitats: *Un amic d'enfança.* 2. Persona qu'a de gust per quauqua ren: *Un amic de la pintura.* ◆ adj. Acuhent, favorable, en parlant d'un luèc, d'un país, etc.. Contr.: **ostile**.

**amicablamet** adv. Var. de **amicalament**. Var.: **amigablament**. Sin.: **amistosament, amistadosament**.

**amicable, a** adj. Que pòu conciliar d'interès opauats. Var.: **amigable**. ◆ loc. adv. *À l'amicable:* En si metent d'acòrdi. Sin.: **à la boana**.

**amical, a** adj. 1. Qu'es inspirat per l'amistat: *Un sorrire amical.* Sin.: **amistós, amistadós**. 2. Sensa enjuèc, en parlant d'un rescòntre esportiu.

**amicala** n.f. Associacion de persona d'una mema profession, d'un meme espòrt, etc.

**amicalament** adv. D'un biais amical. Var.: **amigablament**.

**amict** [a'mi] n.m. Estòfa benedida que recuèrbe lo coal e li espatlars dau prèire pendent l'ofici.

**amida** n.f. (quim.) Compauat organic derivat de l'ammoniac per au manco una acilacion.

**amidat, ada** adj. Que possedisse la fucion d'un amida.

**amidina** n.f. Nom generic dei compauats que vènon d'una amida.

**amidon** n.m. 1. Substança organica de resèrva que s'amolona dins d'uni partidas dei vegetals. 2. Solucion d'amidon dins l'aiga, que s'emplega per empear una estòfa.

**amidonar** vt. Emprénher d'amidon.

**amidonaria** n.f. Fabrega d'amidon.

**amidonatge** n.m. Accion d'amidonar.

**amidonier, a** adj. Relatiu à l'amidon. ◆ n. Persona que travalha à la fabricacion de l'amidon.

**amidopirina** n.f. Antalgic, toxic à foarta dòsi.

**amigablament** adv. Amicalament.

**amigable, a** adj. Amical.

**amigar** vt. (*amigi*) Faire devenir amic. ◆ **s'amigar** v.pr. Devenir amic. Sin.: **s'amistançar**.

**amigàs, assa** n. Amic, amiga despí longtemps.

**amigdala** [ami'dala] n.f. Cadun dei organes linfoïdes de la gola. ◇ *Amigdalas palatini:* Au nombre de doas, situadi de cada costat de l'istme de la gargamela. ◇ *Amigdala faringea:* Situada sus la parete posterioa de la rinofaringe. ◇ *L'ipertrofia de l'amigdala faringea:* Que constituisse li vegetacions adenoïdi. ◇ *Amigdala lengala:* Situada à la basa de la lenga. Sin.: **galha**.

**amigdalectomia** n.f. Ablacion cirurgicala dei amigdalas.

**amigdalian, a** adj. Relatiu ai amigdalas.

**amigdalifòrme, a** adj. En forma d'amèndola.

**amigdalina** n.f. Eteroside contengut dins li amèndolas amari e divèrs merilhons de frucha. Es una substància incolòra cristallisada amara que vèn foarça toxica per fermentacion.

**amigdaliti** n.f. Inflamacion dei amigdalas.

**amigdaloidè, a** adj. e n.m. Ròca volcanica mé lu vacuòls en forma d'amèndola.

**amil(e)** n.m. (quim.) Radical  $-C_5H_{11}$  qu'ièntra dins la constitucion dei compauats amilics.

**amilaceu, ea** adj. De la natura de l'amidon.

**amilasa** n.f. Enzima que provòca l'idrolisi dei glucides. Sin.: **diaspora**.

**amilasemia** n.f. Taus d'amilasa dins lo sang. L'amilasemia es acreissuda dins li afeccion pancreatici agudi.

**amilèn(e)** n.m. Idrocarrubre que provèn de la deshidratacion de l'alçòl amilic.

**amilic, a** adj. Que contèn un radical amile. ◇ *Alcòl amilic:* Alcòl  $C_5H_{11}OH$ , produch especialament dins la fermentacion de la fecula de patata.

**amilobactè** n.m. Bacteria anaeròbia foarça espandida, en particular dins lo tube digestiu dei

amilogène, a

mamifèrs, que degrada lu glucides mé produccion d'acide butiric.

**amilogène, a** adj. Que produe d'amidon.

**amilogenèsi** n.f. Formacion d'amidon.

**amilografe** n.m. Aparelh per mesurar li variacions de viscositat d'una suspension de farina dins l'aiga.

**amiloïde, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que sembla à l'amidon.

**amiloïdeu, ea** adj. *Substança amiloïdea*: Substança que sembla à l'amidon, rica en sucres, qu'infiltra lu teissuts pendent l'amilòsi. Var.: **amiloïde**.

**amiloïdòsi** n.f. Afeccion caracterizada per lo depaus d'amiloïdes dins li viscèrers.

**amiloleucit** n.m. Gran d'amidon.

**amilòsi** n.f. Malautia deuguda à l'infiltracion dei teissuts (fetge, rens, etc.) per una substància amiloïdea, au depaus d'una substància amiloïdea au niveu de la paret dei arteriòlas d'uni viscèrers.

**amimia** n.f. Perda pauc ò pron completa de l'expression per lu gèsts, deuguda à una afeccion neurologica.

**amimic, a** adj. 1. Que sofrisse d'amimia. 2. Relatiu à l'amimic.

**amina** n.f. Compauat organic que provèn de l'ammoniac per substitucion à l'idrogène d'un radical alcoïle.

**aminacion** n.f. Introduccion d'una foncion amina dins la molecula d'un compauat.

**aminat, ada** adj. *Acide aminat*: Aminoacide.

**aminhardar** vt. Calinejar. Var.: **minhardejar**. Sin.: apoponar.

**aminoacide** n.m. Substança organica qu'a una foncion amina, constituent fondamental dei proteïnas. Sin.: **acide aminat**.

**aminoacidemia** n.f. Tenor dau sang en acides aminats.

**aminoaciduria** n.f. Presença d'acides aminats dins l'urina.

**aminoalcòl** n.m. Tèrme generic dei còrs dei doi fonctions amina e alcòl. Var.: **aminoalcoòl**.

**aminoazobenzèn(e)** n.m. Un quau que sigue dei tres compauats C<sub>6</sub>H<sub>5</sub>N<sub>2</sub>, C<sub>6</sub>H<sub>1</sub>, NH<sub>2</sub>.

**aminoazoïc, a** adj. Qu'a la natura d'un derivat de la copulacion d'un compauat diazoïc m'una anilina.

**aminofenòl** n.m. Tèrme generic dei còrs dei doi fonctions amina e fenòl.

**aminogène, a** adj. Radical univalent -NH<sub>2</sub> que s'atròva dins li aminas.

**aminopiridina** n.f. Nom dei derivats de la piridina.

**aminoplast** n.m. Resina sintetica termodurcissibla obtenguda per accion de l'urea sus lo formòl.

**a minori** adj. inv. (expression latina) Si di d'un endecasillabe que lu sieus accents son sobre li sillabas 4-7-10 ò 4-8-10: "Tostemps azir falsoedatz e enjan" (Pèire Cardenal), "Amor per cui planh e sospir e velh" (Raimbaud de Vacairac).

**aminoside** n.m. *Aminosides*: Familha d'antibiotics bactericidis que la sieu molecula es compauada d'un sucre combinat m'una amina.

**amioplastia** n.f. Aplasia musculària, afeccion caracterizada per la mancança ò l'arrèst de creissença musculària.

**amiostenia** n.f. Anequeliment musculari.

**amiotaxia** n.f. Incapacitat à coordinar lu movements muscularis voluntaris.

**amiotonia** n.f. Absència de tot movement dei muscles.

**amiotrofia** n.f. Atrofia dei muscles, en particular dei muscles estriats.

**amiotrofic, a** adj. Relatiu à l'amiotrofia.

**amira** nf. 1. Ponch arremarcable dau ribatge ò vesible dau larg quau que n'en sigue l'alunhament, que permete ai navigadors de si situar: *Sus la costa orientala de Provença, Mont Cau es una amira*. Sin.: **senhau**. 2. (abstr.) Ponch de referiment.

**amiral** n.m. Oficier general d'una marina militària. ◆ adj. *Bastiment amiral*: Nau qu'au sieu bòrd li a un amiral que comanda una foarça naval. Var.: **amirau, amirah**.

**amirala** n.f. Esposa d'un amiral. Var.: **amiralessa**.

**amiralat** n.m. Denhetat d'amiral.

**amiralessa** n.f. Amirala.

**amiralh** n.f. Amiral.

**amirau** n.m. Amiral.

**amirautat** n.f. 1. Sèti dau comandament d'un amiral.

2. (En Grand-Bretanya) *L'Amirautat*: Lo ministèri de la Marina. – *Lord de l'Amirautat*: Ministre de la Marina (fins en lo 1967).

**amistadós, oa** adj. Amistós. Var.: **amistolós**.

**amistadosament** adv. D'un biais amistadós.

**amistança** n.f. Amistat.

**amistançar (s')** v.pr. Devenir amic. Sin.: **s'amigar**.

**amistat** n.f. Sentiment d'afeccion, de simpatia qu'una persona pròva per una autra. ◆ pl. Testimoniança d'afeccion: *Faire li sieu amistats à quauqu'un*. S'emplega en particular coma formula de cortesia à la fin d'un letra.

**amistolós, oa** adj. Amistós.

**amistós, oa** adj. Amical.

**amistosament** adv. D'un biais amistós.

**amistosarvt.** Rendre amic. ◆ **s'amistosar** v.pr. S'amigar.

**amitaradar** vt. Talhar per la mitat. ◆ vi. Èstre à la mitat.

**amitòsi** n.f. Division cellulària simplificada, per estranglament dau nucleu e dau citoplasma de la cellula.

**amitotic, a** adj. Relatiu à l'amitòsi.

**amixia** n.f. Impossibletat per doi espècias de s'ibridar.

**ammocèt** n.f. Larva de lamprea.

**ammodita** n.f. Granda vipèra de la tèsta triangulària dei Balcans, dicha *anguila dei sablas*.

**ammofil(e), a** adj. Vèspa que paralisa li toaras à còups d'agulhon e li poarta via dins la sieu tana per noirir li sieu larvas.

**ammonal** n.m. Explosiu compauat de nitrat d'ammòni e d'alumini.

**ammòni** n.m. Radical  $-NH_4$  qu'ientra dins la composition de saus ammoniacali.

**ammoniac** n.m. 1. Compauat gasós ( $NH_3$ ) d'azòte e d'idrogène, d'una odor ponhenta. 2. Solucion aigoa d'ammoniac.

**ammoniac, a** adj. Relatiu à l'ammoniac. ◆ *Sau ammoniaca:* Clorure d'ammòni.

**ammoniacal, a** adj. Que contèn d'ammoniac; que n'a li proprietats.

**ammoniat, ada** adj. Que deriva de l'ammoniac.

**ammoniemia** n.f. 1. Presença d'ammoniac dins lo sang. 2. Taus d'ammoniac dins lo sang.

**amonification** n.f. Ammonisacion.

**amonisacion (-izacion)** n.f. Transformacion de l'azòte organic en azòte ammoniacal sota l'efècte dei bacterias dau soal. Sin.: **amonification**.

**amonitrat** n.m. Nitrat d'ammòni emplegat coma engrais azotat.

**ammoniuria** n.f. Eliminacion d'ammoniac per l'urina.

**amnesia** n.f. Diminucion ò perda completa de la memòria.

**amnesic, a** adj. Tocat d'amnesia. Sin.: **desmemoriat**.

**amni** n.m. Membrana mai intèrna qu'envelopa lo fètus, dai mamifèrs, dai auceus e dai reptiles. Sin.: **crespina**.

**amniocentèsi** n.f. Poncion de la cavitat uterina pendent la grossessa per prelevar de liquide amniotic e l'analizar.

**amniogenèsi** n.f. Procediment de formacion de l'amni.

**amniografia** n.f. Examèn radiografia dau prenhon.

**amniorrea** n.f. Evacuacion avant l'ora dau liquide amniotic.

**amnioscopia** n.f. Examèn endoscopic dau liquide amniotic.

**amniòt** n.m. *Amniòts:* Groupe de vertebrats que lo sieu embrion es envelopat d'un amni.

**amniotic, a** adj. Qu'apartèn à l'amni ò li si rapoarta. *Liquide amniotic:* Liquide qu'emplisse la pòcha de l'amni e dont banha lo fètus.

**amniotiti** n.f. Inflamacion de l'amni.

**amniotomy** n.f. Rompedura de l'amni provocada per aviari la jacilha.

**amnistia** n.f. Lèi que fa disparéisser lo caractèr d'infraccion d'un fach castigable en escafant la condamnation ò en empachant tota accion en justicia; efècte juridic d'una lèi pariera.

**amnistiable, a** adj. Que pòu èstre amnistiat.

**amnistiant, a** adj. Que provòca l'amnistia.

**amnistiar** vt. (*amnistí*) Acordar l'amnistia à.

**amoblament** n.m. Ensèms dei mòbles e dei objèctes que constituïsson la decoracion d'una abitacion: *Teissut d'amoblament.* Sin.: **moblatge**.

**amobrir** vt. (*amoblissi*) Rendre mòble: *Amobrir la terra.*

**amòc** n.m. Accès de folia murtriera, en Malaisia.

**amodaire** n.m. Dispositiu dins lo carburador que permete l'aviada dau motor termic d'un veïcule motorisat en enriquissent lo mesclum aire / carburant. Sin.: **enriquidor**.

**amodar** vt. (*amòdi*) Aviar, metre en fucion.

**amolaire** n.m. Persona qu'amoala lu coteus, etc. Sin.: **afilaire, aponchaire.** Var.: **remolaire, amolet.**

**amolancar (s')** v.pr. S'encalar, en parlant de tèrras destrempadi. Sin.: **s'amolinar, si concassar, s'avalancar, s'afonzinar** (Luceram).

**amolar** vt. (*amoali*) Amolir.

**amolar** vt. (*amoali*) Afilar.

**amolatge** n.m. Accion d'amolar. Sin.: **afilatge**.

**amolet** n.m. Amolaire: *Amolet ganha cinc sòus, n'en manja sèt.*

**amolhanta** n.f. e adj. f. Si di d'una vaca qu'es per vedelar.

**amolhar** vi. Per una vaca, èstre per vedelar.

**amolherar** vt. Maridar (un òme). ◆ **s'amolherar** v.pr. Si maridar, en parlant d'un òme.

**amoliment** n.m. 1. Accion d'amolir, de s'amolir. 2. Afebliment.

**amolinar (s')** v.pr. S'amolancar.

**amolir** vt. (*amolissi*) Rendre moal (quaqua ren, quaquaqu'un). ◆ **s'amolir** v.pr. Devenir moal.

**amolinar (s')** v.pr. S'encalar, en parlan d'un terren, d'una riba.

**amolissent, a** adj. Qu'amolisse.

**amolonament** n.m. Accion d'amolonar; acumulacion. Sin.: **amontelament, apilament**.

**amolonar** vt. Metre en un molon; acumular. Sin.: **amontelar, apilar**.

**amòme** n.m. (bot.) Genre de plantas esquasi toti exotiqui, e qu'an, en general, una sabor aromatica. La grana es dicha *grana de paradís* ò *minigueta*.

**amondaut** adv. Advèrbi de luèc, varianta de **per amont, en amont, damont, de per amont**.

**amonedament** n.m. Accion d'amonedar; lo sieu resultat. Var.: **emmonedament**.

**amonedar** vt. Monetisar. Var.: **emmonedar**. Contr.: **desmonedar, desmonetisar**.

**amonedat, ada** adj. Qu'a de sòus. Sin.: **ric, argentat, borsonat**.

**amonita** n.f. Mollusc fossile de la gruèlha clausonada e enrotllada, caracteristic de l'èra segondària (Classa dei cefalopòdes).

**amont** n.m. Partida d'un flume, d'una ribiera, dau costat de la foant, en rapoart à un ponch considerat. Contr.: **avau.** ◇ *D'amont:* Cf. **damont**. Var.: **en per amont.** 2. *À l'amont:* Au començament d'un procèsus de fabricacion.

**amontanhlar** vi. Menar lu estròps en montanha d'estiu. Sin.: **estivar**.

**amontanhatge** n.m. Periòde que lu estròps pàsson en montanha d'estiu. Sin.: **estivada, estivatge**.

**amontelament** n.m. Vèire **amolonament**.

**amontelar** vt. Amolonar.

**amor** n.m. 1. Sentiment intense, estacament que mescla la tendressa e l'atrach fisic entre doi personas: *Una istòria d'amor.* ◇ *Faire l'amor:* Aver de relacions sexuali. Sin. (vulg.): **fringar, boar, bicar, fotre.** Lo tèrme francés amour vèn de l'occitan sota l'influéncia dei Trobadors. Lo representant fr. dau lat. *amor* si tròba dins lo parlar d'oïl de Picardia sota la forma *ameur*, coma lo lat. *flor* donèt l'oc. *flor* e lo fr. *fleur*. 2. Movement de devacion per una divinitat, un ideal, una autra persona, etc.: *L'amor de Dieu, de la veritat, dau travalh ben fach.* ◇ (fam.) *Un amor de* (seguit d'un nom): Una caua ò una persona polida, agradiva. *Un amor de tableau.* 3. Representacion allegorica de l'amor (sovent sota la forma d'un enfant m'un arc).

**amor** n.f. *Fin'Amor:* Amor cortés cantant per lu trobadors.

**amora** n.f. 1. Fruch de l'amorier. 2. *Amora sauvatja:* Fruch de la ròmega. Var.: **mora.**

**amorachar** (s') v.pr. (de) Provar per quauqu'un amor subit e passadís. Sin.: **s'amorosar, s'enviscar, si laisser pescar.**

**amoral, a** adj. Que non tèn còmpte dei règlas de la moralà.

**amoralisme** n.m. 1. Biais de si comportar d'una persona amoralà. 2. Filosofia que renega tot fondament objectiu e universal de la moralà.

**amoralista** n. Adèpte de l'amoralisme.

**amoralitat** n.f. Caractèr de cen qu'es amoral; comportament amoral.

**amorejada** n.f. Amor passadís. Var.: **amoreta.**

**amorejar** (s') v.pr. S'enamorar.

**amorèla** n.f. Morèla.

**amoret** n.m. Planta erbacea que s'en cultiva una espècia originària d'Africa, per li sieu flors perfumadi. Var.: **amoreta.**

**amoreta** n.f. Amor passadís. Var.: **amorejada.**

**amoreta** n.f. 1. Amoret. 2. Planta dei camps (muguet, briza maxima, etc.) 3. *Boasc d'amoreta:* Boasc d'una varietat d'acàcia, que s'emplega en marquetaria.

**amoreu** n.m. Fragostier.

**amòrfa** n.f. Papilionacea arbustiva d'Amèrica ubassenca, qu'una varietat envaissèt lo delta de Ròse sota lo nom d'*indifaus*.

**amòrfe, a** adj. 1. Qu'es ò sembla sensa energia, moal, inactiu. Sin.: **molastrós, flac.** 2. (quim.) Non cristallisat, en parlant d'un còrs. 3. (biol.) *Element amòrfe:* Constituent dei teissuts non visibles au microscòpi, per oposicion à *element figurat.*

**amorier** n.m. Aubre ò aubrilhon dei regions temperadi d'Àsia e d'Amèrica, dau suc lachós e dei fuèlhas caduqui.

**amoriera** n.f. Luèc plantat d'amoriers.

**amoron** n.m. Amora sauvatja.

**amorós, oa** adj. e n. Que pròva un sentiment d'amor per quauqu'un, d'atirança per quauqu ren. ◆ adj. Que manifesta d'amor; relatiu à l'amor.

**amorosament** adv. D'un biais amorós.

**amorosar** (s') v.pr. S'amorachar.

**amoroso** [amo'roso] adv. (mòt italian) (mús.) D'un biais tendre, amorosament.

**amor-pròpri** n.m. Sentiment foart qu'una persona pròva per la sieu valor, la sieu dignitat.

**amorrar** vt. (à) Virar (un bateu) de façà. ◆ **s'amorrar** v.pr. (à) 1. Beure directament d'una botilha. 2. (mar.) Si virar de façà (per un bateu): *S'amorrar au vent.*

**amòrsa** n.f. 1. Començament de quauqua ren: *Es l'amòrsa d'un roman.* Sin.: **esquiç, entamenada, principi, començament, començar.** 2. Tròç de film ò de benda magnetica que sièrve à metre en plaça lo dispositiu. 3. Pichina massa d'explosiu que la sieu detonacion provòca l'explosion de la carga principalà. 4. Producit gitat dins l'aiga per atraire lo peis. Sin.: **esca, bromeg.**

**amorsador** n.m. Aise de pesca per depauar l'amòrsa au fond de l'aiga.

**amorsar** vt. (amòrsi) 1. Començar à realisar (quauqua ren): *Amorsar un viratge, un cambiament, un afaire.* Sin.: **entamenar, començar, principiar.** 2. Metre en estat de funcionament: *Amorsar una pompa.* Sin.: **engranar.** 3. (pesca) Provedir d'una amòrsa. Sin.: **escar.**

**amorsatge** n.m. 1. Accion d'amorsar (quauqua ren), d'activar (un dispositiu, de començar à faire (quauqua ren). (quim.) Aviament d'una reaccion de polimerisacion per l'ajust d'uni substàncas. 2. Dispositiu que permete l'esclatament d'una carga explosiva.

**amortesible, a** adj. (comptab.) Que pòu èstre amortesit.

**amortesiment** n.m. 1. (econ.) Prelevament sus lu resultats d'una societat, per compensar la depreciacion d'uni elements dau sieu actiu. 2. (dr.) Remborsament periodic d'un prèst: *Tableu d'amortesiment.* Var.: **amortiment.**

**amortesar** vt. 1. (econ.) Tornar constituir progressivament lo capital emplegat per una cròmpa mé l'ajuda dau benefici trach d'aquesta cròmpa: *Amortir la cròmpa d'una veitura.* 2. (dr.) Remborsar un prèst. Var.: **amortir.**

**amortidor** n.m. Dispositiu que permete de redurre la violència d'un còup, li vibracions d'una màquina, etc. ◇ (espec.) Dins una automobila, dispositiu que limita li vibracions e melhora la tenguda de rota.

**amortierar** vt. Garnir mé de mortier. Sin.: **cimentar.**

**amortiment** n.m. 1. Accion d'amortir ò de s'amortir. 2. (econ. e dr.) Amortesiment. 3. Diminucion d'amplituda d'un movement oscillatori. 4. (arquit.) Element decoratiu plaçat au sobran d'un axe vertical (estàtua, etc.).

**amortir** vt. 1. Diminuir l'efècte, la foarça de quauqua ren, l'afeblir: *Amortir un bosin, un balon.* 2. (econ. e dr.) Amortesir. ◆ **s'amortir** v.pr. S'afeblir, diminuir.

**amortissable, a** adj. (dr.) Que si pòu amortir.

**amortit** n.m. Accion de diminuir ò d'anullar lo rebomb d'un balon, d'una bala, dins d'un espòrts.

**amotar** vt. (amòti) Faire de mòtas en laurant. Contr.: **desmotar, esmotar.**

**amovibilitat** n.f. Caractèr de cen qu'es amovible.

**amovible, a** adj. 1. Que pòu èstre levat, separat d'un ensèms. Sin.: **levadís**. 2. Que pòu èstre desituit ò desplaçat, en parlant d'unu foncionaris.

**amp** n.m. Acronime de l'adenosina monofosfat ciclica.

**ampelidacea** n.f. *Ampelidaceas*: Familha de plantas dicotiledoneï, que la vinha n'es lo tipe. Sin.: **vitacea**.

**ampelocís** n.m. Planta tropicala foarça vesina à la vinha.

**ampelofague** n.m. Parasite qu'ataca la vinha.

**ampelografia** n.f. Sciença de la vinha.

**ampèr** n.m. (electr.) 1. Unitat de mesura de l'intensitat d'un corrent electric (simbòle A) qu'equival a l'intensitat d'un corrent constant que, mantengut dins doi conductors parallèles, rectilinhes d'una longuessa infinita, de seccion circularia negligibla e plaçats à una distança d'un mètre un de l'autre, dins lo vuèi, produrria una foarça de  $2 \times 10^{-7}$  newton per mètre de longuessa. 2. Unitat de mesura de foarça magnetomotritz (simbòle A), equivalent a la foarça magnetomotritz produchada au long d'una corba clavada quala que sigue entornada un còup solet per un conductor per un corrent electric d'un ampèr. ◇ *Ampèr per mètre*: Unitat de mesura dau camp magnetic (simbòle A/m), equivalent a l'intensitat de camp magnetic produchada dins lo vuèi au long d'un ceucle d'un mètre de circonference per un corrent electric d'una intensitat d'un ampèr mantengut dins un conductor rectilinhe de longuessa infinita, de seccion circularia negligibla que forma l'axe dau ceucle considerat. Var.: **ampèra**.

**ampèra** n.m. Ampèr.

**amperatge** n.m. Intensitat d'un corrent electric. Preferir **intensitat**.

**amperimètre** n.m. Aparelh per mesurar en ampères l'intensitat d'un corrent electric.

**amperitor** n.m. Anciana unitat de foarça magnetomotritz ò de potencial magnetic (simbòle At).

**ampèr-ora** n.m. Unitat de mesura de quantitat d'electricitat (simbòle Ah), qu'es equivalenta a l'electricitat transportada en una ora per un corrent d'un ampèr. 1 ampèr-ora vau 3600 colombs.

**ampicillina** n.f. Penicillina semi-sintetica activa per via bucala ò parenterala sobre foarça espècias microbiani.

**amplament** adv. Embé amplessa. Sin.: **largament, abondosament**.

**ample, a** adj. 1. Larg: *Un vestit ample*. 2. Qu'es o sembla potent, abundant: *Una votz ampla*. 3. Larg, dubèrt: *Una vision ampla de la situacion*. Var.: **d'amplessa, d'amplor**.

**ample** n.m. Amplessa.

**amplectiu, iva** adj. (bot.) Que n'envelopa completament un autre, en parlant d'un organa.

**amplessa** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es ample, larg. 2. Importança, portada de quauqua ren: *L'amplessa d'un desastre*. Var.: **ample, amplor, amplexa**.

**amplexicaude, a** adj. Si di dei ratapinhatas que la sieu coa es embarrada dins una peloira tesada entre li cuèissas.

**amplexicaule, a** adj. Si di dei organes vegetals (fuèlhas, etc.) qu'entórnون complidament lo tronquilhon.

**ampliacion** n.f. 1. (dr.) Doble en forma autentica d'un acte administratiu. 2. (dr.) Acte que vèn completar cen qu'es estat dich dins un acte precedent. 3. (med.) *Ampliacion toracica*: Aumentacion dau volume de la gàbia toracica pendent una inspiracion.

**ampliatiu, iva** adj. (dr.) Que vèn completar cen qu'es estat dich dins un acte precedent.

**ampliator, tritz** n. (dr.) Persona que fa una ampliaciòn.

**amplificacion** n.f. Accion d'amplificar; lo sieu resultat. ◇ *Amplificacion genica*: (genet.) Produccio de totplen de còpias d'un meme gene per replicacion selectiva d'un fragment determinat de l'A.D.N.

**amplificant, a** adj. Qu'amplifica: *Induccion amplificanta*.

**amplificar** vt. Acrísser lo volume ò l'importança de: *Amplificar un son*. Sin.: **acrísser, engrandir, aumentar**.

**amplificador, tritz** adj. Qu'amplifica (quauqua ren), qu'aumenta l'efècte de quauqua ren.

**amplificador** n.m. 1. Dispositiu que permete d'en grandir una amplituda fisica (en particular un senhau electric) sensa introduire una distorsion importanta. 2. Espec., aqueu dispositiu avant lu autparlaires dins una cadena electroacostica.

**amplitud(a)** n.f. 1. Valor de l'escart maximal d'una grandessa que varia periodicament. ◇ *Amplituda diurna*: Escart entre li temperaturas extremi d'una estacion lo meme jorn. – *Amplituda mejana annuala*: Escart entre la mejana de temperatura dau mes mai frèi e aquela dau mes mai caud. 2. Diferència entre la valor minimala e la valor màger d'una distribucion estatistica.

**amplitunèr** n.m. Element d'una cadena auta fedelitat que regropaa un amplificador, un preamplificador e un tunèr.

**amploa** n.f. Pichin peis comun de la Mediterranea, sovent conservat dins la saumoira ò dins l'oli (15 à 20 cm de long, Familha dei engraulidats).

**amplor** n.f. (ò n.m.) Amplessa.

**ampola** n.f. 1. Envelopa de vèire d'una lampa electrica. 2. (patol.) Pichina tumefaccion sota l'epidèrma, plena de serositat e que vèn de fretaments troup prolongats. Sin.: **bofiga, bofigon**. 3. Pichin tube de vèire sagelat que contèn un liquide; lo contingut d'aquesto tube: *Una ampola de vitaminas*. 4. *La santa ampola*: Vas que contenia lo sant oli per lo sacre dei roris de França, autrifés.

**ampolar** vi. 1. (patol.) Agantar d'ampolas. 2. (patol.) Formar una ampola.

**ampolar(i), a (-ària)** adj. Qu'a la forma d'una botella.

**ampolar(i)** n.m. Gròs mollusc que viu dins li aigas docí dei encontradas caudi.

**ampolau** adj. m. Si di d'una varietat d'olivier que la sieu frucha a de bofiguetas.

**ampoleta** n.f. Pichina ampola.

**ampolèx** n.m. Imenoptèr tropical predator dei barbatas.

**ampolós, oa** adj. Pretensiós, sensa profundessa, en parlant d'un estile ò d'un discors. Sin.: **enfatic, redondant**.

**ampolositat** n.f. Caractèr ampolós d'un estile, d'un discors.

**amputacion** n.f. Accion d'amputar; lo sieu resultat.

**amputar** vt. 1. Levar (un membre, una partida d'un membre) per una operacion cirurgicala: *Amputar quauqu'un d'un braç, amputar una man.* 2. Sostraire una partida d'un tot: *Amputar un tèxto d'un paràgrafe important.*

**amputat, ada** adj. e n. Qu'es estat amputat.

**amudiment** n.m. (fon.) Fach de s'amudir.

**amudir (s')** v.pr. (fon.) Devenir mut, plus èstre prononçat.

**amuèrcencandela** n.m. 1. Pichin còne metallic que si mete sus li candelas per li amurcir. Sin.: **moflet, atupor, estofalume.** 2. Per derision: Sacristan.

**amulet** n.m. Objècte qu'una persona poarta per supersticion en li acordant de poder protectors. Sin.: **breu.**

**amulhar** vt. Metre à muelh, es à dire à trempar, per amolir.

**amura** n.f. (mar.) 1. Ancianament, cordatge que retenia lo canton inferior d'una vela cairada dau costat dau vent. 2. Äura, *ponch d'amura*: Angle inferior avant d'una vela trapezoïdala ò triangulària. 3. *Navigar babòrd, tribòrd amuras*: Navigar en recevent lo vent per babòrd, per tribòrd. Sin.: **contrescota.**

**amurar** vt. (mar.) Assubjectir una vela per lo ponch d'amura.

**amurcèire** n.m. Extinctor.

**amurcir** vt. (amuèrci) 1. Faire cessar de cremar: *Amurcir lo fuèc, una cigarreta.* 2. Faire cessar d'esclairar: *Amuèrce lo lume!* 3. Faire cessar de funcionar un aparelh (de gas, electric, etc.). Sin.: **atupir.** Var.: **demurcir.** ◆ **s'amurcir** v.pr. 1. Cessar de cremar. 2. Morir doçament.

**amurcitge** n.m. Accion d'amurcir. Sin.: **extincion.**

**amusaire, amusairela** n. Persona qu'amusa, que divertisse, que fa rire lu autres.

**amusament** n.m. Accion de s'amusar, fach de si divertir; distraccion, divertiment.

**amusant, a** adj. Qu'amusa, que divertisse.

**amusar** vt. 1. Distraire d'un biais agradiu, divertir. 2. Retardar ò enganar mé d'artificis.

**amusia** n.f. Incapacitat à cantar ò à reconóisser una música audida.

**an** n.m. 1. Temps que la Tèrra mete per faire lo torn dau soleu.; annada. – (m'un adjectiu numeral cardinal, per indicar l'atge). *Aver quinze ans, festejar lu sieus vint ans, morir à cent ans.* 2. Durada legala compresa entre lo promier de janvier e lo 31 de decembre, dins lo noastre calendrier: *L'an passat, aquest an, l'an que vèn. – An Nòu, Cap d'An:* Lo promier jorn de l'an. – (loc.) *En l'an pebre:* Fa longtemps d'aquò.

**an** interj. Interjeccion que marca un esfoarç violent (per ex. un còup de destrau, un còup de raqueta au tennis, etc.).

**anabaptisme** n.m. Doctrina naissuda de la Reforma (s.XVI), que renegava tota valor au batejar dei enfants e demandava un segond batejar à l'atge adulte. ◆

**anabaptista** adj. Que s'inspira de l'anabaptisme. ◆ adj. e n. Que professa l'anabaptisme.

**anabàs** n.m. Peis anfibi de l'Àsia dau Sud-Èst, que monta dins lu boissons per li manjar lu insèctes.

**anabasi** n.f. Període promier d'una malautia.

**anabatic, a** adj. Si di d'un vent de compausanta ascendenta coma l'ària que s'enauça au lòng d'un bauç foartament assolellhat. Contr.: **catabatic.**

**anabiòsi** n.f. Retorn à la vida activa après un periode d'ivernacion. Sin.: **reviviscença.**

**anabiotic, a** adj. Que pertòca l'anabiòsi.

**anabolic, a** adj. Que pertòca l'anabolisme.

**anabolisant, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que favorisa l'anabolisme.

**anabolisme** n.m. (fisiol.) Ensèms dei fenomènes d'assimilacion dins lu èstres vius. Contr.: **catabolisme.**

**anacarde** n.m. Fruch de l'anacardier, de la grana oleginoa e manjadissa. Sin.: **notz de cajó.**

**anacardiacea** n.f. Terebintacea.

**anacardier** n.m. Aubre de l'Amèrica tropicala qu'una espècia, sonada *acajó à poms*, es cultivada per lu sieus fruchs (Familha dei terebintaceas).

**anaciclic, a** adj. Si di d'un mórt, d'una frasa, que si pòu lièger d'un sens ò d'un autre (ex.: *Roma e amor, amic e cima*). Sin.: **palindròme.**

**anacinèsi** n.f. Absènça de movement.

**anaclinal, a** adj. (geomorfologia) Si di d'un cors d'aiga que s'escorre en sens opauat au pendatge ò d'un versant que la sieu penda es en sens contrari dau pendatge.

**anaclitic, a** adj. (psicol.) *Depression anaclitica:* Ensèms dei trebolicis de l'enfant separat de sa maire après d'aver passat lu promiers mes dins una relacion normala m'ela.

**anacolut** n.m. Rompedura dins la construccion sintactica d'una frasa. Ex: *Tornat au sieu, lo sieu cat èra partit.*

**anacònda** n.m. Granda sèrp d'Amèrica dau Sud, que si noirisse de mamifèrs e d'auceus (longuessa: 7 m, òrdre dei ofidians). Sin.: **eunècte.**

**anacoreta** n.m. 1. Monge, eremita que viu dins la solituda (per op. Au *cenobita*, que viu en comunautat). 2. (fig.) Persona que mena una vida retirada.

**anacoretic, a** adj. De l'anacoreta.

**anacoretisme** n.m. Mòde de vida dei anacoretas.

**anacreontic, a** adj. Que fa pensar à l'òbra d'Anacreont, poeta liric grèc de l'Antiquitat.

**anacreontisme** n.m. Imitacion dau poeta Anacreont.

**anacromatic, a** adj. Si di d'un dispositiu, d'un objectiu non corregit per li aberracions cromatiqui.

**anacronic, a** adj. 1. Caracterisat per lo sieu anacronisme. 2. Vièlh, passat de mòda.

**anacronicament** adv. D'un biais anacronic.

**anacronisme** n.m. 1. Fach de non remetre un eveniment à la sieu data ò dins la sieu épòca.; confusion entre d'epòcas diferenti. 2. Caractèr de cen qu'es anacronic. 3. Biais d'agir passat de mòda.

**anacrusi** n.f. (mús.) Nòta ò grop de nòtas devant la promiera barra de mesura, que mena au promier temps foart.

**anada** n.f. 1. Biais de si comportar. Sin.: **anament**. 2. Biais de caminar. Sin.: **cambada**.

**anadenia** n.f. Absença ò deficiéncia de l'activitat glandolària; absença de glàndolas.

**anadròme, a** adj. Si di dei peis (saumon, esturion) que s'en tòrnont dins lu aigaus dont naissèron per si reprodure e morir.

**anaduèlh** n.m. Lausèrt sensa membres, que si noirisse de vèrps e de limaças (Familha dei anguidats).

**anaeròbi, òbia** adj. (biol.) Que si pòu desvelopar en defoara de la presenza d'ària e d'oxigène, en parlant d'un microorganisme. Contr.: **aeròbi**.

**anaerobiòsi** n.f. Mòde de vida dei organismes anaeròbis.

**anafasa** n.f. Tèrça fasa de la division cellulària per mitòsi, que vèn après la profasa e la metafasa.

**anafilactic, a** adj. Que pertòca l'anafilaxia.

**anafilaxi** n.f. (med.) Sensibilitat acreissuda de l'organisme en regard à una substància donada, determinada per la penetracion d'una dòsi minima d'aquesta substància.

**anafòra** n.f. (ret.) Represa d'un mòt ò d'una expression au començament de frasas successivi.

**anaforèsi** n.f. (quim., fis.) Migracion vers l'anòde de particulas colloïdali en suspension dins l'electroforès.

**anafòric, a** adj. e n.m. (ling.) Si di d'un tèrme que remanda à un mòt ò à una frase ja apareissuts dins lo discors.

**anafrodisia** n.f. Diminucion ò absència dau desidèri sexual.

**anafrodisiac, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que diminuisse lo desidèri sexual. Contr.: **afrodisiac**.

**anafrodita** n. Persona que li agrada de si passar de plasers sexuals; persona que sofrisse d'anafrodisia.

**anagenèsi** n.f. Regeneracion ò reproduccion dei teissuts.

**anaglife** n.m. 1. Obratge esculptat ò ciselat en basreleu. 2. Fotografia ò projeccion estereoscopica en doi colors complementari, que restituissse l'impression de releu.

**anagliptic, a** adj. e n.f. Si di d'una impression ò d'una escritura en releu à usatge dei bòrnis.

**anagogia** n.f. (relig.) 1. Elevacion de l'ànima dins la contemplacion mistica. 2. Interpretacion dei Escrituras que s'enuça dau sens literal au sens espiritual.

**anagogic, a** adj. Relatiu, conforme à l'anagogia.

**anagrama** n.m. Mòt format m'ai letras d'un autre mòt que son messi dins un autre ordre. Ex.: *amar e arma*, *capir e picar*.

**anagramatic, a** adj. Qu'a lo caractèr d'un anagrama.

**anagramatisar (-izar)** vt. Metre quauqua ren en anagramas.

**anagramatista** n. Autor d'anagramas.

**anal, a** adj. 1. De l'anus. 2. (psican.) *Estadi anal*: cf. **sadic-anal**. Var.: **anau**.

**analèctas** n.f. pl. Tròç causits d'un ò d'un autors. Sin.: **antologia**.

**analeptic, a** adj. Si di d'una substància qu'estimula e dona de foarças.

**analfabeta** adj. e n. Que saup ni lièger ni escriure. ■ Si fa sovent una confusion mé *illetrat*, que non es en capacitat de capir cen qu'escriu ni cen que liège.

**analfabetisme** n.m. Estat d'una persona, d'una populacion analfabeta.

**analgesia** n.f. Disparicion de la sensibilitat à la dolor.

**analgesic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància ò d'un remèdi que provòca l'analgesia. Sin.: **antalgic**.

**analgesidats** n.m. pl. Familha d'acarians que s'acontènton d'ingerir la graissa dau plumatge dei auceus sensa lu desturbar.

**analisable, a (-izable, -izabla)** adj. Que si pòu analisar.

**analisaire, aira (-izaire, -izaira)** n. 1. Persona que practica una analisi psicologica. 2. Analisator.

**analisant, a** n. Persona que si sotamete à una analisi psicologica.

**analisar (-izar)** vt. 1. Sotametre à una analisi, estudiar per l'analisi: *Analisar un còrs, de documents, un libre*. 2. Sotametre à una psicanalisi.

**analisator (-izator)** n.m. Aparelh que permete de faire una analisi. Var. (2): **analisaire**.

**analisi** n.f. 1. Descomposicion d'una substància, d'un còrs en lu sieus elements constitutius (analisi qualitativa, analisi quantitativa): *Analisi de l'ària, de l'aiga*. Contr.: **sintèsi**. 2. Estudi fach per determinar li differenti parts d'un tot e lu raports entre aqueli parts: *L'analisi d'un tèxto*. Contr.: **sintèsi**. 3. (gram.) *Analisi gramatical*: Estudi de la natura e de la foncion d'un mòt dins una proposicion. – *Analisi logica*: Estudi de la natura e de la foncion dei proposicions dins una frase. 4. (inform.) Ensèms dei travalhs que comprènon l'estudi detalhat d'un problema, la concepcion d'un metòde que permete de lo resòlver e la definicion precisa dau tractament correspondent sus un computador. 5. (econ.) *Analisi dau travalh*: Estudi dei elements necessaris à l'execucion d'un travalh, per eliminar lu esfoarç improductius. – *Analisi de la valor*: Estudi de produchs en tèrmes de foncions de remplir per un cost minimal de fabricacion. 6. (mat.) Partida dei matematicas relativa ai estructuras e ai calculs ligats ai nocions de limitas e de continuitat. 7. (psican.) Cura psicanalitica. *Analisi didactica*: Analisi que tot futur psicanalista li si deu sotametre.

**analisat, ada (-izat, -izada)** n. Qu'a subit una cura psicanalitica.

**analista** n. 1. Especialista de l'analisi (matematica, informatica, finanças, etc.). 2. Psicanalista.

**analista-programmaire, airitz** n. Informatician encargat de l'analisi e de la programacion correspondenta.

**analitat** n.f. (psican.) Ensèms dei determinacions psiquiqui ligadi à l'estudi anal.

**analicic, a** adj. 1. Qu'opèra per analisi: *Un esperit analitic*. Contr.: **sintetic**. 2. Que compoarta una analisi ò n'en resulta: *Un estudi analitic*. 3. Psicanalitic. 4. (log.) *Enonciat analitic*: Proposicion que lo predicat es contengut dintre lo subjècte. 5. *Filosofia analitica*: Corrent de pensada anglo-saxon dau s. XX, que s'opaua ai sintèsis abstrachi en prepauant una analisi dei fachs que repaua sobre des basas de la logica dau Cercle de Viena (grope d'intellectuals de l'entre-doi-guèrras, que volion constituir un saber organisat à partir dei descubèrtas de la sciéncia).

**analitica** n.f. (filos.) *Analisi transcendentala*: Estudi dei formas a priori de l'entendiment, da Kant.

**analiticament** adv. Per lo mejan d'una analisi, d'un biais analitic.

**anallergic, a** adj. Que non provòca una reaccion allergica.

**analogia** n.f. 1. Semblança entre de cauas ò de personas: *Analogia de gusts*. ◇ *Per analogia*: D'après lu raports de semblança constatats entre li doi cauas. 2. (ling.) Aparicion de novèli formas à partir dei correspondenças ja existenti entre lu tèrmeis d'una mema classa.

**anologic, a** adj. 1. Fondat sus l'analogia: *Rasonament analogic*. 2. *Diccionari analogic*: Diccionari que recampa lu mòts en foncion dei relacions semantiqui entre elu. 3. (tecn.) Que representa, tracta ò transmete de donadas sota forma de variacions continuï d'una grandessa fisica: *Senhau analogic*. Contr.: **numeric**.

**anologicament** adv. D'un biais analogic.

**analogisme** n.m. Rasonament per analogia.

**analògue, òga** adj. Que presenta una semblança, de raports de similituda m'una autra caua: *Aver una opinion analòga à-n-aquela d'un amic*. Sin.: **seemblable, comparable, vesin, conforme, conèxe, variable**. ♦ n.m. Cen que rapròcha de, cen que sembla à.

**anament** n.m. 1. Anada. 2. Biais d'estre, de si comportar. Sin.: **comportament, portadura**.

**anamnèsi** n.f. 1. Ensèms dei entre-senhias que lo mètge recampa en interrogant un malaut sobre l'istòria de la sieu malautia. 2. (liturgia) Preguiera que vèn après la consecraciò.

**anamnestic, a** adj. Relatiu à l'anamnèsi.

**anamniòta** adj. Sensa amni.

**anamniòtas** n.f. pl. Familha de vertebrats desprovedits d'amni.

**anamorfic, a** adj. Relatiu à l'anamorfosi.

**anamorfoscòpi** n.m. Instrument optic per corregir l'anamorfosi.

**anamorfòsi** n.f. 1. Imatge donat per d'unu sistemas optics (espec. miralhs desformants). 2. (b.-a.) Representacion voluntariament desformada d' un objècte, que la sieu aparença vertadiera pòu èstre destriada unicament en regarjant l'imatge sota un angle particulier ò au mejan d'un miralh desformant. 3. (med.) Desformacion de l'imatge radiografic d'una partida dau cors, per metre en evidència d'unu ponch precís.

**ananàs** n.m. Planta d'Amèrica tropicala, cultivada finda en Àfrica per lo sieu gròs fruch compauat, de la carn sucuada e gustoia; aquesto fruch. Familha dei bromeliaceas.

**anangioplastia** n.f. Insufisença congenitala dau sistema vasculari acompanhada d'un endarrieratge mental.

**ananquiment** n.m. Debilitacion.

**ananquit, ida** adj. 1. Maigre e sensa gràcia, espec. en parlant d'un cavau. 2. Si di d'una persona à l'encòup grada e maigra. Sin.: **aflancat, desflancat**.

**anap** n.m. Vas per beure de l'Atge Mejan, en metal, sovent m'un pen e un cubeceu.

**anapèst** n.m. (metr.) Pen de vers grèc ò latin compauat de doi brevi e d'una lònga.

**anapestic, a** adj. Relatiu à l'anapèst: *Ritme anapestic*.

**anapiratic, a** adj. Qu'es lo resultat d'un exercici esperlongat d'un membre ò de l'usança contunha d'un muscle: *Ràmpea anapiratica*.

**anaplasia** n.f. 1. Desvelopament limitat ò anormal d'una cellula ò d'un teissut. 2. Tumor anaplasica.

**anaplastic, a** adj. Relatiu à l'anaplasia.

**anaplasmòsi** n.f. Enfemicement dei vertebrats dei encontradas caudi que mena à una anemia foarta e à la gamadura (caquexia).

**anaplastia** n.f. Operacion cirurgicala plastica, lo mai sovent per autoempeut.

**anapleròsi** n.f. Recobrament per empeut ò protesi de cen qu'es perdut en seguida à una ferida.

**anar** vi. (*vau, vas, va, anam, amatz, van*; la conjugason es bastida quora sobre lo latin *vadere*, quora sobre *anar*). 1. Si desplaçar d'un luèc à una autre: *Anar en vila, à l'escòla*. 2. Condurre, menar à una destinacion precisa: *Aqueu camin va à la mar*. 3. Agir, si comportar: *Non anar troup leu dins lo tieu travalh!* 4. Èstre, si sentir, si portar: *Coma va? Va pas la tèsta?* 5. Convenir, s'adaptar: *Aqueu vestit t'anava ben, aqueu prètz ti va?* 6. *Anar d'acòrdi*: S'entendre abitualament. 7. Foncionar: *Aquela màquina non va ben*. 8. M'un infinitiu: èstre per, expression dau futur pròche. ◇ *Anar solet*: Èstre evident. ◇ *Anèm!* Interjecció per marcar l'incredulitat ò l'impaciènça. ♦ **s'en anar** v.pr. 1. Partir, laissar un luèc. 2. (fig.) Morir. 3. (fig.) Disparéisser, si degalhar (per li cauas). Var.: **s'enanar**.

**anarco-sindicalisme** n.m. Tendença dau sindicalisme obrier que demanda per lu sindicats la gestion dei afaires economics sota lo contraròtle dirècte dei travalhaires.

**anarco-sindicalista** n. e adj. Aparaire de l'anarco-sindicalisme. ♦ adj. Que pertòca l'anarco-sindicalisme.

**anarmonic, a** adj. (vièlh) *Rapoart anarmonic*: Birapoart.

**anarquia** n.f. 1. Anarquisme. 2. Estat de desòrde deugut à l'absença d'autoritat politica, à la carença dei lèis. 3. Desòrde, confusion: *Es una vertadiera anarquia dins lu tieus afaires!*

**anarquic, a** adj. Que tèn de l'anarquia; qu'es en preda à l'anarquia.

**anarquisant, a** adj. e n. Que tende vers l'anarquisme; qu'a de simpatias per l'anarquisme.

**anarquisme** n.m. Doctrina politica que preconisa la suppression de l'Estat e de tota constrencha sociala sobre l'individu. Sin.: **anarquia**.

**anarquista** adj. e n. Aparaire de l'anarquisme. ◆ adj. Relatiu à l'anarquisme.

**anartre, a** adj. 1. (ling.) Qu'es sensa article. En occitan, lu toponimes (montanhas, fluvis, païs) indeterminats son anartres: *Occitània, Palhon*, etc., ma si nòta: *L'Occitània dau tèrc millenari, l'Aup de Provença*, etc. 2. Sensa articulacion vesibla ò audibla.

**anartria** n.f. (psicol.) Incapacitat à articular lu móts en seguida à una lesion cerebral.

**anasarca** n.f. (med.) Edema generalisat; idropisia.

**anastigmat** adj. m. Si di d'un sistema optic corregit de l'astigmatisme, en particular d'un objectiu fotografic ò cinematografic.

**anastilosi** n.f. (b.-a.) Reconstruccion d'un edifici en roïnas, facha sobretot mé d'elements retrovats sus plaça.

**anastomosar** vt. (*anastamòsi*) Reünir (doi conducths) per anastamòsi. ◆ s'**anastomosar** v.pr. Formar una anastamòsi.

**anastomosat, ada** adj. Reünit per anastamòsi. Si di en particular dau traçat d'un aigau que quora si dessepara, si torna jónher sovent.

**anastomòsi** n.f. (anat.) Acolament sus una longuessa donada ò reünon, per un tròc intermediari, de doi vaisseus sanguins, de doi nèrvis, de doi fibras musculari. ◇ (cir.) Abocament cirurgical de doi conducths, canals ò cavitats.

**anastomotic, a** adj. Relatiu à l'anastomòsi.

**anastròfa** n.f. (gram.) Inversion de l'òrdre abitual dei móts.

**anatema** n.m. (relig.) 1. Escumenge màger còntra un eretic. ◇ Persona condemnada per aquesta sentença. 2. (fig.) Condamnacion publica, blaime sevère: *Mandar l'anatema sobre quauqu'un*.

**anatemisar (-izar)** vt. 1. (relig.) Condamnar per anatema. 2. Blaimar publicament, mandar l'anatema (sobre).

**anatexia** n.f. (geol.) Fusion de ròcas dintre la crosta continentala, que dona naissença à un magma granitic.

**anatexita** n.f. Gnèis dont lu lièchs minerals son contornats, serpentats ò gaire vesibles.

**anatidats** n.m. pl. Familha d'auceus palmipèdes que lo tipe n'es l'aneda.

**anatides** n.m.pl. Anatidats.

**anatife** n.m. Crustaceu marin que de foara sembla un mollusc en rason de la sieu gruèllha calcària e viu fixat per un foart pecol ai boascos que flòton (òrdre dei cirripèdes).

**anatocisme** n.m. Capitalisacion dei interès d'una soma prestada, que si calcula sus una durada inferiora à un an.

**anatomia** n.f. 1. Estudi scientific de la forma, de la disposicion e de l'estructura dei organes de l'òme, dei béstias e dei plantas. 2. Aquesta forma, aquesta estructura. ◇ Per analogia, *anatomia d'una màquina*: La

sieu estructura. 3. (fam.) Forma exteriora, aspècte dau còrs uman: *Laissar vèire la sieu anatomia*.

**anatomic, a** adj. 1. Relatiu à l'anatomia. 2. Especialament previst en fonction de l'anatomia humana: *Un seti anatomic, una manelha anatomic*.

**anatomicament** adv. Dau ponch de vista de l'anatomia.

**anatomisar (-izar)** vt. Dissecar (un còrs).

**anatomista** n. Especialista de l'anatomia.

**anatomopatologia** n.f. Estudi dei modificacions de forma ò d'estructura deugudas à la malautia.

**anatoxina** n.f. Toxina microbiana qu'a percut la sieu toxicitat e pòu doncas autrejar l'immunitat.

**anau, ala** adj. Anal.

**anauxita** n.f. Silicat natural d'alumini dau grop de la caolinieta.

**anaverin** n.m. Verin de la sèrp que la sieu toxicitat es estada diminuida e pòu donar l'immunitat.

**anax** n.m. Sòrta d'agronàs que ponde lu sieus òus dins lu tronquilhons aiguèstres.

**anc** adv. (vièlh) Jamai.

**anca** n.f. (anat.) 1. Region que correspoande à la joncion entre lo còrs e lo membre posterior ò inferior. 2. Articulacion dau femur mé l'oàs iliac. Sin.: **maluc**. 3. (zool.) Partida dau torax dei insèctes que receu la cuèissa.

**ancada** n.f. Còup donat sus l'anca.

**ancassier, a** adj. 1. Qu'a de gròssi ancas. Sin.: **ancat**. 2. Que juèga dei ancas.

**ancat, ada** adj. Ancassier (1).

**ancestor** n.m. Persona qu'una autra n'en descende. Sin.: **antenat, ancian, davancier**. ◆ pl. 1. Ensèms d'aquelu qu'un n'en descende. 2. Aquelu qu'an viugut avant nautres.

**anchòia** n.f. Amploa.

**anchoiada** n.f. Pasta d'amploas esquichadi mé d'oli d'oliva.

**ancian, a** adj. e n. 1. Qu'existe despí longtemps: *Una tradicion anciana*. 2. Qu'apartèn à una època acabada: *Lo latin es una lenga anciana*. 3. Qu'es plus en fonction: *Un ancian ministre*. ◆ n. Persona qu'era encargada avant d'autri d'un travalh, d'una foncion. ◆ n.m. 1. Cen qu'es ancian (móbles, objèctes divèrs). 2. (M'una majuscula) Personatge ò escrivian de l'Antiquitat greco-romana.

**ancianament** adv. Autrifés. Sin.: **à passat temps, d'un temps, dins lo temps**.

**ancianetat** n.f. 1. Estat de cen qu'es ancian. 2. Temps passat dins una foncion, un emplec, à partir dau jorn de la nominacion.

**ancillari, ària** adj. (lit.) De la serviciala.

**ancistrodon** n.m. Vipèra d'Amèrica dau Sud.

**ancola** n.f. Arc-botant.

**ancolament** n.m. Fach d'ancolar, de s'ancolar, d'arquetar, de s'arquetar.

**ancolar** vt. Sostenir au mejan d'un arc-botant. Sin.: **arquetar, enarcar**. ◆ s'**ancolar** v.pr. Faire foarça sus una partida dau còrs per fornir un esfoarç de resisténcia: *S'ancolar còntraun aubre*. Sin.: **s'arquetar, s'enarcar**.

**ancolia** n.f. Renonculacea dei boascs mé de flors blavi ò violeti. Sin.: **gancs de pastressa, aglantin.**

**àncora** n.f. 1. Pèça d'acier ò de fèrre, religada à un cau ò à un ormege, que sièrve à immobilisar una nau en s'agafant au fond de l'aiga. Sin.: **fèrre**. 2. Pèça de relojaria que regularisa lo movement dau balancier.

**ancorar** vt. 1. Immobilisar (un bateu) au mejan d'una àncora. Sin.: **donar fond, donar lo fèrre, surgir.** 2. Estacar solidament à-n-un ponch fixe. 3. Fixar profundament (un sentiment, una idea, una abitudia, etc.). Sin.: **donar fond, donar lo fèrre, surgir.** ◆ **ancorar** ◆ vi. S'immobilisar au mejan d'una àncora, en parlant d'un bateu. ◆ **s'ancorar** v.pr. S'establir definitivament.

**ancoratge** n.m. 1. Accion d'ancorar (un bateu). 2. Accion de fixar solidament. ◇ *Ponch d'ancoratge*: Dins l'abitacle d'un veïcule, luèc dont si vèn fixar la cintura de seguretat; (fig.) Element fondamental qu'à l'entorn s'organisa un ensèms: *Lo ponch d'ancoratge d'una política*. 3. Implantacion: *L'ancoratge d'un partit politic dins una region.*

**ancoreta** n.f. Dins la marina anciana, pichina àncora que li si donava fond, passat l'ancoratge dau fèrre mestre.

**ancuèi** adv. Lo jorn present. Var.: **encuèi**.

**andalhada** n.f. Alinhament de fen ò de cerealas dalhats e depauats sus lo soal.

**andalhaira** n.f. Màquina per faire li andalhadas.

**andalhar** vi. Alinar sus lo soal li cerealas ò lo fen après lu aver dalhats. ◆ vt. *Andalhar un camp*: Alinar en andalhadas lo fen ò li cerealas d'aqueu camp.

**andalós, osa** adj. e n. D'Andalosia.

**andana** n.f. 1. Biais que pílhon li cauas, un afaire, etc. 2. Biais de si tenir, de caminar. Sin.: **portadura, semblant, anament**. 3. Reng de plantas. 4. Fila de mèrç sus un cai. 4. Via costejada d'aubres, d'una baranha, etc. 3. Passatge entre doi filas de cadieras, de bancs, etc. Sin.(3 e 4): **alea, alèia, lèia** (francismes).

**andante** adv. (mús.) (mòt italian) [an'dante] Dins un movement moderat. ◆ n.m. Tròç executat dins aqueu movement (espec. lo segond movement d'una sonata).

**andantino** adv. (mús.) (mòt italian) [an'dantino] Dins un movement un pauc mai viu que *andante*. ◆ n.m. Tròç executat dins aqueu ritme.

**andesita** n.f. Ròca volcanica, blanca ò grisa, compauada sobretot de plagioclas i de piroxène.

**andi** n.m. *Mandar un andi, tirar un andi*: Faire capir per allusions; faire un esfoarç de mai. ◇ *Donar d'andi*: Donar de coratge.

**andicap** n.m. 1. Desavantatge quau que sigue, infermitat que mete quauqu'un en estat d'inferioritat. Sin.: **endec, endequitge**. 2. (espòrts) Espròva esportiva dont si restablisce l'egalitat entre lu concurrents en li impauant un desavantatge de pes, de distança, etc.

**andicapaire, airitz** n. (espòrts) Comissari encargat d'andicapar.

**andicapant, a** adj. Qu'andicapa: *Una malautia andicapanta*. Sin.: **endecant**.

**andicapar** vt. 1. Desavantatjar: *La sieu timiditat l'andicapà*. Sin.: **endecar, desfavorejar, desfavorir**. 2.

(espòrts) Sotametre un concurrent ai condicions de l'andicap: *Andicapar un cavau*.

**andicapat, ada** adj. e n. Si di d'una persona que patisse d'un andicap.

**andin, a** adj. e n. Dei Andas.

**andispòrt** adj. inv. Relatiu ai espòrts practicats per lu andicapats fisics.

**andolha** n.f. 1. Produc de carnosalada cuècha dins un budeu constituit principalament dau tube digestiu dei animaus (especialament dau poarc). Sin.: **anduècha, anduèlh**. 2. (fig.) Persona bèstia ò desgaubiada.

**andorràn, a** adj. e n. D'Andòrra.

**andrèn** n.m. Insècte de la Familha dei apides, generalament negre, que fa lo sieu nido dins la tèrra.

**andriàs** n.m. Alabrena granda, fossila dau miocene de Soïssa.

**andrinòpla** n.f. Estòfa de coton à boan mercat, lo mai sovent roja.

**andrivau** n.m. Andrivon.

**andrivon** n.m. Driça. Var.: **andrivau**.

**androcentric, a** adj. natura d'un sistema de relacions sociali centradi sus l'òme.

**androceu** n.m. Ensèms dei estaminas (organes masclles) d'una flor.

**androcefal(e), a** adj. Si di d'una estàtua d'animaus de la tèsta umana.

**androconia** n.f. Escauma apariada ai glàndolas odoroi dei alas d'un parpalhons masclles.

**androctòne** n.m. Escorpionàs d'Àfrica ubassència que la sieu ponhedura es mortalà.

**androfòbia** n.f. Aborriment à respièch de l'òme.

**androgène, a** adj. e n. Si di d'una substància ormonala que desvelopa lu caràcters sexuals masclles.

**androgenèsi** n.f. Desvelopament de l'òu à partir dau nucleu espermatic solet. Sin.: **partogenèsi mascla**.

**androgenic, a** adj. Relatiu à l'òme.

**androgin(e), a** adj. 1. Que tèn à l'encòup dei doi sèxes; ermafrodita. 2. Si di dei plantas que poàrton à l'encòup li flors mascli e li flors femèli. ◆ n. Èstre androgine.

**androginia** n.f. Caractèr de l'androgine; ermafrodisme. Var.: **androginisme**.

**androginiflòr(e), a** adj. Que toti li sieu flors son ermafrodit.

**androginisme** n.m. Androginia.

**androïde, a** adj. (med.) Que presenta de caràcters de tipe masculin. ◇ *Obesitat androïda*: Obesitat en la quala l'amolonament de teissut adipós prevau dins part superiora dau còrs.

**androïde, a** n. Automat de la cara umana.

**androlatra** n. Persona que practica l'androlatria.

**androlatria** n.f. Culte divenc portat à l'òme.

**androlha** n.f. 1. Andolha. 2. (au pl.) Vestit degalhat, estraças.

**andrologia** n.f. Estudi de la morfologia e de la patologia de l'aparelh genital masculin.

**andrològue, òga** n. Especialista de l'andrologia.

**andromòrfe, a** adj. Qu'a la forma d'un òme. Sin.: **antropomòrfe**.

**andron** n.m. Carrera sensa eissida. Var.: **androna**. Sin.: **carriera bòrnia**.

**androna** n.f. Andron.

**andropaua** n.f. Diminucion de l'activitat genitala d'un òme, à partir d'un atge variable.

**androsterònà** n.f. Ormòna sexuala mascla.

**anduècha** n.f. Andolha. Sin.: **anduèlh**.

**anduèlh** n.m. Andolha. Sin.: **anduècha**.

**andura** n.f. Prestança, andana (2). Sin. **portadura**.

**aneantiment** n.m. Anientament (forma classica).

**aneantir** vt. (*aneantissi*) Anientar (forma classica).

**anecdòta** n.f. Racònte breu d'un fach estrange, picant ò gaire conoissut.

**anecdòtic, a** adj. Que tèn de l'anecdòta, que pertòca pas l'essencial: *Un detalh purament anecdòtic*.

**anecdòticament** adv. D'un biais anecdòtic.

**anecdòtier, a** n. (lit.) Persona que recampa ò cuènta d'anecdòtas.

**anecdòtisar (-izar)** vi. Cuntar d'anecdòtas.

**àned** n.f. Auceu palmipède de la Familha dei anitidats, migrator à l'estat sauvatge, que si noirisse de particulas vegetali ò de pichini predas trovadi dins l'aiga e retengudi per de lamellas dau bèc. Lo mascle si di *anet* (en niçard la forma femenina sigue promiera, coma per la lèbre, mai que segur per influença de l'italian *anatra*). ◇

*Àned marina, escura, negra*: Àned dei regions boreals, dau plumatge escur, que passa l'ivèrn dins li regions temperadi e si noirisse de cauquilhatges. ◇ *Àned d'ivèrn*: Àned dau bèc roge e dau plumatge de toti li colors, que passa sus li costas d'Euròpa occidental.

◇ *Àned coa longa*: Àned sauvatge de la coa ponchuda. ◇ *Àned seraira*: Àned dau bèc larg. ◇ *Àned upegada*: Àned plonjairitz piscivòra dei mars septentrionali, que li sieu migracions vernali mènon dins li regions temperadi.

**anedon** n.m. Pichina àned.

**anegament** n.m. Accion d'anegar, de si negar.

**anegar** vt. Negar.

**anegriment** n.m. Accion, fach d'anegrir. Var.: **ennegriment**.

**anegrir** vt. (*anegrissi*) 1. Rendre negre. Var.: **ennegrir**. 2. Retraire d'un biais inquietant, pessimista: *Anegrir la situacion*. ◆ **s'anegrir** v.pr. Devenir negre. Var.: **negrejar**. Sin.: **s'escurcir**.

**anèla** n.f. Flòta de pels que la sieu cima forma un aneu. Sin.: **bloca, bocla**.

**anelacion** n.f. (med.) Respiracion malaisida.

**aneladura** n.f. Bocla, pels en anèla.

**anelant, a** adj. Qu'a de mau à respirar.

**anelar** vi. (lit.) Respirar embé dificultat.

**anelar** vt. 1. Dispauar en aneus. 2. Per un taur, un poarc, etc., li passar un aneu dins la nharra, lo grunhe, per lo poder immobilisar e l'empachar de cavar lo soal. ◆ vi.

Si metre en anèlas, en parlant dei peus. Sin.: **crespar**.

**anelastic, a** adj. Qu'a la proprietat d'anelasticitat.

**anelasticitat** n.f. Proprietat d'un materiau que la sieu elasticitat imperfacha a per origina un fretament interior.

**anelat, ada** adj. 1. (bot., zool.) Que presenta una seguida d'aneus. 2. (arquit.) *Colomna anelada*: Que lo sieu fust es esculptat d'aneus.

**anelectric, a** adj. Boan conductor d'electricitat.

**aneleta** n.f. Pichin aneu. Var.: **anelin**. ◇ (arquit.) Cadun dei tres filets que sepàron lo gorgerin de l'esquina dins lo capiteu doric.

**anelide** n.m. *Anelides*: Embrancament de vérps, formats d'una seguida de segments anelats, coma lo lombric, la sansuga e de nombroï formas marini.

**anelier, a** n. Persona que fa ò vende d'aneus. Sin.: **daurier, joelier**.

**anelin** n.m. Pichin aneu, espec. per metre à l'aurelha.

**anèm** interj. Interjeccion que dona d'assegurança, de coratge à quauqu'un. Sin.: **zo!, issa!**

**anèmia** n.f. 1. (med.) Diminucion de la concentracion en emoglobinida dau sang (en sota de 0,13 mg/l per l'òme, en sota de 0,12 mg/l per la frema). 2. (fig.) Afebliment: *L'anemia de la produccion*. Sin.: **aflaquiment, desanament**.

**anemiar** vt. (*anemii*) Rendre anemic. ◆ **s'anemiar** v.pr. Devenir anemic.

**anemiat, ada** adj. Que tende vers l'anemia.

**anemic, a** adj. e n. Relatiu à l'anemia; que sofrisse d'anemia.

**anemocòr(e), a** adj. Grana, semença portadi per lo vent.

**anemocoria** n.f. Transpoart dei granas per lo biais dau vent.

**anemofil(e), a** adj. (bot.) Si di dei plantas que la sieu pollinizacion es assegurada per lo vent.

**anemofilia** n.f. (bot.) Pollinizacion facha per lo vent.

**anemofòbia** n.f. Natura dei plantas que crénhon bravament l'accion dau vent.

**anemografe** n.m. Anemometre enregistraire.

**anemograma** n.m. Grafic obtengut au mejan d'un anemografe.

**anemografia** n.f. Enregistrament au mejan d'un anemografe.

**anemomètre** n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la velocitat d'escorretement d'un fluido gasós, especialament lo vent.

**anemometria** n.f. Mesura de la velocitat au mejan d'un anemomètre.

**anemometric, a** adj. Relatiu à l'anemometria; fach au mejan d'un anemomètre, en parlant d'un contraròtle, d'una mesura.

**anemònà** n.f. 1. Planta erbacea que d'uni espècias son cultivadi per li sieu flors decorativi (Familha dei renonculaceas). 2. *Anemònà de mar*: Actinia, rustuguet (animau).

**anemoscopi** n.m. Nom scientific de la giroleta que dona l'endrechiera dua vent.

**anencefal(e), a** adj. e n. Que sofrisse d'anencefalia.

**anencefalia** n.f. Absençia de cerveu.

**anencefalic, a** adj. Relatiu à l'anencefalia.

**anepatia** n.f. Demeniment ò supresion dei foncions dau fetge.

**anepigrafe** n.m. (arqueol.) Si di d'un monument, d'una moneda, d'una medalha sensa inscripcion.

**anequeliment** n.m. Fach de s'anequelir. Var.: nequeliment. Sin.: **aflacament**, **aflaquiment**, **afebliment**, **desanament**.

**anequelir** vt. Afeblir, aflacar. Var.: **nequelir**. ◇  
**s'anequelir** v.pr. S'anequelir, s'aflacar.

**anequelit, ada** adj. Qu'a perdut li sieu foarças. Var.: nequelit. Sin.: **afeblit**, **aflacat**, **aflaquit**, **desanat**.

**anereccion** n.f. (med.) Absença ò fugacitat de l'ereccion.

**anergia** n.f. (med.) Incapacitat à reagir à un antigène que l'organisme li èra sensibilisat.

**anergic, a** adj. Relatiu à l'anergia; que sofrisse d'anergia.

**anergissent, a** adj. Que provòca l'anergia.

**aneroïde, a** adj. *Baromètre aneroïde*: Que funciona per desformacion d'una capsula ò per torsion d'un tube metallic.

**anerotisme** n.m. Mancança de plaser dins l'acte sexual.

**anestesia** n.f. 1. Perda pauc ò pron completa de la sensibilitat de tot lo còrs (*anestesia generala*) ò d'una partida (*anestesia locala*), per una malautia ò per un agent anestesic. 2. (fig.) Insensibilitat.

**anestesiant, a** adj. e n. Anestesic.

**anestesiari** vt. 1. Practicar una anestesia (sus quauqu'un, una partida dau còrs). 2. (fig.) Endurmir, rendre insensible: *Anestesiari l'opinion publica*.

**anestesic, a** adj. Relatiu à l'anestesia; que provòca l'anestesia.

**anestesic** n.m. Substança que provòca l'anestesia per inalacion ò per injeccion (protoxide d'azòte, clorofòrme, pentiobarbital, etc.). Sin.: **anestesiant**.

**anestesiologia** n.f. Sciença de l'anestesia e ensèms dei tecnicas que li son ligadi.

**anestesiologista** n. Especialista de l'anestesiologia.

**anestesista** n. Mètge que practica l'anestesia.

**anet** n.m. Masicle de l'àneda. Sin.: **bois**.

**anet** n.m. Ombellifèra aromatica dei fuèlhas vèrd escur, comunament sonat *faus anís* ò *fenolh bastard*.

**anetòl** n.m. Èter oxide que si tròva dins li essèncias d'anis, d'anis estelat, de fenolh ò d'estragon.

**aneu** n.m. 1. Ceucle de matèria, generalament dura, que li si pòu estacar ò suspendre quauqua ren. 2. Ceucle, generalament de metal preciós, que si poarta au det. ◇ Espec., aneu que lu espòs poàrtont à l'anulari de la man seneca. – *Aneu pastoral*: Aneu que poàrtont lu prelats cristians. 3. Cen qu'evòca la forma d'un ceucle: *Un aneu rotier*. 4. (mat.) Ensèms mé doi lèis de composicion intèrna que la promiera li dona l'estructura de gropes comutatiu e la segonda es associativa e distributiva en regard à la promiera. Se la segonda lèi es comutativa, l'aneu es dich *comutatiu*. 5. (astron.) Zòna circulària de matèria qu'enviròuta d'uni planetas, formada d'una multitud de picbins fragments solides e picbins que cadun a la sieu velocitat: *Aneus de Jupitèr, de Saturne*. 6.

Caduna dei divisions extèrnes d'animaus segmentats, coma lu anelides ò lu artropòdes.

**aneuploïde, a** adj. Natura de l'organisme que la sieu dotacion cromosomica anormala non es multipla d'un genòma determinat.

**aneuploïdia** n.f. Estat de cen qu'es aneuploïde.

**aneurina** n.f. Vitamina B1. Sin.: **tiamina**.

**aneurisma** n.m. (med.) Bofiga formada per li parets alteradi d'una artèria ò dau coar.

**aneurismal, a** adj. Relatiu à l'aneurisma; que tèn de l'aneurisma.

**aneurismorrafia** n.f. Metòde de sutura d'un aneurisma.

**anèx(e), a** adj. Qu'es estacat, ligat à una caua principal: *Un document anèxe*. Var.: **annèx(e)**.

**anèxa** n.f. 1. Bastiment, servici anèxa: *Una anèxa de l'escola, l'anèxa dau Municipi*. 2. *Anèxes de l'utèrus*: Lu ovaris e li trombas. 3. *Anèxes embrionari*: Organes contenguts dins l'òu fecondat ma exteriors à l'embrion que li fan protecccion. 3. (comptab.) Document que vèn completar, comentar e explicar li informacions dau bilanç e dau còmpte de resultat. 4. Partida d'un document, d'un libre, que dona d'informacions suplementari: *Si reportar à l'anèxa*. Var.: **annèxa**.

**anexar** vt. (*anèxi*) Faire intrar (quaqua ren ò quauqu'un) dins un grop, un ensèms, lo jónher à. – Faire passar (un territori) parcialament ò totalament sota lo poder d'un autre. Var.: **annexar**.

**anexion** n.f. Accion de restacar, d'anexar, en particular un territori; lo territori ensin anexat. Var.: **annexion**.

**anexionisme** n.m. Política que tende à anexar un país ò mai à un autre. Var.: **annexionisme**.

**anexionista** adj. e n. Que vòu anexar un país à un autre; aparaire de l'anexionisme. Var.: **annexionista**.

**anexití** n.f. (med.) Inflamacion dei anèxes de l'utèrus. Var.: **annexití**.

**anfetamina** n.f. Substança medicamentoa qu'estimula l'activitat dau cerveu e diminuisse la fam e lo soam.

**anfiatròsi** n.f. Articulacion que permete unicament de movements limitats ai pèças de l'esquelèt que reünisse (vertèbres).

**anfibí, íbia** adj. 1. Que pòu viure dins l'aria e dins l'aiga, en parlant d'una planta ò d'un animau: *La granolha es un animau anfibí*. 2. Que si pòu desplaçar tant sus tèrra coma sus l'aiga: *Una veitura anfibia*. ◇ *Operacion anfibia*: Menada en meme temps per tèrra e per mar, especialament au cors d'un desbarcament. Var.: **anfibiu**.

**anfibí** n.m. *Anfibis*: Classa de vertebrats de la larva aiguèstra provista de gaunhas, de la pèu nuda e de la temperatura variabla, que comprèn tres superòrdres: *lu urodèles*, *lu anors* e *lu apòdes*. Sin.: **batraci**.

**anfibiosi** n.f. Mòde de vida dei animaus e dei plantas anfibis.

**anfibiu, ia** adj. Anfibí.

**anfibòla** n.f. Mollusc gasteropòde dei estuaris d'Australàsia.

**anfibòla** n.f. Mineral negre, brun ò vèrd, dei ròcas eruptivi e metamorfiqui. Li anfibòlas son de silicats de fèrre e de magnesi.

**anfibòl(e), a** adj. (med.) Intermediari entre lo periòde d'estat e la defervescència, en parlant d'una malautia, d'una febre.

**anfibolic, a** adj. Que contén d'anfibòla.

**anfibolita** n.f. Ròca metamorfica constituïda essencialament d'anfibòla.

**anfibologia** n.f. Doble sens d'una frase en rason de la sieu construcció de la causida d'unu mòts (ex.: *Lu magistrats an judicat l'òme colpable* = “lu magistrat an judicat que l'òme es colpable” ò “lu magistrats an judicat l'òme qu'es colpable”).

**anfibologic, a** adj. Ambigú, de sens doble. Sin.: equivòc.

**anficion** n.m. Animau carnassier de l'oligocèn e dau miocèn, que seria bessai l'ancestor dau can.

**anfiction** n.m. (Antiqu.) Deputat au conseu de l'anfictionia.

**anfictionia** n.f. (Antiqu.) Dins la Grècia antica, associacion de ciutats, pi de pòbles, à l'entorn d'un santuari.

**anfictionic, a** adj. Relatiu à una anfictionia.

**anfil(è), a** adj. (quim.) Si di d'uni molèculas qu'an una mitan idrofila e una idrofòba.

**anfimixia** n.f. Fusion dei nucleus mascle e femeu, fasa essenciala de la fecondacion.

**anfineure** n.m. *Anfineures*: Classa de molluscs marins coma lo quitron. Sin.: **poliplacofòres**.

**anfiòx** n.m. Pichin animau marin que viu escondut dins la sabla, tipe de l'embrancament dei céfalocordats.

**anfipòde** n.m. *Anfipòdes*: Òrdre de pichins crustaceus dau còrs comprimit lateralament, que d'unu vívon en aiga doça, d'autres dins la mar.

**anfípron** n.m. Peis ossut, mirgalhat dei estèls de l'Ocean Indian.

**anfiprostil(è), a** adj. Si di d'un temple qu'a un portic à cada cap.

**anfiptèr** n.m. En araldica, sèrp ò drac alat.

**anfisbena** n.m. Reptile d'Amèrica tropicala, que la testa e la coa an lo même aspècte (per aquò es dich *sèrp dei doi testas*). Òrdre dei *lacerilians*.

**anfistòme** n.m. Vèrp trematòde que viu dintre l'aparelh digestiu dei bovideus e que li causa una malautia greva, l'anfistomiasi.

**anfistomiasi** n.f. Malautia greva causada ai bovideus per un vèrp, l'anfistòme.

**anfiteatre** n.m. 1. (Antiqu.) Grand edifici mé de gradins que lu Romans edificàvon per lu combats de gladiators, etc. 2. Granda sala de cors equipada de gradins. 3. Dins un teatre, ensèms dei plaças situadi sobre lu balcons e li galerias. 4. *Anfiteatre morenic*: Barri de morenas dispauat en arc de ceule, situat sus lo front d'un ancian glacier. Sin.: **valon morenic**.

**anfitrion** n.m. (lit.) Persona da cu si manja, òste.

**anfiume** n.m. Sòrta d'alabrena dau mièjorn-levant dei Estats-Units, que li sieu gaunhas conservon una traça dins l'animaup adulta.

**anfiumidat** n.m. *Anfiumidats*: Familha d'anfibis urodeus qu'enclau l'anfiume.

**anfolit** n.m. (quim.) 1. Còrs que pòu jugar à l'encòup lo ròtle de basa e d'acide e subisse en meme temps doi dissociacions electrolitiqui de tipes diferents. 2. Electrolit qu'a à l'encòup la foncion acide e la foncion basa.

**anfonsa** n.f. Anfonson.

**anfônsa** n.f. Anfonson.

**anfonson** n.m. Peis dei costas rocassoi, vesin dau mèro. Var.: **anfonsa**, **anfôssa**, **anfônsa**. Sin.: **cèrnia**, **lèrnia**.

**ànfora** n.f. (Antiqu.) Vas mé doi manelhas simetriqui, un coal estrech, provista ò non d'un pen, que servia à conservar e à transportar lu aliments.

**anfôssa** n.f. Anfonson.

**anforic, a** adj. Si di d'un alien anormal descubèrt dins l'escota dau pièch e que sembla un bosin fach en bofant au dedintre d'una ànfora.

**anfotèr, a** adj. Que pòu jugar lo ròtle de basa ò d'anidride acide, en parlant d'un oxide.

**anfotonia** n.f. Ipertonía que pertòca à l'encòup lu doi sistemes neurovegetatius, lo simpatic e lo para-simpatic.

**angaria** n.f. Mollusc beu, gastropòde marin d'Indonèsia, conoissut despí lo jurassic.

**angaria** n.f. (dr. intern.) Requisicion qu'un Estat fa en temps de guerra de veïcules ò de naus estrangiers que si tròvon sus lo sieu territòri.

**angariar** vt. (*angari*, classic *angàrii*) Requisicionar (una nau); obligar (una nau) à receure un cargament.

**angcorian, a** adj. D'Angcòr.

**angeïti** n.f. Inflamacion dei vaisseus.

**àngel** [‘aŋdʒe] n.m. 1. Èstre espiritual, entre Dieu e l'òme. ◇ *Àngel gardian*: Dins lo catolicisme, àngel estacat à cada cristian per lo protegir. ◇ *L'Àngel Bofareu*: Àngel dei gautas gonfladi que bofa dins una tromba, sovent representat dins li glèias. 2. (fig.) Persona perfiecha ò provista d'una granda qualitat: *Un àngel de doçor, siés un àngel*.

**àngel** n.m. Grand peis marin (à l'entorn de 2 m) dau grop de peis-cans, que lo sieu còrs sembla aqueu de la ràia. Var.: **peis àngel**.

**angelar** vi. Venir àngel.

**angelejar** vi. Faire l'àngel.

**angelenc, a** adj. Angelic.

**angelic, a** adj. 1. De la natura de l'àngel. 2. Denhe d'un àngel: *Una votz angelica*. Var.: **angelenc**.

**angelica** n.f. 1. Planta ombellifèra aromatica cultivada per li sieu cambas e lu sieus petales si mènjon confidi. 2. Camba confida d'aquela planta.

**angelicament** adv. D'un biais angelic.

**angelisme** n.m. Refut dei realitats carnali e materiali, per desidèri de puretat extrèma.

**angelet** n.m. Pichin àngel (sobretot dins l'iconografia). Var.: **angelon**.

**angelon** n.m. Angelet.

**angèlus** n.m. 1. (m'una majuscula) Preguiera en latin, que comença per aqueu mòt, recitada ò cantada lo matin,

angeròna

à miègjorn e lo sera. 2. Campanada qu'anonça aquela preguiera.

**angeròna** n.f. Raça de falèna.

**angevin, a** adj. e n. D'Angiers ò d'Anjau. Var.: **anjauvin, anjouvin.**

**angevin** n.m. Moneda de l'Atge-Mejan. Var.: **angevina.**

**angevina** n.f. Angevin (moneda).

**angiectasi** n.f. (patol.) Dilatacion d'un vaisseu.

**angiectasic, a** adj. Relatiu à l'angiectas.

**angiendoteliòma** n.m. Angiòma d'evolucion maligna.

**angina** n.f. 1. Inflamacion dei mucoas de l'istme de la laringe e de la faringe. Sin.: **esquinança**. 2. *Angina dau pièch*: Sindròme dolorós de la region precordialia, acompañat d'una sensacion d'angoissa. Sin.: **angòr**.

**anginós, oa** adj. 1. Acompanhat d'angina.; relatiu à l'angina ò à l'angina dau pièch. 2. Que sofrisse d'angina, que li es subjècte.

**angiocardiografia** n.f. (med.) Radiografia dei cavitats dau coar e dei gròs vaisseus que li son abocats.

**angiocardiograma** n.m. Clichat obtengut per lo biais d'una angiocardiografia.

**angiocarp(e)** n.m. Nom d'una varietat de fonges coma la vessina de lop, que li sieu espòras son desliuradi solament au moment precís de la sieu esparpalhada.

**angiocolcistiti** n.f. Inflamacion de la vesicula e dei conducths biliaris.

**angiocoliti** n.f. Inflamacion dei vias biliari.

**angioedema** n.m. Formacion de zòna edematoï de la pèu, dei mucoas e dei viscèras.

**angiodermiti** n.f. Inflamacion dei vaisseus de la pèu.

**angiofluoroscopia** n.f. Metòde per estudiar lu vaisseus de la pèu.

**angiografia** n.f. Radiografia dei vaisseus après injeccion de substància opaca ai rais X.

**angiografic, a** adj. Relatiu à l'angiografia.

**angiologia** n.f. Partida de l'anatomia qu'estudia lu sistema circulatòris sanguin e linfatic.

**angiologic, a** adj. Relatiu à l'angiologia.

**angiologue, òga** n. Mètge especialisat en angiologia.

**angiòma** n.m. Tumor vasculària benigna, lo mai sovent congenitala.

**angiomatòsi** n.f. Malautia que si caracterisa per la formacion d'angiòmas multiples à la susfàcia dei teguments ò dins la profondor dei organes.

**angioneuròsi** n.f. Tresvirament profund, morbós, dau sistema vasomotor en seguida à un trebolament psíquic emocional.

**angiopatia** n.f. Nom generic dei malautias dei vaisseus.

**angioplastia** n.f. *Angioplastia transluminala*: Tecnica que permete de tractar li estenòsis arteriali au mejan d'una sonda à balonet gonflable qu'esquiça la placa d'ateròma.

**angiosarcòma** n.m. Sarcòma que la sieu multiplicacion cellulària vèn dei elements conjontius dei vaisseus sanguins.

**angioscopi** n.m. Aparelh per estudiar de pròche lu vaisseus capillaris.

**angioscopia** n.f. Examèn visual dei vaisseus capillaris.

**angiospasme** n.m. Contraccion espasmodica d'un vaisseau sanguin, majament l'artèria.

**angiospasmodic, a** adj. Relatiu à l'angiospasme.

**angiospèrma** n.f. *Angiospermas*: Sota-embrancament (300 000 espècies) de plantas fanerogami que li sieu granas son dins un fruch. Li angiospèrmas poàdon èstre monocotiledoneï ò dicotiledoneï.

**angle** n.m. 1. Canton. 2. (mat.) Figura formada per doi miègi-drechas, ò *costats*, ò per doi miègs-plans, ò *faças*, que si cópon. ◇ *Angle agut*: Inferior à 90°. ◇ *Angle drech*: Angle de 90°. ◇ *Angle obtús*: De mai de 90°. ◇ *Angle plat*: De 180°. ◇ *Angles adjacents*: Angles qu'an la mema poncha, un costat en comun e son situats de cada caire d'aqueu costat. ◇ *Angles complementaris*: Angles adjacents que la sieu soma dona un angle drech. ◇ *Angles suplementaris*: Angles adjacents que la sieu soma dona un angle plat.

**anglés, esa** adj. e n. D'Anglatèrra. Var.: **englés, inglés**. ♦ n.m. Lenga indo-europea dau grope germanic, parlada principalament en Grand-Bretaña e dins lu Estats-Units.

**anglesa** n.f. 1. Escritura cursiva clinada vèrs la drecha. 2. Bocla de bèrris lònga e rotlada en espirala. ◇ (coïna) À l'*anglesa*: Cuèch à la vapor.

**anglesar** vt. *Anglesar un cavau*: Li seccionar lu muscles baissaires de la coa per la far estaire orizontala.

**anglesatge** n.m. Accion d'anglesar un cavau.

**anglet** n.m. (arquit.) Motlura cava, dau profieu angulari, que separa lu boçatges.

**anglican, a** adj. e n. 1. De l'anglicanisme. 2. Que professaa aquesta religion.

**anglicanisme** n.m. Glèia oficiala de l'Anglatèrra, que reconoisse coma cap lo rèi despí la rompedura entre Enric VIII e Roma (1534); la sieu doctrina, li sieu institucions.

**anglicisacion (-izacion)** n.m. Accion d'anglicisar.

**anglicisant, a (izant, a)** adj. 1. Qu'a imparat l'anglés. 2. Que pilha un caractèr anglés, qu'imita li manieras anglesi.

**anglicisar (-izar)** vt. Donar un aire, un accent anglés à: *Anglicisar un mó, un comportament*. ♦ **s'anglicisar** v.pr. 1. Pilhar un caractèr anglés. 2. Imitar lo biais de faire anglés.

**anglicisme** n.m. 1. Biais de dire particulier à l'anglés. 2. Manleu à l'anglés.

**anglicista** n. Especialista de la lenga, de la civilisacion e de la literatura anglesi.

**angloamerican, a** adj. e n. 1. Comun à l'Anglatèrra e ai Estats-Units d'Amèrica. 2. Dei Americans d'origina anglo-saxona. ♦ n.m. Anglés parlat dins lu Estats-Units. Sin.: **american**.

**angloangevin, a** adj. e n. Relatiu à la dinastia que tenguèt lo poder en Anglatèrra après la conquista normanda (1066).

**angloarabe, a** adj. e n. Si di d'una raça de cavaus que vèn d'un crosament entre lo pur-sang e l'arabe.

**anglofil(e), a** adj. e n. Favorable ai Anglés, à cen qu'es anglés.

**anglofilia** n.f. Simpatia per lu Anglés, per cen qu'es anglés.

**anglofòbe, a** adj. e n. Ostile ai Anglés, à cen qu'es anglés.

**anglofòbia** n.f. Antipatia per lu Anglés, per cen qu'es anglés.

**anglofòne, a** adj. e n. De lenga anglesa.

**angloírlandés, esa** adj. e n. Que pertòca à l'encòup l'Anglatèrra e l'Irlanda; que recampa de caractèrs anglés e irlandés.

**anglomane, a** adj. e n. Que pròva una admiracion exagerada per l'Anglatèrra e lu Anglés.

**anglomania** n.f. Default d'un anglomane.

**anglonormand, a** adj. e n. 1. Que recampa d'elements anglés e normands. – *Cavau anglonormand*: Que vèn d'un crosament entre li raças anglesa e normanda. 2. Qu'apartèn à la cultura francesa (normanda, angevina) establida en Anglatèrra après la conquista normanda (1066). ♦ n.m. Dialècte de lenga d'òil parlat de cada costat de la Marga de 1066 à la mitan dau s. XIV<sup>n</sup>.

**anglo-saxon, a** adj. e n. 1. De civilisacion britanica. 2. Dei pòbles germanics (Angles, Jutes, Saxons) qu'an envaït l'Anglatèrra au s. V. ♦ n.m. (ling.) Anglés ancian.

**angoissa** n.f. 1. Inquietuda importanta, paur intensa, naissuda d'una menaça immediata e acompañada de manifestacions caracteristiqui coma la taquicardia, la sudacion, etc. 2. Experiència metafísica que permete à l'òme de pilhar consciència de la sieu realitat e d'aquela dau monde, d'après l'existencialisme. Sin.: **angústia, estransi**.

**angoissant, a** adj. Angoissós.

**angoissar** vt. Causar d'angoissa à (quauqu'un). Sin.: **angustiar**.

**angoissat, ada** adj. e n. 1. Que pròva d'angoissa. 2. Subjècte à l'angoissa. Sin.: **angustiat**.

**angoissós, oa adj.** Que provòca l'angoissa. Var.: **angoissant, angustiós**.

**angolés, a** adj. e n. De l'Angòla.

**angon** n.m. 1. Javelina dau fèrre barbelat, qu'emplegàvon lu Frans. 2. Peçuga espinuda per la pesca dei crustaceus.

**angònì** n.m. 1. Competicion, lucha. 2. Agonia.

**angòr** n.m. Autre nom de l'angina dau pièch (latin *angor pectoris*).

**angorà** adj. e n. 1. Que presenta de pels lòngs e sedós, en parlant d'unu animaus (cat, coniu, cabra). 2. Fach de pels de coniu ò de cabra angorà: *Lana angorà*.

**angström** n.m. Unitat de mesura de longuessa d'onda e dei dimensions atomiqui (simb.: Å), que vau un détzmiliarden de mètre ( $10^{-10}$  m).

**anguidat** n.m. *Anguidats*: Familha de lausèrts serpentifòrmes, embé de patas esquasi inexistenti ò mancanti, coma l'anaduèlh.

**anguide** n.m. *Anguides*: Autre nom dei *anguillides*. Var.: **anguillidat**.

**anguifòrme, a** adj. Qu'a la forma d'una anguila. Var.: **anguillifòrme**.

**anguila** n.f. Peis ossut de la carn delicata, dau còrs lòng e dei nadarèlas pichini, que viu dins lu cors d'aiga ma fa lu òus dins la mar dei Sargassas. ♦ *Anguila de mar*: Filat. Sin.: **filàs, gronc**. ♦ (provèrbi) *Cu pilha l'anguila per lo coa e la frema per la paraula, pòu dire que tèn ren*.

**anguilat, ada** adj. Anguilenc.

**anguilenc, a** adj. Que sembla una anguila. Var.: **anguiat**.

**anguiliera** n.f. 1. Pesquier d'anguilas. 2. Ret per pescar li anguilas.

**anguillidat** n.m. Anguillide.

**anguillide** n.m. *Anguillides*: Familha de peis apòdes que lo tipe n'es l'anguila. Var.: **anguide, anguillidat**.

**anguillifòrme, a** adj. Qu'a la forma d'una anguila. Var.: **anguifòrme**.

**anguillula** n.f. Pichin vèrp que d'uni espècias son un terrible parasite dei vegetals, dei animaus e de l'òme (classe dei nematòdes).

**anguillulòsi** n.f. Malautia que l'anguillula provòca.

**anguilum** n.m. Nom collectiu per li anguilas.

**anguinalha** n.f. Engue.

**angular(i), ara (-ària)** adj. 1. Que forma un angle. – *Distança angularia entre doi ponchs*: Angle format per lu doi rais visuals que jónhon l'uèlh de l'observator à-n-aquelu doi ponchs. 2. Situat à un angle. ♦ *Pèira angularia*: Pèira fondamentalala que forma l'angle d'un bastiment. – Basa, fondament de quauqua ren.

**angulós, oa** adj. 1. Que presenta d'angles vius. ♦ *Un vis angulós*: Que lu sieus trachs son foartament prononçats. 2. (mat.) *Ponch angulós*: Ponch d'una corba qu'admete doi tangentas differenti.

**angústia** n.f. Angoissa.

**angustiar** vt. Angoissar.

**angustiós, oa** adj. Angoissós.

**angusticlav** n.m. (Antiqu.) 1. Benda de porpra que decorava la tunica dei cavalers romans. 2. Aquesta tunica.

**angustifoliat, ada** adj. (bot.) Qu'a de fuèlhas totplen estrechi.

**angustipennat, ada** adj. Mé d' alas fini, en parlant d'un auceu.

**angustiròstre, a** adj. M'un bèc estrech, en parlant d'un auceu.

**angustura** n.f. 1. Rusca d'unu aubrilhons d'Amèrica dau Sud de la Familha dei rutaceas, que s'emplegava coma febrifuge e aüra si destilla coma amar aperitiu. 2. *Faussa angustura*: Rusca dau vomiquier.

**anhèla** n.f. Anheu femeu.

**anhelada** n.f. Ensèms dei anheus d'una portada.

**anhelar** vt. Faire lo sieu pichon, en parlant d'una fea.

**anhelat** n.m. Anheu d'un an.

**anhelatge** n.m. 1. Fach, accion d'anhelar. 2. Periòde de l'an quora li feas anhèlon.

**anhelier** n.m. Pastre qu'a un estròp de feas.

**anhelina** adj. f. e n.f. *Lana anhelina*: Lana corta, sedoa e frisada, que vèn de la promiera tondura de l'anheu.

- anhelon** n.m. Pichin anheu.
- anhelum** n.m. Lo tot dei anheus.
- anheu** n.m. 1. Pichin de la fea. 2. *Anheu pascal*: Anheu que lu Judieus sacrificón à Pascas per festejar la sortida d'Egipte.
- anidre, a** adj. (quim.) Que non pòu contenir d'aiga.
- anidremia** n.f. Dementiment ò defauta d'aiga dins lo sang.
- anidride** n.m. Còrs que pòu donar naissença à un acide en si combinant mé l'aiga.
- anidrisacion (-izacion)** n.f. Tresmudament d'una substància en anidride.
- anidrisar (-izar) (s')** v.pr. Si tresmudar en anidride.
- anidrita** n.f. Sulfat natural anidre de calci, mai dur que l'escalhòla.
- anidrobiòsi** n.f. (biol.) Abiòsi.
- anidròsi** n.f. (med.) Absençà ò diminucion sensibla de la sudacion.
- anidrotic, a** adj. e n.m. Que demenisse la sudor.
- anientament** n.m. Fach d'estre anientat; destruccio. Sin.: **anïlacion**.
- anientar** vt. 1. Destruir completament: *La granhòla a anientat la recòlta*. 2. Levar li sieu foarças morali ò fisiqui à, abatre. Var.: **aneantir**. ◆ **s'anientar** v.pr. Disparéisser totalament: *Lo mieu espèr s'es anientat*.
- anilhar** vi. Endilhar.
- anïlacion** n.f. Accion d'aniilar; lo sieu resultat. Sin.: **anequeliment, anientament**. ◇ (fis.) Reaccion entre una particula e una antiparticula, que disparéisson per si transformar en un ensèms d'autri particulas, generalament mai leugieri.
- anïilar** vt. Redurre à ren, destrúger, paralizar.
- anilina** n.f. Amina ciclica de formula C<sub>6</sub>H<sub>5</sub>-NH<sub>2</sub>, derivada dau benzène, basa de nombrós colorants sintetics, obtenguda autrifés per destillacion de l'indigò e aüra extracha dau carbon.
- anilisme** n.m. Intoxicacion per l'anilina.
- ànima** n.f. 1. Principi de la vida e de la pensada de l'òme; (espec.) Principi d'existència, de pensada e de sentiment considerat coma opauat au còrs uman e que li deu sobreviure. ◇ *Rendre l'ànima*: Morir. 2. Ensèms dei facultats intellectuali e morali d'una persona; l'individú considerat dau ponch de vista moral, intellectual, etc. ◇ *La boana ànima de...*: Locucion que marca lo respècte per una persona moarta. 3. Natura d'un grop. 4. (lit.) Abitant: *Un vilatge de cent ànimes*. 5. Pichina lama de boasc plaçada dins un instrument à coardas per transmetre li vibracions à toti li partidas. 6. *Ànima d'un catòde*: Fin fuèlh de metal d'una granda puretat dont si depaua lo metal au cors d'una electrolisi e constituisse la part centrala de la placa catodica obtenguda. 7. *Ànima d'un electròde de soudadura*: Fieu central metallic negat dins un enrobatge. 8. *Ànima d'un cau*: Fieu axial d'un cau. 9. (b.-a.) Nucleu que poarta lo revestiment d'una escultura (espec. dins l'art medieval). 9. Partida cava d'una boca de fuèc: *L'ànima dau canon*. Var.: **arma**.
- animacion** n.f. 1. Fach per quauqu'un, per quauqua ren, d'animar un grop, un luèc, de crear ò d'entretenir de relacions entre li gents. Sin.: **avivada**. 2. Movement, envanc, generalament en collectivitat: *Una carriera plena d'animacion*. 3. Calor, vivacitat: *Discutir embé animacion*. 4. (cín.) Tecnica en la quala si filma imatge per imatge de dessenh, de mariòtas, etc. E qu'una projeccio de 24 imatges per segondas farà semblar animats: *Un film d'animacion*.
- animadversion** n.f. (lit.) Antipatia declarada, reprobacion.
- animal, a** adj. Vèire **animau, ala**.
- animalaria** n.f. 1. Dins un laboratori, luèc dont son tenguts lu animaus destinats ai experienças. 2. Negòci especialisat dins la venda d'animaus de companhia (espec. peis, auceus, ratetas).
- animalàs** n.m. Gròssa bèstia.
- animalcul(e)** n.m. Animau pichin pichin, que si pòu vèire solament au mejan d'un microscòpi.
- animalesc, a** adj. Que fa semblar à un animau: *De manieras animalesqui*.
- animalier, a** adj. 1. Que pertòca la representacion artistica dei animaus: *Pintura animaliera*. 2. *Pargue animalier*: Pargue dont li bèstias vívon en libertat.
- animalier, a** n. 1. Artista que representa d'animaus. 2. Persona que s'ocupa dei animaus dins un zoo, un laboratori, un pargue.
- animalisar (-izar)** vt. Rebaissar au niveau de l'animau. ◆ **s'animalisar** v.pr. Se rebaissar au niveau de l'animau.
- animalitat** n.f. Ensèms dei caractèrs pròprios de l'animau.
- animalum** n.m. Lo tot dei animaus.
- animar** vt. 1. Donar de movement, de dinamisme à (un luèc, un grop). 2. Possar quauqu'un à agir: *L'ideal que l'anima*. ◆ **s'animar** v.pr. Devenir viu, plen d'animacion.
- animat, ada** adj. 1. Plen d'animacion: *Una avenguda animada*. 2. (cín.) *Dessenh animat*: Cf. **dessenh**.
- animato** adv. (mús.) (mòt italiano) [ani'mato] Embé animacion, vivacitat.
- animator, tritz** n. Persona que dona d'envanc, d'estrambòrd, de movement, à un espectacle, una reunió, etc.: *Un animator de television*. Sin.: **avivaire, menaire de juèc**. ◇ (espec.) Persona encargada d'organisar e d'enquadrar d'activitats dins una collectivitat.
- animau** n.m. 1. Èstre vivent, organisat, mobile, sensible e que si noirisse de substàncias organiqui. 2. Èstre animat, desprovist dau lengatge (per oposicion à l'òme). 3. Persona nèscia, grossiera ò brutalà.
- animau, ala** adj. 1. Dei animaus, per oposicion ai vegetals e ai minerals. 2. De l'animau, per oposicion à l'òme; qu'evòca un animau: *Calor animala*. 3. *Pòle animal*: Pòle dorsal de l'òu, per oposicion m'au *pòle vegetatiu*. Var.: **animal, a**.
- animeta** n.f. 1. Forma à botons. 2. Pala de calici.
- animisme** n.m. Religion, cresença, qu'atribuisse una ànima ai bèstias, ai fenomènes e objèctes naturals.
- animista** adj. e n. 1. Qu'apartèn à l'animisme. 2. Partidari de l'animisme.

**animós, oa** adj. Que moastra de coratge. Sin.: **coratjós, valent, volontós.**

**animositat** n.f. Mauvolença, antipatia que si manifèston sovent per un còup de colèra. Sin.: **ostilitat, òdi, rancura, ressentida.**

**anion** n.m. Ion cargat negativament. Dins una electrolisi, l'anion va vers l'anòde.

**anionic, a** adj. Relatiu ai anions. – *Emulsion anionica:* Emulsion establa dins un mitan basic alcalin.

**anipnòsi** n.f. Mancança de soam.

**aniridia** n.f. Mancança congenitala de viston, parciala o totala.

**anís** n.m. Nom comun à l'anís estelat e à divèrsi ombellifèras (pimprinèla, cumin, fenolh) cultivadi per la sieus fruchs que son emplegats dins la preparacion de tisanas e per perfumar divèrsi bevendas alcolisadi. Var.: **ànisi.** ◇ *Anís estelat:* Autre nom de la *badiana*.

**anisada** n.f. Aigardent à l'anís.

**anisar** vt. Aromatisar mé d'anís.

**anisat, ada** adj. Aromatisat à l'anís.

**aniseta** n.f. Liquor compauada mé d'esperit d'anís verd, d'alcòl, d'aiga e de sucre.

**ànisi** n.m. Anís.

**anisic, a** adj. e n.m. Derivat de l'anís.

**anisocitòsi** n.f. Inegalitat entre lu eritrocits e li leucocits.

**anisocoria** n.f. Inegalitat entre lo viston d'un uèlh e aqueu de l'autre.

**anisocromia** n.f. Inegalitat de colorament dei globilhons roges dau sang.

**anisodactil(e)** n.m. Carabe que viu sota lu còdols dins lu luècs aigaiós.

**anisodont, a** adj. Qu'a de dents diferenciadi en caninas, palas e caissaus.

**anisofil(e), a** adj. Vegetal qu'a de fuèlhas inegali quora es adulta.

**anisofilia** n.f. Inegalitat dei fuèlhas d'una planta.

**anisogamia** n.f. (biol.) Eterogamia.

**anisometria** n.f. Inegalitat de dimensions.

**anisometropia** n.f. Inegalitat dau poder refringent dei doi uèlhs.

**anisomiari** n.m. *Anisomiairs:* Sota-òrdre de molluscs bivalves coma lo *muscle*.

**anisoptèr** n.m. *Anisoptères:* Insèctes qu'an doi pareus d'als despariers, coma la domaisèla.

**anisoptèra** n.f. Aubre de Malàsia espletat per lo sieu boas e la sieu peresina.

**anisopterix** n.m. Falena que la sieu toara viu sus lo blaue e lo rore.

**anisostemònà** adj. f. Flor que lo nombre dei sieu estaminas es different d'aqueu dei petales.

**anisotrop(e), a** adj. (fis., miner.) Si di d'una substància, d'un còrs, que li sieu qualitats fisiqui còmbion en foncion de la direccio considerada. Contr.: **isotropie.**

**anisotropia** n.f. (fis., miner.) Caractèr dei substàncias ò dei còrs anisotropes. Contr.: **isotropia.**

**anisotropic, a** adj. Que li sieu proprietats còmbion en foncion de la direccio considerada.

**aniti** n.f. Inflamacion de l'anus.

**aniular** vt. Curbir de nius. ◇ **s'aniular** v.pr. Si curbir, en parlant dau ciel. Sin.: **s'atrumar, si cargar, si neblar, s'ennivolar.**

**anjauvin, a** adj. e n. Angevin. Var.: **anjouvin.**

**anjouvin, a** adj. e n. Angevin. Var: **anjauvin.**

**annada** n.f. 1. Periòde de dotze mes, que correspoande per convencion à la revolucion de la Tèrra à l'entorn dau Soleu. – *Annada civila:* Periòde dau promier de janvier au 31 de decembre. ◇ *Augurar una boana annada:* Adreiçar lu sieus vots per Cap d'An. – *Annada escolària:* Periòde de la rintrada dei classas fins ai vacanças d'estiu. 2. Temps que mete una planeta à faire la sieu revolucion à l'entorn dau Soleu: *Annada venusiana, marciana.* 3. *Annada siderala:* Temps entre doi passatge dau Soleu en un meme ponch de la sieu orbita apparenta. 4. *Annada tropica:* Temps entre doi passatges dau Soleu per lo ponch equinoxial dau printemps.

**annada-lume** n.f. (au plural: annadas-lume) Unitat de longuessa (simbòle al) equivalenta à la distància que lo lume percorre en un an dins lo vuèi, es à dire  $9,461 \times 10^{12}$  km. Var.: **annada-lutz.**

**annadier, a** adj. Si di d'una planta, d'un aubre, que non dónon una quantitat pariera de de frucha cada an: *L'olivier es annadier.*

**annadit, ida** adj. Cargat d'annadas sus l'esquina, vièlh.

**annal, a** adj. 1. (dr.) Que dura un an: *Revengut annal.* 2. Que revèn cada an: *Planta annala.* Var.: **annual.**

**annalista** n. Autor d'annals.

**annalitat** n.f. Estat de cen que dura un an.

**annals** n.m. pl. Obratge que repoarta lu eveniments an per an. – (lit.) Istòria: *Lu annals dau crimi.* Var.: **annaus.**

**annamita** adj. e n. De l'Annam.

**annamitic, a** adj. Que pertòca l'Annam ò lu Annamitas.

**annèx(e), a** adj. Qu'es estacat, ligat à una caua principal: *Un document annexe.* Var.: **annèx(e).**

**annèxa** n.f. 1. Bastiment, servici annèxa: *Una annèxa de l'escola, l'annèxa dau Municipi.* 2. *Annèxas de l'utèrus:* Lu ovaris e li trombas. 3. *Annèxas embrionari:* Organes contenguts dins l'òu fecondat ma exteriors à l'embrion que li fan proteccio. 4. (comptab.) Document que vèn completar, comentar e explicar li informacions dau bilanç e dau compte de resultat. 4. Partida d'un document, d'un libre, que dona d'informacions supplementari: *Si reportar à l'annèxa.* Var.: **anèxa.**

**annexar** vt. (*annèxi*) Faire intrar (quaqua ren ò quaqu'un) dins un grope, un ensèms, lo jónher à. – Faire passar (un territori) parcialament ò totalament sota lo poder d'un autre. Var.: **anexar.**

**annexion** n.f. Accion de restacar, d'annexar, en particular un territori; lo territori ensin annexat. Var.: **anexion.**

**annexionisme** n.m. Política que tende à annexar un país ò mai à un autre. Var.: **anexionisme.**

**annexionista** adj. e n. Que vòu anexar un país à un autre; aparaire de l'anexionisme. Var.: **anexionista.**

**annexiti** n.f. (med.) Inflamacion dei annèxas de l'utérus. Var.: **anexití**.

**anniversari, ària** adj. e n.m. Que renembra un eveniment capitat un jorn parier d'una autra annada. ♦ n.m. Retorn annual d'un jorn marcat d'un eveniment precís, especialament lo jorn de la naissença d'una persona; la fèsta que si fa aqueu jorn.

**annòna** n.f. (ist. rom.) Dins l'Antiquitat, imposicion en natura sus lo produch de la recòlta annala. – Servici public qu'assegurava l'aprovediment de Roma.

**anonari, ària** adj. Relatiu à l'annòna.

**annual, a** adj. Annal.

**annualament** adv. Per an, cada an.

**annualisacion (-izacion)** n.f. Accion d'annualisar; lo sieu resultat.

**annualisar (-izar)** vt. 1. Donar una periodicitat d'un an à (quaqua ren). 2. Establir (quaqua ren) en pilhant l'annada coma basa.

**annualitat** n.f. Caractèr de cen qu'es annal.

**annuari** n.m. Obratge publicat cada an, que dona la lista dei sòcis d'una profession, dei abonats à un servici, etc.: *L'annuari dau telefòne*.

**annuitat** n.f. (dr.) Pagament annual, que permete à un debitor de si liberar progressivament d'un deute, capital e interès. ♦ Fraccion dei actius qu'una societat amortesisse en un an. 2. Equivalença d'una annada de servici per lo calcul d'una pension, de la retirada, etc.

**anòbi** n.m. Insècte coleoptèr que la sieu larva cava de galerias dins lo boasc (Familha dei anobiïdes).

**anobiïdat** n.m. Anobiïde.

**anobiïde** n.m. *Anobiïdes*: Familha d'insectes coleoptèrs que n'en fa partida l'anòbi. Var.: **anobiïdat**.

**anobliment** n.m. Accion d'anobrir, de s'anobrir; lo resultat d'aquela accion.

**anobrir** vt. Autrejar lo títol de nòble à. ♦ **s'anobrir** v.pr. Devenir nòble.

**anoblit, ida** adj. e n. Qu'es devengut nòble ò qu'es estat sach nòble.

**anòde** n.m. Electròde dont arriba lo corrent dins un mitan de conductivitat diferente (per op. à **catòde**).

**anodic, a** adj. Relatiu à l'anòde.

**anodin, a** adj. Inofensiu, sensa importança. Sin.: **insignificant, benigne**.

**anodisacion (-izacion)** n.f. Oxidacion superficiala d'una pèça metallica pilhada coma anòde dins una electrolisi per n'en melhorar lo polit e la resisténcia à la corrosion.

**anodisar (-izar)** vt. Tractar per anodisacion.

**anodont(e), a** adj. Qu'es sensa dents.

**anodonté** n.m. Mollusc bivalve d'aiga doça que la sieu carniera es sensa dents (longuessa à l'entorn de 20 cm).

**anodontia** n.f. Anomalia que si caracterisa per l'abséncia totala ò parciala de dents.

**anofèl(e)** n.m. Moissara dei país cauds, que la sieu femèla es vector de l'ematozoari de la malària (Familha dei culicides).

**anoftalmia** n.f. Mancança congenitala dei uèlhs.

**anolh, a** adj. Dins la sieu segonda annada, en parlant d'un ovin.

**anomal, a** adj. Que s'escarta de la nòrma, de la règla generala. Var.: **anormal**. ♦ (med.) *Enterocolia anomala*: Si di d'una mena d'enflamacion intestinala.

**anomalia** n.f. 1. Escart, irregularitat en raport à una nòrma, à un modèle. 2. (biol.) Deviacions d'una tipe normal. Sin.: **alteracion, estranhessa, deca, mancament, fuita, faliment**.

**anomia** n.f. Mena de mollusc.

**anomia** n.f. Estat de desorganizacion, destrukturacion d'un grope ò d'una societat à causa de la disparicion parciala ò totala dei nòrmas e dei valors comuni.

**anomic, a** adj. Relatiu à l'anomia d'un grope ò d'una societat.

**anomor** n.m. *Anomors*: Sota-òrdre de crustaceus decapòdes que comprèn li piadas.

**anona** n.f. Froment.

**anòna** n.f. 1. Aubre ò aubrilhon dei regions eqüatoriali que dona un fruch sucrat manjadís (pom-canela). 2. Lo fruch de l'anòna.

**anonacea** n.f. *Anonaceas*: Familha d'aubres ò d'aubrilhons que lo tipe n'es l'anòna, e à la quala apartèn l'ilang-ilang.

**anonçar** vt. 1. Far saupre, rendre public: *Anonçar una boana, una marrida nòva*. ♦ *Anonçar quauqu'un*: Dire qu'arriba ò que va arribar. ♦ Ai cartas, faire un anonci. 2. Èstre lo signe de, laissar augurar: *Aquò anonça de dificultats*. Var.: **anonciar**.

**anonci** n.m. 1. Accion d'anonçar (quaqua ren, quaqu'un). 2. Avís, messatge oral ò escrich donat à quaqu'un ò au public; (espec.) Insercion dins un jornal per demandar ò per ofrir un travalh, un apartament, un servici, etc. 3. Declaracion d'intencion facha au començament d'un juèc, d'una partida de carta. Sin.: **acús**. – (espec.) À la belòta, *tèrça* (tres cartas que si seguissón), *cinquanta* (quatre cartas que si seguissón), *cent* (cinc cartas que si seguissón ò quatre dau meme tipe, per lu dètz, li fremas e lu rès), *cent-cinquanta* (quatre nòus), *doi cents* (quatre varlets).

**anonciacion** n.f. Anonciada.

**anonciada** n.f. (relig.) 1. Messatge de l'arcàngel Gabrieu à Maria per li anonçar que donerà la vida au Messia. 2. Fèsta per celebrar aquest eveniment. Var.: **anonciacion**.

**anonciador, airitz** adj. Que pòu augurar de quaqua ren, l'anonçar. Var.: **anonciaire**.

**anonciaire, airitz** n. Persona que presenta lu programadas à la ràdio, à la television. ♦ n.m. Persona que fa passar un anonci publicitari à la ràdio, à la television, dins la premsa, etc.

**anonciaire, airitz** adj. Anonciador.

**anonciar** vt. Anonçar.

**anonciator** n.m. (telecom.) Dispositiu optic qu'indica l'estat d'un circuit ò d'un aparelh (liure, ocupat, etc.).

**anonciar, a** n. Persona encargada de metre en forma lu anoncis d'un jornal.

**anonimament** adv. D'un biais anonime.

**anonimat** n.m. Estat de quauqu'un ò de quauqua ren qu'es anònim.

**anonime, a** adj. 1. Que lo sieu autor non es conoissut: *Una letra anonima, un esrich anonime.* ◇ *Societat anonima:* Societat que lo sieu capital es partejat en accions negociabli. 2. Que lo sieu nom non es conoissut: *Un escrivan anonime.* 3. Sensa particularitat, sensa originalitat: *Una maion anonima.* ◆ n. Persona anòmica.

**anopsia** n.f. 1. Privacion de la vista. 2. Sòrta de guerchitge que desvira lo glòbe oculari devèrs lo aut.

**anor** n.m. *Anors:* Superòrdre d'anfibis, que pèrdon la coa à l'atge adult, coma la granolha. Sin.: **descoat.**

**anorac** n.m. Vèsta d'espòrt, impermeable e cauda, provista ò non d'una capucha.

**anòrc, a** adj. Sensa testicules: *Una persona anòrca.*

**anorectal, a** adj. Que pertòca à l'encòup lo fondament e lo budeu culari.

**anorexia** n.f. (med.) Perda de l'apetit, organica ò foncionala. – *Anorexia mentala:* Refut de s'alimentar, sobretot per l'enfant pichin e lu adolescent, que vèn d'un conflicte pisquic.

**anorexic, a** adj. e n. Qu'es tocat d'anorexia.

**anorexigène, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que provòca una baissa de l'apetit.

**anorganic, a** adj. (med.) Si di d'un fenomène que sembla independent de tota lesion organica.

**anorgasmia** n.f. Absençà ò insufisença d'orgasme.

**anormal, a** adj. Contrari à la nòrma, diferent de la regla generala: *Un desenvolament anormal.* ◆ adj. e n. Si di d'una persona instabla, desequilibrada, qu'es pas en plaça.

**anormalament** adv. D'un biais anormal.

**anormalitat** n.f. Caractèr de cen qu'es anormal.

**anorquia** n.f. Mancança congenitala d'onglas.

**anorquidia** n.f. Estat de quauqu'un qu'a pas de testicules.

**anosmatic, a** adj. Que sofrisse d'anosmia; si di d'un vertebrat que la sieu part olfactiva (rinencefale) es gaire desvelopada.

**anosmia** n.f. Perda completa ò demeniment de l'odorat.

**anotacion** n.f. 1. Accion d'anotar un document, un obratge, lo travalh d'un escolan. 2. Lo comentari eu-meme.

**anotar** vt. (*anòti*) Faire per esrich de comentaris, de remarcas sobre (un tèxto, un libre, etc.).

**anotator, tritz** n. Persona qu'anota.

**anovulacion** n.f. Absençà d'ovulacion.

**anovulatòri, òria** adj. (med.) *Cicle anovulatòri:* Que s'acaba m'un sagnament uterin, sensa que li sigue estada una ovulacion.

**anoxemia** n.f. (patol.) Absençà d'oxigène dins lo sang.

**anoxia** n.f. (patol.) Diminucion ò supresion de l'oxigène dins lu teossuts.

**anquejar** vi. Bolegar li ancas, lu malucs.

**anquier** n.m. Ensèms dei malucs.

**anquilosant, a** adj. Qu'anquilòsa.

**anquilosar** vt. (*anquilòsi*) Provocar l'anquilòsi de. ◆ **s'anquilosar** v.pr. 1. Èstre tocat d'anquilòsi. 2. (fig.) Perdre lo sieu dinamisme, la sieu vivacitat.

**anquilosat, ada** adj. Que sofrisse d'anquilòsi.

**anquilòsi** n.f. Disparicion completa ò parciala dei movements d'una articulacion.

**anquilostòma** n.m. Vèrp parasite de l'intestin uman, que provòca d'emorragias anemianti (longuessa 1cm environ, classa dei nematòdes).

**anquilostomiasi** n.f. Malautia provocada per l'anquilostòma.

**ansa** n.f. Partida plegada à arc, à aneu, que permete d'agantar un vas, un panier, etc. Sin.: **manelha.**

**ansa** n.f. (ist.) À l'Atge-Mejan, associacion de neociants.

**ansat, ada** adj. Qu'una dei sieu extremitat si finisse per un pichin aneu que permete de l'agantar: *Un candelier ansat.* – (arald.) *Crotz ansada:* Crotz penduda à-n-una ansa, que la sieu extremitat sobrana si finisse m'un aneu.

**anseatic, a** adj. Relatiu à l'Ansia.

**anseriforme** n.m. *Anseriformes:* Òrdre d'auceus palmipèdes qu'an lo bèc garnit de lamellas cornadi (auca, àneda, cigne).

**anserina** n.f. 1. Pata d'auca (planta). Sin.: **quenopòde.** 2. Majofier (planta).

**ànsia** n.f. 1. Viva inquietuda que naisse de l'incertitud d'una situacion ò de l'aprenzion d'un eveniment. 2. (med.) Angoissa patologica. ◇ (psiqu.) Estat permanent de desrài, sensacion paralisanta d'un peril imminent e indeterminat. Var.: **ansietat.** Sin.: **pensament.**

**ansietat** n.f. Ànsia.

**ansiogène, a** adj. (psicol.) Que provòca d'ànsia ò d'angoissa.

**ansiolitic, a** adj. Qu'amaisa l'ànsia. ◆ n.m. Remèdi ansiolític.

**ansiós, oa adj.** e n. Persona que pròva d'ànsia (normala coma patologica). ◇ *Ansiós de:* Desirós de, impacent de. ◆ adj. Que s'acompanha d'ànsia; que n'es lo signe. Sin.: **laguiós, pensamentós, apensamentit.**

**ansiosament** adv. Mé d'ànsia.

**anta** n.f. Pilier ò pilastre cornier.

**antagonic, a** adj. En antagonisme, en oposicion: *De foarças antagoniqui.*

**antagonisme** n.m. Lucha, oposicion entre de personas, de gropes socials, de doctrinas, etc. Sin.: **rivalitat, adversitat.** – (med.) Oposicion foncionala entre doi sistemes, doi organes, doi substàncias bioquimiqui, etc.

**antagonista** adj. e n. Persona en oposicion m'una autra, gropes en lucha m'un autre. Sin.: **aversier, opausant, rival.** ◆ adj. Contrari, que s'opaua à: *Muscles antagonistas.*

**antalgià** n.f. Abolicion ò atenuacion dei percepçions de dolor.

**antalgic, a** adj. e n. (med.) Si di d'una substància que fa baissar la dolor. Sin.: **analgesic.**

**antalòpa** n.f. Antilòpa.

**antan (d')** loc. adv. Dau passat. Sin.: **d'un temps, d'autrifés, d'autres coups.**

**antarctic, a** adj. Relatiu au pôle Sud e ai regions à l'entorn.

**antecambra** n.f. Vestibule, sala d'aspèra, à l'entrada d'un apartament, d'un bureu. Var.: **antechambra.** ◇ *Faire antecambra:* Asperar denant d'estre recevut.

**antecambrian, a** adj. e n.m. Precambrian.

**antecedença (-éncia)** n.f. (geogr.) Caractèr d'un cors d'aiga que mantèn lo sieu traçat en despièch dei desformacions tectoniqui.

**antecedent, a** adj. Que vèn avant, anterior. (geog.) Que presenta un fenomène d'antecedença: *Una comba antecedenta.*

**antecedent** n.m. Fach anterior. ◇ (ling.) Element que vèn avant e à que si raporta un pronom relatiu. ◇ (mat.) Per un element *b* de l'ensèms *B*, ensèms d'arribada d'una correspondència que l'ensèms de partença es *A*, element *a* de *A*, que *b* li es associat per aquesta correspondència. ◇ (log.) Lo promier dei doi tèrmes d'una relacion d'implicacion (per oposicion à *consequent*). ◆ pl. Actes anteriors d'una persona, que permeton de capir e de jutjar lo sieu comportament actual.

**antecedentament** adv. Avant, precedentament.

**antecessor** n.m. Qu'a ocupat una plaça avant. Sin.: **davancier.**

**antechambra** n.f. Antecambra..

**anteconsonantic, a** adj. Que si plaça just avant una consonanta.

**Antecrist** n.m. (relig.) 1. D'après l'Apòstol Joan, adversari dau Crist que deu venir avant la fin dau monde per s'opauar à la messa en plaça dau Reiaume de Dieu. 2. (fam.) Persona violenta, que cèrca sovent garrolha.

**antedata** n.f. Data inscrita qu'es anteriora à la data vertadiera.

**antedatar** vt. Metre una data anteriora à la data vertadiera sobre (un document).

**antedeluvian, a** adj. 1. Que s'es debanat, qu'a existit avant lo Deluvi. 2. (fig.) Totplen vièlh, qu'es passat de mòda. Var.: **antidiluvian.**

**antediluvian, a** adj. Antedeluvian.

**antefixa** n.f. (arquit.) Element decoratiu format d'un motiu reproduch mantu còups, per ornar la linha inferiora d'una taulissa.

**antenant** n.m. (mar.) Cordatge que sièrve à reforçar l'òrle de la vela d'una nau. Var.: **antenal, antenau.** Sin.: **garniment, tombada.**

**anteipofisi** n.m. Lòbe anterior de l'ipofisi.

**anteislamic, a** adj. Anterior à l'islam. Sin.: **preislamic.**

**antena** n.f. 1. Organe alongat, mobile e e nombre par, situat sobre la tèsta dei insèctes e dei crustaceus, sèti de foncions sensoriali. 2. Element dau dispositiu d'emission e de recepcion dei ondas radioelectriqui. – Passatge en dirècta à la ràdio, à la television: *Pilar l'antena à 8 oras, rendre l'antena.* 3. Verga oblica que sostèn una vela latina. 4. Ala de molin. Sin.: **verga.** 5. Luèc, servici que depende d'un establiment principal: *Antena cirurgicala:* Unitat mobila destinada ai intervencions d'urgença. ◆ pl.

1. Mejan d'informacion pauc ò pron secret, intuitiu: *Aver d'antenas à la Region.* 2. (absolut) Aver d'antenas: *Aver d'intuicion.*

**antenal** n.m. Antenant. Var.: **antenau.**

**antenat, ada** n. Persona de cu una persona descendé. Sin.: **ascendent, ancestor.** ◆ pl. 1. Ensèms dei ascendents. 2. Aquelu qu'an viugut avant nautes.

**antenat** n.m. *Antenats:* Artropòdes provists d'antenas e de mandibulas (insèctes, taràntola, crustaceus). Sin.: **mandibulats.**

**antenau** n.m. Antenal.

**antenifèr, a** adj. Que poarta d'antenas.

**anteniforme, a** adj. Qu'es en forma d'antena.

**antenista** n. Especialista de l'installacion d'antenas de television.

**antenòla** n.f. 1. Pichina antena. 2. Barra d'argue. 3. Antena pichona que sièrve per amorar la vela de capa sus lu pichoi bastiments latins.

**antepast** n.m. Cen que si manja au començament d'un past. Sin.: **companatge.**

**antepauar** vt. (ling.) Plaçar (un element de la fransa) davant un autre.

**antepenultime, a** adj. Que vèn immediatament avant l'avant-darrier. ◆ n.f. Sillaba qu'es avant l'avant-darriera. – Lo niçard a conservat de mòts accentuats sobre l'antepenultima (proparoxitons), coma **música, arèndola.**

**anteposicion** n.f. Fach d'estre antepauat.

**antepredicatu, iva** adj. (log.) Anterior à una proposicion predicativa.

**antera** n.f. Partida superiora de l'estamina dei plantas à flors, dont si fórmon lu grans de pollèn e que si duèrbe à maturitat per lu laissar escapar.

**anteridi** n.m. Organe dont si fórmon lu anterozoïdes.

**anterior, a** adj. 1. Qu'es situat avant dins lo temps: *L'època anteriora, la situacion anteriora, conjugar au passat anterior.* Sin.: **antecedent, preexistent, precedent.** Contr.: **ulterior.** 2. Dau davant: *Lu membres anteriors (lu braç), la façà anteriora.* Contr.: **posterior.**

**anteriorament** adv. Avant, precedentament. Sin.: **ancianament, de per avant.**

**anterioritat** n.f. Prioritat de temps, de data: *L'anterioritat d'un drech ò d'una descubèrta.* Sin.: **ancianetat.**

**anterograde, a** adj. *Amnesia anterograda:* Que lo subjècte non enregistra lu eveniments dins la memòria. Sin.: **amnesia de fixacion.**

**anterozoïde** n.m. Gameta mascle, dins lu vegetals (si pòu finda dire *espermatozoïde*).

**ante-sala** n.f. Membre que davanteja una sala de la quala es una dependència.

**antèsi** n.f. (bot.) Desvelopament dei organes florals, de l'espelida à l'apassiment. Sin.: **florida, floridura.**

**anteversion** n.f. (med.) Inclinason en avant d'un organe, en particulier de l'utèrus dins lo bacin, que forma, mé la vagina, un angle dubèrt en avant.

**antevigília** n.f. Avant-velha.

**antiabortista** adj. e n. Qu'es contrari à la legalisacion de l'abortament: *Un metge antiabortista.* Sin.: **antiavortista**.

**antiabortiu, iva** adj. e n.m. Qu'empacha l'abortament.

**antiabrogacionista** adj. e n. Qu'es contrari à l'abrogacion d'una lèi.

**antiacademic, a** adj. Contrari à l'academisme, ostile ai nòrmas tradicionali e oficiali: *Art antiacademic.*

**antiacide, a** adj. Que resistisse ai acides foarts.

**antiacridian, a** adj. Relatiu à la luta còntra lu acridians.

**antiaderent, a** adj. Si di d'una pinhata, d'una sartàia, que la sieu susfàcia de cuècha non s'estaca ai aliments.

**antiadesiu, iva** adj. Qu'entrava li aderenças.

**antiaerenc, a** adj. Antiaerian.

**antiaerian, a** adj. Que s'opaua à l'accion dei avions, dei engenhs aerians: *Sosta antiaeriana.* Sin.: **antiaerenc**.

**antiafrodisiac, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que fa baissar ò disparéisser lo desidèri sexual.

**antiaftós, oa** adj. Si di d'un remèdi per curar lu aftas.

**antialcolic, a** adj. Que combatte l'abús d'alcòl, l'alcolisme. Var.: **antialcoolic**.

**antialcolisme** n.m. Lucha còntra l'alcolisme. Var.: **antialcoolisme**.

**antiallergic, a** adj. Que cura ò prevèn li allergias.

**antiamarilh, a** adj. *Vaccinacion antiamarilha:* Vaccinacion còntra la fèbre jauna.

**antiamericanisme** n.m. Ostilitat à l'encontre dei Estats-Units, de la sieu política.

**antianemic, a** adj. Si di d'una substància que combatte l'anemia.

**antiarnas** adj. inv. e n.m. Si di d'un produch que fa protecccion per la lana, li pèus, etc., còntra li arnas.

**antiartritic, a** adj. Si di d'una substància que combatte l'artriti.

**antiasmasic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que combatte l'asma.

**antiastenic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi còntra l'astenia fisica coma psiquica.

**antiatòme** n.m. (fis.) Atòme d'antimatèria.

**antiatomic, a** adj. Que s'opaua ai efectes dei radiacions e dei projectiles atomics.

**antiauça** adj. inv. Destinat à arrestar ò à ralentir l'aumentacion dei prètz.

**antiautoritari, ària** adj. Ostile à tota forma de subjecion, politica coma intellectuala.

**antiavaliment** n.m. Antifading.

**antibacterian, a** adj. e n. Que lucha còntra li bacterias.

**antibanda** adj. inv. Antigang.

**antibiograma** n.m. Examèn bacteriologic que permete d'estimar la sensibilitat d'una bacteria à divèrs antibiotics.

**antibiòsi** n.f. Antagonisme entre espècias divèrsi que vívon dins un meme ambient.

**antibioterapia** n.f. Tractament au mejan d'antibiotics.

**antibiotic, a** adj. e n.m. Substança naturala (que la prodúon sobretot lu fonges inferiors e li bacterias) ò sintetica qu'a la proprietat d'empachar la creissença dei microorganismes (bacterias) ò de lu destrúger.

**antiblocatge** adj. inv. Si di d'un sistema fach per contrarotlar lu frens d'un veïcule per empachar lo blocatge dei ròdas.

**antibolchevic, a** adj. e n. Opauat au bolchevisme.

**antibolenc, a** adj. e n. D'Antíbol.

**antiborgés, esa** adj. Ostile ai borgés, à la borgesia.

**antiborrolatge** n.m. Procediment per temptar d'empachar lo borrolatge de l'emission d'onadas electromagnètiqui.

**antibosin** adj. inv. Destinat à protegir dau bosin: *Un barri antibosin.*

**antibràndol** adj. inv. Que s'opaua à l'aparicion d'un movement de bràndol d'un veïcule dins un viratge ò, sus un bateu, que tende à lo diminuir: *Un dispositiu antibràndol.*

**antibruma** adj. inv. e n.m. Que pòu traucar la bruma, la nebla: *Fuècs antibruma.* Sin.: **traucanebla**.

**antibubonic, a** adj. e n.m. Que luta còntra la pèsta.

**antic, a** adj. 1. Qu'apartèn à l'Antiquitat: *La mitologia antica, un eròi antic, la tragèdia antica.* 2. Que data de longtemps: *Una antica cresença.*

**antic** n.m. 1. (lit.) Objècte d'art de l'Antiquitat. 2. Caractèr d'estamparia format de trachs de la mema espessor.

**anticaça** adj. inv. Que s'opaua à la caça: *Un militant anticaça.*

**anticaltant, a** adj. Anticoagulant.

**anticalaminant, a** adj. e n.m. Qu'empacha la calaminacion.

**anticalcarí, ària** adj. Que s'opaua ai depaus calcaris dins un aparelh, dins li canalisacions.

**anticancerós, oa** adj. Qu'es emplegat dins la prevencion ò lo tractament còntra lo càncer: *Un centre anticancerós, un remèdi anticancerós.*

**anticapitalisme** n.m. Oposicion au capitalisme.

**anticapitalista** adj. Qu'es còntra lo capitalisme.

**anticarri** adj. inv. (mil.) Que s'opaua à l'accion dei carris, dei blindats.

**anticatòde** n.m. Placa metallica que, dins un tube electronic, receu lu rais catodics e manda de rais X.

**anticauma** adj. inv. Que s'opaua à la cauma.

**anticaumaire** n.m. Que s'opaua ai caumaires.

**anticiclic, a** adj. (econ.) Destinat à combatre lu efectes d'un cicle economic.

**anticiclon** n.m. Anticiclone.

**anticiclonal, a** adj. Anticiclonic.

**anticiclòne** n.m. (meteor.) Centre de pressions atmosferiqui auti. Contr.: **ciclòne**.

**anticiclonic, a** adj. Relatiu à un anticiclone. Var.: **anticiclonal**.

**anticipacion** n.f. 1. Accion d'anticipar: *Anticipacion de pagament.* ◇ *Per anticipacion:* Per avança. 2. Accion de prevèire, d'imaginar de situacions, d'eveniments

anticipada

futurs. ◇ *Roman, film d'anticipacion*: Que la sieu accion si situa dins lo futur.

**anticipada** n.f. Accion d'anticipar. Var.: *anticipacion*.

**anticipadament** adv. Per anticipacion.

**anticipar** vt. Faire avant lo moment establit ò previst: *Anticipar un remborsament*. ♦ vi. ò trans.ind. (sobre, sus) 1. Dispauar de quauqua ren qu'existe pas'ncara, entamenar per avança: *Anticipar sobre lu sieus revenguts, anticipar sobre una decision*. 2. Previre ò cercar de previre cen que si pòu debanar, per temptar de li adaptar lo sieu comportament: *Anticipar sobre l'evolucion dau mercat*.

**anticipat, ada** adj. Que capita avant la data prevista: *La retirada anticipada*.

**anticipatiu, iva** adj. Qu'anticipa.

**anticipatori, òria** adj. Que pertòca una anticipacion.

**anticivic, a** adj. Que s'opaua au civisme.

**anticivisme** n.m. Oposicion au civisme, comportament que va còntra lo civisme.

**anticlerical, a** adj. e n. Que va còntra l'influença dau clergat dins lu afaires politics.

**anticlericalisme** n.m. Politica, comportament anticlerical.

**anticlinal, a** adj. e n.m. (geol.) *Plec anticlinal*, ò *anticlinal* (n.m.): Plec que la sieu convexitat es virada vers lo aut. Contr.: *sinclinal*.

**anticoagulant, a** adj.e n.m. (med.) Si di d'un còrs qu'empacha ò retarda la coagulacion dau sang. Sin.: *anticaltant*.

**anticollision** adj. inv. Que sièrve à evitar la collision entre doi veïcules: *Mecanisme anticollision*.

**anticolonialisme** n.m. Oposicion au colonialisme.

**anticolonialista** adj. e n. Que va còntra lo colonialisme.

**anticomunisme** n.m. Oposicion au comunisme.

**anticomunista** adj. e n. Que va còntra lo comunisme.

**anticomutatiu, va** adj. (mat.) *Operacion anticomutativa*: Operacion que la permutacion dei sieus compauants mena à un resultat de signe ò de sens contrari.

**anticoncepcional, a** adj. Qu'a per finalitat d'empachar la concepcion: *La pilula anticoncepcionala*. Sin.: *anticonceptiu, antifecondatiu, contraceptiu*.

**anticonceptiu, iva** adj. e n.m. Antifecondatiu.

**anticoncurrença (-éncia)** n.f. Oposicion à la concurrence.

**anticoncurreencial, a** adj. (com.) Que s'opaua au libre juèc de la concurrence.

**anticonfessional, a** adj. Qu'es contrari à tota forma de confessionalisme.

**anticonfessionalisme** n.m. Oposicion au confessionalisme.

**anticonformisme** n.m. Oposicion ai usatges establits, ai tradicions, non-respècte d'aquelus usatges, d'aquelus tradicions.

**anticonformista** adj. e n. Que non si conforma ai usatges establits.

**anticonjonctural, a** adj. Destinat à inversar una conjonctura economica desfavorable.

**anticonstitucional, a** adj. Qu'es contrari à la Constitucion.

**anticonstitucionalament** adv. D'un biais anticonstitucional.

**anticonstitucionalitat** n.f. Caractèr de cen qu'es anticonstitucional.

**anticorpuscle** n.m. (fis.) Antiparticula.

**anticorrosion** adj. inv. Anticorrosiu.

**anticorrosiu, iva** adj. Que sièrve à protegir lu metals de la corrosion. Var.: **anticorrosion**.

**anticòrs** n.m. Substança (immunoglobulina) que l'organisme produie après l'introduccion d'un antigène, concurrent au procèsus de l'immunitat.

**anticòups** adj. inv. Que non crenhe lu còups, que non riscia de si rompre se pilha un còup: *Una mostra anticòups*.

**anticrèsi** n.f. (dr.) Seguretat reala que permete au creancier d'intrar en possession d'un immòble dau debitor e de n'en percèvre lu fruchs fins à l'extincion dau deute. Contr.: *gatge*.

**anticrestian, a** adj. Anticristian.

**anticrestianisme** n.m. Anticristianisme.

**anticrimi** adj. inv. Si di de tot mejan emplegat per luchar còntra lo banditisme e la criminalitat.

**anticriminalitat** adj. inv. Anticrimi.

**antcriptogamic, a** adj. Si di d'una substancia ò d'un tractament emplegat per evitar ai plantas li malautias causadi per de criptogames parasites. ♦ n.m. Fongicide.

**anticristian, a** adj. Ostile ai cristians e au cristianisme. Var.: **anticrestian**.

**anticristianisme** n.m. Oposicion au cristianisme. Var.: **anticrestianisme**.

**antideflagrant, a** adj. *Material antideflagrant*: Fach per foncionar dins una atmosfera inflamabla e per resistir à la sobrepression d'una deflagracion sensa l'espantegar.

**antidemocratic, a** adj. Opauat à la democracia e ai sieus principis.

**antidemocraticament** adv. D'un biais antidemocratic.

**antidepressor** adj. inv. e n.m. Si di d'un remèdi que combat la depression mentala e lu sieus simptòmas. Sin.: *timoanaleptic*.

**antiderrapant, a** adj. e n.m. Si di d'un materiau qu'empacha d'esquilhar. Sin.: *antiesquilhant*.

**antidesplaçament** n.m. (mat.) Transformacion pontuala dau plan ò de l'espaci, que consèrva li distancies sensa conservar l'orientacion.

**antidetonant, a** adj. e n.m. Si di d'un produch ajustat à un carburant liquide per n'aumentar l'indici d'octane per fin d'empachar la sieu detonacion dins un motor à explosion.

**antidiabetic, a** adj. e n.m. Si di d'una substancia, d'un remèdi que combatte lo diabeta.

**antidiarreic, a** adj. e n.m. Si di d'una substancia, d'un remèdi, que combatte la diarrea.

**antiesquilhant, a** adj. e n.m. Si di d'un materiau qu'empacha d'esquilhar. Sin.: **antiderrapant**.

**antidifteric, a** adj. e n.m. Si di d'una substància, d'un remèdi, que combat la difteria.

**antidiuretic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància, d'un remèdi, que fa baixar la secrecio d'urina.

**antidogmatic, a** adj. Que refusa d'exprimir una opinion d'un biais tròp categoric: *Una persona antidogmatica, un ton antidogmatic*.

**antidogmatisme** n.m. Vejaire contrari au dogmatisme. Sin.: **anticonformisme**.

**antidopatge** n.m. Que s'opaua à la practica dau dopatge dins lu espòrts.

**antidòt(e)** n.m. 1. Contrapoison d'un toxic donat. 2. Remèdi còntra un mau moral, psicologic.

**antidràga** adj. inv. Que s'opaua à l'usatge e à la difusio de la dròga: *Una lèi antidràga*.

**antidumping** adj. inv. (mòt anglés) (econ.) Si di d'una accion ò d'un provediment que tende à descoratjar ò à empachar la practica dau dumping.

**antieconomic, a** adj. Contrari à una bona gestion economica.

**antiefraccion** adj. inv. Qu'es equipat de dispositius pròpris à empachar una efraccion, un raubarici: *Una serralha, una poarta antiefraccion*. Sin.: **antiraubament, antiraubaria, antirompedura, antiraubatori**.

**antielectron** n.m. (fis.) Positron.

**antiemetíc, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi qu'empacha de vomir. Sin.: **antivomitiu**.

**antiemorragic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància, d'un remèdi que combat li emorragias.

**antiemorroïdari, ària** adj. Si di d'un remèdi per combatre li emorroïdas.

**antiencabraise** adj. e n.m. Si di d'un dispositiu mecanic que s'opaua au cabratge d'un veïcule à l'aviatament ò pendent una acceleracion brutal.

**antiencabrament** n.m. Varianta de **antiencabraise**.

**antiengenh** adj. inv. Antimissile.

**antienzima** n.f. Substança que s'opaua à l'accio d'una enzima, qu'empacha una fermentacion.

**antiepileptic, a** adj. e n.m. Si di d'un medicament emplegat còntra l'epilepsia.

**antieròi** n.m. Personatge de ficcion que non a li caracteristicas abituali d'un eròi.

**antiesclavisme** n.m. Oposicion à l'esclavatge.

**antiesclavista** adj. e n. Que va còntra l'esclavatge.

**antiescorbutic, a** adj. Si di d'un remèdi que combat l'escorbut.

**antiespasmodic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi còntra lu espasmas.

**antiesportiu, iva** adj. Contrari à l'esperit esportiu.

**antiesquilhant, a** adj. Per un vestit, fach dins un teissut de textura rugosa que s'arrapa à la neu e empacha d'esquilhar en cas de tombada.

**antiestatic, a** adj. Opauat à un poder tròp grand de l'Estat.

**antiestatic, a** adj. e n.m. Si di d'un produch qu'empacha la formacio d'electricitat estatica.

**antiestetic, a** adj. Qu'ofende l'estetica perqué es desproporcionat, mau fach, brut.

**antiestreptolisina** n.f. Anticòrs que l'organisme produe dins una infeccio estreptococcica.

**antiestròfa** n.f. Dins la poesia grèga e latina, estròfa que responde, per la construccio, à-n-aquela d'avant.

**antiestrogèn, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que tanca ò modifica l'accion dei estrogènes.

**antievangelic, a** adj. Que va còntra lu Evangelis.

**antifàcia** n.f. Vèire *forma*.

**antifading** n.m. (mòt anglés) (tecn.) Dispositiu que limita l'efècte dau fading. Sin.: **antiavaliment, anti-vai-e-vèn**.

**antifaissisme** n.m. Oposicion au faissisme.

**antifaissista** adj. e n. Opauat au faissisme.

**antifeminisme** n.m. Oposicion ai revindicacions feministi.

**antifeminista** adj. e n. Contrari au feminism.

**antifebril(e), a** adj. Que fa baixar la febre. Sin.: **febrifuge, antipiretic**.

**antifèri** n.f. Verset cantat avant e après un saume. Sin.: **antifòna**.

**antiferment** n.m. Antienzima.

**antiferromagnetisme** n.m. Proprietat d'un cristal que lu sieus atòmes.

**antifiscal, a** adj. Ostile à la fiscalitat, à l'aumentacion dei taxas.

**antiflogistic, a** adj. (med.) Que combat li inflamacions.

**antifòna** n.f. Antifèra.

**antifonari** n.m. Libre liturgic que comprèn la totalitat dei cants que lo còro canta à l'ofici ò à la messa.

**antifongic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi qu'agisse sobre li infeccions provocadi per lu fonges ò li levaduras parasiti. Sin.: **antimicosic**.

**antifrasa** n.f. Biais de s'exprimir en dient lo contrari de cen que si pensa, per ironia ò per eufemisme.

**antifràsic, a** adj. Relatiu à l'antifrasa.

**antifriccion** adj. inv. *Aliatge antifriccion:* Aliatge que li sieu proprietats fan baixar lu fretaments e qu'es emplegat dins la fabricacion d'organes de màquinas en movement.

**antifum** adj. inv. Si di d'una substància que crema m'una combustion mai completa e elimina lu fums d'un combustible liquide.

**anti-g** adj. inv. Que s'opaua à l'accion de la gravitat (simbòle **g**) ò que n'en diminuisse lu efèctes: *La combinason anti-g d'un pilòt*.

**antigalactogèn, a** adj. e n.m. Que provòca lo demeniment ò la supression de la secrecio de lach.

**antigang** adj. inv. *Brigada antigang:* Unitat de polícia especialament constituida per combatre la granda criminalitat. Sin.: **antibanda**.

**antigangrenós, oa** adj. Que combat la gangrena.

**antigel** adj. inv. e n.m. Substança que s'ajusta à un liquide per n'abaissar lo ponch de congelacion.

**antigeliu** n.m. Substança que s'ajusta au betum per li donar una resistència melhora còntra lo gel.

**antigène** n.m. (med.) Substança (micròbi, cellula d'una espècia diferente, substança química o organica, etc.) que, quora es introducha dins l'organisme, provòca la formacion d'un anticòrs.

**antigenic, a** adj. Relatiu ai antigènes.

**antigibraire, airitz** adj. e n.m. Qu'empacha la formacion dau gibre.

**antigotós, oa adj.** e n.m. Si di d'un remèdi que combatte la gota.

**antigovernamental, a** adj. Opauat au govèrn e à la sieu política.

**antigraminic, a** adj. e n.m. Que fa oposicion ai graminaceas.

**antigravitacion** n.f. Foarça ipotetica qu'anulleria l'efècte de la gravitacion.

**antigravitacional, a** adj. Relatiu à l'antigravitacion.

**antiidropic, a** adj. e n.m. Que combatte l'idropisia.

**antiigienic, a** adj. Contrari à l'igièna.

**antiistaminic, a** adj. e n.m. Si di d'una substança que s'opaua à l'accion de l'istamina.

**antiimperialisme** n.m. Oposicion à l'imperialisme sota toti li sieu formas.

**antiimperialista** adj. e n. Qu'es còntra l'imperialisme.

**antiinfecció, oa** adj. e n.m. Si di d'un remèdi que combatte l'infeccion.

**antiinflamatòri, òria** adj. e n.m. Si di d'un remèdi pròpri à combatre l'inflamacion.

**antiinflacionista** adj. Pròpri à luchar còntra l'inflacion.

**antilhéis, esa** adj. e n. Dei Antilhas.

**antiliberal, a** adj. e n. Qu'es contrari au liberalisme, à l'ideologia liberala.

**antilocabra** n.f. Mamifèr romiaire american que sembla à una antilòpa, mé de lòngui banas en dobla forca (*Antilocapra americana*).

**antilogaritme** n.m. (mat.) Nombre qu'a per logaritme un nombre donat: *En basa 10, l'antilogaritme de 1 es 10.*

**antilogia** n.f. 1. (filos.) Contraposicion d'un argument à un autre de foarça egala ma opauada. Sin.: **contradiccion**.

2. (psicol.) accion illogica, complida per impulsion inconsciente.

**antilogic, a** adj. Relatiu à l'antilogia; que presenta una antilogia.

**antilòp(a)** n.f. Mamifèr romiaire sauvatge d'Àfrica o d'Asia, que la sieu pèu leugiera s'emblega dins la confeccion de vestits (Familha dei bovideus). Var.: **antalòpa**.

**antilusida** adj. inv. Antirebat.

**antimaçonic, a** adj. Opauat à la franc-maçonaria.

**antimàfia** adj. inv. En Itàlia, si di de cen qu'es mes en plaça per prevenir o reprímer la màfia: *Lèi antimàfia, comission antimàfia.* ♦ n.f. En Itàlia, comission parlamentària d'enquista mé poder en pròpri de la magistratura.

**antimalària** adj. inv. e n. Si di d'un remèdi per combatre la malària. Var.: **antimalaric, antimalarian.** Sin.: **antipaludic.**

**antimalarian, a** adj. e n.m. Var. de **antimalària**.

**antimalaric, a** adj. e n.m. Antipaludic. Sin.: **antimalària, antimalarian.**

**antimatèria** n.f. Forma de matèria formada d'antiparticulas.

**antimeridian** n.m. Meridian que la sieu longituda a 180° d'escart m'un meridian donat.

**antimetafisic, a** adj. e n. Que s'opaua à la metafisica.

**antimicosic, a** adj. Antifongic.

**antimilitarisme** n.m. Ostilitat de principi vers li institucions e l'esperit militaris.

**antimilitarista** adj. e n. Que manifèsta d'antimilitarisme.

**antimissil(e)** adj. inv. Destinat à neutralisar l'accion de missiles enemics: *Una arma antimissile.*

**antimitotic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que s'opaua au desenvolapament dei mitòsis e empacha la multiplicacion cellulària.

**antimonarquic, a** adj. Opauat à la monarquia.

**antimonarquisme** n.m. Ostilitat au monarquisme.

**antimonarquista** adj. e n. Qu'es opauat au monarquisme.

**antimòni** n.m. Còrs simple solide d'un blanc blavastre, rompedís, que fonde vers 630°C, de densitat à l'entorn de 6,7, que s'avesina à l'arsenic; element químic (Sb) de n° atomic 51 e de massa atomica 121,75.

**antimoniat** n.m. Sau d'un acide oxigenat derivat de l'antimòni.

**antimoniat, ada** adj. Que contén d'antimòni.

**antimonieur(e)** n.m. Combinason de l'antimòni m'un còrs simple.

**antimonopòli** adj. inv. Que s'opaua à la creacion o à l'extension de monopòlis: *Una lèi antimonopòli.* Sin.: **antitrust.**

**antinacional, a** adj. Qu'es còntra l'interès de la nacion, còntra lo caractèr nacional.

**antinacionalisme** n.m. Oposicion au nacionalisme.

**antinacionalista** adj. e n. Persona partidària de l'antinacionalisme.

**antinatalista** adj. Que vòu far baissar la natalitat.

**antinazi** adj. inv. e n. Ostile au nazisme.

**antinefretic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi que combatte li malautias nefretiqui.

**antineu** adj. inv. Si di d'un dispositiu qu'empacha o diminuisse lu efèctes de la neu: *Cadenas antineu.*

**antineuràlgic, a** adj. e n.m. Si di d'una substància que combate li neuralgias.

**antineutrino** n.m. Antiparticula dau neutrino.

**antineutron** n.m. Antiparticula dau neutron.

**antinomia** n.f. 1. (filos.) Situacion de conflicte dont s'arretròvon doi proposicions contradictòri que si poàdon justificar separadament mé d'argument d'una foarça pariera; la contradiccion d'un principi m'eu-meme. Sin.: **paradòxa**. 2. (ext.) Contradiccion evidenta.

**antinomic, a** adj. Relatiu à una antinomia; que presenta una antinomia, una contradiccion.

**antinomicament** adv. D'un biais antinomic.

**antinuclear(i), ara (-ària)** adj. e n. Ostile à l'usatge de l'energia e dei armas nucleari.

**antiorari, ària** adj. Dins lo sens contrari d'aqueu dei agulhas d'una moastrá.

**antioxidant, a** adj. e n.m. Agent que ralentisse la degradacion dei aliments e d'uni materiaus ò compauats organics deuguda à l'oxidacion.

**antipaludic, a** adj. e n. Si di d'un remèdi que sièrve à combatre ò à prevenir lo paludisme (finda *malària*). Sin.: **antimalària, antimalarian, antimalaric**.

**antipapa** n.m. Papa elegit irregulierament e que la Glèia romana non reconoisse.

**antiparallèl(e), a** adj. (mat.) *Drechas antiparallèli*: Drechas que, sensa èstre parallèli, fórmont d'angles pariers m'una tresena.

**antiparasit(e), a** adj. e n.m. Si di d'un dispositiu per faire baissar la produccion ò l'accion dei perturbacions qu'afècton la recepcion dei emissions radiofoniqui e televisadi.

**antiparasitar** vt. Equipar d'un antiparasite.

**antiparlamentari, ària** adj. e n. Que s'opaua au regime parlamentari.

**antiparlamentarisme** n.m. Oposicion au regime parlamentari.

**antipartit** adj. inv. e n. inv. Contrari à la linha politica oficiala d'un partit au quau s'apartèn.

**antiparticula** n.f. Particula elementària (positon, antineutron, antiproton), de massa pariera, ma de proprietats electromagnetiqui e de carga barionica ò leptonica opauadi à-n-aquel de la particula correspondentia. Sin.: **anticorpuscule**.

**antipatia** n.f. Ostilitat instintiva vers quauqu'un; aversion, desgust. Sin.: **aborriment, descoar, repulsion, fàstic**.

**antipatic, a** adj. Qu'inspira d'antipatia. Sin.: **desagradui, fastigós, descorós, desavenent, morrut, desgraciós, renós**. Contr.: **simpatic**.

**antipaticament** adv. D'un biais antipatic.

**antipedagogic, a** adj. Que va còntra la pedagogia: *Un metode antipedagogic*.

**antipatriotic, a** adj. Contrari au patriotism.

**antipatriotisme** n.m. Ideologia, comportament còntra lo patriotisme.

**antipelicular(i), ara (-ària)** adj. Si di d'un produch qu'agisse còntra li pelliculas: *Locion antipelicularia*.

**antiperistaltic, a** adj. (med.) *Contraccions antiperstaltiqui*: Con-traccions anormali de l'esofague e de l'intestin, que si prodúon de bas en aut e fan remontar lu aliments.

**antiperniciós** n.m. pl. Substanças indefugiblì per la creissença dei globilhons roges e dei cellulas mieloïdi que la sieu mancança provòca l'aparicion d'anemias pernicioi.

**antipersonal** adj. inv. *Arma, mina antipersonal*: Qu'es destinada à metre lo personal enemy foara combat.

**antiperita** n.f. Associacion de feldespat potassic e de plagioclași.

**antipestós, oa** adj. e n.m. Que lucha còntra la pèsta.

**antipiretic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi que fa calar la fèbre. Sin.: **antitermic, febrifugue**.

**antiplastic, a** adj. 1. Que demenisse la plasticitat en ceramica. 2. Contrari à la plastica artistica.

**antipodal, a** adj. Situat ai antipòdes. Var.: **antipodau**.

**antipodària** n.f. (mat.) Corba qu'admete la corba donada coma polària: *L'antipodària d'una drecha es una parabòla*.

**antipodau, ala** adj. Antipodal.

**antipòde** n.m. 1. Luèc de la Tèrra diametralament opauat à un autre: *Èstre à l'antipòde*. ◇ Region foarça alunhada: *Anar ai antipòdes*. 2. (fig.) *Èstre à l'antipòde (ai antipòdes)*: Èstre foarça different, alunhat, opauat. 3. (bot.) Una dei cellulas dau sac embrionari opauadi à l'oosfèra.

**antipodisme** n.m. Art de l'antipodista.

**antipodista** n. Acrobata que, estendut sus l'esquina, fa d'exercicis d'abilitat m'ai cambas.

**antipoetic, a** adj. Contrari à la poesia ai sieu règlas.

**antipoison** adj. inv. *Centre antipoison*: Centre medical especialisat dins la prevencion e lo tractament dei intoxicacions.

**antipoliomielitic, a** adj. Que combatte ò prevèn la poliomieliti.

**antipolitic, a** adj. 1. Qu'es contrari à la política. 2. Qu'es desprovist de sens politic.

**antipollucion** adj. inv Destinat à contrarotlar, à evitar ò à diminuir la pollucion: *Un contraròtle antipollucion, un dispositiu antipollucion*.

**antipopular(i), ara (-ària)** adj. Que va còntra l'interès, lu desidèris ò la voluntat dau pòble: *Una lèi antipopulària*. Sin.: **impopulari**.

**antiproibicionisme** n.m. Movement d'opinion contrari à proibir ò penalizar la venda e l'usatge d'uni substancies, espec. la dròga.

**antiproibicionista** adj. e n. Relatiu à l'antiproibicionisme; que sostèn l'antiproibicionisme.

**antiprotecciónisme** n.m. Oposicion au protecciónisme.

**antiprotecciónist** adj. e n. Que s'opaua au protecciónisme.

**antiproton** n.m. Antiparticula dau proton, de carga negativa.

**antipruriginós, oa** adj. e n.m. Si di d'un remèdi que combatte la prusor.

**antipsiquiatre** n.m. Psiquiatre que seguisse li teorias de l'antipsiquiatria.

**antipsiquiatria** n.f. Corrent de la psiquiatria que s'es desenvolapat vers lo 1960, critica en regard dei teorias tradicionali, que prepaua de recercar li causas dei malautias mentali dins l'ambient familial e social.

**antipsiquiatric, a** adj. Relatiu à l'antipsiquiatria.

**antipsicotic, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi emplegat per combatre lu procèssus psicotics.

antipsoric, a

**antipsoric, a** adj. e n.m. Que combat la ronha. Sin.: **antironhós**.

**antiputrescent, a** adj. Que pòu empachar la putrefaccion.

**antiqualha** n.f. (fam.) Vièlh objècte de gaire de valor.

**antiquari** n.m. Negociant qu'es especialisat dins la venda e la cròmpa d'objèctes ancians.

**antiquisant, a** adj. Que s'inspira de l'antic.

**antiquista** n. 1. Cercaire que s'interessa à l'Antiquitat classica. 2. Admirator de tot cen que pertòca lo monde antic.

**antiquitat** n.f. (per derision) Caua vièlha: *Aquela veitura es una antiquitat.*

**antirabic, a** adj. (med.) Que s'emplega per combatre la ràbia.

**antiracional, a** adj. Que s'opaua à la rason.

**antiracionalisme** n.m. Oposicion à la rason.

**antiracisme** n.m. Comportament d'oposicion en regard dau racisme.

**antiracista** adj. e n. Que s'opaua au racisme, que lo refuda.

**antiracket** adj. inv. (anglés) Qu'a per finalitat de prevenir ò de combatre lo racket. ■ Preferir **antirescant**.

**antiradar** adj. inv. Si di d'un dispositiu fach per desbarbar ò anullar li capacitat dei radars.

**antiradiacion** adj. inv. Que protegisse còntra d'uni radiacions, especialament la radioactivitat.

**antiraquitic, a** adj. (med.) Que prevèn ò combate lo raquitisme.

**antiraubatòri, òria** adj. e n.m. Si di d'un dispositiu de seguretat destinat à empachar lu raubaricis e li efraccions.

**antirebat** adj. inv. e n.m. (fot.) Que fa disparéisser lu rebats: *Passar un produch antirebat au revèrs d'un negatiu.* ♦ (optica) *Vèires antirebat:* Vèires que suprímon lo lume rebatut à la susfàcia dei vèires, per fluoruracion. Sin.: **antilusida**.

**antirecessiu, iva** adj. Que tempta de frenar la recession economica.

**antireferendari, ària** adj. Qu'es contrari à l'ustge frequent dau referendom.

**antireformista** adj. e n. Que va còntra li reformas.

**antireglamentari, ària** adj. Qu'es contrari au reglament.

**antirèi** n.m. (ist.) Rèi elegit en periòde de crisi alora qu'un autre rèi ò un emperaire èra en exercici, dins lo Sant-Empèri.

**antireligiós, oa** adj. Opauat à la religion, ai opinions religioï.

**antirepublican, a** adj. e n. Qu'es opauat à la república e ai republicans.

**antirepublicanisme** n.m. Oposicion à la república.

**antirescant** adj. inv. Qu'a per finalitat de prevenir ò de combatre lo rescapt. Sin.: **antiracket**.

**antiresonança (-ància)** n.f. Fenomène presentat per un sistema mecanic vibrant sotamés à una foarça sinusoïdala d'amplituda donat en regime permanent, quora per una leugiera variacion de la freqüència d'aquela

foarça correspoande un acreissement de la velocitat ò de l'amplituda dau desplaçament au ponch d'aplicacion de la foarça.

**antiretorica** n.f. Comportament d'aversione en regard à tot cen qu'es retoric, enfatic, redondant.

**antireumatic, a** adj. Si di d'un remèdi que combatre lu reumatismes.

**antirevolucionari, ària** adj. e n. Contrari à la revolucion.

**antirolh** adj. inv. e n.m. Si di d'una substància que permete l'aparament còntra lo rolh e la sieu disparicion.

**antiroman** n.m. Forma de la literatura romanesca qu'apareissèt en França dins li annadas '50, escricha en oposicion au roman tradicional. Voluntariament fosc temporalament, l'antiroman mete en scena un monde que defugisse tota interpretacion, umana, tota intriga, tota analisi psicologica.

**antironhós, oa adj.** Si di d'un remèdi per combatre la ronha. Sin.: **antipsoric**.

**antirretic** n.m. Obratge que contèn una contèsta, una refutacion.

**antiruas** adj. inv. e n.m. inv. Si di d'un produch de beutat destinat à prevenir l'aparicion dei ruas: *Una crema antiruas.* Var.: **antirugas**.

**antisatellite** adj. inv. (mil.) Si di de tot mejan de defensa destinat à neutralisar lu satellites enemies.

**antiscientific, a** adj. Contrari à l'esperit scientific.

**antisegregacionisme** n.m. Oposicion à la segregacion raciala.

**antisegregacionista** adj. e n. Opauat à la segregacion raciala.

**antisemita** adj. e n. Racista animat per l'antisemitisme.

**antisemitic, a** adj. Antisemita.

**antisemitisme** n.m. Racisme dirigit còntra lu judieus.

**antisendical, a** adj. Que va còntra lu sendicats e lu sieus drechs. Var.: **antisindical**.

**antisendicalisme** n.m. Oposicion ai sendicats. Var.: **antisindicalisme**.

**antisendicalista** adj. e n. Que s'opaua ai sendicats. Var.: **antisindicalista**.

**antisepsia** n.f. Ensèms dei metòdes que presèrvon de l'infeccion en destrugent lu micròbis.

**antiseptic, a** adj. e n.m. Si di d'un agent, d'un remèdi pròpri à prevenir li infeccions.

**antiserom** n.m. Serom que contèm d'anticòrs.

**antisideenc, a** adj. e n.m. Antisidaïc.

**antisidaïc, a** adj. Que combatte lo sida. ♦ n.m. remèdi que combatte lo sida. Sin.: **antisideenc**.

**antisifilitic, a** adj. Que combatte la sifilís.

**antisimetric, a** adj. (mat.) Si di d'una relacion binària definida dins un ensèms e tala que, per doi elements diferents donats, se lo promier es en relacion m'au segond, lo segond non es en relacion m'au promier: *La relacion "èstre inferior à" es una relacion antisimetrica.*

**antisismic, a** adj. previst per resistir ai seïsmes.

**antisocial, a** adj. 1. Que va còntra l'òrdre social, còntra l'organisacion de la societat.

- antisindical, a** adj. Antisendical.
- antisindicalisme** n.m. Antisendicalisme.
- antisindicalista** n. Antisendicalista.
- antisosmarin, a** adj. Que detècta, combate lu sosmarins. Var.: **antisotamarin**.
- antisotamarin, a** adj. Antisosmarin.
- antisovietic, a** adj. Basat sobre l'antisovietisme: *Una propaganda antisovietica*.
- antisovietisme** n.m. Fins au 1991, oposicion à la política de l'Union Sovietica.
- antispam** adj. inv. Si di d'un logicial qu'empacha lu corrius electronics non vorguts (*spam* en anglés). ♦ n.m. Programa antispam.
- antitabac** adj. inv. Qu'es còntra l'usatge dau tabac: *Una lèi antitabac*.
- antitermic, a** adj. Que fa calar la fèbre. Sin.: **febrifuge, antipiretic, antifebrile**.
- antiterrorisme** n.m. Lucha còntra lo terrorisme.
- antiterrorista** adj. Relatiu à la lucha antiterrorista.
- antitèsi** n.f. 1. (ret.) Figura d'estile qu'opaua dins una mema frasa doi mòts ò expressions contraris per marcar una idea per un efècte de contraste. 2. *L'antitèsi de: L'opauat de*.
- antitetanic, a** adj. e n.m. Còntra lo tetanòs: *Vaccinacion antitetanica*.
- antitetic, a** adj. e n.m. Que forma una antitèsi.
- antitiroïdian, a** adj. (med.) Que combate l'ipertiroïdia.
- antitot** adj. inv. (fam.) Si di d'una persona qu'es sistematicament ostile à tot cen que li es prepauat.
- antitoxic, a** adj. Que destruge, combate li toxinas; que combate lu efèctes toxicos.
- antitoxina** n.f. Anticòrs capable de neutralisar una toxina especifica.
- antitrinitari, ària** adj. e n. (relig.) Dins lo cristianisme, qu'es còntra lo dògma de la trinitat.
- antitrinitarisme** n.m. (relig.) Dins lo cristianisme, lo movement dei antitrinitaris.
- antitrust** adj. inv. Que s'opaua à la creacion ò à l'extension de trusts: *Una lèi antitrust*. Sin.: **antimonopòli**.
- antituberculós, oa** adj. Que combate la tuberculosi.
- antitussiu, iva** adj. e n.m. Si di d'un remèdi que combate lo tuis.
- antiunitari, ària** adj. Que mete d'empachas à l'unitat d'un partit, d'un sendicat.
- anti-vai-e-vèn** n.m. (tecn.) Dispositiu qu'empacha lo vai-e-vèn. Sin.: **antifading** (anglés).
- antivairolic, a** adj. Si di d'un remèdi que combate la vairòla. Var.: **antivairolós**.
- antivairolós, oa** adj. Antivairolic.
- antivenerian, a** adj. Si di d'un remèdi que combate li malautias veneriani.
- antiverinós, oa** adj. Que combate l'efècte toxic dei verins.
- antivermenós, oa** adj. e n.m. Si di d'una substància per anientar lu vérps.
- antivipèra** adj. inv. Si di d'un serom que neutralisa lo velen d'una vipèra.
- antiviral, a** adj. e n.m. Si di d'un remèdi curatiu que combate ò prevèn li malautias que vènon d'un virus.
- antivirus** adj. inv. e n. inv. (inform.) Si di d'un programa que combate lu virus.
- antivivisecció** adj. inv. Si di d'una persona que s'opaua à la vivisecció dins l'experimentacion e dins la recerca científica.
- antiviviseccionista** adj. e n. Contrari à la vivisecció.
- antivomitiu, iva** adj. e n.m. Si di d'un remèdi qu'empacha de vomir. Sin.: **antiemetic**.
- antibiologia** n.f. Estudi de la biologia floral.
- antociana** n.f. Matèria coloranta presenta dintre lo suc de totplen de plantas.
- antocianidina** n.f. Substanças obtengudi per idrolisi dei antocianas.
- antofague, a** adj. e n. Que si noirisse de flors.
- antofil(e), a** adj. Que li agràdon li flors. Sin.: **floricòla**.
- antofillita** n.f. Silicat de magnèsi e de fèrre de color saura ò bruna, d'estructura filandrosa, ortorombic dau genre anfibòla.
- antofòra** n.f. Abelha solitària que bastisse de nidos en forma de conduchs dintre lo soal.
- antogenèsi** n.f. Formacion dei flors.
- antogenesic, a** adj. Si di de l'estadi dau cicle reproductiu dau filoxèra quora lo parasite si reproduie sus li flors de la vinha.
- antología** n.f. Recuèlh de tròç causits literaris ò musicals.
- antològue** n.m. Recuèlh de preguieras, dins lo culte ortodoxe.
- antologic, a** adj. Relatiu à una antología; d'una qualitat que li pòu permetre d'estre mes dins una antología.
- antonime** n.m. (ling.) Mòt qu'a un sens opauat à un autre; contrari.
- antonimia** n.f. (ling.) Oposicion semantica entre doi mòts.
- antonisme** n.m. Religion teosofica que divinisava l'individu e combatia la malautia per l'esperit, que la fondèt Louis Antoine (1846-1912).
- antonista** adj. e n. De l'antonisme.
- antonomasia** n.f. (ret.) Substitucion d'un nom pròpri ò d'una perifrasa à un nom comun per enonçar la sieu qualitat essenciala, e reciprocament: *Es un Arpagon*, per dire *es racho*.
- antòrca** n.f. Entòrca.
- antòrcha** n.f.. Entòrca. Var.: **antòrca, entòrca, entòrcha, tòrcha**.
- antozòu** n.m. *Antozòus*: Classa de cnidaris que comprèn lu polipes isolats (actinias) ò colonials (madrepòres, coralh) provists de parets gastríquius.
- antracèn(e)** n.m. Idrocarbure policiclic  $C_{14}H_{10}$ , extrach dei quitrans de carbon.
- antracenic, a** adj. Que contèn d'antracèn.

**antracit** n.m. Carbon de bassa tenor en matèrias volatili (manco 6 à 8 dau cent) que brutla m'una corta flama blau palle, sensa fum, en desgatjant una foarta calor. Var.: **anracita**. ♦ adj. inv. D'un gris escur.

**antracita** n.f. Antracit.

**antracitifèr, a** adj. Que contèn d'antracit.

**antracitós, oa** adj. Que sembla à l'antracit, que n'en contèn.

**antracnòsi** n.f. Malautia criptogamica de la vinha, dau faiòu, etc., caracterisada per l'aparicion de tacas bruni sus lu rameus, li fuèlhas ò lu fruchs.

**antracòsi** n.f. Malautia professionala deuguda à la presencia de pòvera de carbon dins lu pomons.

**antracosic, a** adj. Relatiu à l'antracòsi; que n'es tocat.

**antral, a** adj. Relatiu à l'antre piloric.

**antraquinònà** n.f. Compauat de l'antracène, que sièrve à preparant de colorants.

**antraquinonic, a** adj. Relatiu à l'antraquinònà; que n'en contèn.

**antrax** n.m. Bodenflitge inflamatòri dei glàndolas sebaceï que s'espantega dins lo teissut cellulari. Es una lesion estafilococica de la talha d'un òu de columb, provocat per l'amolonament de nombrós florons.

**antre** n.m. 1. (lit.) Trauc, bauma que sièrve de refugi à una bèstia sauvatja. Sin.: **sosta, jaça**. 2. Luèc misteriós e inquietant. 3. (med.) Cavitat organica. ◇ *Antre piloric*: Cavitat que, dins l'estòmegue, es avant lo pilòre.

**antrectomia** n.f. (cir.) Reseccion de l'antre piloric.

**antrèn(e)** n.m. Insècte que la sieu larva si desvelòpa dins de substàncias animali sequi (pels, plumas, etc.) e fan de mau ai pelliças, ai colleccions zoologiqui (Longuessa: 4 mm, òrdre dei coleòptèrs).

**antriti** n.f. Inflamacion de l'antre piloric.

**antropian, a** adj. e n. Ominide que presenta de caracteristicas fisiqui dau tipe uman (australantropian, arcantropian, paleantropian) e actual (neantropian).

**antropic, a** adj. Que la sieu formacion resulta essencialament de l'accion umana, en parlant d'un paisatge, d'un soal, etc.: *L'erosion antropic*.

**antropobiologia** n.f. Autre nom de l'antropologia fisica.

**antropocentric, a** adj. Relatiu à l'antropocentrisme.

**antropocentrisme** n.m. Biais de vèire lo monde en metent l'òme au centre, en raportant à l'òme tota caua de l'univèrs.

**antropocòr, a** adj. Natura dei plantas que l'òme a espantegat.

**antropofague, aga** adj. e n. Que manja de carn humana, en parlant de l'òme.

**antropofagia** n.f. Comportament de l'antropofague.

**antropofagic, a** adj. Relatiu à l'antropofagia.

**antropofile, a** adj. Si di dei animaus ò dei plantas que vívon dins un mitan abitat ò frequentat per l'òme.

**antropofòbe, a** adj. Que patisse d'antropofòbia.

**antropofòbia** n.f. Aborriment profond à respièch de l'òme e de la societat humana.

**antropogène, a** adj. Qu'engendra d'estres umans.

**antropogenèsia** n.f. Estudi de l'aparicion de l'òme e dau sieu desenvolapament. Var.: **antropogenia**.

**antropogenia** n.f. Antropogenèsia.

**antropogenic, a** adj. Relatiu à l'accion dei èstres umans.

**antropogeografia** n.f. (anat.) Descripcion de l'anatomia umana en foncion dei divèrsi raças.

**antropoïde, a** adj. e n. Si di d'una monina que sembla lo mai à l'òme (en particular sensa coa (chimpanzè, gorilha, gibon, orang-utan).

**antropologia** n.f. 1. *Antropologia sociala e culturala*: Estudi dei cresenças e dei institucions, dei costumas e dei tradicions dei diferenti societats umani. 2. *Antropologia fisica*: Estudi dei diferenti caracteristicas dei òmes d'un ponch de vista fisic (talha, color de la pèu, volume dau crani, forma dei uèlhs, proportion de la boca, gropes sanguins, etc.). Sin.: **antropobiologia**.

**antropologic, a** adj. Relatiu à l'antropologia.

**antropòlogue, òga** n. Cercaire especialista en antropologia.

**antropomètre** n.m. Aparelh de mesuras antropometrici.

**antropometria** n.f. 1. Branca de l'antropologia fisica qu'a per objècte tot cen que pòu èstre mesurat dins l'organisme uman. 2. *Antropometria judiciària*: Metòde d'identificacion basada sus l'antropometria, mai essencialament sus li detadas.

**antropometric, a** adj. Relatiu à l'antropometria.

**antropomòrfe, a** adj. Que la sieu forma ramenta aquela de l'òme. Sin.: **andromòrfe**.

**antropomorfic, a** adj. Relatiu à l'antropomorfisme.

**antropomorfisacion (-izacion)** n.f. Accion d'antropomorfisar.

**antropomorfisar (-izar)** vt. Donar una forma, una qualitat, un comportament uman à un animau ò à una caua.

**antropomorfisme** n.m. Tendença que fa atribuir de caràcters umans ai objèctes naturals, ai bèstias e ai creacions mitiqui. ◇ (espec.) Representacion de divinitats sota de formas umani.

**antropomorfista** n. Partidari de l'antropomorfisme.

**antroponime** n.m. Nom de persona.

**antroponomia** n.f. Estudi dei noms de personas.

**antroponomic, a** adj. Que pertòca l'antroponime.

**antropopatia** n.f. Deliri d'un malaut que cretz d'aver quauqu'un d'autre dins lo sieu còrs pròpri.

**antropopitè** n.m. Ominian fossile de tipe primitiu, coma lo pitecantròpe e lo sinantròpe.

**antroposemiotica** n.f. Estudi de la comunicacion entre lu èstres umans.

**antroposofia** n.f. Filosofia fondada per R. Steiner que desvelòpa una gnòsi cristiana e prepaua un sistema educatiu qu'es encara viu dins lu país de lenga alemanda.

**antroposofic, a** adj. Relatiu à l'antroposofia.

**antropotecnica** n.f. Estudi qu'a per objècte la concepcion de sistemes de comanda especialament adaptats ai facultats umani.

**antropozoïc, a** adj. Caracterisat per l'aparicion de l'òme: *L'èra quaternària es antropozoïca.*

**antrotomia** n.f. Dubertura cirurgicala de l'antre mastoïdian.

**antrustion** n.f. (ist.) Guerrier de la seguida armada (*trustia*) dei rès merovingians.

**anturi** n.m. Planta ornamentalala mé de bèli fuèlhas, originària d'Amèrica tropicala (Familha dei araceas).

**anuchar** vi. (anuècha) Si faire nuèch.

**anuèl** n.m. Alabrena apòda insectivòra grisa ò daurada, que la sieu coa si rompe facilament (longuessa: 30 à 50 cm, Familha dei anguides).

**anular(i)** n.m. Lo quatren det de la man (en partent dau gròs det), que poarta generalament l'aneu. Sin.: **esposelet**.

**anular(i), ara (-ària)** adj. Qu'a la forma d'un aneu. – *Eclipsi anulari dau Soleu:* Eclipsi dont lo Soleu despassa à l'entorn dau disc lunari coma un aneu luminós.

**anullabilitat** n.f. Caractèr de cen que pòu èstre annullat.

**anullable, a** adj. Que si pòu annullar.

**anullacion** n.f. 1. Accion d'anullar; lo sieu resultat. Sin.: **abrogacion, aboliment, cassacion** (justícia), **supresion, prescripcion, retirament, invalidacion.** 2. (psican.) Procèsus nevrotic que fa qu'un subjècte tempta de crèire e de faire crèire qu'un eveniment desagradiu per eu non es capitiat.

**anullar** vt. Rendre, declarar nul, sensa efècte: *Anullar una eleccion, una reservacion.* Sin.: **abolir, abrogar, cassar** (just.) **prescriure, invalidar, suprimir, retirar.**

**annullatiu, iva** adj. (dr.) Qu'anulla.

**anuresia** n.f. Defauta de la miccion per lo fach de la retencion d'urina.

**anuria** n.f. Arrèst de la secrecion urinària.

**anus** n.m. Orifici exterior dau rectom. ◇ (cir.) *Anus artificial:* orifici creat artificialament, equipat d'una pòcha adesiva, que fa ofici d'anus.

**anuscòpi** n.m. Aparelh per practicar una anuscopia.

**anuscopia** n.f. Examèn endoscopic de l'anus.

**anvalat** n.m. Avant-fossat.

**anversés, esa** adj. e n. D'Anvèrs.

**A.O.C.** (sigla) Apellacion d'Origina Contrarotlada, que n'en poàdon beneficiar de produchs coma lo vin e lo fromai.

**aoriste** n.m. (ling.) Temps de la conjugason en grèc, en sanscrit, per exprimir una accion qu'es à s'acabar ò à començar (*aoriste incoatiu*) ò un enonciat general (*aoriste gnomic*), eventualament m'una valor de passat.

**aoristic, a** adj. Relatiu à l'aoriste.

**aòrta** n.f. Artèria que naisse à la basa dau ventricule senec dau coar e es la partida comunia de toti li artèrias que poàrton lo sang oxigenat à toti li partidas dau cors.

**aortic, a** adj. Relatiu à l'aòrta. ◇ *Arcs aortics:* Arcs ossos e vascularis dau torax dei vertebrats.

**aortiti** n.f. Inflamacion de l'aòrta.

**aortografia** n.f. Examèn de l'aòrta.

**aost** n.m. Vuechen mes de l'an. Var.: **agost**.

**aostar** vt. Faire madurar un fruch à la calor dau mes d'aost. Var. **aostejar, agostejar.** ◆ vi. Faire beu e sec.

**aostatge** n.m. Maduracion dei fruchs, linhificacion dei rameus en aost.

**aostenc, a** adj. 1. Dau mes d'aost. 2. Fortificat, madurat au soleu d'aost.

**aostian, a** n. Persona que pilha li sieu vacanças au mes d'aost.

**apache, a** adj. Dei Apaches, tribùs amerindianas d'Amèrica dau Nòrd. ◆ n. (vièlh) Bandit, nèrvi, au començament dau s. XX).

**apadana** n.f. (arqueol.) Sala dau tròne dins lu palais dei Aquemenidas.

**apadoïr s'** (*m'apadoïssi*) S'enquir.

**apagable, a** adj. Que si pòu apagar.

**apagaire, airitz** adj. Capable d'apagar.

**apagament** n.m. Accion, fach d'apagar, d'apasiar, de satisfaire. Sin.: **apasiment, apasiament, assuaudament.**

**apagar** vt. Apasiar, radocir, satisfaire. Sin.: **calmar, apasiar, assuaudar, apasimar.** ◇ *S'apagar lo coar:* Descurbir la veritat sus quauqua ren.

**apagogia** n.f. (log.) Rasonament que permete de mostrar la veritat d'una proposicion en faguent vèire l'absurditat de la proposicion contrària.

**apagogic, a** adj. Qu'a lu caractèrs d'una apagogia.

**apaïr** vt. 1. Pagar, expiar (una pena). Sin.: **purgar.** 2. Cubar (lo vin). Var.: **païr.**

**apairar** vt. 1. Sadolar, rassasiar. 2. Fornir pron de materaius (tèrmes de murador). – *Non apairar de:* Non aver lo temps de.

**apaïsar** vt. Acostumar à un noveu país. ◆ **s'apaïsar** v.pr. S'acostumar à un noveu país.

**apalachian, a** adj. Dei Apalaches.

**apalhada** n.f. Jaç dau bestiari. Sin.: **jaç.** Var.: **palhada.**

**apalhadura** n.f. Palha que si mete dins lu esclòps.

**apalhar** vt. Alestir lo jaç dau bestiari.

**apalhassar (s')** v.pr. 1. Si corcar sus una palhassa. 2. Si corcar noncalentament.

**apalliment** n.m. Accion, fach de rendre palle, de devenir palle.

**apallir** vt. (*apallissi*) Rendre palle. ◆ vi. Devenir palle.

**apanatge** n.m. (lit.) *Èstre l'apanatge de:* Apartenir en propri à, de drech ò naturalament. – *Aver l'apanatge de:* Aver l'exclusivitat de. ◇ (ist.) Porcion dau domèni reial que revenia ai fraires dau rèi ai enfants cabdets fins à la disparicion de la linhada mascla.

**aparaire, airitz** n. Persona qu'apara (quauqu'un, una idea, etc.). Sin.: **assostaire.**

**aparament** n.m. Accion, fach d'aparar. Sin.: **sosta, proteccio.**

**aparar** vt. Protegir, defendre: *Aparar un casteu, una lenga menacada.* Sin.: **assostar.** ◆ **s'aparar** v.pr. 1. Si gardar dei atacs, dei marridi estiganças de quauqu'un. 2. Resistir à una agression. Var.: **si parar.** Sin.: **si sostar, si protegir.**

**aparat** n.m. Faste qu'acompanha d'uni manifestacions, d'un discors, etc. Sin.: **pompa, uvana**.

**aparatchik** n.m. (mòt russe) (pej.) Si di d'una persona qu'apartèn à l'aparelh d'un partit (espec. dau partit comunista), d'un sendicat.

**aparcelar** vt. (*aparcèli*) Despartir en parcèlas. Sin.: **morselar**.

**apareissent, a** adj. Aparent, que sauta ai uèlhs, qu'atira lo regard. Var.: **aparissen**.

**apareisser** vi. 1. Si mostrar pauc ò pron bruscament, devenir visible. 2. (fig.) Devenir manifèste: *Li dificultats apareisson*. 3. Si presentar à la vista, à l'esperit (d'un biais particulier): *Aqueu projècte appareisse impossible*. ◇ *Apareisse que*: Si constata que. Sin.: **aparir**.

**aparelh** n.m. 1. Objècte, màquina, dispositiu format d'un ensèms de pèças e destinat à produire un resultat precís: *Aparelh de mesura, aparelh auditiu*. ◇ (absol.) a. Aparelh fotografic: *Aparelh numeric, aparelh 24 x 36*. b. Telefòne: *Cu es à l'aparelh?* c. Avion: *L'aparelh dau President si pauerà à 8 oras*. d. Protèsi dentària; dentier: *Portar un aparelh*. 2. (anat.) Ensèms dei organes que concórron à una mema fonsion: *Aparelh digestiu*. – (psican.) *Aparelh psíquic*: Lo psiquisme, provist de dinamisme e de capacitat à transformar li energias. 3. (arquit.) Tipe de talha e agençament dei elements d'una construccion: *Grand aparelh, aparelh mejan, picin aparelh de pèira*. 4. Ensèms dei organismes qu'assegúron la direccion e l'administracion d'un partit, d'un sendicat, etc. 5. Material que permete de faire d'exercicis de gimnastica (barra, aneus, etc.), au circ (trapèze), en educacion fisica (coarda per escalar). ◆ **aparelhs** n.m. pl. 1. (mar.) Material d'ancratge, de levatge, etc. Que son presents sus una nau. 2. Ensèms dau material de gimnastica.

**aparelhaire** n.m. Mèstre murador encargat de susvelhar la talha e la paua dei pèiras.

**aparelhament** n.m. Acoblament.

**aparelhar** vt. 1. Talhar (de pèiras) en vista d'un assemblatge. 2. Provedir d'una protèsi.

**aparelhar** vt. Metre ensèms de cauas parieri. Sin.: **apariar**.

**aparelhar** vi. (mar.) Quitar lo poart, en parlant d'una nau. Sin.: **desormear**.

**aparellhatge** n.m. 1. Apariatge (dei perdritz). Var.: **apariada, apariament**. 2. Ensèms d'aparelhs e d'accessoris: *Aparellhatge electric*. 3. (mar.) Manòbra de partença d'una nau; aquela partença.

**aparença (-éncia)** n.f. 1. Cen que si presenta immediatament à la vista, à la pensada. ◇ *Còntra tota aparença*: Còntre tot cen qu'es estat vist, pensat. – *En aparença*: D'après cen que si ve. 2. (filos.) Aspècte sensible dei cauas e dei èstres, per oposicion à la realitat.

**aparent, a** adj. 1. Que si moastra clarament au regard ò à l'esperit. 2. Que non correspoande à la realitat: *Un perilh mai apparent que vertadier*. 3. (astron.) Que caracterisa un paramètre fisic ò cinematic tau qu'es observat: *Lo movement apparent d'un astre*.

**aparentament** adv. D'un biais apparent.

**aparentament** n.m. Dins d'una sistemes electorals, facultat ofèrta à de listas de candidats de si gropar per lo decòmpte dei votz, per obtenir de sètis còntra d'adversaris comuns.

**aparentar** vi. (à) 1. Faire semblar (à). ◆ vt. Emparentar. ◆ **s'aparentar** v.pr. (à) 1. Aver d'aspèctes comuns mé quauqu'un, mé quauqua ren. 2. Practicar l'aparentament dins una eleccions. 3. S'aligar, èstre aligat per un maridatge, s'emparentar.

**aparentat, ada** adj. 1. Aligat per maridatge. 2. Ligat per un acòrdi electoral. 3. Que presenta de trachs comuns (mé).

**a pari** loc. adv. e adj. inv. (log.) *Rasonament a pari*: Qu'arriba à-n-una conclusion à partir de donadas conoissudi e supauadi parieri.

**apariabilitat** n.f. Caractèr de cen que si pòu apariar.

**apariable, a** adj. Que si pòu apariar.

**apariada** n.f. Acoblament (dei perdritz). Var.: **apariada, apariatge**.

**apariament** n.m. Apariatge.

**apariar** vt. (*apari, classic apàrii*) Procedir à l'apariatge de.

**apàrias** adj. Ex aequo.

**apariatge** n.m. Gropament (de pèças, d'articles etc.) per pareus. Var.: **apariament**. ◇ Apariada.

**aparicion** n.f. 1. Fach d'aparéisser, de si manifestar (à la vista ò à l'esperit). 2. Manifestacion d'un èstre, natural ò sobrenatural; l'estre qu'apareisse ansin.

**aparir** vi. (*aparissi*) Aparéisser.

**aparissent, a** adj. Qu'atira lo regard. Var.: **apareissent**.

**aparitor** n.m. Ussier, dins una universitat.

**apartament** n.m. Ensèms dei membres d'una abitacion, dins una granda maion.

**apartar** vt. 1. Laissar una certana distança entre de personas, de cauas, etc. 2. Rebufar quauqu'un per lo tenir à distança. 3. Eliminar quauqu'un. Sin.: **foaragetar, foarabandir, bandir, escartar**. ◆ **s'apartar** v.pr. S'escartar, si metre de costat. Sin.: **si desseparar, si desunir**.

**apartenença (-éncia)** n.f. 1. Fach d'apartenir: *L'apartenença à un partit politic*. 2. (mat.) Proprietat d'èstre un element d'un ensèms: Relacion d'apartenença (notada ∈). ◆ n.f. pl. Bastison, terren, territori restacat à un autre mai important. Sin.: **dependenças**.

**apartenir** vi. (*apartèni*) (à) 1. Èstre la proprietat de quauqu'un. 2. Si restacar à, faire partida dau drech, dau dever de quauqu'un: *Non vos apartèn de vos plàner*. 3. (mat.) Èstre un element (de). Var.: **apertenir**. ◆ **s'apartenir** v.pr. *Non s'apartenir plus*: Cessar d'èstre liure.

**apartheid** n.m. Regime de segregacion sistematica dei negres, en Africa dau Sud (abolit en lo 1994).

**aparturir** vt. Donar naissença à (vivaroalpenc mentonasc).

**apasiament** n.m. Apasiment.

**apasiar** vt. 1. Rendre la calma à, assuaudar, radocir (quauqu'un). ◆ **s'apasiar** v.pr. Devenir calme, s'assuaudar.

- apasimar** vt. Apagar, assuaudar.
- apasiment** n.m. Accion d'apasiar, fach de s'apasiar; lo sieu resultat. Var.: **apasiament**.
- apassiment** n.m. Fach de s'apassir; estat de cen qu'es apassit.
- apassionadament** adv. Embé passion. Sin.: **afogadament**.
- apassionar** vt. Interessar foartament, faire nàisser de passion en (quauqu'un). Sin.: **afogat**. ♦ **s'apassionar** (per) v.pr. Si pilhar de passion (per). Sin.: **s'afeccionar**.
- apassionat, ada** adj. e n. Persona que s'apassiona per quauqua ren. Sin.: **afeccionat, afogat, espashionat**.
- apassir** vt. (*apassissi*) 1. Faire perdre à una flor, una planta, la sieu frescor: *Lo foart soleu apassisse li ròsas*. 2. Alterar l'esclat, la frescor (d'un vis): *Lu ans li avión apassit la cara*. Sin.: **passir, blagir**. ♦ **s'apassir** v.pr. 1. Secar, perdre la sieu frescor, en parlant d'una flor, d'una planta. 2. Perdre la sieu frescor, en parlant d'una persona, d'una caua.
- apastar** vt. Atraire (lo peis) m'un esca. Sin.: **escar, bromejar**.
- apastatge** n.m. Accion d'apastar.
- apasturada** n.f. Apasturatge.
- apasturar** vt. Faire manjar d'èrba (à un estròp) dins un prat, sus una pastura.
- apasturatge** n.f. Drec de pastura. Var.: **apasturada**.
- apatia** n.f. Estat, caractèr d'una persona apatica. Sin.: **atupiment, flaquitge, flaquessa, indiferença, indolença, laisse-mi 'star, flaca, inercia, languitòri, estransidura, letargia, insensibilitat, noncalençà, molessa, linfaticisme, pigressa**.
- apatic, a** adj. Que non reagisse, que sembla sensa voluntat, sensa energia. Sin.: **noncalent, flac, flacós, indiferent, indolent, letargic, molastrós, linfatic, despassionat**.
- apaticament** adv. D'un biais apatic.
- apatita** n.f. (miner.) Fosfat de calci present dins mantí ròcas eruptivi.
- apatons (d')** loc. À quatre patas.
- apatrassar (s')** v.pr. Picar dau morre en tèrra. Sin.: **s'estramaçar, s'espandir au soal, s'acipar**.
- apatrida** adj. e n. Senza nacionalitat legala.
- apatridia** n.f. (dr.) Situacion juridica d'una persona apatrida.
- apauar** vt. Aplicar, metre sus quauqua ren: *Apauar la sieu firma*. ♦ (dr.) *Apauar una clausa dins un acte*: L'inserir. – *Apauar lu sageus*: Aplicar lo sageu de la justicia sus la poarta d'un local, sus un armari, etc., per empachar qu'un objècte que li es si poasque far disparéisser. Var.: **apausar**.
- à pauc près** loc. adv. En faguent una aproximacion. Sin.: **pauc ò pron, pauc s'en manca**. ♦ n.m. inv. Aproximacion superficiala, vaga.
- apauquiment** n.m. Amendriment. Sin.: **demeniment**.
- apauquir** vt. Rendre mens intense, mens considerable, plus pichon. Sin.: **demenir, amendrir**.
- apauriment** n.m. Accion d'apaurir, fach de s'apaurir; l'estat que n'en resulta. Var.: **empauriment**.
- apaurir** vt. (*apaurissi*) Rendre paure, arroïnar. Var.: **empaurir**. ♦ **s'apaurir** v.pr. Venir paure.
- apausar** vt. Apauar.
- apautar (s')** v.pr. Tombar sus li mans, à quatre patas: *Lo cat s'apauta totjorn*.
- apautons (d')** loc. adv. À quatre patas: Si desplaçar d'apautons.
- apax** n.m. (ling.) Mòt ò expression qu'apareisse un coup solet dins un còrpus donat.
- apegonir** vt. (*apegonissi*) Faire venir pegós. Sin.: **emplastrar, empear, enviscar, empegolar**. ♦ **s'apegonir** v.pr. Devenir pegós.
- apeirar** vt. Apeiregar.
- apeirassar** vt. Apeiregar.
- apeiregarie, airitz** n. Persona qu'apeirega.
- apeiregar** vt. Lapidar. Sin.: **acodolar, apeirassar, apeirar, clapairar, espeirar**. Var.: **peiregar**.
- apeissonar** vt. Tornar provedir en peis (un aigau, un laus, un estanh). Var.: **empeissonar**.
- apèl** n.m. 1. Accion de sonar de personas per lo sieu nom, espec. en òrdre alfabetic, per n'en contrarotlar la presenza: *Faire l'apèl, si presentar, respoandre, mancar à l'apèl*. ♦ *Vòte per apèl nominal*: Quora si pilha nòta de cada persona que vota e dau sieu vota. 2. (mil.) Dins lo sistema de la conscripcion, convocacion dei joves per faire lo sieu servici nacional. 3. (ext.) Sollicitacion, instanca: *Un apèl à la bontat dei gents*. - *Faire apèl à: Invocar*: *Fau apèl à la voastra generositat*. - Faire apèl ai sieu ressorsas fisiqui, moral: Li recampar dins un esfoarç particular. 4. Incitacion publica en favor de quauqua ren: *Un apèl per la patz*. Sin.: **crida**. 4. (dr.) Recors. Var.: **apelament**. ♦ *Cort d'apèl*: Juridiccion encargada de tornar jutjar un afaire.
- apelaire, airitz** adj. e n. (dr.) Persona que fa apèl d'una decision de justicia. Var.: **apelant**.
- apelament** n.m. (dr.) Apèl.
- apelant, a** adj. e n. Apelaire.
- apelar** vt. (*apèli*) 1. Sonar (quauqu'un), espec. per lo sieu nom. Usatge corrent: **sonar**. 2. Demandar, rendre necessari: *La situacion apèla una reaccion immediata*. 3. Constrénher quauqu'un à venir, convocar: *Apelar en justicia*. ♦ Convocar au servici nacional. 4. Designar per un nom. Sin.: **sonar, dire**. ♦ vt. ind. (de) (dr.) *Apelar d'un jutjament*: Faire apèl d'un jutjament, lo contestar davant la Cort d'apèl. ♦ **s'apelar** v.pr. Aver per nom. Sin.: **si sonar** (mai correntament encara, s'emplega lo verbó *dire*: *Coma ti díon?*, en plaça de *Coma ti soanes?* ó *Coma t'apèles?*).
- apelat** n.m. Jove que complisse lo sieu servici nacional.
- apelenquir (s')** v.pr. Si tresmudar en pelenc.
- apelacion** n.f. Biais de sonar, de nomenar. ♦ *Apellacion d'origina*: Denominacion que garantisse l'origina d'un produch. ♦ (espec.) *Apellacion d'origina contrarotlada*: (A.O.C.) per lu vins e lu fromais.
- apellatiu, iva** adj. e n.m. (ling.) Tèrme emplegat per s'adreiçar à l'interlocutor: “*Sénher*” es un *apellatiu*.
- apellatori, òria** adj. (dr.) D'apèl.
- apenar** vt. Adolentir, afigir.

- apenar (s')** v.pr. S'aplicar.
- apend** n.m. Contrafoart d'una montanya.
- appendici** n.m. 1. Partida que completa una partida principala. Sin.: **apondon**. ◇ (anat.) *Apendici vermiciforme*: Diverticule cau, en forma d'un det de ganc, abocat au cec. – Expansion ventrolateral d'au còrs dei insèctes, dei crustaceus (patas, antenas, pèças de la boca). 2. Ensèms de nòtas, de documents, à la fin d'un obratge.
- appendicectomia** n.f. (cir.) Ablacion de l'appendici.
- appendiciti** n.f. Inflamacion de l'appendici ileocecal.
- appendicostomia** n.f. Anastomòsi à la pèu de l'appendici, un còup dubèrta la cavitat.
- appendiculari, ària** adj. (anat.) Que pertòca un appendici; qu'a la natura, la forma ò li foncions d'un appendici.
- appendicular(i)** n.m. (zool.) *Aappendicular(i)s*: Grope de tuniciers que gàrdon per tota la vida un aspecte larvari.
- appendre** vt. Suspendre (de drapeus, etc.).
- apensamentir** vt. (*apensamentissi*) Faire devenir soscaire, ansiós. ◆ **s'apensamentir** v.pr. Devenir soscaire.
- apensamentit, ida** adj. Ansiós.
- apeon** n.m. Basa, fondacions.
- apeonar** vt. Fondar, basar. ◆ **s'apeonar (sobre)** v.pr. Si fondar, si basar.
- apepsia** n.f. Marrida digestion à causa d'una insufisença de secrecion.
- aperaquí** adv. 1. Dins lu alentorns. 2. Pauc ò pron. Var.: **en per aquí**.
- aperçaupe** vt. Apercèvre.
- apercepcion** n.f. (filos.) Accion per la quala l'esperit pilha consciéncia.
- aperceptible, a** adj. Que si pòu apercèvre.
- aperceptivitat** n.f. Caractèr de cen que pòu èstre aperçut.
- aperceure** vt. Apercèvre.
- apercèvre** vt. Vèire quauqua ren d'un biais fugidís ò improvisament. Var.: **aperceure**, **aperçaupe**. Sin.: avisar.
- aperçut** n.m. Vista d'ensèms, sovent somària: *Donar un aperçut d'una question*. Sin.: **donada**, **promiera vista**.
- aperesir** vt. (*aperesissi*) Faire venir pereós. Sin.: **apigresir**, **apigrar**, **apigrir**. ◆ **s'aperesir** v.pr. Vebir pereós. Sin.: **s'apigresir**, **s'apigrar**, **s'apigrir**.
- aperiodic, a** adj. 1. Que non compoarta de periòde, que li sieu oscillacions non son periodiqui. 2. (tecn.) Que pòu rejónher una posicion d'equilibri sensa oscillacion: *Un aparelh aperiodic*.
- aperitiu, iva** adj. (lit.) Que duèrbe l'apetit: *Una passejada aperitiua*.
- aperitiu** n.m. 1. Bevenda alcolisada que si sièrve generalament au començament d'un past. 2. Recepcion dont si sièrvon de cauas de manjar, de beure, etc. Sin. (2): **beure d'onor**.
- aperitor, tritz** adj. e n. (dr.) Que juèga lo ròtle d'asseguraire principal, dins lo cas d'assegurancies multipli.
- apertegar** vt. Aclimatar, aprivadar.
- apertenença (-éncia)** n.f. Fach d'apartenir à quauqua ren, à quauqu'un. Var.: **apartenença**.
- aperténer** vi. Apertenir.
- apertenir** vi. Apartenir.
- apertisacion (-izacion)** n.f. Procediment de conservacion d'au manjar per esterilisacion à la calor, en vas claus.
- apertura** n.f. (fon.) Dubertura pauc ò pron important d'au canal de la boca dins la prononciacion d'un fonema. Sin.: **dubertura**.
- apesantiment** n.m. Accion, fach de s'apesantir.
- apesantir** vt. (*apesantissi*) 1. rendre mai peant, pas tant viu. 2. Rendre mai penós. ◆ **s'apesantir** v.pr. 1. Si faire mai peant. 2. (fig.) *S'apesantir sobre quauqua ren*: Insistir sobre, li s'atardar.
- apesantor** n.f. (ò n.m.) Disparicion de la pesantor terrèstra, espec. dins un engenh espacial.
- apetal(e), a** adj. Qu'es desprovist de petales.
- apetala** n.f. Planta cotiledonea que li sieu flors non an la coròlla: *Lo rore, lo saure, l'ortiga, son d'apetalas*.
- apetença (-éncia)** n.f. Tendença, per quauqu'un, à satisfaire lu sieus desidèris naturals; desidèri, envuèia.
- apetís** n.m. Apetit.
- apetissent, a** adj. Que dona d'apetit, que fa nàisser lo desidèri ò l'aumenta. Var.: **apetítos**.
- apetit** n.m. 1. Desidèri de manjar. 2. Desidèri de quauqua ren per la satisfaccion dei sens. Var.: **apetís**. Sin.: **talent**.
- apetítos, oa** adj. Apetissent.
- apèx** n.m. 1. Poncha, som d'un organa animal ò vegetal, en particulier la lenga. 2. (astron.) Ponch de l'esfèra celèsta situat dins la constellacion d'Ercules, que lo Soleu e lo sistema solari sèmblon li si dirigir.
- api** n.m. *Pom d'api*: Pichin pom roge e blanc.
- api** n.m. Ortalha que s'en mànjon li coastas (api ordinari) ò la raïç (api-raba). Familha dei ombellifèrs, genre apium. La lenga correnta a finda lu francismes *cèleri*, *cèleri-raba*. ◇ *Tèsta d'api*: Tèsta lònga; persona ninòia.
- apical, a** adj. 1. (anat.) Que forma lo sobran d'un organa. Contr.: **basal**. 2. (fon.) *Consonanta apicala*: Realisada en metent en contacte la poncha de la lenga e lo palat dur, lu alveòles ò li dents.
- apicala** n.f. Consonanta apicala.
- apicar** vt. (mar.) (*apiqui*) Faire inclinar d'aut en bas (una verga). Sin.: **acimar**.
- apicatge** n.m. (mar.) Accion d'apicar. Sin.: **acimatge**.
- apichonar** vt. Amendrir. Var.: **apichonir**.
- apichonir** vt. (*apichonissi*) Amendrir. Var.: **apichonar**. ◆ **s'apichonir** vt. S'amendrir.
- apicòla** adj. Que pertòca l'alevatge dei abelhas.
- apiculotor, tritz** n. Persona que s'entrèva d'alevar d'abelhas.
- apicultura** n.f. Alevatge dei abelhas per lo sieu meu.
- apidat** n.m. Apide.
- apide** n.m. *Apides*: Familha d'insèctes imenoptèrs mellifèrs coma l'abelha e lo bordón. Var.: **apidat**.

**apièja** n.f. 1. Possibilitat de s'apiejar. 2. Tot cen que sièrve per mantenir quauqua ren en equilibri e per assegurar la sieu soliditat. Sin.: **aponteus, supoart**. Var.: **apiejament**. 3. (fig.) Ajuda, aparament en favor de quauqu'un. Sin.: **aponteus, sostèn**.

**apiejador** n.m. Braç d'un sèti per pauar lu coes. Sin.: **acoador**.

**apiejament** n.m. Apièja.

**apiejar** vt. (*apiègi*) 1. Faire pression sus quauqua ren. Sin.: **apontelar**. 2. (fig.) Insistir sus una idea per la faire sentir; sostener per lo biais de la sieu influença. Sin.: **apontelar**. ♦ s'apiejar v.pr. Si servir de quauqua ren coma apièja. Sin.: **s'apontelar, s'acotar, si sostenir**. 2. (fig.) Si fidar en l'amistat, en lo conseu de quauqu'un.

**apier** n.m. Abelher.

**apietosir** vt. (*apietossi*) Emplir de pietar, de compassion. ♦ s'apietosir v.pr. S'emplir de pietat, de compassion.

**apiforme, a** adj. Qu'a la forma d'una abelha.

**apifugue, ga** adj. Qu'aluènha li abelhas.

**apigrar** vt. Rendre pigre. Var.: **apigresir, apigrir**. Sin.: **aperesir**. ♦ s'apigrar v.pr. Devenir pigre. Var.: **s'apigrir, s'apigresir**. Sin.: **s'aperesir**.

**apigresir** vt. (*apigressi*) Faire venir pigre. Var.: **apigrar, apigrir**. Sin.: **aperesir**. ♦ s'apigresir v.pr. Devenir pigre. Var.: **s'apigrar, s'apigrir**. Sin.: **s'aperesir**.

**apigrir** vt. Apigrar.

**apilament** n.m. Amolonament, epilament.

**apilar** vt. Amolonar. Var.: **empilar**.

**apilatge** n.m. Accion d'apilar. Var.: **empilatge**.

**apimpar** vt. Garnir embé d'objèctes qu'abelisson (daururas, vestiments de tria, etc.). Sin.: **ondrar, ornar**. ♦ s'apimpar v.pr. S'alestar au mejan d'aquelu objèctes. Sin.: **si parar, si pimpanar**.

**apiòl** n.m. Principi actiu dei granas de la verdura, dei proprietats febrifugui.

**apir(e), a** adj. (rare) Inalterable au fuèc, que risca gaire de fondre.

**apiretic, a** adj. 1. (med.) Que non s'acompanha de fèbre. 2. Que fa calar la fèbre.

**apirexia** n.f. Absençà ò disparicion de la fèbre.

**apirogeneu, ea** adj. 1. Que non dona de fèbre. 2. Qu'entrava la creissença de la fèbre.

**apitançar** vt. 1. Alimentar. 2. Atraire en flatant lo gust, l'odorat. Sin.: **alecar**.

**apitançós, oa** adj. Apetissent.

**apivòr(e), a** adj. Que si noirisse d'abelhas.

**aplanadís, issa** adj. Qu'es rendut egalisat, à niveu. Var.: **aplanat, aplani**.

**aplanar** vt. 1. Rendre plan (un terren, etc.). Var.: **aplanir**. 2. (fig.) far disparéisser ò diminuir: *Saup ben aplanar li dificultats*.

**aplanat** adj. e n.m. Si di d'un objectiu fotografic aplanetic.

**aplanatge** n.m. Accion d'aplanar.

**aplanetic, a** adj. (opt.) Que dona un imatge net, precís, d'un objècte vesin.

**aplanetisme** n.m. Caractèr d'un sistema optic aplanetic.

**aplaniment** n.m. Accion d'aplanir; fach d'estre aplanit.

**aplanir** vt. Rendre plan, unit. Var.: **aplanar**.

**aplant** n.m. Interrupcion, arrèst. Sin.: **tanca, tancada**.

◇ *Can d'aplant*: Can de caça que si tanca quora sente la caciha.

**aplanitar** vt. Installar, bastir dins un luèc donat: *Dròlle de luèc per li aplanitar una fabrega!*

**aplanitar (s')** v.pr. Si tancar. Var.: **si plantar**.

**aplasentir** vt. (*aplastissi*) Rendre agradiu.

**aplasia** n.f. (med.) Absençà de desenvolvement d'un teissut, d'un organ, especialament dei muscles (aminoplasia).

**aplastic, a** adj. Relatiu à l'aplasia.

**aplat** n.m. 1. Susfàcia unida, d'una color soleta. 2. Proprietat d'un fuèlh de paper de si presentar d'un biais plan, sensa defectu. 3. Part relativament plana.

**aplatar** vt. Rendre plat. Var.: **aplatir**.

**aplatat, ada** adj. Rendut plat.

**aplatadoira** n.f. (tecn.) Marteu, aparelh que sièrve à aplatir un metal.

**aplatiment** n.m. 1. Accion, operacion d'aplatir; fach de s'aplatir. 2. (espec.) Operacion que permete d'aplatir un metal. Var.: **laminatge**.

**aplatir** vt. (*aplatissi*) Renre plat, mai plat; esquiçar (quauqua ren). ♦ vi. (rugbi) Pauar lo balon derrier la linha de l'adversari: *Aplatir entre lu pals*.

**aplatit, ida** adj. Rendut plat.

**aplaudiment** n.m. Accion d'aplaudir; aclamacion. Sin.: **picada de mans**.

**aplaudimètre** n.m. Aparelh (sovent fictiu) per registrar l'intensitat e la durada dei aplaudiments, per mesurar la popularitat d'una persona (cantaire, òme politic, etc.).

**aplaudir** vt. (*aplaudissi*) Picar dei mans en signe d'aprovacion. ♦ vt. ind. (à) *Aplaudir à quauqu'un*: Li manifestar la sieu aprovacion. – *Aplaudir à quauqua ren*: L'aprovar completament, n'estre satisfach plenament. Sin. (corrent): **picar dei mans**.

**aplaudissière, eiritz** n. Persona qu'aplaudisse; persona que flata.

**aplicabilitat** n.f. Caractèr de cen qu'es aplicable.

**aplicable, a** adj. Que pòu èstre aplicat.

**aplicacion** n.f. 1. Accion d'aplicar (una caua) sobre una autra caua: *Aplicar una pintura sus un barri*. 2. Accion de metre en òbra: *L'aplicacion d'una teoria*. 3. Cura, atencion particular qu'una persona manifesta per faire un travalh. Var.: **aplicament**. 4. (Borsa) Partida dei transaccions que si compénson en cò d'un même intermediari e que, coma non si fan sus lo mercat, non influènçon lu cors. 5. (mat.) Operacion que fa correspoandre à tot element d'un ensèms A un element d'un ensèms B e un solet.

**aplicament** n.m. Aplicacion, atencion.

**aplicar** vt. (*apliqui*) Metre (una caua) sus una autra caua: *Aplicar de colors sus un tableau*. Sin.: **apausar, apauar**. ◇ Infligir, donar (una pena, una punicion, etc.).

2. Metre en òbra: *Aplicar una teoria.* ♦ **s'aplicar** v.pr. 1. Convenir, s'adaptar: *Aquela solucion s'aplica ben au mieu problema.* 2. Aportar totplen d'atencion (à): *S'aplica à faire ben lo sieu travalh.* Sin.: **s'apenar, s'estudiar, s'engaubiar.**

**aplicat, ada** adj. 1. Atentiu, estudiós: *Un escolan aplicat.* 2. *Arts applicats:* Arts decoratius.

**aplicatge** n.m. (tecn.) Accion d'aplicar (un revestiment, un objècte concret) sus una susfàcia.

**aplita** n.f. (miner.) Ròca magnetica filoniana dau gran fin.

**aploïde, a** adj. e n.m. (genet.) 1. Si di de l'organisme ò de la cellula qu'a una dotacion cromosomica formada per una soleta seria de cromosòmas. Sin.: **monoploïde.** 2. *Fasa aploïda:* Fasa de la vida d'un individú en la quala a una soleta seria de cromosòmas. 3. *Nombré aploïde:* Nombre de cromosòmas d'una dotacion cromosomica aploïda.

**aploïdia** n.f. (genet.) Qualitat d'aploïde. Sin.: monoploïdia.

**aplomb** n.m. 1. Verticalitat donada per lo plombet. ♦ *D'aplomb:* vertical, equilibrat; (fig.) (fam.) En boana santat. 2. Equilibri, estabilitat de cen qu'es d'aplomb. 3. (fam.) Fidança en si-meme, assegurança. ♦ *Aver d'aplomb:* Aver una assegurança excessiva, un pauc insolenta. Sin.: **front, afrontaria, audàcia, pièch.** ♦ m.pl. Posicion dei membres d'un animau (espec. d'un cavau) en regard dau soal.

**aplombar** vt. Metre d'aplomb. ♦ **s'aplombar** v.pr. Si metre d'aplomb.

**apnea** n.f. Suspension, voluntària ò non, de la respiracion. ♦ (med.) *Apnea dau soam:* Interrupcion de la respiracion d'una persona pendent que duèrme.

**apneic, a** adj. Que patisse d'apnea.

**apneumia** n.f. Absença de paumons.

**apneumonide** n.m. Èstre sensa paumons.

**apoart** n.m. 1. Accion d'aportar: *Apoart d'alluvions per un flume.* Sin: **portament, portatge, aportacion.** 2. (dr.) Sòus, bens qu'una persona apoarta. 3. (fig.) Cen qu'es aportat; contribucion: *L'apoart de la civilisacion romana.*

**apoastre** n.m. (astron.) Ponch de l'orbita d'un astre que gravita à l'entorn d'un autre dont la distanca entre lu doi es maximala. Contr.: **periastre.**

**apocalipsi** n.f. 1. (corr.) Catastròfa espaventabla; fin dau monde. 2. Libre de la literatura judiva e cristiana, relatiu ai mistèris de l'istòria à à la fin dei temps. ♦ (espec., m'una majuscula) Darrier libre dau Noveu Testament.

**apocaliptic, a** adj. 1. D'apocalipsi; catastrofic, espaventable. 2. Relatiu ai apocalipsis, espec. aquela de Joan.

**apocinacea** n.f. *Apocinaceas:* Familha de plantas gamopetalí, que comprèn lo laurier-ròse, la landòlfia e la pervenca.

**apocòpa** n.f. (fon.) Tombada d'un fonema ò mai à la fin d'un mòt.

**apocopar** vt. Faire subir una apocòpa à (un mòt).

**apocopat, ada** adj. Qu'a subit una apocòpa.

**apocrife, a** adj. Que non es autentic: *Un document apocrife.*

**apocrife** n.m. *Apocrifas:* Libres que si presènton coma inspirats per Dieu ma en realitat non fan partida de la tradicion biblica judiva ni cristiana.

**apòde, a** adj. Qu'es sensa patas, sensa pens, sensa nadarèlas.

**apòde** n.m. *Apòdes:* 1. Òrdre de peis teleosteans que si desplàcon per ondulacion dau còrs entier (anguila, murena, etc.). 2. Òrdre d'anfibis terricòlas, coma la cecília.

**apodema** n.m. Diverticule quitinós interne de la gruèllha dei articulats que sièrvon ai inseriments muscularis.

**apoderament** n.m. Accion d'apoderar, de s'apoderar. Sin.: **mestrítge, dominacion, senhoratge.**

**apoderar** vt. Si rendre mèstre de foarças malaisidament contrarotladi. Sin.: **mestrejar, dominar, emperar, sotametre.** ♦ **s'apoderar** v.pr. Pilhar possession d'un territori, de bens que son pas sieus. Sin.: **senhorar, senhorejar, emperar.**

**apòdi** n.m. Aponteu. ♦ (fis.) *Ponch d'apòdi:* Ponch dont s'aplica una foarça. ♦ (fig.) *Ponch d'apòdi:* Element, donada, etc., que permete de sostener un rasonament, un comportament, una política.

**apodictic, a** adj. (filos.) D'una evidència absoluta, irrefudabla. Contr.: **problematic, assertoric.**

**apodidat** n.m. *Apodidats:* Familha d'auceus constituida de 19 genres e d'un centenau d'espècias, dei alas estrechi e longui, que d'uni espècias sàbon volar dins de baumas escuri. Diferenti espècias son provedidi de patas corti que non li permeton de caminar e si noirissen d'insèctes en vòl, coma lo *barbairòu*.

**apodòsi** n.f. (ling.) Proposicion principala plaçada après una proposicion subordonada ò protasi (ex.: *Se t'agrada* (protasi), *mi convèn* (apodòsi)).

**apoenzima** n.f. Part protidica d'una enzima.

**apofisari, ària** adj. Relatiu à l'apofisi.

**apofisi** n.f. (anat.) Excreissença naturala d'un oàs.

**apofonia** n.f. (fon.) Alternança vocalica.

**apoftegma** n.m. (lit.) Paraula memorabla; pensada concisa. Sin.: **adagi, aforisme, pensada, sentença, dicha.**

**apogamia** n.f. Desvolopament d'un embrion vegetal partent d'una cellula unenca, diploïda, sensa fecondacion.

**apogamic, a** adj. Que presenta l'apogamia ò n'en resulta.

**apogeu** n.m. 1. (astron.) Ponch mai alunhat de la Tèrra, sus l'orbita d'un còrs que li gravita à l'entorn. Contr.: **perigeu.** 2. (fig.) *À l'apogeu:* Au sobran (de la sieu glòria, dau sieu talent, etc.).

**apoiridir** vi. (*apoiridissi*) 1. Anar en descomposicion per lo biais dei bacterias. 2. Si degalhar, en parlant d'una situacion. 3. Estar de lònga dins un marrit estament. ♦ vt. Corrompre moralament. ♦ **s'apoiridir** v.pr. Si gastar. Var.: **poirir.**

**apolidir** vt. Rendre polit. Sin.: **abelir, embelir.** ♦ s'apolidir v.pr. Venir mai polit. Sin.: **s'abelir, s'embelir.**

**apolinar** vt. Aprivadar un polin.

**apolitic, a** adj. Que si plaça en defoara de la política; que professa la neutralitat política.

**apolitisme** n.m. Caractèr de cen qu'es apolitic; comportament de cu es apolitic.

**apollinian, a** adj. (filos.) Equilibrat, mesurat. Contr.: dionisiac.

**apollon** n.m. Òme beu e ben plantat. Sin.: **efèbe.**

**apologetic, a** adj. Que contèn una apologia; que tèn de l'apologia. Var.: **apologic.**

**apologetica** n.f. *Apologetica cristiana:* Part de la teologia qu'a per objècte de mostrar la credibilitat dei dòggmas.

**apologia** n.f. Discors ò escrich destinat à convéncer la justessa de quauqua ren, à assegurar l'aparament de quauqu'un, de quauqua ren. Sin.: **elogi, ditirambe, glorificacion, lauda, felicitacion.**

**apologic, a** adj. Apologetic.

**apologista** n. Persona que fa l'apologia de quauqua ren; autor d'apòlgues. ◇ (relig. crist.) Doctor cristian dau s. 2 que presentèt una apologia de la fe novèla.

**apòlogue, òga** n. Cort racònte en pròsa ò en vers, allegoria que compoarta un ensenhamant de caractèr sovent moral.

**apomixia** n.f. (bot.) Reproducccion sexuada sensa fecondacion, observables dins d'uni plantas superiori.

**apomorfina** n.f. (farm.) Compauat derivat de la morfina per perda d'aiga. L'apomorfina es un vomitiu.

**aponch** n.m. 1. Complement en pichina moneda d'una soma exprimida en chiffres redoni. – *Faire l'aponch:* Completar una soma en pichina moneda e, per ext., pagar una cròmpa en donant la soma justa. 2. Cen que s'ajusta à quauqua ren per lo completar: *Un escaufatge d'aponch.* Sin.: **ajonta, complement.**

**aponchaire** n.m. Amolaire.

**aponchaments** n.m. pl. Salari, remuneracion fixa estacada à un emplec. Sin.: **paga, remuneracion, salari, tractament.**

**aponchar** vt. Pagar quauqu'un en li versant d'aponchaments. Sin.: **pagar, remunerar, salario.**

**aponchar** vt. Talhar en poncha.

**aponchatge** n.m. Accion de talhar en poncha, de rendre ponchut.

**apondi** n.m. Apondon.

**apondon** n.m. Ajust. Var.: **apondi.** Sin.: **ajustier, ajuston.**

**aponeurectomia** n.f. Ablacion cirurgicala d'una aponeuròsi.

**aponeuròsi** n.f. (anat.) Membrana conjontiva qu'envelopa lu muscles e que lu sieus prolongaments fixon lu muscles ai oàs.

**aponeuroziti** n.f. Inflamacion d'una aponeuròsi.

**aponeurotic, a** adj. Relatiu à l'aponeuròsi.

**apontaire, airitz** adj. *Oficier apontaire:* Oficier responsable de l'apontatge sus un poarta-avions, un

poarta-elicòpters. ♦ n. Tecnician encargat de dirigir li operacions d'apontatge.

**apontament** n.m. Plataforma fixa dont una nau si vèn ormejar per lo cargament ò lo descargament. Sin.: **desbarcador, arribador.**

**apontar** vi. Efectuar un apontatge.

**apontatge** n.m. Presa de contacte d'un avion, d'un elicòptèr, m'au poant d'un poarta-avions.

**apontelament** n.m. 1. Accion d'apontelar. 2. Obratge provisòri per sosténir una construccio. *Muralha d'apontelament:* Barri de sostèn. Var.: **apontelatge.**

**apontelatge** n.m. Apontelament.

**apontelar** vt. (*apontèli*) Sostenir un barri, un plafond, mé d'aponteus. Sin.: **apiejar, sosténir.** ♦ s'apontelar (sus, còntra) v.pr. Si tenir (còntra un barri, etc.).

**aponteu** n.m. Pèça provisòria de fustaria que sostèn un barri, etc. Sin.: **apièja, supoart, apilatge, sostén.**

**apoparrir** vt. (*apoparissi*) Acostumar un niston à si noirir mé la possa.

**apoplectic, a** adj. e n. Predispauat à l'apolexia. ♦ adj. Relatiu à l'apoplexia.

**apoplexia** n.f. Perda brutal de conoissença, generalament deuguda à una emorragia cerebral. Sin.: **atac.**

**apoponar** vt. Donar totplen d'afeccion à quauqu'un. Var.: **poponar, apoponir.** Sin.: **calinejar, minhardar.**

**apoponir** vt. Apoponar.

**aporetic, a** adj. (filos.) Qu'a lo caractèr d'una aporia.

**aporia** n.f. (filos.) Contradiccio insurmontabla dins un rasonament.

**aportacion** n.f. Apoart.

**aportaire** n.m. (dr.) Persona que fa un apoart.

**aportar** vt. (*apoarti*) 1. Portar à quauqu'un, portar dins un luèc: *Apoarte-mi un libre.* Sin.: **portar, menar, adurre.** 2. Donar, fornir: *Lo policier a aportat una pròva.* 3. Produrre (un efècte, un resultat).

**aposelène** n.m. (astron.) Ponch de l'orbita d'un astre que gravita à l'entorn de la Luna dont la distança entre lu doi es maximala. Contr.: **periselène.**

**aposicion** n.f. 1. Accion d'apauar. 2. (ling.) Procediment que fa qu'un tèrme (nom, adjectiu) ò una proposicion que qualifica nom ò un pronom en li estent juxtapauat; lo mòt ò la preposicion ansin juxtapauat: "Niça, Cap de Provença" (*Cap de Provença* es en aposicion dins aquesta frasa de Frederic MISTRAL).

**aposiopèsi** n.f. (ret.) Interrupcion d'una frasa m'un silenci brusc.

**apossedir (s')** v.pr. Si dominar. Sin.: **si contrarotlar, si contenir.**

**apostament** n.m. Accion d'apostar.

**apostar** vt. Metre quauqu'un en poast per que gaide.

**apostasia** n.f. 1. Abandon public e voluntari d'una religion, espec. de la religion cristiana. 2. Renonciament à l'estat sacerdotal ò religiós, sensa dispensa canonica. 3. (lit.) Abandon d'un partit, d'una doctrina, etc.

**apostasiar** vt. e vi. Faire acte d'apostasia. Var.: **apostatar.**

**apostata** adj. e n. Qu'a apostasiat.

- apostatar** vt. e vi. Apostasiar.
- apostatic, a** adj. Relatiu à l'apostasia.
- apostemidura** n.f. Abscès, fruc.
- apostemir (s')** v.pr. Frucar, formar un abscès.
- apostemós, oa** adj. De la natura de l'apostemidura.
- a posteriori** loc. adv. e adj. inv. (expression latina) En si basant sobre l'experiència, sobre lu fachs constatats. Contr.: **a priori**.
- aposterioritat** n.f. Caractèr de cen qu'es a posteriori.
- apostilha** n.f. (dr.) Ajust fach en margue d'un acte.
- apostilhar** vt. (dr.) Dotar (un acte) d'una postilha.
- apostís** n.m. (mar.) Pèça de fusta lònga que va de la proa à la popa de cada banda de la galèra per sostenir la palamenta.
- apòstol** n.m. 1. Cadun dei dotze causits per Jèsus (Pèire, Andrieu, Jaume lo Mèger, Joan, Felip, Bertomieu, Matieu, Tomàs, Jaume lo Minor, Simon, Juda (Tadeu) e Judas [reemplaçat après la sieu moart per Matiàs]). 2. Un d'aquelu que, coma Pau o Barnabeu, son estats lu promiers messatgiers de l'Evangèli. 3. Aqueu qu'espandisse, qu'apara una doctrina, una opinion, etc.: *L'apòstol de la nonviolença*. ◇ *Faire lo boan apòstol*: Contrafare l'òme de ben.
- apostolat** n.m. 1. Mission d'un apòstol, dei apòstols. ◇ Activitat que tende à espandir la fe cristiana. 2. Activitat qu'una persona li si consacula d'un biais totalament desinteressat.
- apostolic, a** adj. 1. Que vèn de la mission dei apòstols, qu'es conforme m'aquela mission. 2. (relig. cat.) Que vèn dau Sant-Séti, que lo representa.
- apostolicament** adv. D'un biais apostolic.
- apostolicitat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es apostolic. 2. (relig. cat.) Lo fach, per la Glèia, de restar en conformitat mé la Glèia dei apòstols, per una seguida de pastors legitimes.
- apostròfa** n.f. 1. Accion de s'adreiçar à quauqu'un d'un biais brusc e pas gaire cortés. 2. (ret.) Figura d'estile que sièrve à s'adreiçar directament à de personas o à de cauas personificadi. ◇ *Mòt mes en apostràfa* o *apostròfa*: Foncion gramatical dau mòt que designa la persona à cu es destinada l'apostròfa.
- apostrofar** vt. S'adreiçar à quauqu'un bruscament, brutalament. Sin.: **acolitrar**.
- apostròfe** n.m. Signe (‘) que sièrve à marcar l'elision: *l'amic, l'amiga, t'audi, v'escoti*, etc... Pòu finda notar l'aferèsi, en particulier dins la data: *En lo '93, dins li annadas '50*.
- apotecia** n.f. (bot.) Organe reproductor en forma de copa dont si fórmon lu espòras dei fonges ascomicèts que fan partida de la composicion dei liquèns.
- apotema** n.m. (mat.) 1. Perpendiculària menada dau centre d'un poligòne regulier sus un dei sieus costats: *La susfàcia d'un poligòne regulier es egala au produch dau sieu mièg-perimètre per lo sieu apotema*. 2. Perpendiculària abaissada daus soms d'una piramida sus un dei costats daus poligònes de basa.
- apoteòsi** n.f. 1. Darriera partida, la mai bèla, la mai interessanta, d'una manifestacion artistica, esportiva, etc. 2. (Antiqu.) Deïficacion d'un eròi, d'un sobeiran, après la sieu moart. ◇ (lit.) Onor extraordinaris renduts à quauqu'un.
- apoticari** n.m. (vièlh) Farmacian. ◇ *Còmpte d'apoticari*: Còmpte complicat ò mesquin.
- apoticaria** n.f. Botiga d'apoticari.
- appassionato** adv. (mús.) (mòt italian) [appasio'nato] Embé passion.
- appoggiatura** n.f. (mús.) (mòt italian) [appodd3a'tura] Nòta d'ornament que vèn avant la nòta vertadiera m'un interval de segonda e es escricha en caractèrs mai picchins.
- apracticar** vt. Abiaissar.
- apradament** n.m. Accion, fach d'apradar, de s'apradar.
- apradar** vt. Metre en prat. ◆ **s'apradar** v.pr. Si tresmudar en prat.
- apragnostic, a** adj. e n. (psicopat.) Pertocat per l'apragnatisme.
- apragnatisme** n.m. (psicopat.) Trebolici psíquic que si manifesta per l'incapacitat à realisar una accion.
- apraxia** n.f. (pat.) Incapacitat d'executar de movements coordenats (escriptura, marcha) sensa que la motricitat ni la sensibilitat s'igan pertocadi.
- apraxic, a** adj. e n. Que patisse d'apraxia.
- apreciabilitat** n.f. Caractèr de cen qu'es apreciable. Sin.: **presabilitat**.
- apreciable, a** adj. 1. Que pòu èstre apreciat, evaluat. Sin.: **estimable, preable, presable**. 2. Pusleu important, benefici: *Un cambiament apreciable*.
- apreciaciòn** n.f. 1. Estimacion, evaluacion. Sin.: **presatge, preatge, avalacion, estimacion, estima**. 2. Judici intel·lectual ò moral.
- apreciar** vt. (*aprèci, aprècies, classic: aprècii, aprècies, corrent: aprecii, aprecies*) 1. Estimar, determinar la valor, l'importança de: *Apreciar una distància*. 2. Trovar boan, agradiu, faire cas de. Sin.: **preiar, aimar, presar, avalorar, estimar**.
- apreciatiu, iva** adj. Que marca l'apreciaciòn.
- apreciator, tritz** n. Persona qu'estima la valor (de quauqu'un, d'una caua). Sin.: **preaire, presaire, estimator**.
- apreendre** vt. 1. Arrestar (un ladre, un assassin). Sin.: **agafar, agantar, pilhar**. 2. Crénher. Sin.: **témer**.
- apreenession** n.f. Apreension.
- aprefondiment** n.m. 1. Accion d'aprefondir; lo resultat d'aquela accion. 2. Fach de devenir mai prefond. Sin.: **cavament, encavament**. Var.: **aprofondiment**.
- aprefondir** vt. (*aprefondissi*) (fig.) Examinar mai precisament. 2. Rendre mai prefond: *Aprefondir un canal*. Sin. (2): **cavar, encavar**. Var.: **aprofondir**.
- aprefondit, ida** adj. Precís, complet, en parlant de l'examen d'una question: *Un estudi aprefondit*. Var.: **aprofondit**.
- apreissament** n.m. Accion de si preissar, de s'apreissar. Var.: **empreissament**. Sin.: **ardor**.
- apreissar (s')** v.pr. Mostrar d'ardor, de prevenença, à respièch de quauqu'un. Var.: **s'empreissar, si preissar**.

**aprendís, issa** n. 1. Persona qu'empara un mestier, que seguisse un aprendissatge. Sin.: **novelari, calandre**.  
2. Persona que manca de gaubi, d'experiència.

**aprendissatge** n.m. 1. Estat d'un aprendís; temps qu'un es aprendís. 2. Accion d'emparar un mestier manual; formacion professionala dei aprendís. 3. Accion d'emparar un mestier intellectual, un art: *L'aprendissatge de la pintura*. 4. (etol.) Ensèms dei metòdes que permeton d'establir dins lu èstres vivents de conexions entre d'unu stimuli e d'uni respoastas.

**aprender** vt. Emparar. – *Aprendre* es la forma panoccitana, ma lo niçard emplega *emparar*. Pura, lu autres mòts de la familia s'emplégon correntament: *aprendís, aprendisstage*. – *Faire l'aprendissatge de quauqua ren*: Li si abituar, li si exercitar. Var.: **aprene, apréner**.

**aprene** vi. Aprende.

**apréner** vi. Aprende.

**aprension** n.f. 1. Temor vaga, indefinida. Sin.: **temor, crenhença**. 2. (filos.) Acte per lo quau la pensada aganta un objècte de pensada, capisse (quauqua ren). Var.: **apreension**.

**aprensiu, iva** adj. Qu'a tendença à crénher, à apreendre. Var.: **temorós, crentós, crenhent**.

**à-prepaus** n.m. Pertinença de l'acte, de la respoasta. Sin.: **vivacitat**.

**après** prep. e adv. 1. Marca la posterioritat dins lo temps ò dins l'espaci: *N'en tornerèm parlar après, vendrai après lo travalh*. 2. Marca un ordre, una relacion, etc.: *Es lo solet mestre après Dieu*. ◆ **Après que** loc. conj. Un còup que: *Après qu'auguèt parlat, s'en anèt*. ◆ **D'après** loc. prep. À l'imitacion de, segond: *Faire un tableau d'après Miquèlàngel, d'après eu, tot va ben*.

**après-dinnar** n.m. Partida de la jornada entre miègjorn e lo sera. Var.: **après-dirnar** (vivaroalpenc), **après-disnar** (ubaian). Sin.: **après-miègjorn, miègjornada, vesprada**.

**après-dirnar** n.m. (vivaroalpenc) Après-dinnar.

**après-disnar** n.m. (ubaian) Après-dinnar.

**après-esquí** n.m. Solier forrat, botilhon que si poarta per temps de neu, en montanya, quora non si fa d'esquí.

**après-guèrra** n.m. ò n.f. Temps que vèn après una guèrra.

**après-miègjorn** n.m. Après-dinnar.

**après-rasatge** loc. adj. inv e n.m. Locion, baume, etc., que si mete sus la pèu per apasiar lo fuèc dau rasador.

**après-sopar** n.m. Moment de la jornada après lo sopar.

**après-venda** adj. inv. *Servici après-venda*: Servici d'una societat, d'un negòci, qu'assegura l'installacion, l'entreten e la reparcion d'un ben vendut.

**apressar (s')** v.pr. S'avesinar, s'aprochar. Sin.: **s'arrambar, si serrar, s'avancar**.

**aprèst** n.m. 1. Tractament que si fa subir à d'uni matèrias promieri (cuer, estòfas, fieus, etc.) denant de li travalhar ò de li liurar au comèrci; matèria emplegada per un tal tractament. 2. Preparacion, revestiment que s'aplica sus una susfàcia denant de la pintar.

**aprestaire, airitz** n. (tecn.) Persona encargada d'aplicar un aprèst.

**aprestar** vt. 1. (lit.) Preparar, metre en estat d'èstre emplegat. Sin.: **alestar, adobar, assasonar, condir** (en coïna). 2. (tecn.) Donar d'aprèst. ◆ **s'aprestar (de)** v.pr. S'alestar (per), si dispauar (à).

**aprestat, ada** adj. Adobat, alestit; assasonat (en coïna).

**aprestatge** n.m. 1. (tecn.) Accion d'aprestar. 2. (coïna) Condiment.

**a priori** loc. adv., adj. inv. e n.m. inv. (expression latina) En si fondant sus de nocions admessi denant de tota experiença. ◇ (corr.) De promiera vista. Contr.: **a posteriori**. ◆ n.m. inv. Prejutjat que non tèn còmpte dei realitats: *Aver d'a priori*.

**aprioric, a** adj. Basat sobre d'a priori. Var.: **aprioritic**.

**aprioritic, a** adj. Aprioric.

**apriorisme** n.m. Rasonament fondat sobre d'ideas a priori.

**apriorista** adj. e n. Que rasona a priori.

**aprioritat** n.f. Caractèr d'una nocion, d'un rasonament a priori.

**aprivadable, a** adj. Que pòu èstre aprivadat. Sin.: **adomesticable**.

**aprivadament** n.m. Accion d'aprivadar.

**aprivadar** vt. 1. Rendre pas tant sauvatge, en parlant d'un animau. Sin.: **adomesticar**. 2. Rendre mai sociable (quauqu'un).

**aprobable, a** adj. Que pòu èstre aprobat. Var.: **aprovable**.

**aprobacion** n.f. Accion d'aprovar; acòrdi. Var.: **aprovacion**. Sin.: **consentida, consentiment, agrat**.

**aprobador, airitz** n. Persona qu'apòba. Var.: **aprovator, aprovator**.

**aprobar** vt. Aprovar.

**aprobatiu, iva** adj. Que marca l'aprobacion. Var.: **aprovatiu**.

**aprobativament** adv. D'un biais aprobatiu. Var.: **aprovativament**.

**aprobativitat** n.f. (psicol.) Tendença patologica à aprovar tot cen qu'es dich. Var.: **aprovativitat**.

**aprobator, tritz** n. Aprobador.

**aprobatòri, òria** adj. Que testimònia d'una aprobacion. Var.: **aprovatòri**.

**aproitable, a** adj. Que si pòu aprochar.

**aprochada** n.f. Movement per s'aprochar.

**aprochant, a** adj. Es quasi parier. Sin.: **vesin**.

**aprochar** vt. (*apròchi*) 1. Metre à costat ò mai pròche de quauqu'un, de quauqua ren.: *Aprochar una cadiera*. Sin.: **avesinar, arrambar, serrar**. 2. Venir à costat de quauqu'un; aver un contacte m'una persona: *Aqueu, degun lo pòu aprochar*. ◆ vt. ind. (*de*) e vi. (*apròchi*) 1. Venir à costat de quauqu'un, s'en avesinar; avançar: *Aprochatz, qu'ai de vos parlar*. 2. Èstre à mand de rejónher (una epòca, una tòca, etc.): *Aprocham de la fin*. ◆ **s'aprochar** v.pr. (*de*) Venir à costar de quauqu'un, de

aprochat, ada

quauqua ren. Sin.: **s'avesinar** (à), **s'arrambar** (à), **se serrar** (de).

**aprochat, ada** adj. Es quasi just: *Definir una valor aprochada* (mat.).

**apròche** n.m. Apròchi.

**apròchi** n.m. 1. Accion d'approchar; movement per s'aprochar. Var. **aprochada**. Sin.: **abordada**. 2. proximitat d'un eveniment, d'un moment. Var.: **apròche**. 3. (fig.) Biais de faire per abordar una question. Sin.: acèra.

**aprofichar** vt. ind. (*aprofièchi*) Profichar.

**aprofondiment** n.m. Aprofondiment.

**aprofondir** vt. Aprofondir.

**aprofondit, ida** adj. Aprofondit.

**apropiacion** n.f. Accion d'apropiar, de s'apropiar. Var.: **apropiament**.

**apropiament** n.m. Apropriacion.

**apropiar** vt. Rendre pròpi à una destinacion, un usatge; adaptar, metre en conformitat: *Apropiar lo sieu discors*. ♦ **s'apropiar** v.pr. S'atribuir; si donar la propietat de.

**apropiat, ada** adj. Que convèn, qu'es just, pertinent.

**aprovable, a** adj. Que pòu èstre aprobat. Var.: aprovable.

**aprovacion** n.f. Accion d'aprovar; acòrdi. Var.: **aprobacion**. Sin.: **consentida, consentiment, agrat**.

**aprovador, airitz** n. Persona qu'apròba. Var.: **aprobador, aprobator**.

**aprovar** vt. (*apròvi*) 1. Considerar (quauqua ren) coma just; donar rason à (quauqu'un). 2. Autorisar per decision administrativa. Var.: **aprobar**.

**aprobatiu, iva** adj. Que marca l'aprobacion. Var.: **aprobatiu**.

**aprobativament** adv. D'un biais aprobatiu. Var.: **aprobativament**.

**aprobativitat** n.f. (psicol.) Tendença patologica à aprovar tot cen qu'es dich. Var.: **aprobativitat**.

**aprovator, airitz** adj. Que mostra d'aprobacion: *Un regard aprovator*. Var.: **aprobador, aprobator**.

**aprovatòri, òria** adj. Que testimònia d'una aprobacion. Var.: **aprobatòri**.

**aprovediment** n.m. Accion d'aprovevir. Var.: **provediment, aprovesiment, provesiment**. Sin.: **avitalhament**.

**aprovedir** vt. (*aprovedissi*) 1. Fornir lo manjar, li causas necessari: *Aprovesir un mercat en caulets*. ◇ *Aprovesir un còmpte en banca*: Li depauar de sòus. 2. Metre una cartocha dins (una arma de fuèc). Var.: **provedir, aprovesir, provesir**. Sin.: **avitalhar, aprovisionar**.

**aprosesiment** n.m. Provediment.

**aprosesir** vt. (*aprosessi*) Provesir.

**aprovisionament** n.m. Accion d'aprovisionar. Var.: **aprovediment, provediment, aprovesiment, provesiment**.

**aprovisionar** vt. Vèire **aprovedir, aprovesir**.

**aproximacion** n.f. 1. Evaluacion aprochada (d'una chifra, d'una grandor). ◇ (mat.) *Calcul per*

*aproximacions successivi*: Algoritme que permete d'obtenir una solucion aprochada de mai en mai precisa per un problema numeric. 2. Apròchi incorrècte, imprecís de la realitat.

**aproximat, ada** adj. (mat.) Evaluat d'un biais aprochat.

**aproximatiu, iva** adj. 1. Que resulta d'una aproximacion. 2. Que si serra que de luènh de la realitat.

**aproximativament** adv. D'un biais approximatiu.

**apsara** n.f. Diva indoa, representada coma una musiciana o una dançaira, dins la mitologia indiana. Var.: **apsaràs**.

**apsaràs** n.f. Aspsara.

**apsida** n.f. (astron.) Apoastre o periastre d'una orbita

– *Linha dei apsidas*: Drecha que jonhe l'apoastre o lo periastre d'una orbita.

**apsidal, a** adj. Relatiu à l'apsida.

**apte, a** adj. (à) Qu'a li disposicions per, capable de: *Apte à un travalh*.

**aptèr, a** adj. 1. (zool.) Sensa alas. 2. (Antiqu.) *Victòria apterà*: Victòria representada sensa alas per que posquesse pas quitar Atenas. 3. (arquit.) Sensa colomnas sus li façans laterali, en parlant d'un temple.

**apteria** n.f. Mancança d'alsas d'un insèctes.

**apterigòt** n.m. *Apterigots*: Sotaclasse d'insèctes primitius, desprovists d'alsas, que l'òrdre principal es aqueu dei tisanors.

**apterix** n.m. Auceu de Novèla-Zelanda que li sieu alas son esquasi inexistenti e li plumas, brunastri, sèmblon de crins (autessa 30 cm, sotaclasse dei ratits; nom usual: *kiwi*).

**aptialisme** n.m. Demeniment o supresion de la secrecion dei glandolas salivari.

**aptitud(a)** n.f. 1. Disposicion naturala o non (de quauqu'un per faire quauqua ren). Sin.: **gaube, gaubi, facultat, engenh**. 2. (dr.) Capacitat, abilitacion: *Aptituda à recevre una donacion*.

**apudir** vt. (*apudissi*) Enfecir m'una marrida odor. Sin.: **empestar, empudesir, empudentir**.

**apurament** n.m. 1. Verificacion definitiva d'un còmpte, après que lo comptable es reconoissut quiti. 2. *Apurament dau passiu*: Procediment per lo quau un debitor remborsa tot o partida dei sieus deutes.

**apurar** vt. 1. Verificar e arrestar definitivament (un còmpte). 2. Reglar. (lo sieu passiu).

**aquíacòla** adj. 1. Que viu dins l'aiga. Sin.: **aigassier, aiguèstre, aquíatic**. 2. Relatiu à l'aquíacultura.

**aquíacultor, tritz** [akwa-] n. Persona que practica l'aquíacultura. Var.: **aquíicultror**.

**aquíacultura** [akwa-] n.f. Alevament dei animaus aquatics, cultura dei plantas aquàtiques. Var.: **aquíicultrura**.

**aquíaduc** n.m. Aquíaducte.

**aquíaducte** [akwa-] n.m. Aqueduc. Sin.: **poarta-aiga**. Var.: **aquíaduc**.

**aquíafortista** [akwa-] n. Gravaire à l'aigafoarta. Var.: **aigafortista**.

**aquíanauta** [akwa-] n. Persona que, m'un aparelhage especial, fa de lòngs sejorns sota l'aiga.

**aquíaplan** [akwa-] n.m. 1. Espòrt dont la persona si tèn drecha sus una planca tirada per un bateu; la taula per practicar aquest espòrt. 2. Bastiment dei flancs portaires que lo sieu emergir permete de velocitats elevadi.

**aquíaplanatge** [akwa-] n.m. Perda d'aderença d'un veïcule sus una rota banhada. Var.: **aquíaplaning** (angl.). Sin.: **idroplanatge**.

**aquíaplaning** [akwa-] n.m. (anglicisme) Aquíaplanatge.

**aquíarèla** [akwa-] n.f. 1. Pintura delegada dins l'aiga, leugiera, transparenta, aplicada sovent sus de paper blanc. 2. Òbra realisada m'aqueu procediment.

**aquíarelista** [akwa-] n. Artista que pinta à l'aquíarèla.

**aquíari** n.m. Bacin transparent dont son tenguts d'animaus aquatics e de plantas aquàtiqui.

**aquíari** n.m. Constellacion e onzen signe dau zodiac, que lo soleu travèrsa dau 20 de janvier au 19 de fevrier.

◇ Un aquíari: *Una persona naissuda sota aqueu signe.*

**aquíariofil(e), a** [akwa-] n. Persona que practica l'aquíariofilia.

**aquíariofilia** [akwa-] n.f. Alevament en aquíari de peis d'ornament.

**aquíariologia** n.f. Estudi dei problemas legats à la noiritura dei peis en captivitat.

**aquíatic, a** [akwa-] adj. 1. Que creisse, que viu dins l'aiga ò tocant l'aiga: *Una planta aquàtica.* Sin.: **aigassier, aiguèstre, aquacòla.** 2. Dont li a d'aiga: *Un paisatge aquàtic.*

**aquíatinta** [akwa-] n.f. Gravadura à l'aigafoarta qu'imita lo lavat.

**aquíatintista** [akwa-] n. Gravaire qu'emplega l'aquíatinta.

**aquíatubular(i), ara (-ària)** [akwa-] adj. Si di d'un aparelh d'escaufatge que la sieu susfàcia d'escaufament es facha essencialament de tubes dont passa l'aiga ò lo mesclum d'aiga e de vapor. Sin.: **multitubulari**.

**aquíavit** n.m. [akwa'vit] Aigardent de gran ò de tantifla, aromatisat mé de substàncies vegetali divèrsi (especialitat dei païs escandinaves).

**aquean, a** adj. e n. Dei Aqueans.

**aqueduc** n.m. 1. Canal d'adduccio d'aiga, aerian ò soterran. 2. Poant que supoarta una adduccio d'aiga. 3. (anat.) Canal que religa entre eli d'uni partidas dau coar.

**aquei** adj. e pron. dem. plur. Forma que s'atròva dins la lenga parlada per **aquelu** e **aquelí**. Es de defugir.

**aquel** adj. dem. m. Forma de l'adjectiu demostratiu masculin **aqueu** devant una vocala: *Aquel ôme.*

**aquela** adj. e pron. dem. f. sing. Cf. **aqueu**.

**aquelí** adj. e pron. dem. f. plur. Cf. **aqueu**.

**aquelu** adj. e pron. dem. m. plur. Cf. **aqueu**.

**aqueni** n.m. (bot) Fruc sec indeïscent, m'una grana soleta (gland, avelana).

**aqueridor** n.m. Aquistaire.

**aquerir** vt. (*aquerissi*) Aquistar.

**aquèrre** vt. (*aquièrri*) Aquistar.

**aquesar** vi. e vt. dir. (lit.) Consentir: *Aquesar d'un signe, aquesar à una demanda.*

**aquesible, a** adj. Que pòu èstre crompat.

**aquesiment** n.m. 1. Accion d'aquesir. 2. Lo ben aquesit. Sin.: **aquisicion**.

**aquesir** vt. (*aquesissi*) Aquistar.

**aquesit, ida** adj. Participi passat dau verb *aquesir*. Var.: **aquist**.

**aquest** adj. dem. m. sing. Forma de *aquesto* devant un mòt començant per una vocala. Cf. **auesto**.

**aquesta** adj. e pron. dem. f. sing. Cf. **auesto**. – Dins d'uni expressions, s'atròva la forma **esta**: *Esta nuèch.*

**aqueste** adj. e pr. dem. Aquesto.

**aquesti** adj. e pron. dem. f. Plural de **aquesta**.

**auesto, a** adj. dem. Adjectiu demostratiu que sièrve à designar l'objècte, la persona, que son aquí presents, que s'en parla. Var.: **aqueste**. – Dins d'uni expressions, s'emplega la forma **esto**: *Esto sera* (lo sera que vèn ò aqueu que li siam), *esto còup.* ♦ pr. dem. La caua, la persona presenta, ò que s'en parla.

**aquestu** adj. e pron. dem. m. Plural de **auesto**.

**aqueu, aquela** adj. dem. Adjectiu demostratiu que sièrve à designar l'objècte, la persona, que son alunhats, dins lo temps passat coma dins l'espaci: *Aqueu sera* (un sera dins lo passat), *d'aqueu temps* (dins un temps passat). ♦ pr. dem. Sièrve per designar una caua, una persona, que son alunhats. – Dins la lenga correnta, **aqueu** a tendéncia à si substituir à **auesto**, coma demostratiu unic, tant coma adjectiu que coma pronom (e parier per lu derivats). La precision si dona alora en ajustant *d'aquí* ò *d'aià*: *Aqueu libre d'aquí* (auesto libre), *aquela frema d'aià* (aquela frema), *aqueu d'aquí* (auesto).

**aquí** adv. 1. Advèrbi de luèc, qu'indica lo luèc dont siam. ◇ *Per aquí*: D'auesto costat; dins lo relarg. ◇ *En per aquí*: Dins lo relarg. ◇ *D'aquí estant*: Dau luèc dont siéu. ◇ *D'aquí en là, d'aquí en davant, d'aquí aià*: À partir d'auesto luèc fins à-n-aquel autre. ◇ *D'aquí d'aià*: Un pauc dapertot; patin cofin. 2. Dins auesto país, dins aquesta region: *Li gents d'aquí*. 3. Dins lo temps present: *D'aquí doi setmanas* (dins doi setmanas à partir d'encuèi). ◇ *D'aquí en là, d'aquí en davant, d'aquí aià*: À partir d'auesto moment fins à-n-aquel autre. ◇ *D'aquí entre aquí*: D'un moment à l'autre.

**aquíicòla** [akwi-] adj. Aquacòla.

**aquíicultor, tritz** [akwi-] n. Aqüacultor.

**aquíicultura** [akwi-] n.f. Aqüacultura.

**aquietar** vt. Calmar. ♦ s'aquietar v.pr. Si calmar.

**aquietat, ada** adj. Calme.

**aquíífer, a** [akwi-] adj. Que contèn d'aiga: *Un terren aquíífer.*

**aquíífoliacea** n.f. *Aquíífoliaceas*: Familha d'aubrets dicoteledoneus coma l'agreu.

**aquilin** adj. masc. D'aigla: *Un nas aquilin.*

**aquilon** n.m. (poet.) Vent dau nòrd.

**aquilonari, ària** adj. 1. Dau nòrd. Sin.: **boreal, ubassenc**. 2. Qu'es pròpri au vent d'aquilon.

**aquinesia** n.f. Absènça patologica de movements.

**aquisitiu, iva** adj. (dr.) Relatiu à-n-una aquisition; equivalent à-n-una aquisition.

**aquisicion** n.f. 1. Accion d'aquistar: *Faire l'aquisicion d'una maion.* 2. Lo ben aquistat: *Ai fach una bèla aquisicion.* Sin.: **cròmpa, aquesiment.**

**aquisitor, tritz** n. Aquistaire.

**aquissar** vt. Excitar (un can) à moardre, à si batre, en prononçant *cus, cus ò quis, quis.* Sin.: **cussar, atissar.**

**aquissant, a** adj. Excitant.

**aquist** n.m. Ben aquistat.

**aquist, a** adj. Participi passat dau verb *aquerir.* Var.: **aquesit.**

**aquistaire, airitz** n. Persona qu'aquista quauqua ren, un ben. Var.: **aquisitor.** Sin.: **crompaire, aqueridor.**

**aquistar** vt. 1. Devenir proprietari de (un ben, un drech), per una cròmpa, un escambi, una succession. 2. Obtenir, per un esfoarç, un sacrifici, l'experiència, lo temps: *Aquistar de gaubi.* Var.: **aquèrre, aquerir, aquesir.**

**aquit** n.m. 1. Reconoissença escrita d'un pagament. – *Per aquit:* Formula que s'escriu au revèrs d'un chèc, en bas d'un bilhet, per certificar que son estats pagats. Sin.: **quitança.** 2. *Per aquit de consciència:* Per si descargar la consciència, per evitar de si pentir.

**equitable, a** adj. Que pòu ò deu èstre aquitat.

**aquitament** n.m. 1. Pagament, remborsament: *Aquitament d'un deute.* 2. Accion d'aquitar (un acusat) per una decision de justícia. Contr.: **condamnation.**

**aquitan, a** adj. D'Aquitània.

**aquitanian, a** n.m. Division de la seria miocena. (geol.) ♦ adj. De l'aquitanian.

**aquitar** vt. 1. Pagar cen que si deu: *Aquitar una factura.* Sin.: **si desendeutar.** 2. Declarar non-colpable: *Aquitar un acusat.* ♦ **s'aquitar (de)** v.pr. Faire cen que si deu: *S'aquitar d'un deute, d'una promessa, d'un travalh.*

**aquitat, ada** adj. e n. Si di d'un acusat qu'un tribunal a declarat non-colpable.

**aquò** pron. dem. Aquela caua. ♦ La lenga correnta confonde emplega sovent *aquò* en plaça de *aiçò.* S'atròvon finda li formas *aquò d'aquí e aquò d'aià.*

**aquós, oa** adj. Aigós. Sin.: **aigalhós, aigatiu.**

**aquositat** [akwo-] n.f. Caractèr de cen qu'es aquós.

**Ar** Simbòle de l'argon.

**ara** n.f. Unitat de mesura dei susfàcias agricòlas (simbòle a), que vòu 100 mètres cairats.

**ara** adv. Aüra. ■ Es la forma referenciala de l'occitan per marcar lo moment present. S'atròva dins d'ancians tèxtos niçards e encara au jorn d'encuèi dins la forma **totara.**

**arà** n.m. Papagau grandàs dei seuvas d'Amazònia mé de colors variadi e resclantissenti. Var.: **ararà** (lenga tupi).

**arabe, a** adj. e n. 1. Relatiu ai pòbles que pàrlon l'arabe. 2. *Chifras arabi:* Lu détz signes de la numeracion usuala (per oposicion ai *chifras romani*). ♦ Lenga semítica parlada principalament en Àfrica dau nord, au Pròche-Orient e en Aràbia.

**arabesc** n.m. 1. Ornament, pintat ò esculpat, fondat sobre la repeticion simetrica de motius vegetals estilisats. 2. Linha estoarta, formada de corbas.

**arabic, a** adj. De l'Aràbia. ♦ *Goma arabica:* Cf. **goma.**

**arabisacion (-izacion)** n.f. Accion de donar un caractèr arabe.

**arabisant, a (izant)** adj. e n. Si di d'un especialista de la lenga araba ò de la civilisacion araba. Var.: **arabista.**

**arabisar (-izar)** vt. Donar un caractèr arabe à: *Arabisar l'ensenhament.*

**arabisme** n.m. 1. Particularitat pròpria à la civilisacion araba. 2. Ideologia dau nacionalisme arabe. 3. Biais de dire particulier à la lenga araba.

**arabista** adj. e n. Arabisant.

**arable, a** adj. Que si pòu laurar e, doncas, cultivar. Sin.: **cultivable, laurable, lauradís.**

**arabofòne, a** adj. De lenga araba.

**arabofonia** n.f. La totalitat dei país de lenga araba.

**araboïslamic, a** adj. Que pertòca à l'encòup l'islam e lo monde arabe.

**arac** n.m. Aigardent que si tira de la destillacion de diferents produchs fermentats (ris, cana de sucre, raïm, dàtils, etc.).

**aracea** n.f. *Araceas:* Familha de plantas monocotiledoneï coma l'èrba dau poarc ò lo filodendron.

**aracnean, a** adj. 1. De l'aranha. 2. (lit.) Qu'es leugier coma una taranhina.

**aracnide** n.m. *Aracnides:* Classa d'artropòdes terrèstres, sensa antenas ni mandibules, coma l'aranha, l'escòripi ò lo acarians.

**aracnidisme** n.m. Estat patologic provocat per la ponhedura d'aranha.

**aracnoïde** n.f. (anat.) Un dei tres meninges, situat entre la pia maire e la dura maire.

**aracnoïdian, a** adj. Que pertòca l'aracnoïde.

**aracnoïditi** n.f. Inflamacion de l'aracnoïde.

**aracnologia** n.f. Branca de la zoologia qu'estudia li aranhas. Var.: **araneologia.**

**aracnologic, a** adj. Relatiu à l'aracnologia. Var.: **araneologic.**

**aracnològue, òga** n. Especialista en aracnologia. Var.: **araneològue.**

**arada** n.f. Travalh de la terra. Sin.: **laurada.**

**ragonés, esa** adj. e n. De l'Aragon.

**ragonita** n.f. (min., miner.) Carbonat de calci sovent en cristals isolats.

**araire** n.m. Instrument agricòla per laurar, que remanda la terra de cada costat de la rega ò d'un costat solet en la revirant.

**arakirí** n.m. Mòde de suicide particulier au Japon, dont la persona si duèrbe lo ventre.

**araldic, a** adj. Relatiu ai blasons. Var.: **eraldic.**

**araldica** n.f. Sciença dei blasons. Var.: **eraldica.**

**araldista** n. Especialista d'araldica. Var.: **eraldista.**

**aràlia** n.f. Planta vivaça, lenhoa, asiatica e americana, vesina de l'eure (Familha dei araliaceas).

**araliacea** n.f. *Araliaceas:* Autre nom dei ederaceas.

**aram** n.m. 1. Coire roge. 2. Bronze, aliatge à basa de coire.

**arameu, ea** adj. Qu'apartèn ai Arameus. ◆ n.m. Lenga semitica parlada principalament dins l'Antiquitat dins tot lo Pròche-Orient.

**aramia** n.f. 1. Travalh artistic dau metal per martelatge. 2. Lu objèctes ansin produchs. Sin.: **pairolaria**.

**aramide, a** adj. Si di de fibras e de fieu sintetics qu'an de boani proprietats mecaniqui e/d una excellenta resisténcia à la calor.

**aramier, a** n. Persona que fa d'aramia. Sin.: **pairolier**.

**aramon** n.m. Socatge espandit en Occitània.

**aramon** n.m. Pèça de l'araire qu'esquilha au fond de la rega quora si laura. Var.: **alamon**.

**aramós, oa** adj. Que contén d'aram; que fa pensar au coire per son aspècte. Sin.: **coirut, coirenc**.

**araneïde** n.m. *Araneïdes*: Sotaclasse que constituisse lo grope mai important dei aracnides e comprèn principalament li aranhas.

**araneïsme** n.m. Intoxicacion provocada per lo veren de l'aranha.

**araneologia** n.f. Aracnologia.

**araneologic, a** adj. Aracnologic.

**araneològue, òga** n. Aracnòlogue.

**aranés, esa** adj. e n. De la Val d'Aran.

**araneomòrfe** n.m. *Araneomòrfes*: Òrdre d'araneïdes que comprèn li aranhas vertadieri, provedidi de quelicèrs transversals.

**arange** n.m. Autre nom dau portegal.

**arangeda** n.f. Luèc plantat d'arangiers.

**arangier** n.m. Portegalier.

**aranjada** n.f. Bevenda facha mé de jus d'arange, d'aiga e de sucre.

**aranjaria** n.f. Luèc dont en ivèrn s'estrémon lu arangiers e lu aubres d'aquela familha per lu aparar dau frèi.

**aranha** n.f. Animau articulat mé quatre pareus de patas e de l'abdomèn non segmentat (classe dei aracnides, sotaclasse dei araneïdes). ◇ *Aranha poartacrotz*: Aranha comuna dei jardins. ◇ *Faire lo travalh de l'aranha*: Faire un travalh que cau tornar començar à pena es acabat (coma la tela que l'aranha deu totjorn refaire).

**aranhada** n.f. Ret de fieu, de vaisseus, de rotas entrebescats: *Una aranhada de fieuferres, una aranhada venoa*. Sin.: **aranhada**.

**aranhàs** n.m. (pop.) Lu pels dau potron. Sin.: **mata, tufa, pelut, castanha**.

**aranhon** n.m. Pichina aranha.

**aranhou** n.m. 1. Ensèms dei vias de camins de ferre, dei linhas electriqui, telefoniqui, dei canalisacions d'aiga e de gas, dei comunicacions sus internet, etc. Sin.: **malhum, telaranha, aranhada, raseu**. 2. Pichina ret dei malhas cairadi, per la pesca. Sin.: **borgin, palhòla**.

**araponga** n.m Passeron d'Amazònia.

**araquida** n.f. Leguminoa annuala, originària d'Amèrica dau Sud, cultivada dins lu païs cauds, que la

sieu grana, la *cacaoëta*, fornisce d'oli per pression ò si manja après torrefaccion (Familha dei papilionaceas).

**araquidonic, a** adj. (quim.) Relatiu à l'acide araquidonic. *Acide araquidonic*: Acide mé vint atòmes de carbòni e quatre dobles ligams contengut en pichina quantitat dins totplen de graissas animali, essencial per lo desvelopament dau còrs.

**ararà** n.m. Arà.

**aratòri, òria** adj. Que pertòca lo travalh de la tèrra, dei camps.

**araucanian, a** adj. Relatiu à l'Araucània, encontrada d'au Chile central.

**araucària** n.f. Aubre d'Amèrica dau Sud e d'Oceània, dei fuèlhas en manchons à l'entorn dei branças, sovent cultivat dins lu pargues europeus (Familha dei pinaceas).

**arbèrc** n.m. Cal (maion paura).

**arbicòt** n.m. Abricot. Var.: **albricòt, aubricòt, ambricòt**.

**arbicotier** n.m. Abricotier. Var.: **albricotier, aubricòtier, ambricotier**.

**arbitrable, a** adj. Que pòu èstre arbitrat.

**arbitral, a** adj. 1. Prononçat per un arbitre. 2. Que si compaua d'arbitres: *Lo còrs arbitral*.

**arbitralament** adv. Per arbitre.

**arbitrar** vt. Jutjar ò contrarotlar en qualitat d'arbitre.

**arbitrari, ària** adj. Que depende de la soleta voluntat, d'una causida, sovent ai espesas de la justícia ò de la rason.

**arbitrari** n.m. 1. Autoritat que non a d'autra legitimitat que lo boan voler d'aqueu que la detèn. 2. (ling.) *Arbitrari dau signe*: Absença de relacion de causalitat ò de necessitat entre lo significant e lo significat.

**arbitrariament** adv. D'un biais arbitrari.

**arbitratge** n.m. 1. Accion d'arbitrar: *L'arbitratge d'una partida de balon*. 2. Reglament d'un litigi, d'un conflicte entre nacions per de jutges qu'an causit. 3. Sentença ansin renduda. 4. (fin.) Operacion de Borsa consistent en la cròmpa e la venda d'una mema valor ò d'una mema devisa negociada en meme temps sobre mai d'un mercat per profitar dei escarts de cors.

**arbitratgista** n. (fin.) Operator borsier especialista dei arbitratges.

**aritre** n.m. 1. Persona que li partidas interessadi causísson per reglar una garrolha. 2. Persona ò grope de personas qu'a un pes sufisent per impauar la sieu autoritat: *Èstre l'aritre d'una crisi politica*. 3. Persona encargada de dirigir un rescòntre esportiu en faguent respectar lu reglaments.

**aritri** n.m. *Libre arbitri*: Facultat que l'òme a de si determinar per la sieu volontat soleta, sensa minga sollicitacion dau defoara.

**arboç** n.m. Aubrilhon d'Occitània, dei fuèlhas que ramènton aqueli de l'abaguier, que lo sieu fruch, manjadís, es l'arboça (autessa max. 5 m; Familha dei ericaceas). Var.: **nerbocier, nerbosier, narbosier**.

**arboça** n.f. Fruch de l'arboç, que s'en fa una liquor. Var.: **nerboça**.

**arbociera** n.f. Luèc plantat d'arboças. Var.: **nerbociera, erbociera.**

**arboradura** n.f. Accion d'arborar (1). Sin.: **ereccion.**

**arborar** vt. 1. Dreïçar, desplegar: *Arborar una bandiera.* 2. Portar mé ostentacion: *Arborar una decoracion.* 3. Afichar dubertament: *Arborar un títol sobre sièis columnas.* Var.: **auborar.**

**arborat, ada** adj. Plantat d'aubres: *Savana arborada.*

**arborescència (-éncia)** n.f. 1. Estat d'un vegetal arborescent. 2. Partida arborescenta d'un vegetal. 3. Forma arborescenta.

**arborescent, a** adj. Que pilha, qu'a la forma d'un aubre.

**arboretom** n.m. Plantacion d'aubres de totplen d'espècias sobre un meme terren, en vista d'un estudi botanic.

**arboricòla** adj. 1. Que viu sobre lu aubres, en parlant d'un animau. 2. Relatiu à l'arboricultura.

**arboricultor, tritz** n. Persona que s'entrèva d'arboricultura.

**arboricultura** n.f. Cultura dei aubres e, en particular, dei aubres fruchiers.

**arboriforme, a** adj. Qu'a la forma d'un aubre.

**arborisacion (-izacion)** n.f. Dessenh natural qu'evòca de ramificacions.

**arborisat, ada** adj. Que presenta d'arborisacions.

**arboviròsi** n.f. (med.) Malautia infeccioa deuguda à un arbovirus: La febre jauna es una arboviròsi.

**arbovirus** n.m. (med.) Virus transmés per ponhedura d'artropòde e mai especificament d'insècte (moissara, etc.).

**arbust(e)** n.m. Aubrilhon.

**arbustiu, iva** adj. 1. Relatiu à l'aubrilhon. 2. De la talha d'un aubrilhon.

**arc** n.m. 1. Arma formada d'una barra plegadissa que li sieu extremitas son religadi per una coarda foartament atesada per mandar de saetas. 2. Objècte, forma, linha, que la sieu corbadura ramenta aquela d'un arc. 3. (anat.) Partida, porcion corba d'un organes: *Lu arcs aortics.* ◇ (fisiol.) *Arc reflèxe:* Percors de l'influx nervós que provòca un reflèxe. 3. (fis.) *Arc electric:* Conduccion gasoa que s'establisce entre doi conductors, que s'acompanha d'una granda temperatura e d'un lume intense. 4. (geom.) *Arc de ceucle:* Ensèms dei ponchs d'un ceucle que son situats d'un meme costat d'una coarda. ◇ *Arc de corba:* Porcion continua d'una corba entre doi dei siues ponchs. 5. (arquit.) Membre arquitectonic que passa un obstacle en dessenhant una corba o mai (renfoarç d'una vòuta, etc.). ◇ *Arc de trionfe:* Monument commemoratiu que forma una granda arcada decorada de basreleus, d'inscripcions, etc. ◇ Partida d'un poant formada de la vòuta que s'apontèla sobre li doi pilas que la poàrton. ◇ *Arc doblet:* Arc que fa una salhida sota una sotavòuta per la renfortir. 6. (geog.) *Arc insulari:* Guirlanda d'isclas volcaniqui que domínon una fòssa oceanica que la sieu formacion resulta, sus la broa d'una placa, de la subduccion d'una placa limitòfia.

**arca** n.f. 1. Pichina vòuta en brèç traucada dins un barri gaire espès. 2. Forn per recoaire lo vèire. 3. Vaisseu que, d'après la Bibla, Noé faguèt per sauvar dau Deluvi la sieu familha e li espècias animali. 4. *Arca d'aligaça:* Còfre dont lu Ebreus conservàvon li Taulas de la Lèi; armari dont si plaça lo rotleu de la Torà.

**arcabusa** n.f. Anc. arma d'espatla en usatge de la fin dau s. XV<sup>n</sup> fins au s. XVIII<sup>n</sup>, que la sieu messa à fuèc si faia au mejan d'una meca. Var.: **arquibús.**

**arcabusada** n.f. Descarga d'arcabusa. Var.: **arquibusada.**

**arcabusaria** n.f. Fabrega d'arcabusas. Var.: **arquibusaria.**

**arcabusier** n.m. 1. Sordat armat d'una arcabusa. 2. Armurier que fabregava d'arcabusas. Var.: **arquibusier.**

**arcachòfa** n.f. Archicòta.

**arcada** n.f. 1. Dubertura facha d'un arc que s'apontèla sus doi piliers o doi colomnas. Sin.: **pórtegue.** ◇ (au plural) Seguida d'arcadas, galeria mé d'arcadas: *Un negòci sota li arcadas.* ◇ *Juèc d'arcada:* Juèc video, generalament à pagament e installat dins un luèc public, o d'emplegar m'un computador. ◇ *Arcadas de verdura:* Massas de verdura dispauadi d'un biais que figúron d'arcadas. 2. (anat.) Organe, partida dau còrs en forma d'arc: *Arcada sobrecilhària, arcada dentària, arcada femoralia.*

**arcadian, a** adj. 1. D'Arcàdia. 2. (lit.) Idillic, campèstre. ♦ n.m. Dialècte dau grèc ancian, parlat en Arcàdia.

**arcadura** n.f. 1. (arquit.) Seguida decorativa de pichini arcadas, dubèrti o bòrni. 2. Fach d'estre arcat; qualitat de cen qu'es arcat.

**arcaïc, a** adj. Qu'apartèn à una epòca passada; qu'es plus en usatge: *Un biais de dire arcaïc.* ◇ (b.-a.) Anterior ai epòcas classiqui, primitiu: *Un estile arcaïc.*

**arcaïsant, a** adj. Qu'a lu caractèrs de l'arcaïsme o afècta l'arcaïsme.

**arcaïsme** n.m. 1. Caractèr de cen qu'es foarça ancian, qu'es passat d'usatge, de mòda. ◇ (espec.) Tròç, partida d'una òbra d'art que presenta un caractèr arcaïc. 2. Mòt, forma, contrucción, qu'es plus d'usatge.

**arcalièch** n.m. Cadalièch.

**arcamina** n.f. Preparacion de mercuri.

**arcana** n.f. 1. Greda roja emplegada en fustaria. 2. Composicion secreta dei alquimistas. ♦ pl. (lit.) Secret, mistèris: *Li arcanas de la política.*

**arcàngel** n.m. Àngel d'un òrdre sobeiran.

**arcangelic, a** adj. Que tèn de l'arcàngel.

**arcanson** n.m. Peresina.

**arcantropian** n.m. Antropian fossile dau pleïstocene mejan, d'una forma generalament reportada à l'*Homo erectus*, e representat per lo pitècantròpe, lo sinantròpe, l'atlatròpe e l'òme de Mauer. ♦ **arcantropian, a** adj. relatiu à l'arcantropian.

**arcar** vt. (arqui) Donar la forma d'un arc à. Var.: **enarcar, arquetar.**

**arcaria** n.m. 1. Tecnica dau tir à l'arc. 2. Material per lo tir à l'arc. 3. Tropa d'arquiers.

**arcassa** n.f. Darrier de la popa d'un vaisseau.

**arcat, ada** adj. Qu'a la forma d'un arc: *Aver li cambas arcadi.* Var.: **enarcat**.

**arcbalèsta** n.f. Arma compauada d'un arc montat sobre d'un fust e atesat à la man ò per un mecanisme. Var.: **balèsta, balèstra, balista**.

**arcbalestier** n.m. Sordat armat d'una arcbalèsta. Var.: **balestier, balestrier, balistier**.

**arcbalestiera** n.f. (constr.) Arquera especialament adobada per lo tir à l'arcbalèsta. Var.: **balestiera, balestriera, balistiera**.

**arc-botant** n.m. Element de construccion en arc en defoara d'un edifici per sostener un barri en reportant la possada dei vòuta sus una culada, characteristic de l'arquitectura gotica. Sin.: **ancola**.

**arc de Sant Martin** n.m. Arc luminós que si pòu vèire dins lo ciel, à l'opauat dau soleu, quora plòu. Sin.: **arc de seda**.

**arc de seda** n.m. Arc de Sant Martin.

**arcèli** n.m. Mollusc bivalve manjadís de la familia dei veneridats. Sin.: **clauvissa**.

**arceu** n.m. Objècte en forma de pichin arc: *L'arceu de seguretat d'una veitura de corsa*.

**archevesque** n.m. Arquevesque.

**archicancelier** n.m. Dignitari de la cort de Napoleon I<sup>er</sup>.

**archiconfraria** n.f. Associacion pioa que sièrve de centre à d'uni societats afiliadi.

**archiconoissut, uda** adj. Foarça conoissut.

**archicòta** n.f. 1. Planta cultivada per lu sieu capítules, ò *tèstas* (Familha dei compauadi, genre *cynara*). 2. Lo capitule, que s'en manja lo receptacle (ò *fond*) e la basa dei bractees (ò *fuèlhas*). Var.: **arcachòfa**.

**archicotiera** n.f. Terren plantat d'archicòtas.

**archidiaconat** n.m. Dignitat d'archidiague.

**archidiague** n.m. Prelat qu'es responsable de l'administracion d'una part dau diocèsi, sota l'autoritat de l'evèque.

**archidiocesan, a** adj. Relatiu à un archivescat ò que n'en depende.

**archidiocèsi** n.f. Diocèsi d'un archivesque. Var.: **arquidiocèsi**.

**archiduc** n.m. Prince de la maion d'Àustria.

**archiduquessa** n.f. 1. Princesa de la maion d'Àustria. 2. Esposa, filha d'un archiduc.

**archiepiscopal, a** adj. Archivescal.

**archiepiscopat** n.m. Dignitat d'un archivesque.

**archimandrita** n.m. (anc.) Superior d'un monastèri dins li Glèias orientali. ◇ Encuèi: Títol onorific donat à d'unu monges ortodoxes.

**archipèl** n.m. Grope d'ísolas pauc ò pron alunhadi li uni dei autri, dins una susfàcia marítima pauc ò pron espandida. Var.: **archipeu**.

**archipeu** n.m. Archipeu.

**archiprèire** n.m. 1. Curat d'uni glèias de canton. Sin.: **dogan**. 2. Curat d'arrondiment.

**archipreirat, ada** adj. Si di d'un territori provist d'un archiprèire.

**archius** n.m. pl. 1. Ensèms dei documents relatius à una vila, una familia, etc., pròprios à una societat, à una administracion: *Lu archius municipals*. 2. Luèc dont son conservats aquelu documents. Var.: **arquiis, archivas, arquivas**.

**archivaire, airitz** n. Archivista.

**archivar** vt. Procedir à l'archivatge de. Var.: **arquivar**.

**archivatge** n.m. Accion de recampar, de classar e de conservar (de documents, etc.); lo sieu resultat.

**archivescal, a** adj. Pròpri de l'archivesque.

**archivescat** n.m. Estenduda de la juridiccion d'un archivesque; la sieu residença. Var.: **arquevescat**.

**archivesque** n.m. (anc.) Evesque à la tèsta d'una província eclesiastica. – Aüra: Títol onorific autrejat à d'unu evesque. Var.: **arquevesque**.

**archivista** n. Persona encargada de la garda dei archius. ◇ Especialista de la conservacion, de l'estudi dei archius e dei documents istorics. Var.: **archivaire, arquivista**.

**archivista paleografe, a** n. Especialista d'archivistica e de paleografia.

**archivistica** n.f. Siença dei archius.

**archivòut** n.m. (arquit.) Façà verticala motlurada d'un arc. Var.: **arquivòuta**.

**arçon** n.m. 1. Armadura formada de doi arcadas, lo pomeu e lo trossaquin, religadi entre eli. 2. Tralha, branca d'aubre fruchier, qu'an subit una arcadura.

**arcont** n.m. Aut magistrat, dins divèrsi ciutats grèqui anciani.

**arcontat** n.m. Dignitat d'arcont; durada de la sieu carga.

**arcòsa** n.f. Gres feldespatic que vèn de l'erosion dei ròcas granitiqui ò gneissiqui.

**arcòva** n.f. Alcòva.

**ardada** n.f. Tropelada de bèstias fèri.

**ardalhon** n.m. Poncha metallica d'una bocla de cintura, de corrèia.

**ardeïde** n.m. *Ardeides*: Familha d'auceus coma lo butòr.

**ardeïforme** n.m. *Ardeiformes*: Òrdre d'auceus gràndis dei païs cauds e temperats, que comprèn en particular l'ibis, la cigònha e lo goïtre.

**ardement** n.m. Fach de brutlar. Sin.: **fuèc, incendi**.

**ardenés, esa** adj. Dei Ardenas.

**ardent, a** adj. 1. Que brutla, escaufa foartament; que provòca una sensacion de cremadura: *Un soleu ardent, una set ardenta*. 2. *Capèla ardenta*: Cambra mortuària esclairada de ciris e sovent parada de negre, que si mete en plaça especialament après una catastròfa, un accident important. 3. Passionat, foart, en parlant d'un sentiment, d'un comportament. 4. Acanit, en parlant d'una persona: *Un ardent aparaire de la lenga d'òc*. Sin. (3 e 4): **arderós, afogat**.

**ardent** n.m. (ist.) *Mau dei ardents*: Malautia que presentava lu caràcters de l'ergotisme, que s'en conoissèt una epidèmia dau s. X au s. XII. Sin.: **fuèc Sant Antoni**.

**ardentament** adv. D'un biais ardent, embé ardor. Sin.: **arderosament**.

arderós, oa

**arderós, oa** adj. Ardent (3 e 4), calorent; fogós.

**ardidament** adv. Mé coratge, ardidessa, d'un biais ardit. Sin.: **prestament**.

**ardidessa** n.f. 1. Qualitat d'una persona ò d'una caua ardida; audàcia, assegurança. 2. originalitat dins la concepcion ò l'execucion d'una obra literària ò artistica. 3. (lit.) Insolença: *L'ardidessa d'un prepaus*. 4. (au pl.) Prepaus ardis.

**ardiment** n.m. Coratge, ardidessa: *Mancar d'ardiment*. Sin.: **audàcia**.

**ardimentós, oa adj.** Ardit.

**ardir** vi. (*ardissi*) Aujar.

**ardit, ida** adj. 1. Que manifesta d'audàcia e de decision davant un perilh, una dificultat; coratjós. ◇ *Faire Miqueu l'ardit*: Faire lo coratjós alora que non li a de risc ni de perilh. 2. Qu'agisse mé mótria, mé front. 3. Que mostra d'audàcia, d'originalitat: *Una creacion ardida*.

**ardit** n.m. Anciana pèça de moneda.

**arditi** n.m. pl. (mòt italian, literalment: *arditi*). En Itàlia, sordats de còrs constituïts pendent la guèrra de 1915-1918, particularment adestrats per li operacions riscadi.

**ardor** n.f. (ò n.m.) 1. Zèle, audàcia, empressament: *Mostrar d'ardor au travalh*. 2. Foarça (d'un sentiment, d'una passion). Sin.: **fòga, afogadura, afogament**.

**ardre** vi. (lit.) Brutlar, cremar. Sin.: **abrar, abrandar**.

**ardú, ua** adj. Dificile de capir, de resòlver, complicat, penós. Sin.: **malaisit, difficile**.

**areatge** n.m. Accion de mesurar li terras per aras.

**arec** n.m. Arequier.

**arecacea** n.f. *Arecaceas*: Familha de plantas, coma l'arec.

**areflexia** n.f. (patol.) Absença de reflèxes.

**areic, a** adj. (geogr.) Desprovist d'escorrement natural dei aigas, en parlant d'una region, d'un soal.

**areisme** n.m. Caractèr d'una region, d'un soal areic.

**areligiós, oa** adj. Qu'apartèn à minga religion, que refuda tota religion.

**arèm** n.m. Apartaments dei fremas, en cò dei musulmans; ensèms dei fremas que li vivion.

**aremònìa** n.f. Rosacea boscassiera dei montanhás.

**arena** n.f. 1. (Antiqu. rom.) Espaci ensablat d'un cirque, d'un anfiteatre, dont si debànaron lu juècs. 2. Espaci ensablat dont si debànaron li corsas de taurs. 3. (fig.) Espaci public dont s'afrónton d'òme politics, de partits, de corrents d'ideas, etc.: *L'arena politica*. 4. (geol.) Sabla de textura grossiera, que vèn de la desagregacion de ròcas cristallini. ♦ pl. Edifici tot entier dont si debànaron lu juècs dins la Roma antica, dont si debànaron li corsas de taurs: *Li arenas de de Cimiés, de Nimes*.

**arenaceu, ea** adj. De la natura de la sabla; que contèn de sabla.

**arenaire** n.m. Aqueu que poarta ò extrai la sabla.

**arenalh** n.m. Plaja.

**arenar** vt. Sablar, ensablar. ♦ **s'arenar** v.pr. S'ensablar, en parlant d'un bateu.

**arenàs** n.m. Luèc qu'enclau de quantitats grandi d'arena. Vèire lo quartier de *l'Arenàs* à Niça.

**arenat, ada** adj. Ensablat, en parlant d'una nau.

**arenatge** n.m. Sablatge, ensablament.

**arenç** n.m. Peis de l'esquina blau-vèrd, dau ventre argentat, abondós dins la Marga e la mar dau Nòrd, que viatja per bancs (longuessa de 20 à 30 cm, Familha dei clupeïdes). ◇ *Filet d'arenç*: Carn d'arenç levada au lòng au lòng de l'espina e messa à marinar.

**arençadon** n.m. Peis abondós dins la Marga e la mar dau Nòrd, vesin de l'arenç, ma plus pichin, que si pesca generalament d'estiu (Familha dei clupeïdes).

**arèndola** n.f. 1. Passeron de l'esquina negra dau ventre blanc e de la coa excavada (li arèndolas si noirísson d'insèctes m'au sieu bèc largament dubèrt. Läisson li encontradas temperadi en setembre-octòbre per lo Sud e s'entòrnon en mars-abriu. Longuessa 15 cm).

– *Caga mai un bòu que cent arèndolas*: Una persona importanta pòu mai que cent personas comuni. ◇ *Arèndola dau cuu blanc*: Arèndola dei fenèstras. ◇ *Arèndola de ròca*: Arèndola que fa lo nido dins la ròca. Sin.: **marteu**. ◇ *Arèndola de mar*: Estèrna. Sin.: **fumet, mascaron gròs**.

**arena** n.f. 1. Discors solemne prononçat davant una assemblada, de tropas, etc. 2. Discors pompós, enuiós.

**arengaire, airitz** n. Persona qu'arenga.

**arengar** vt. Adreiçar una arenga à: *Arengar una fola*.

**arenicòla** adj. Que viu dins la sabla, en parlant d'un animau.

**arenicòla** n.f. Vèrp que viu dins un tube en U cavat dins la sabla marina (longuessa 20 cm; embrancament dei anelides).

**arenifèr, a** adj. Que contèn d'arena.

**arenin** n.f. Sabla dau gran fin.

**arenisacion (-izacion)** n.f. (geol.) Procès de descomposicion d'un soal en arena.

**arenofil(e), a** adj. Si di dei plantas que creisson dins li regions arenoï.

**arenós, oa** adj. De la natura de la sabla; que contèn de sabla. Var.: **arenaceu**. Sin.: **sablonenc, sablonós, sablós**.

**arsenosiderita** n.f. Nom modèrne de la *mazapilita*.

**arenquier** n.m. Nau especialisada dins la pesca de l'arenç.

**areografia** n.f. (astron.) Descripcion de la susfàcia de la planeta Mars.

**areòla** n.f. 1. (anat.) Ceucle pigmentat à l'entorn dau popeu dau sen. 2. (patol.) Zòna rogenca à l'entorn d'un ponch inflamatòri.

**areolar(i), a (-ària)** adj. 1. (anat.) De l'areòla. 2. (geol.) Qu'agisse lateralament, en parlant de l'erosion. Contr.: **linearí**. 3. (mat.) *Velocitat areolària*: Velocitat instantanea d'analisi d'una susfàcia per un rai en movement que la sieu origina es fixa.

**areolat, ada** adj. Que presenta d'areòlas.

**areomètre** n.m. Instrument que sièrve à determinar la densitat d'un liquide.

**areometria** n.f. Mesura de la densitat dei liquides.

**areometric, a** adj. Relatiu à l'aerometria.

**areopague** n.m. 1. (Antiqu.) *L'Areopague*: Tribunal d'Atenas qu'avia lo sieu sèti sus la coala dedicada à Arès e susvelhava lu magistrats, interpretava li lèis e judicava lu murtres. 2. (lit.) Assemblada de personas causidi, particularment competenti, sapienti.

**areopagita** n.m. (Antiqu.) Jutge de l'areopague.

**aerostile** n.m. (arquit.) Sistema d'entrecolumnament dont l'interval que separa doi colomnas es de tres ò quatres diamètres.

**arequier** n.m. Paumolier de la camba fina dei regions caudi de l'Asia dau Sud-Èst, que lo sieu fruch (notz d'arec) contèn una ametla que s'en tira un cachó. Var.: **arec**.

**aresca** n.f. Envelopa dau gran de blat.

**arescle** n.m. Placa d'acier bolonada que religa li extremitis dei ralhs de camin de fèrre. Var.: **ariscle**.

**aresta** n.f. 1. Oàs de l'esquelèt dei peis. Sin.: **espina**, **resca**. 2. (mat.) Drecha comuna à doi plans: *Un cube a dotze arestas, l'aresta d'un barri.* ◇ *Teule d'aresta*: Teule que si mete au sobran de la construccion per jónher li doi parts de la teulissa. 3. (anat.) Linha d'un oàs en salhida: *L'aresta dau nas*. 4. (geogr.) Linha que separa lu doi costats d'una montanya. Sin.: **sèrre**, **serra**, **rasteu**, **cresta**, **aigavèrs**.

**arestier** n.m. (constr.) Linha en salhida formada per lo resòntre de doi pams de cubèrta. ◇ Element (lama metallica, etc.) que recuèrbe aquesta linha. Sin.: **calamant**.

**areston** n.m. Cabòt (peis).

**aret** n.m. 1. Moton mascle. 2. Constellacion e promier signe zodiacal, dont lo Soleu ientra à l'equinòxi de printemps. ◇ *Un aret*: Una persona naissuda sota lo signe de l'aret. 3. *Aret idraulic*: Dispositiu per faire remontar un liquide dins una conducta. ◇ *Coup d'aret*: Onda de pression provocada dins una conducta d'aiga per la manòbra brutala d'una vana.

**arga** n.f. Alga.

**argan** n.m. Fruch de l'arganier. Var.: **argània**.

**arganeu** n.m. (mar.) Aneu que si tròva à la cima de l'asta dau fèrre per li ormejar la cadena ò la gúrmena.

**argània** n.f. Argan.

**arganier** n.m. Aubre espinós dei fruchs manjadís, de l'ametla oleaginoa, que creisse en Àfrica dau Nòrd (Familha dei sapotaceas).

**argàs** n.m. Parasite extèrne dei auceus, que li suça lo sang (longuessa 4 à 8 mm, òrdre dei acarians). Sin.: **pelicon**, **pipidon**.

**argela** n.f. Argila.

**argemona** n.f. Papaveracea granda que lo sieu latex dona un colliri.

**argelabre** n.m. Autre nom de l'agast. Sin.: **blae**.

**argent** n.m. 1. Metal preciós blanc, lusent, totplen ductile; element quimic (Ag) de n° atomic 47 e de massa atomica 107,86. 2. Sòus (preferible). 3. (arald.) Un dei doi metals emplegats coma esmalh, representat blanc e unit. ■ L'argent si tròva rarament à l'estat pur dins lo soal. La màger part dau temps, es combinat au sofre ò à l'antimòn. Inoxidable per l'oxigène, s'anegrissé au contacte de l'ària e si dissòlve dins l'acide nitric. L'argent

es conductor de la calor e de l'electricitat. Fonde à 960°C e la sieu densitat es de 10,5. Aligat au coire, ganha en duretat.

**argentadura** n.f. Accion d'argentar; lo sieu resultat. Var.: **argentatge**.

**argentaire**, **airitz** n. Persona que lo sieu mestier es d'argentar, especialament un metal non preciós.

**argentar** vt. 1. Curbir d'un fuèlh ò d'una solucion d'argent. 2. (lit.) Donar l'esclat, la blancor de l'argent. ◆ **s'argentar** v.pr. Venir ric.

**argentaria** n.f. Vaissèla e accessòris de taula en argent.

**argentat**, **ada** adj. 1. Recubèrt d'argent: *Un cultier de metal argentat*. 2. (lit.) Qu'evòca l'argent, la sieu color, lo sieu esclat. 3. Ric. Sin.: **amonedad**.

**argentatge** n.m. Accion d'argentar. Var.: **argentadura**.

**argenteria** n.f. Argentaria.

**argentic**, **a** adj. (quim.) À basa d'argent, en parlant d'un compauat.

**argentier** n.m. 1. (ist.) Oficier de la maion dau rèi encargat dei móbles e dei vestits. 2. (fam.) *Grand argentier*: Ministre dei Finanças.

**argentiera** n.f. Mina d'argent.

**argentifèr**, **a** adj. Que contèn d'argent, en parlant d'un mineral.

**argentin**, **a** adj. Que lo sieu son clar evòca aqueu de l'argent.

**argentin**, **a** adj. e n. De l'Argentina.

**argentita** n.f. (miner.) Sulfure natural d'argent. Sin.: **argiròsa**.

**argenton** n.m. Aliatge de niquèl, de coire e de zinc que lo sieu aspècte fa pensar à l'argent.

**argerés**, **esa** adj. e n. De la vila d'Argier.

**argerian**, **a** adj. e n. D'Argeria.

**argila** n.f. Ròca sedimentària móbla, impermeabla, grassa au tocar, e que, banhada, si pòu façonor: *Un vas d'argila*. ◇ *Argila roja*: Depaus argilós marin dei grandi profondors. – *Argila à silèx*: Argila bruna, mé de rèstas de silèx, que provènon de la dissolució dei calcaris à silèx. Var.: **argela**.

**argilac** n.m. Arzilac.

**argilenc**, **a** adj. Argilós.

**argilaceu**, **ea** adj. Qu'es de la natura de l'argila; que n'a l'aspècte.

**argilier** n.m. Argiliera.

**argiliera** n.f. Luèc dont si pòu trovar totplen d'argila e l'extraire. Var.: **argilier**.

**argilifèr**, **a** adj. Que contèn d'argila.

**argiloarenós**, **oa** adj. Qu'enclau dins lo meme temps d'argila e d'arena.

**argilós**, **oa** adj. Que es constituit d'argila; que n'en contèn. Var.: **argilenc**.

**argin** n.m. Parpalhon ninfalisa que viu sus la violeta e lo fragostier.

**arginèi** n.m. Pichin floronc que si desenvolopa sus lo bòrd de la parpèla. Sin.: **arjuèlh**, **orjòu**, **orjuèlh**.

**arginina** n.f. Aminoacide describat de la güaranina.

**argiòp** n.m. Aranha granda mé de regas negri sus l'abdomèn.

**argiopidat** n.m. *Argiopidats*: Familha d'aranha qu'enclau mai de mila varietats coma l'argiòp e lo poartacrotz.

**argiraspide** n.m. Fantassin d'elita de l'armada d'Alexandre lo Grand, armat d'un escut d'argent.

**argiria** n.f. Pigmentacion gris de lausa de la pèu en seguida au surliment esperlongat de saus d'argent.

**argiride** n.m. *Argirides*: Familha de minerals que lo tipe n'es l'argent.

**argirisme** n.m. (patol.) Afeccion provocada per la penetracion d'argent dins l'organisme.

**argironeta** n.f. Aranha d'aiga.

**argirita** n.f. Argentita.

**argiròsa** n.f. Argentita.

**argiu, iva** adj. D'Argòs.

**argolitita** n.f. Ròca formada de cendres feldespatiqui consolidadi en tufs, comuna dins lo permian.

**argon** n.m. Gas inèrte, in,colore, que constituisse de cents parts una de l'atmosfèra terrèstra; element quimic (Ar) de n° atomic 18 e de massa atomica 39,94.

**argonauta** n.m. Mollusc dei mars caudi, que la femèla fagrega una navicèla calcària blanca per li metre lu sieus òus (longuessa: 60 cm, calssa dei cefalopòdes).

**argonide** n.m. *Argonides*: Gas inèrties de l'ària, que l'argon n'es lo mai corrent.

**argòt** n.m. Vocabulari particulier à un grop social, à una profession. Sin.: **jargon**, **girgon**. ◇ (espec.) Lengatge dei ladres, dau mitan.

**argotic, a** adj. Pròpri à l'argòt.

**argotier, a** adj. e n. Qu'emplega, que conoisse l'argòt.

**argotisar (-izar)** vi. Parlar argòt; faire usança d'expressions argotiqui. Sin.: **girgonejar**.

**argotisme** n.m. Mòt, expression de l'argòt.

**argotista** n. Especialista de l'argòt.

**argucia** n.f. Rasonament d'una subtilitat excessiva.

**argue** n.m. Truelh de l'axe vertical, que s'emplega per li manòbras dificili. Sin.: **cabestrant**. Var.: **argui**, **tornet**.

**arguesiana** n.f. (geom.) Luèc dei ponchs invèrses d'una corba à respièch d'un triangle fixe.

**argui** n.m. Argue.

**argüir** vt. (*argüissi*) 1. Traire coma consequençia, dedurre: *Que porries arguir d'aqueu testimòni?* 2. Pretextar. ◆ vt. dir. Si servir (de quauqua ren, de quauqu'un) coma argument, coma pretèxe: *Argüir de la sieu ignorança*.

**argument** n.m. 1. Pròva, rason qu'afortisse una tèsi, una demanda, una afermacion. 2. Resumit dau tema d'una òbra literària. 3. (log.) Proposicion ò ensèms de proposicions que si cèrca de n'en traire una consequençia. ◇ *Argument d'una foncion*: Variabla, element de l'ensèms de partença de la foncion. 4. (mat.) *Argument d'un nombre complèxe*  $\zeta$ : L'angle  $\theta$  definit à  $2k\pi$  pròche per la forma trigonometrica d'aqueu nombre,  $\zeta = r(\cos \theta + i \sin \theta)$ , dont  $r$  es lo module de  $\zeta$ .

**argumentacion** n.f. Accion d'argumentar; ensèms d'arguments.

**argumentaire, aitzitz** n. (lit.) Persona que li agrada argumentar.

**argumentar** vi. 1. Presentar d'arguments, una argumentacion sobre ò còntra quauqu'un ò quauqua ren. 2. (log.) Tirar de consequenças. ◆ vt. Justificar, afortir per d'arguments (un discors, una demostracion, etc.).

**argumentari** n.m. 1. Ensèms d'arguments qu'afortísson una opinion. 2. Lista d'arguments de venda à disposicon dei vendiéries.

**argumentat, ada** adj. Afortit per d'arguments.

**argumentatiu, iva** adj. Que pertòca l'argumentacion.

**argus** n.m. Publicacion especialisada que dona d'informacions precisi e chifradi sobre de transaccions: *L'argus de l'automobila*.

**argusian** n.m. Oficier de bas niveu dei galèras, qu'avia per tòca de levar ò de tornar metre li cadenas ai galerians e de lu susvelhar de paur que s'escapessón. Var.: **agosin**, **algosin**.

**argulus** n.m. Crustaceu ectoparasit que viu sus li gaunhas e la pèu dei escarpas e dei ciprinidats.

**ària** n.f. 1. Mesclum gasós sensa odor, sensa sabor, comburent, costituit essencialament d'azòte e d'oxigène, que forma l'atmosfèra indispensabla à la vida animala e vegetala: *Ària fresca*, *ària pura*. ◇ *Ària liquida*: Mesclum d'oxigène e d'azòte liquides dins li memi proporcions que s'atròvon dins l'ària à temperatura ambienta. ◇ *Ària comprimida*: À una pression superiora à-n-aquela atmosferica que la sieu foarça d'expansion es emplegada sota de formas divèrsi. ◇ *Ària condicionada*: Ària qu'es artificialament tractada fins à rejónher li condicions vorgudi de temperatura, d'umiditat e de puretat. ◇ *Cambiar l'ària*: La renovelar en durbent li fenèstras. ◇ *Pilar l'ària*: Sortir foara, faire una pichina passegada. ◇ *Corrent d'ària*: Desplaçament d'ària, espec. entre doi duberturas. Sin.: **tiravent**. ◇ *Li a d'ària*: Li a un pauc de vent. ◇ *Coup d'ària*: Pichin còup de frèi causat da un corrent d'ària. 2. Espaci liure vers lo ciel: *Regarjar en l'ària*. ◇ *Aver la testa en l'ària, èstre testa en l'ària*: Èstre distrach. Sin.: **despensierat, espensierat, destartavelat, inatentiu**. ◇ *Èstre en l'ària*: Èstre en desòrdre. ◇ *Mandar quauqua ren en l'ària* (una bala, un objècte, etc.): Mandar aquesta caua en aut. ◇ *Pilar l'ària*: S'envolar, en parlant d'un avion, etc. Sin.: **s'enlairar, s'enaurar**. ◇ *Lo mau de l'ària*: Ensèms dei trebolicis (mau de ventre, etc.) que d'uni personas poàdon sentir en avion. ◇ *Tirar en l'ària*: Tirar (un còup de fusiu, etc.) en aut, per avertir ò faire paur. ◇ *Li a quauqua ren dins l'ària*: Li a quauqua ren que si prepara.

◇ *Faire de casteus en l'ària*: Faire de projectes que si porran jamai realisar. 3. (ext.) Clima: *L'ària de la montanya non mi convèn, ai besonh de cambiar d'ària*. ◇ (fig.) *Cambiar d'ària*: Cambiar de frequentacions, de luèc, per fugir un ambient, una situacion pauc ò pron favorabla. 4. (astrol.) Element ària, dins subdivision dei planetas d'après l'element que li domina, trigòn que lu apartènon lu signes dei Gemeus, de la Balança e de l'Aquíari. **Nota**: La forma **aire** es classica, mantenguda

dins l'ensèms occitan. La forma **ària** es segurament un italianisme, ma es la forma correnta en niçard, segurament sostenguda per la forma italiana **aria**.

**ària** n.f. Biais d'estre, aparença d'una persona: *Una ària modèsta.* ◇ *Aver l'ària de doi àrias:* Aver l'aspècte, lo comportament de quauqu'un de pas gaire recomandable. ◇ *Donar d'ària (à):* Semblar (à). ◇ *Aver l'ària (de):* Semblar (à). ◇ *Aver una ària de familha:* Presentar una semblaença, sovent deuguda à un ligam de parentat. ◇ *Aver l'ària de ren:* Semblar sensa importància, donar l'impression d'estre facile. Var.: **aire**.

**ària** interj. S'emplega coma exortacion à sortir, à s'en anar. Sin.: **via, foara d'aquí.**

**ària** n.f. (mus.) 1. Melodia: *Sublar una ària.* 2. Dins lo melodrama e dins toi lu genres vocals dau s. XVII<sup>n</sup> au s. XIX<sup>n</sup>, tròc per votz e orquèstra d'estructura promierament estrofica, pi en tres seccions, pi en doi parts ò liura. Dins la poesia per música, cobla ò breva seria d'estòfes. Dins la música instrumental, tròc melodic de caractèr es quasi vocal.

**arian, a** adj. e n. 1. Relatiu ai Arians. 2. Relatiu à la «raça» blanca «pura» dins li doctrinas racisti d'inspiracion nazisti.

**arianisme** n.m. Doctrina racista que mete en avant la pretenduda superioritat d'una «raça» blanca «pura».

**arianisme** n.m. Doctrina d'Arius e dei sieus disciples.

**ariar** vt. Aerar. Var.: **airejar**.

**ariat, ada** adj. Aerat.

**ariçadura** n.f. Eiriçadura.

**ariçament** n.m. Eiriçament.

**ariçar** vt. Eiriçar.

**ariçon** n.m. Eiriçon.

**aride, a** adj. Sec, privat d'umiditat: *Una terra arida.* Sin.: **secarós.**

**ariditat** n.f. Estat de cen qu'es aride.

**ariegés, esa** adj. De l'Arièja.

**arieta** n.f. 1. Pichina ària fresca. Sin.: **aireta**. 2. (mus.) Melodia corta, de caractèr graciós.

**ariga** n.f. Fruch de l'ariguier. Var.: **aliga**.

**ariguier** n.m. Autre nom de la sorbiera. Var.: **aliguier.** Sin.: **vaissa blanca**.

**aril** n.m. (bot.) Tegument carnut à l'entorn de la grana d'uni plantas, mé la quala forma un «faus fruch».

**aril(e)** n.m. (quim.) Radical carbonat derivat dei compauats benzenics (nom generic).

**arilamina** n.f. Amina aromatica formada d'un radical arile.

**arilic, a** adj. Que contén un radical arile.

**arillat, ada** adj. Provist d'un aril.

**aringa** n.f. Arenga.

**aringaire, airitz** n. Arengaire.

**aringar** vt. Arengar.

**ariòla** n.f. Sonalha de muu.

**ariós, oa** adj. 1. Aerat. Sin.: **airejat**. 2. Que crenhe lu corrent d'ària.

**arioso** (mòt italian) [a'rjozo] (mús.) Forma vocala que tèn à l'encòup dau recitatiu e de l'ària.

**ariscole** n.m. Arescle.

**arissadura** n.f. Crespiment.

**arissar** vt. Crespinar.

**aristocracia** n.f. 1. Classa dei nòbles, dei privilegiats. 2. Govèrn exercitat per aquesta classa. 3. (lit.) Elita.

**aristocrata** adj. e n. Que fa partida de l'aristocracia.

**aristocratic, a** adj. 1. De l'aristocracia. 2. Denhe d'un aristocrata; rafinat.

**aristocraticament** adv. D'un biais aristocratic.

**aristocratisacion (-izacion)** n.f. Accion d'aristocratisar ò de s'aristocratisar; lo sieu resultat.

**aristocratisar (-izar)** Faire venir aristocratic. ♦ **s'aristocratisar** v.pr. Venir aristocratic.

**aristocratisme** n.m. Tendença à favorejar un grope social determinat en foncion de la sieu naissença, de la sieu fortuna.

**aristofanic, a** adj. Dins l'estile dau poeta grèc Aristofanes.

**aristogenès** n.f. Tèrme que determina l'aparicion de caràcters noveus dins un linhatge e li novèli facultats d'adaptacion qu'aquesta aparicion porgisse.

**aristolòquia** n.f. Planta vivaça toxica d'Occitània miègjornala, cultivada per curbir li làupias. Sin.: **èrba de grapaud, fautèrla, fautèrna**.

**aristoloquiacea** n.f. (bot.) *Aristolochiaceas:* Familha de plantas de flors, m'au calici colorit, que lo tipe n'es l'aristolòquia.

**aristoloquialas** n.f. pl. Òrdre de plantas, format per la Familha dei aristoloquiaceas.

**aristotelic, a** adj. D'Aristòtel.

**aristotelician, a** adj. e n. De l'aristotelisme, que li apartèn; adèpte d'aquesta doctrina.

**aristotelisar (-izar)** vi. Sostenir lu principis d'Aristòtel; n'en traire li consequéncias.

**aristotelisme** n.m. 1. Filosofia d'Aristòtel. 2. Corrent filosofic medieval qu'interpretava la doctrina d'Aristòtel à partir dei teologias cristiana e musulmana.

**aristotipe** n.m. Nom d'un papier fotografic caracterisat per un anegriment dirècta.

**aristotipic, a** adj. Papier aristotipic: Aristotype.

**aritenoiðe, a** adj. e n. Si di d'un cartilatge mobile de la laringe, que tende li coardas vocali.

**aritmetic, a** adj. Relatiu à l'aritmètica.

**aritmètica, aritmetica** n.f. (sens classic) Partida dei matematicas qu'estudia li proprietats elementari dei nombres entiers e racionals. ◇ (sens moderne) Teoria dei nombres que mete en juèc lu metòdes de la geometria algebrica e la teoria dei gropes.

**aritmeticament** adv. D'un biais aritmetic.

**aritmetician, a** n. Especialista de l'aritmètica.

**aritmia** n.f. Trebolici dau ritme dau coar, que si caracterisa per una irregularitat e una inegalitat dei contraccions.

**aritmic, a** adj. Que compoarta una aritmia, que n'es lo signe.

**aritmografia** n.f. Usança dei signes convencionals per exprimir de quantitats conoissudi.

**aritmologia** n.f. Sciença generala dei nombres, de la mesura dei grandors.

aritmoman(e), a

**aritmoman(e)**, a n. Que patisse d'aritmomania.

**aritmomancia** n.f. Divinacion per lu nombres.

**aritmomania** n.f. Comportament nevrotic que possa lo subjècte à reglar toti li sieu accions sobre lu nombres.

**aritmomètre** n.m. 1. Måquina calculairitz. 2. Autre nom de la règla per calcular.

**arjalabre** n.m. Blae.

**arjau** n.m. (mar.) Barra de governalh. Sin.: **jauge**.

**arjuèlh** n.m. Arginèi. Sin.: **orjòu, orjuèlh**.

**arlandier** n.m. Arlòt.

**arlatenc, a** adj. e n. D'Arle.

**arlequin** n.m. Personatge que lo sieu vestit bigarrat coma aqueu d'Arlequin.

**arlequinada** n.f. Bofonaria. Sin.: **bofonada, palhassada**.

**arlequinejaire, airitz** n. Persona que fa l'Arlequin.

**arlequinejar** vi. Faire l'Arlequin.

**arlèri** n.m. 1. Persona que li agrada si divertir, faire rire lu autres. 2. (pej.) Persona pas gaire serioa, que degun s'en pòu fidar. Sin.: **marjasso, bulo, sautareu, esbrofaire**.

**arlòt** n.m. Ai Temps mejans, malagent qu'acompanhava li armadas e que de còups servia d'auxiliari, coma à Besiers en lo 1209 dins lo debanament de la promiera crosada còntra lo Comte de Tolosa. Sin.: **arlandier, ribaud**.

**arma** n.f. 1. Objècte, aparelh, engenh que sièrve à atacar ò à si defendre, per la sieu natura ò per lo sieu usatge.: *L'arma dau crimi.* ◇ *Arma blanca:* Arma que si tèn en man, que la sieu accion resulta d'una partida metallica (coteu, espada, etc.). ◇ *Arma de fuèc:* Arma qu'emplega la foarça explosiva de la podra (rivoltèla, fusiu, etc.). ◇ *Arma de lançar:* Arma que constituisse d'esperela un projectile (arc, bigatana, etc.). ◇ *Arma d'espatal ò d'afustar:* Arma que si mete à la gauta per afustar. ◇ *Arma d'asta:* Arma compauada ò non d'un fèrre emmanegat (pica, pal, lança, alabarda, etc.). ◇ *Arma individuala:* Servida per un òme solet, per oposicion à *arma collectiva*, servida per mai d'un òme (canon, etc.). ◇ (Sovent au plural) *Armas especiali:* Armas atomiqui, biologiqui ò bacteriologiqui, per oposicion ai *armas classiqui* ò *armas convencionali*. 2. (fig.) Mejan quau que sigue d'atacar, de luchar: *Aver per soleta arma lo sieu beu parlar*. 3. Element de l'armada de terra encargat d'una mission particulara au combat (artilharia, blindats). ♦ n.f. pl. 1. *Li armas:* La carriera militària. ◇ Sota li armas: Dins l'armada. – *Fach d'armas:* Prodessa militària. – *Passar per li armas:* Fusilhar. ◇ *Presa d'arma:* Ceremònìa militària que recampa li tropas. 2. Practica de l'espada, dau sabre, dau floret, de l'escrima: *Un mestre d'armas, una sala d'armas*. 3. (arald.) Armarias: *Li armas de Niça*.

**arma** n.f. Ànima.

**armada** n.f. 1. Ensèms dei foarças militari d'un Estat. 2. Ensèms dei òmes radunats sota un comandament unic per d'operacions determinadi: *L'armada d'Itàlia, l'armada d'Àfrica*. 3. Granda unitat terrèstra que regropaa d'uni divisions. 4. Granda quantitat de personas: *Una armada de manifestants*.

**armador** n.m. Armejaire.

**armadura** n.f. 1. Assemblatge de pèças, generalament metalliqui, que fórmont l'ossatura d'un objècte, d'un obratge, etc., ò destinadi à lo renforçar, à lo sostenir ò à lo mantenir. ◇ Partida rigida que sota-tende lu bonets dei sostèns. 2. Ensèms dei defensas metalliqui que servion à protegir lo còrs de l'òme d'armas à l'Atge Mejan. ◇ (fig. let.) Mejan de protecccion: *S'assostar derrier una armadura de mesprètz*. 3. (fig.) Basa d'un projècte, d'una organisacion. 4. (electr.) Cadun dei doi condensators separats per lo dielectric. 5. Barra de fèrre doç que religa lu doi pòles d'una caramida. 6. (mus.) Alteracion (dièsi, bemòl) constitutiva dau ton d'una pèça musicala, plaçada après la clau e avant la chifra de mesura. 7. Biais d'entrebeschiar lu fieu de cadena d'una estòfa.

**armadurier** n.m. Armurier.

**armalh** n.m. Part d'una ret de pesca; estac d'aquela ret.

**armament** n.m. 1. Accion d'armar (un militari, un luèc, etc.), de donar lu mejans d'atacar ò de si defendre. 2. Ensèms dei armas qu'equípon quauqu'un, quauqua ren: *L'armament d'una companhia, d'un carri*. 3. (Sovent au plural) Ensèms dei mejans qu'un Estat a à la sieu disposicion per assegurar la sieu seguretat: *La corsa ai armaments*. 4. Estudi e tecnicas dau funcionament dei armas. 5. (electr.) Ensèms, generalament metallic, destinat à impauar ai linhas electriqui una disposicion geometrica donada en regar dau sieu supoart.

**armanac** n.m. Calendrier, sovent illustrat, que compoarta d'indicacions astronomiqui, meteorologiqui e d'entre-senhas divèrsi (medecina, coïna, astrologia, etc.). Var.: **almanac**.

**armanacaire, airitz** n. 1. Autor ò vendèire d'armanacs. 2. (fig.) Utopista. Sin.: **pantaiaire, fantaumier**.

**armanacar** vi. Si faire d'illusions. Sin.: **pantaiar, faire de casteu en l'ària, elucubrar**.

**armanacaria** n.f. Utopia. Sin.: **desvari, fotraria**.

**armanhac** n.m. Aigardent de vin de la region d'Armanhac.

**armor** vt. 1. Provedir (quauqu'un, quauqua ren) d'armas: *Armar de voluntaris*. 2. Levar e equipar (de tropas): *Armar un milier d'òmes*. 3. (fig.) Donar (à quauqu'un) lu mejans d'afrontar una situacion. 4. Plaçar (una arma de fuèc) dins la posicion d'armat. 5. Metre (un mecanisme) en estat de fonctionar. ♦ **s'armor** (de) v.pr. Faire provision (de): *S'armor de coratge, de pacienza*.

**armari** n.m. 1. Mòble à estatgieras, mé de poartas, per li plaçar d'objèctes, de vestits, etc.. ◇ *Armari frigorific:* Pèça dei parets isolanti dont un sistema mantèn una temperatura bassa per conservar lu aliments. 2. (fam.) Si di d'una persona granda e robusta: *Aquel òme es un armari*.

**armarias** n.f. pl. 1. Ensèms dei signes e ornaments de l'escut d'un Estat, d'una ciutat, d'una familia, etc. Sin.: **armas**. 2. Depaus d'armas.

**armarin** n.m. Armari mural. Sin.: **placard**.

**armassier, a** n. Masc ò masca que cretz à la ressentida dei ànimas dau Purgatori.

- armat** n.m. Posicion d'una arma de fuèc lèsta à tirar.
- armat, ada** adj. 1. Qu'es provist d'una arma: *Li foarças armadi*. 2. Qu'es provist d'una armadura: *Betum armat*.
- armatge** n.m. Part de la sàvega que renfortisse la part posteriora dau traïn.
- armator** n.m. Armejaire.
- armeg** n.m. Tot l'equipament necessari à una nau per lo sieu fucionament.
- armejaire** n.m. Persona qu'armeja, fa travalhar una nau que li apartèn (ò que nauleja). Sin.: **armator**.
- armejament** n.m. (mar.) 1. Accion de provedir una nau de cen que li es necessari au sieu fucionament e à la sieu seguretat. 2. Esplecha comerciala d'una nau, coma proprietari ò naulejaire. 3. Societat d'un armejaire.
- armejar** vt. Procedir à l'armejament d'una nau.
- armèla** n.f. (arquit.) Aneleta.
- armelina** n.f. Pèu d'ermina.
- armèni, ia** adj. e n. D'Armènia. ♦ n.m. Lenga indoeuropea de la region dau Caucasi.
- armentela** n.f. Pimpanela.
- armet** n.m. Casque en metal, emplegat dau s. XV<sup>n</sup> au s. XVII<sup>n</sup>.
- armeta** n.f. Ànima dau Purgatòri.
- armier** n.m. Rastelier dont li armas son entrepaudi.
- armier** n.m. Blavier. Sin.: **martin-pescaire, gardariu**.
- armillar(i), a (-ària)** adj. (astron.) *Esfèra armillària*: Assemblatge de ceuckles que figúron lu movements aparents dei astres e dins lo sieu centre un glob representava la Tèrra.
- arminian, a** adj. e n. De l'arminianisme; adèpte d'aquesta doctrina.
- arminianisme** n.m. Doctrina d'Arminius.
- armistici** n.m. Convencion mé la quala de caps militaris suspèndon li ostilitats sensa metre fin à l'estat de guèrra: *L'armistici dau 11 de novembre dau 1918, l'armistici dau 8 de mai dau 1945*.
- armolh** n.m. Planta dei fuèlhas triangulari manjadissi (Familha dei quenopodiaceas, genre *triplex*).
- armon** n.m. Avant-tren d'una màquina à cavaus, dont si vènon fixar lu brancats ò lo timon. Var.: **aramon**.
- armonia** n.f. 1. Ensèms ò seguida de sons agradius à l'aurelha. 2. (mus.) Sciença de la formacion e de l'encadenament dei acòrdis. 3. Orquèstra que la compauon unicament d'intruments de vent e de percussions. 4. (lit.) *Armonia iniciativa*: Reproduccion, per lu sons ò per li rimas, de sensacions divèrsi. 5. Acòrdi ben reglat entre li differenti partidas d'un ensèms: *L'armonia dei colors dins un paisatge*. 6. Acòrdi de sentiments, d'ideas, entre d'uni personas; ententa, union: *Viure en armonia*. Sin. (5 e 6): **acòrdi, acordança, adaptacion, concordança, equilibri, conformitat, concòrdia**.
- armonic** n.m. Son accessòri qu'a de frequenças multipli d'aquela dau son fondamental e que, en li si sobrajstant, contribuisse mé d'autres à formar lo timbre. Sin.: **son armonic**.
- armonic, a** adj. 1. (mus.) Qu'emplega li lèis de l'armonia. 2. (mat.) *Division armonica*: Quadruplet de ponchs alinhats A, B, C, D, que lo rapoart  $\frac{CA}{CB}$  es l'opauat dau rapoart  $\frac{DA}{DB}$  (C e D son dichs *conjugats armonics* de A e de B). 3. (mat.) *Mejana armonica de doi nombres, d'unu nombres*: Nombre qu'a per invèrse la mejana dei invèrses d'aquelu nombres. 4. *Son armonic*: Armonic (n.m.).
- armònica** n.f. Instrument à enches liures plaçats dins li cavitats d'un quadre e mes en vibracion en bufant: *Armònica cromatica, armònica diatonica*.
- armonicament** adv. D'un biais armonic.
- armonicista** n. Persona que juèga de l'armònica.
- armonier** n.m. 1. Eclesiastic estacat à un còrs ò à un establiment. Var.: **aumonier**. Sin.: **capelan**. 2. Prère encargat de distribuir li limòsinas. Var.: **limosinier**. Sin.: **caritadier**.
- armoniom** n.m. Instrument de música à clavier, d'enches liures mes en vibracion per l'ària d'una comandada per un pedalier.
- armonisable, a (izable, a)** adj. Que si pòu armonisar.
- armonisacion (-izacion)** n.f. Accion d'armonisar; lo sieu resultat.
- armonisar (-izar)** vt. 1. Metre en armonia, en acòrdi. 2. (mús.) Ajustar una partida armonica à (una melodia). 3. (mús.) Donar una sonoritat equilibrada ai diferents registres d'un instrument à clavier. Var.: **armonizar**. ♦ **s'armonisar** v.pr. (mé) Èstre en armonia (mé).
- armonista** n. (mús.) 1. Persona que conoisse e mete en pratica li règlas de l'armonia. 2. Persona qu'armonisa un instrument.
- armoniós, oa** adj. 1. Que produe de sons agradius à l'aurelha: *Una votz armonioa*. 2. Que li sieu partidas fórmont un ensèms ben proporcionat, agradiu: *Una arquitectura armonioa*.
- armoniosament** adv. D'un biais armoniós.
- armorial, a** adj. Relatiu ai armarias.
- armorial** n.m. Recuèlh d'armarias.
- armorican, a** adj. e n. D'Armorica.
- armorier** n.m. Armurier.
- armurier** n.m. 1. Aqueu que fabrega, repara ò vende d'armas. 2. (mil.) Aqueu qu'es encargat d'entretenir li armas. Var.: **armadurier, armorier**.
- A.R.N. (sigla)** Acide ribonucleic.
- arna** n.f. Pichin parpalhon que li sieu toaras rólhon e mínon li estòfas de lana.
- arnadura** n.f. Trauc fach per li arnas.
- arnar (s')** v.pr. Èstre atacat, degalhat per li arnas.
- arnat, ada** adj. Traucat per li arnas. Sin.: **cremolat**.
- arnèi** n.m. Arnesc.
- arnesc** n.m. 1. Ensèms dei pèças que sièrvon per equipar un cavau. Var.: **arnèi**. 2. Ensèms dei cenglas que cénhon un alpinista, un montaire de linhas telefoniqui, etc. e que, estacadi en un ponch, permeton de repartir la traccion sus l'ensèms dau còrs en cas de cabussada. 3. Dins una màquina-autís, ensèms d'engranatges per faire

variar lo rapoart dei velocitats de rotacion de l'asta e de la vitz maire. 4. (anc.) Armadura completa d'un òme d'armas.

**arnescament** n.m. 1. Accion d'arnescar. 2. Ensèms dei pèças que compauon l'arnesc. 3. Equipament peant e embarrassant.

**arnescar** vt. 1. Metre l'arnesc à (un cavau). 2. *Èstre arnescat* (de quauqua ren): Aver un equipament peant, embarrassant, grotesc.

**àrnica** n.m. ò f. 1. Planta vivaça dei montanhas, dei flors jauni (autessa: 50 cm, Familha dei compauaas). 2. Tenchura extracha d'aquesta planta, que s'emplega còntra li contusions. Sin.: **estorniga**.

**arnicina** n.f. Substança alcalina extracha dei flors d'àrnica.

**arnós, oa adj.** Atacat per li arnas.

**aròma** n.m. Emanacion odoranta que vèn d'uni substancies vegetali ò animali; odor, perfum: *L'aròma dau café*.

**aromal, a adj.** Perfumat.

**aromat** n.m. Substança vegetala perfumada, emplegada en medecina, en perfumaria ò en coïna.

**aromaterapia** n.f. Terapia per lu òlis essencials vegetals.

**aromatic, a adj.** De la natura dei aromats; que n'a lo perfum.

**aromatic, a adj. e n.m. (quim.)** Compauat que la sieu molecula contèn au manco un nucleu benzenic.

**aromaticament** adv. D'un biais aromatic.

**aromaticacion (-izacion)** n.f. 1. Accion d'aromaticar; lo sieu resultat. 2. (quim.) Reaccion que permete de transformar un compauat organic per desidrogenisacion en compauat aromatic.

**aromaticaire, airitz (-izaire, -izairitz)** adj. e n.m. Si di d'una substança que sièrve à aromatisar.

**aromaticar (-izar)** vt. Perfumar m'una substança aromatica.

**aronda** n.f. (anc.) Arèndola. ◇ *En coa d'aronda:* Qu'a la forma d'una coa d'arèndola, m'una extremitat mai larga que l'autra. – *Assemblatge en coa d'aronda:* Assemblatge dont lo tenon e la mortaisa an aquesta forma.

**aropina** n.f. Alcaloïde de la bèladòna, emplegat en medecina.

**arpa** n.f. Instrument de música triangular montat de cordaas inegali que son peçugadi m'ai doi mans.

**arpa** n.f. (constr.) 1. Caduna dei pèiras laissadi en salhidias inegali à la fin d'un barri per lo religar m'un autre barri de bastir plus tardi. 2. Dins un barri, pèira qu'es mai larga qu'aquel de sota e qu'aquel de sobre. 3. Arpon (3).

**arpa** n.f. Àrpia.

**arpagon** n.m. Persona foarça avara. Sin.: **racho, arrapatot, avariciós, esquiçabinhetas, grincho**.

**arpalhand** n.m. Òme de talha granda, mau fach, m'una portadura gófa, desmalugada. Var.: **arpian**. Sin.: **birband**.

**arpar** vt. 1. Donar un còup m'ai arpas ò m'ai onglas. Sin.: **grafinhar**. 2. Agantar, coma un rapaci entre li sieu arpas. Sin.: **agafar, arpionar**.

**arpatejar** vi. Bolegar li patas.

**arpègi** n.m. (mús.) Acòrdi executant en jugant li nòtas una après l'autra.

**arpejament** n.m. Arpègi.

**arpejar** vt. (mús.) 1. Executar, jugar en arpègi: *Arpejar un acòrdi*. 2. Jugar de l'arpa.

**arpejat, ada** adj. Si di d'un acòrdi qu'emplega d'arpègis.

**arpent** n.m. Vièlha unitat de mesura agrària, que podia variar entre 35 e 50 aras, d'una localitat à una autra.

**arpentaire, airitz** n. Persona especialisada per mesurar lu terrens e calcular li susfàcias.

**arpentar** vt. 1. Mesurar la susfàcia (d'una terra). Sin.: **canar, canejar, destrar**. 2. Percórrer à grands pas.

**arpentatge** n.m. Evaluacion de la susfàcia dei tèrras segond li tecnicas de l'arpentaire; ensèms d'aquel tecnicas.

**arpentoa** n.f. Toara dau geomètre.

**arpia** n.f. 1. Frema raspinhoa. 2. (mit.) Dins la mitologia grèca, Mòstre fabulós dau còrs d'auceu e de la testa de frema. 3. (zool.) Granda aigla d'Amèrica dau Sud.

**àrpia** n.f. 1. Ongla de còrna, ponchuda e corbada, que poàrton lu dets de mantu vertebrats (carnassiers, auceus, etc.). 2. (fig.) Mejan d'atac ò de defensa. ◇ (per ext.) Poder dominaire de quauqu'un: *Tombar sota li arpas de quauqu'un*. Var.: **arpa**.

**arpiada** n.f. Còup d'àrpia.

**arpian** n.m. Arpalhand.

**arpian** adj. m. *Caulet arpian*: Bròcoli.

**arpier** n.m. Arpon.

**arpin** n.m. Arpon.

**arpion** n.m. Àrpia.

**arpionada** n.f. Còup d'àrpia.

**arpionar** vt. Arpar.

**arpionós, oa adj.** Armat d'àrpias.

**arpista** n. (mús.) Persona que juèga de l'arpa.

**arpitan** n. Francoprovençau.

**arpon** n.m. 1. Instrument metallic ponchut, provist d'una asta, que sièrve à pescar lu gròs peis e caçar la balena. 2. (preist.) Instrument de pesca ò de caça que la sieu poncha, facha d'oàs ò de boasc de rèna, m'un ò doi rengs de barbeladuras. 3. (constr.) Pèça de fèrre en salhida e plegada, que sièrve à religar lu pals dei pams de boasc ai barris. Var.: **arpa**. Sin.: **arpier, arpin**.

**arponada** n.f. Còup d'arpon.

**arponaire** n.m. À la pesca, aqueu que lança l'arpon. Var.: **arponier**.

**arponar** vt. Tocar, tuar, m'un arpon.

**arponatge** n.m. Accion d'arponar.

**arponier** n.m. Arponaire.

**arquean** n.m. Període mai ancian dau precambrian. ♦ **arquean, a adj.** De l'arquean.

**arquegòni** n.m. (bot.) Organe microscopic femeu en forma de botelha, que contèn l'oosfèra ò cellula

reproductritz femèla, que s'atròva dins li mofas, lu criptogames vascularis e lu gimnospèrmas.

**arquenteron** n.m. (embriol.) Cavitat intèrna de l'embrion.

**arqueologia** n.f. Estudi scientific dei civilisacions que son vengudi una après l'autra desprí l'aparicion de l'òme, especialament per l'analisi dei vestitges materials mes à jorn per de cavaments.

**arqueologic, a** adj. 1. Pròpri à l'arqueologia. 2. Relatiu ai epòcas qu'aquela sciença estúdia.

**arqueòlogue, òga** n. Especialista d'arqueologia.

**arqueomagnetisme** n.m. 1. Magnetisme terrèstre dins lo passat arqueologic. 2. Sciença que l'estudia.

**arqueometria** n.f. Branca de l'arqueologia que fa usoança dei tecnicas de la fisica e de la quimia per estudiar una peça arqueologica.

**arqueopterix** n.m. Auceu fossile dau jurassic, qu'a lu caractèrs d'un auceu e aquelu d'un reptile.

**arqueornitidat** n.m. (zool.) *Arqueornitidats*: Sota-classe d'auceus fossiles coma l'arqueopterix.

**arquet** n.m. 1. Pichin arc. 2. Bagueta sopla tenduda de crins, que sièrve à faire vibrar, per frettament, li coardas d'un instruments de música (violon, etc.).

**arquetar** vt. Arcar.

**arquetaria** n.f. Fabricacion e comèrci dei arquets.

**arquetier, a** n. Persona que confecciona d'arcs.

**arquetipe** n.m. 1. Modèle qu'un obratge li es bastit sobre. 2. (filos.) Idea, forma dau monde intelligible, que sobre li son bastits lu objèctes dau monde sensible, dins Platon. 3. Idea que sièrve de modèle à una autra, per lu empiristas. 4. (psican.) Contengut de l'inconscient collectiu qu'apareisse dins li produccions culturali d'un pòble, dins l'imaginari d'un subjècte, en cò de Jung e dei sieus disciples. Sin.: **paragon**.

**arquetipic, a** adj. Que pertòca un arquetipe.

**arquevescat** n.m. Archivescat..

**arquevesque** n.m. Archivesque.

**arquí** n.m. Arabe argerenc que combatèt per França pendant la guèrra d'Argeria (annadas 1950).

**arquiatre** n.m. (Antiqu. rom.) Promier mètge de l'Emperaire.

**arquibús** n.m. Arcabusa.

**arquibusada** n.f. Arcabusada.

**arquibusaria** n.f. Arcabusaria.

**arquibusier** n.m. Arcabusier.

**arquidocès** n.f. Archidiocèsi.

**arquiepiscopal, a** adj. De l'arquevesque. Var.: **archivescal**.

**arquier, a** n. Persona que tira à l'arc. ◇ n.m. (espec.) Sordat armat d'un arc.

**arquiera** n.f. Dubertura practicada dins un barri per tirar m'un arc ò m'una arbalèsta.

**arquimedian, a** adj. (mat.) Que verifica l'axiòma d'Arquimèdes (doi nombre reals  $a$  e  $b$  donats, se  $a$  es plus pichin que  $b$ , si pòu trovar un nombre entier  $n$  tau que  $na$  sigue mai grand que  $b$ ), en parlant de l'ensèms dei nombres reals.

**arquina** n.f. Vièlha mesura de longuessa russa, que valia 0,71 m.

**arquiptèr** n.m. 1. Insècte dei alas finament nervadi e dei metamorfòsis incompleti. 2. (anc.) *Arquipteràs*: Òrdre que recampava li domaisèlas, lu efemèrs, lu termites, sotapartejat en tres òrdres: lu *odonats*, lu *isopteràs* e lu *efemeropteràs*.

**arquitècte, a** n. 1. Persona encargada de la concepcion e de la realisacion d'un edifici, d'un bastiment, etc., que n'en contraròtla l'execucion. — *Arquitècte naval*: Engenhaire en construccion naval, encargat de la concepcion d'una nau, etc. 2. (lit.) Persona que mete au ponch (un ensèms, una organisacion complèxa, etc.) e participa à la sieu realisacion.

**arquitectonia** n.f. (neuroanat.) Organisacion e messa en plaça dins l'espaci dei diferents elements dau sistema neviós central.

**arquitectonic, a** adj. Relatiu à l'arquitectonica.

**arquitectonica** n.f. 1. Ensèms dei règles tecniqui pròpri à l'arquitectura. 2. (fig.) Organisacion, estructura de quauqua ren: *L'arquitectonica d'un roman*.

**arquitectura** n.f. 1. Art de concepir e de bastir un edifici en foncion de règles tecniqui e dei canons estetics determinats; sciença de l'arquitècte. 2. (lit.) Estructura, organisacion (d'un tableau, d'un libre, etc.).

**arquitectural, a** adj. Relatiu à l'arquitectura; qu'evòca una òbra d'arquitectura.

**arquitecturar** vt. Bastir, agençar (una òbra) mé rigor.

**arquitrau** n.m. (arquit.) Partida inferiora d'un entaulament, que repaua directament sus lu supoarts.

**arquitravada** adj. f. e n.f. Si di d'una cornissa legada directament à l'arquitrau.

**arquius** n.m. pl. Archius.

**arquivar** vt. Archivar.

**arquivas** n.f. pl. Archius.

**arquivatge** n.m. Archivatge.

**arquivis** n.m. pl. Archius.

**arquivista** n. Archivista.

**arquivistica** n.f. Archivistica.

**arquivòuta** n.f. Archivòuta.

**arrambaire, airitz** n. Nau que va à l'arrambatge. Sin.: **abordaire**.

**arrambar** vt. 1. Avesinar, metre còntra: *Ai arrambat la cadiera à la paret.* ◇ (espec.) *Arrambar una poarta, una fenèstra, li persianas*: Li metre en posicion esquasi barrada. Var.: **arrembar**. 2. (mar.) S'avesinar à una nau, espec. per l'atacar e s'en apoderar. Sin.: **abordar**. ◇ Abordar per accident. ♦ **s'arrambar** v.pr. Si metre còntra (una paret, una balustrada, etc.).

**arrambatge** n.m. 1. Accion d'arrambar, de s'arrambar. Var.: **arrembatge**. 2. (mar.) Accion d'agafar una nau per s'en apoderar. Sin.: **abordatge**.

**arrancadent** n.m. (pej.) Dentista.

**arrancador, airitz** n. Arrancaire.

**arrancaire, airitz** n. Persona qu'arranca (quauqua ren). Var.: **arrancador**.

**arrancaira** n.f. Màquina agricòla destinada à arrancar de tubercules, de raïç.

**arrancament** n.m. 1. Accion d'arrancar, de destacar m'un esfoarç violent; lo sieu resultat. 2. Separacion brutala, moralament dolorosa.

**arrancaponcha** n.m. Autís que sièrve per arrancar li ponchas.

**arrancar** vt. 1. Levar de tèrra: *Arrancar lo gramont*. Var.: **desrancar**. Sin.: **desrabar**. 2. Pilhar per la foarça: *Li a arrancat lo cabàs*. 3. Obtenir embé dificultat, per la foarça, la persuasión ò la rusa: *Non siéu arribat à li arrancar una paraula*. 4. Destacar, sostraire, per la foarça ò un lòng esfoarç. ♦ **s'arrancar** v.pr. *S'arrancar quauqu'un*: Si disputar la siéu presenza. ◇ (fig.) *S'arrancar lu bèrris*: Èstre desesperat.

**arrancat** n.m. En alterofilia, exercici en lo quau si auça la barra d'un movement solet e ininterrot sobre la tèsta, m'ai braç tenduts.

**arrancatge** n.m. Accion d'arrancar d'èrbas, de raïç, de plantas: *Lo govèrn subvenciona una política d'arrancatge de la vinha*.

**arranjaire** n.m. Arrengaire (forma classica).

**arranjament** n.m. Arrengament (forma classica).

**arranjar** vt. Arrengar (forma classica).

**arrap** n.m. Esgarron.

**arrapaire, airitz** n. Extorqueire.

**arrapaman** n.m. Bardana.

**arrapar** vt. 1. Agantar. 2. Escrocar; extorquir.

**arrapasòus** n.m. Pitasòus.

**arrapatot** n.m. Arpagon.

**arrar** vi. S'enganar. Var.: **errar**.

**arrar** vi. Donar d'arras à. Sin.: **encaparrar**.

**arrarir** vt. Rendre rare. Var.: **enrarir**. Sin.: **rareficar**.

♦ **s'arrarir** v.pr. Venir rare.

**arras** n.m. pl. Soma qu'una dei partidas vèrsa à la conclusion d'un contracte per n'en garantir l'execucion (en particular quora si cròmpa quauqua ren).

**arrasada** n.f. Arrasament (3).

**arrasament** n.m. 1. Accion d'arasar. 2. Estat de cen qu'es arasat. 3. Darriera assisa d'un barri.

**arrasar** vt. 1. Frustar (un releu, una susfàcia) fins à la disparicion dei salhidias. 2. Metre de niveu.

**arrasonaire, airitz** adj. e n. (mar.) Que fa un arrasonament.

**arrasonament** n.m Accion d'arrasonar (una nau, un avion). Sin.: **visita**.

**arrasonar** vt. Arrestar en mar (una nau) e contrarotlar lo sieu estat sanitari, lo sieu cargament, li identitats, etc.: “*Que non laysse passar deguna barca de Nissa sensa arrasonar...*” (A.C. Arle, 1498). ◇ Contrarotlar en l'ària (un avion).

**arratge** adv. *Caminar, anar arratge*: Sensa tòca precisa, à l'aventura.

**arrè!** interj. Crit per faire tirar en darrier lu bous, lu cavaus, etc...

**arrecaçar** vt. Recaçar.

**arrecampar** vt. Recampar.

**arrecordar** (s') v.pr. Si recordar, si sovenir.

**arredonar** vt. Arredonir. Var.: **arredondir, arrondir**.

**arredondiment** n.m. Accion d'arredondir. Var.: **arredoniment, arrondiment, enredondiment**.

**arredondir** vt. Arredonir.

**arredonir** vt. (*arredonissi*) Rendre redon. Var.: **arredonar, arredondir, arrondir, enredondir**. ◆ **s'arredonir** v.pr. Venir redond.

**arredoniment** n.m. 1. (mat.) Accion d'arredondir (una valor numerica) per obtenir una chifra redona. 2. Operacion que consistisse à arredonir lo dòrs d'un libre religat. Var.: **arredondiment, arrondiment**.

**arregarjar** vt. Regarjar. Var.: **arregardar, regarjar**. Sin.: **agachar, avistar, alucar**.

**arregir** vt. (*arregissi*) Apontelar, sostenir. Var.: **arrièger**.

**arrembar** vt. Arrambar.

**arrembatge** n.m. Arrambatge.

**arrendaire, airitz** n. Persona que dona una tèrra en l'arrendant.

**arrendament** n.m. Accion, fach d'arrender; lo contracte que constata aquela accion. Sin.: **balh, fèrma**.

**arrendar** vt. Afermar, logar; donar ò pilhar m'una renda.

**arrendatge** n.m. Logacion, loguier.

**arrendier, a** n. Persona que pilha (una tèrra, etc.) m'una renda. Sin.: **logatari**.

**arrengaire, airitz** n. Persona que fa un arrengament musical. Var.: **arranjaire**. Sin.: **adobaire**.

**arrengament** n.m. 1. Biais d'agençar li causas: *L'arrengament d'una maion*. 2. (mús) Transformacion d'una òbra escrita per d'uni votz, d'unu instruments ò d'unu ensèms en vista de la sieu execucion per d'autri votz, d'autres instruments, d'autres ensèms. Var.: **arranjament**. Sin.: **adobadura, adobament**. 3. (mat.) Arrengament de *n* objèctes pilhats *p à p*: *Nombre de toi lu gropaments de p objèctes pilhats dintre n objèctes, que cadun d'aelu gropaments si destria per la natura e l'ordre dei objèctes acampsats; aqueu nombre vau n(n-1)... n-p+1*. 4. *Acòrdi à la boana entre doi partidas*.

**arrengar** vt. 1. Metre en òrdre, dispauar embé armonia: *Arrengar de flors sus lo taulier*. 2. Metre ò tornar metre en òrdre, en plaça, en estat. 3. Mofificar per adaptar à una destinacion donada: *Arrengar un texte, un vestit*. 4. (mús.) Procedir à l'arrengament d'una òbra musicala. 5. Reglar d'un biais que convèn à toi: *Arrengar una garrolha*. 6. Organisar: *Arrengar un rescòntre entre doi persones*. Var.: **arranjar**. Sin.: **adobar** ♦ **s'arrengar** v.pr. Si melhorar (estament, condicions d'òrdre generic).

**arrendre (s')** v.pr. Si rendre (si constituir presonier).

**arrenoblastòma** n.m. Nom d'una tumor benigna de l'ovari que lo masculinisa.

**arrenogenia** n.f. Produccion exclusiva de mascles en seguida à una fecondacion normala.

**arrenotòc, a** adj. Que presenta un fenomène d'arrenotòquia.

**arrenotòquia** n.f. Produccion exclusiva de mascles per lo biais de la partenogenèsi.

**arrest** n.m. 1. Accion d'arrestar, de s'arrestar: *L'arrest dei veïcules es permés aquí*. Sin.: **pausa, tanca**. ◇ *Sensa arrèst*: Sensa paua, de lònga, de contunha. 2. Pèça,

dispositiu que permete l'arrèst. 3. Arrestador (dau car, etc.). 4. (dr.) Decision de justícia renduda per una juridiccion soberana: *Un arrèst de la Cort de Cassacion.* Sin.: **arrestat**. 5. Accion d'arrestar quauqu'un. – *Maion d'arrèst:* Preson reservada à la detencion provisòria e ai personas condemnadi à una pena corta. ◆ pl. Punicion d'un militar, que lo constrenhe à restar foara dau servici, dins un luèc determinat: *Èstre ai arrèsts, metre ai arrèsts.* Sin.: **èstre consignat**.

**arrestacion** n.f. Accion d'arrestar quauqu'un per autoritat de justícia ò de policia; estat d'una persona arrestada.

**arrestada** n.f. Accion de cessar (una activitat).

**arrestador** n.m. Luèc dont s'arrèsta regulierament un veïcule de transpoart en comun. Var.: **arrèst, fermada**.

**arrestar** vt. 1. Empachar d'anar de l'avant, d'agir; interrompre lo movement, lo caminar, lo debanar de: *Arrestar una veitura, arrestar lo progrès, arrestar una partida de balon.* Sin.: **entravar, entrepachar, aplantar**. 2. Retenir una persona per la sotametre à la justícia: *Arrestar un ladre.* 3. (cordura) Faire un grop ai fieus de, mantenir au mejan d'un ponch ò d'un ponchs: *Arrestar li malhas.* 4. Determinar, fixar: *Arrestar un plan, una decision, una data.* Sin.: **estipular.** ◆ vi. Cessar d'avançar, de faire quauqua ren: *Demandar au menaire d'arrestar.* ◆ **s'arrestar** v.pr. 1. Cessar d'avançar, de parlar, d'agir, de fucionar. 2. S'acabar, non despassar un ponch doant: *Lo camin s'arrèsta aquí.* ◇ (fig.) Faire cas (*de*), acordar d'importança (à): *Ieu non m'arrèsti à-n-aquelu detalhs.* Sin.: **si tancar**.

**arrestat** n.m. (dr.) Arrèst (4).

**arrestat, ada** adj. Definitiu, que non si pòu cambiar: *Aver una idea ben arrestada sobre una question.*

**arrestier** n.m. Ponch d'arrèst (en cordura).

**arriba** n.f. Costat d'una nau virat de cap au ribatge.

**arribada** n.f. 1. Accion d'arribar; moment ò luèc precís d'aquesta accion. 2. Alimentacion, canalizacion, dubertura que permete aquesta alimentacion: *L'alimentacion d'essença, de gas, d'aiga cauda.* 3. (mar.) Movement d'un bateu que s'escarta de la sieu rota ò dau vent. Sin. (3): **abatuda**.

**arribador** n.m. Desbarcador.

**arribaire, airitz** n. Persona qu'arriba. Var.: **arribant**.

**arribant, a** n. Arribaire.

**arribar** vi. 1. Pervenir à destinacion: *Lo tren arriba à miègjorn.* 2. Venir de; s'avesinar: *Arribar de Tolosa, l'ivèrn arriba.* 3. Rejónher un niveu donat, una autessa, etc.: *Non li arriba à la cavitja.* 4. Abordar, rejónher (un estat, un ponch precís): *Arribar à la clavadura.* ◇ *N'arribar à:* Si resòlver fin finala à; n'en venir à: *N'arribi à mi pauar de questions.* 5. Reüssir à obtenir, pervenir à (faire quauqua ren): *Arribar à finir lo travalh.* ◇ (absol.) Reüssir socialament: *Es arribat, volia arribar à tot cost.* 6. S'acomplir, si produrre, capitar: *Es arribat quauqua ren.* ◆ v.impers. 1. Si produrre: *Que v'arriba?* 2. Capitar de tant en tant, èstre possible: *Arriba que vagui à Antíbol.*

**arribatge** n.m. Arribada de mèrc, de material, per un mejan de transpoart quau que sigue.; la mèrc ela-mema.

**arribisme** n.m. Estat d'espirit, comportament de l'arribista.

**arribista** adj. e n. Persona que vòu reüssir à tot cost; ambiciós pas gaire escrupulós.

**arrièger** vt. Arregir.

**arriéisser** vt. e vi. Reüssir.

**arrieissida** n.f. Reüssida, capitada.

**arrier, a** adj. Dau costat opauat ò posterior: *Li ròdas arrieri* (Li ròdas de darrier). ◆ interj. Interjeccion per faire repartir, per alunhar quauqu'un que s'avesina. ◆ loc. adv. *En arrier:* 1. Dins lo sens opauat à-n-aqueu dont un regarda ò dont un va: *Regarjar en arrier.* 2. À distanca, en retard: *Restar en arrier.* Var.: **en darrier**.

**arrier-, arriera-** prefixe Vèire **rèire-:** *rèireban, rèirebastiment*, etc.

**arrier** n.m. 1. Partida posteriora: *L'arrier d'una veitura.* Sin.: **darrier**. 2. En temps de guèrra, zòna en defoara dei combats. Contr.: **front**. 3. Jugaire plaçat pròche de la sieu linha que participa essencialament au travalh de defensa, dins lu espòrts d'equipa.

**arrieracion** n.f. *Arrieracion mentala:* Estat d'una persona que lo sieu atge es superior à l'atge mental e que lo sieu deficit intel·lectual es definit per un quocient intel·lectual inferior à 80. Var.: **endarrieratge, endarrierament**.

**arrierar** vt. Retardar, diferir: *Arrierar un pagament.*

**arrierat, ada** adj. 1. En retard de pagament, pas pagat: *Un deute arrierat.* 2. En retard sobre la sieu epòca: *Aver d'ideas arrieradi.* ◇ Que lo progrès a pas'cara tocat, ò pas gaire: *Un país arrierat.* Var.: **endarrierat.** ◆ adj. e n. Que sofrisse d'arrieracion mentala.

**arrieratges** n.m. pl. (dr.) Cen que rèsta deugut dins una renda, un revengut quau que sigue.

**arrieratjar** vi. ò **s'arrieratjar** v.pr. (dr.) Èstre en retard e pagament, restar deugut: *Lu tèrmes s'arrieratjon.*

**arrier-plan** n.m. 1. Plan dau fond, dins una perspectiva, per oposicion à *promier plan*. 2. À *l'arrier-plan:* Dins una posicion segondària. Sin.: **segond plan**.

**arrimaire** n.m. Estivaire.

**arrimar** vt. Estivar.

**arrimatge** n.m. Estivatge.

**arriquiment** n.m. Fach, accion de devenir ric. Var.: **enriquiment**.

**arriquir** vt. (*arriquissi*) Rendre ric, faire devenir ric. Var.: **enriquir.** ◆ **s'arriquir** v.pr. Devenir ric. Var.: **s'enriquir**.

**arriscar** vt. Riscar. Sin.: **avastar.** ◆ **s'arriscar** v.pr. S'expauar.

**arriscat, ada** adj. Que compoarta un risc. Var. **riscat.** Sin.: **azardós, avastat.**

**arròba** n.f ò n.m. (inform.) Simbòle @ que figura dins li adreïças de corrier informatic, entre lo nom de l'abonat e lo nom dau fornissèire d'accès. Sin.: **limaçon**.

**arrogança, ància** n.f. Orgueil que si manifesta per debiais auturós, mespresants.

**arrogant, a** adj. e n. Que moastra d'arrogança. Sin.: **auturós, autenc, autier**.

**arrogantament** adv. D'un biais arrogant.

arrogar (s')

**arrogar** (s') v.pr. (*m'arrògui*) S'atribuir indeugudament. Sin.: **s'apoderar**.

**arroïnar** vt. 1. Causar la roïna, la perda de la fortuna (*de*). 2. Anientar, destrúger: *Arroïnar lu espèrs de quauqu'un*. 3. (lit.) Degalhar, destrúger: *La granhòla a arroïnat li vinhas*. Var.: **roïnar**. Sin.: **fracatjar, gastar, degalhar**. ♦ **s'arroïnar** v.pr. Causar la sieu pròpria roïna; perdre la sieu fortuna. Var.: **si roïnar**.

**arroïnat, ada** adj. 1. Qu'a perdut la sieu fortuna. 2. Qu'es estat destruch, anientat. Var.: **roïnat**.

**arroïnós, oa** adj. Que provòca la roïna: Un viatge arroïnós. Var.: **roïnós**.

**arroundiment** n.m. Subdivision administrativa dei despartaments e d'uni grandi vilas.

**arroundiment** n.m. Arredoniment. Var.: **arredondiment**.

**arroundir** vt. Arredonir. Var.: **arredondir**.

**arropar** vt. Curbir d'una ropa (mena de manteu).

**arrosador** n.m. (forma panoccitana) Romairòu.

**arrosaira** n.f. Veïcule destinat à aigar li carrieras per li netejar. Var.: **arrosaire**.

**arrosaire** n.m. Arrosaira.

**arrosar** vt. Aigar.

**arrotlament** n.m. Fach, accion d'arrotlar.

**arrotlar** vt. 1. Recrutar, engatjar (dins l'armada). Sin.: **levar**. 2. Faire aderir à un partit, faire intrar dins un grope. Var.: **enrotlar**. ♦ **s'arrotlar** v.pr. 1. S'engatjar dins l'armada. 2. Si faire admetre dins un grope. Var.: **s'enrotlar**.

**arrotlator** n.m. (anc.) Persona encargada de recrutar per l'armada. Var.: **arrotlador, enrotlador, enrotlaire**.

**ars, a** adj. Qu'es estat brutlat: *Boasc ars*.

**arsa** n.f. Set ardenta.

**arsagaia** n.f. Mena de bigatana emplegada coma arma de guèrra per d'uni pobladas.

**arse** n.m. Boasc, aubre que lo fuèc a degalhat. Var.: **arsina** (fem.).

**arsenal** n.m. 1. Centre de construccion e de manteniment dei naus. 2. (anc.) Centre de fabricacion d'armas e de material militari. 3. Granda quantitat d'armas. 4. (fig.) Ensèms de mejans d'accions: *Un arsenal de lèis*. 5. Equipament, material complicat: *L'arsenal d'un fotografe*. 6. Autre nom dau tercenal.

**arseniat** n.m. (quim.) Sau de l'acide arsenic.

**arseniat, ada** adj. Que contèn d'arsenic. Var.: **arsenical**. ♦ *Idrogène arseniat*: Arseniure d'idrogène  $\text{AsH}_3$ .

**arsenic** n.m. 1. Còrs simple de color grisa, de l'esclat metallic, de densitat 5,7, que si sublima vers  $450^\circ\text{C}$  en espandissent un odor d'alhet; element quimic (As) de n° atomic 33 e de massa atomica 74,92. 2. Anidride arseniós, emplegat coma poison.

**arsenic** adj. m. *Anidride arsenic*: Anidride  $\text{As}_2\text{O}_5$ . – *Acide arsenic* (ò *arseniós*): Acide  $\text{H}_3\text{AsO}_4$ .

**arsenical, a** adj. Arseniat: *Idrogène arsenical*.

**arsenicisme** n.m. Intoxicacion deuguda a l'arsenic.

**arsenifèr, a** adj. Si di d'un terren minier que conten d'arsenic.

**arseniofosfat** n.m. Combinason d'un arseniat e d'un fosfat.

**arseniós** adj. m. *Anidride arseniós*: Oxide d'arsenic, totplen toxic, finda sonat *arsenic blanc*. – *Acide arseniós* (ò *arsenic*): Acide deble, non isolat,  $\text{H}_3\text{AsO}_4$ .

**arseniosulfur(e)** n.m. (quim.) Combinason d'arsenic, de sòupre e d'un metal.

**arsenit** n.m. Sau de l'acide arseniós.

**arsenieur(e)** n.m. Combinason d'arsenic m'un còrs simple.

**arsenier** n.m. Aubrilhon espinós dei baranhas. Sin.: **acinier**.

**arsenobenzòl** n.m. Compauat arsenical emplegat coma medicament dins lo tractament de la sifilis.

**arsina** n.f. Arse.

**arsòni** n.m. (quim.) Còrs derivat de l'idrogène arseniat  $\text{AsH}_3$  per substitucion de radicals carbonats à l'idrogène.

**art** n.m. 1. Aptitud, gaubi à faire quauqua ren: *Aver l'art de plaser*. 2. Ensèms dei mejans, dei procediments, dei règlas que pertòcon una activitat, un comportament dins lo sieu ensèms: *L'art militari, l'art de la guèrra*. 3. Expression desinteressada e ideala dau beu; ensèms dei òbras artistiqui d'un país, d'una epòca: *L'art chinés, l'art roman*. ♦ Gaubi, biais que manifesta un gust, una recèrca, un sens estetic: *Dispauar quauqua ren embé art*. 4. Cadun dei camps dont si manifesta la creacion artistica. – *Lo seten art*: Lo cinema. ♦ pl. Ensèms dei disciplinas artistiqui, en particular aqueli que son dedicadi à la beutat dei linhas e dei formas, que si díon finda *bèi-arts*. – *Arts plastics*: La pintura e l'escultura.

**artefacte** n.m. (didact.) Fenomène d'origina artificiala ò accidentala, rescontrat au cors d'una experiença ò d'una observacion.

**artémia** n.m. (zool.) Crustaceu dei aigas interiori salada.

**artemisa** n.f. Planta aromatica representada per d'uni espècies coma l'aissant e l'estragon.

**arteria** n.f. 1. Vaisseau que poarta lo sang dau coar ai organes. 2. Via de comunicacion urbana.

**arterial, a** adj. Dei arterias: *Pression arteriala*.

**arterialisacion (-izacion)** n.f. Tresmudament dau sang venós en sang arterial, en seguida à la perda de gas carbonic e à l'enriquiment en oxigène. Sin.: **ematòsi paumonària**.

**arteriectomia** n.f. (cir.) Operacion que lèva un tròç d'artèria.

**arteriografe** n.m. Aparelh que sièrve à faire una arteriografia.

**arteriografia** n.f. Radiografia ai rais X dei artèrias e dei sieus embrancaments après injeccion dirècta d'un produch opac.

**arteriòla** n.f. (anat.) Pichina artèria.

**arteriolit** n.m. Concrecion calcària situada sus li parets arteriali, ligada à un ateròma.

**arteriologia** n.f. Estudi dei artèrias.

**arteriopatia** n.f. Tota afeccion dei artèrias.

**arteriorrafia** n.f. Sutura cirurgicala d'una artèria.

**arteriorragia** n.f. Emorragia d'una artèria.

**arteriosclerós, oa** adj. e n. De l'arterioscleròsi; pertocat per l'arterioscleròsi.

**arterioscleròsi** n.f. Malautia de la paret dei artèrias, qu'abotisse au sieu durciment.

**arteriotomia** n.f. (cir.) Incision de la paret d'una artèria.

**arteriovenós, oa** adj. Que pertòca à l'encòup li artèrias e li venas.

**arteriti** n.f. (med.) Inflamacion d'una artèria.

**arteritic, a** adj. Que sofrisse d'arteriti.

**artesan, a** n. Travalaire que fa per lo sieu còmpte un mestier manual, sovent d'un caractèr tradicional, solet ò mé l'ajuda de quauqui personas (obriers, companhons, aprendís, etc.). Sin.: **mestierant, mestierau**. ◇ *Èstre l'artesan de:* Èstre l'autor, lo responsable de (quauqua ren).

**artesanal, a** adj. 1. Pròpri de l'artesan (per oposicion à *industrial*). Sin.: **mestieralier**. 2. Qu'es fach à man ò me de mejans rudimentaris.

**artesanalament** adv. D'un biais artesanal. Sin.: **mestieralament**.

**artesanaria** n.f. Artesanat.

**artesanat** n.m. Mestier, tecnica de l'artesan; ensèms dei artesans. Var.: **artesanaria**). Sin.: **mestieralat**.

**artesenc, a** adj. 1. De l'Artés. 2. *Potz artesenc:* Potz que dona una aiga, un liquide que giscla. Var.: **artesian**.

**artesian, a** adj. Artesenc.

**artetic, a** adj. Que patisse de la gota serena. Sin.: **gotós**.

**artetica** n.f. Gota que pertòca li mans.

**arteu** n.m. Det dau pen.

**artic, a** adj. Dau pôle Nòrd e dei regions à l'entorn.

**articlaria** n.f. Fabricacion ò comèrci de guingalha.

**article** n.m. 1. Division, partida referenciada d'un tractat, d'una lèi, d'un còmpte, d'un contracte, etc. 2. Escrich que forma un tot dins un jornal, una publicacion. 3. Objècte prepauat à la venda: *Un article d'importacion*. ◇ *Faire l'article:* Vantar lu meritís, li qualitats d'una caua, d'una persona. 4. (ling.) Determinant d'un nom, plaçat davant, que marca la sieu valor definida ò indefinida, lo nombre e lo genre (à l'excepcion de *l'*, qu'es à l'encòup masculin e femenin). 5. (zool.) Part d'un membre, d'un apendici, que s'articula à una autra, dins lu artropòdes.

**articlon** n.m. Pichin article de jornal. Var.: **articulet**. Sin.: **entrefilet**.

**articlòt** n.m. Articlon.

**articulacion** n.f. 1. Joncion de doi oàs, de doi pèças anatomiqui duri, que li assegura una mobilitat relativa; partida anatomica dont si fa aquela joncion. Sin.: **jonchura**. ◇ (zool.) Region dau tegument dei artropòdes dont la quitina s'estrenhe e permete lu movements dei segments. ◇ (mecan.) Assemblatge, element (axe ò rotula) de doi pèças mecaniqui qu'an un desplaçament angulari relatiu. 2. Ligam entre doi ponchs d'un discors, d'un libre, etc.; la sieu organisacion. ◇ (dr.) Enumeracion ponch per ponch dei fachs que dévon èstre introduchs en justícia. 3. Accion, biais d'articular lu sons d'una lenga.

**articuladament** adv. D'un biais articulat.

**articulador** n.m. (fon.) Organe que participa à l'emission dei sons e de la paraula (lenga, palat, labras, etc.).

**articular** vt. 1. Emetre lu sons dau lengatge. ◇ Prononciar distintament, d'un biais audible. 2. Faire l'articulacion de (un discors, un libre, etc.), espec. (dr.) dei fachs d'un procès. 3. (mecan.) Realizar l'articulacion de (pèças mecaniqui). ◇ **s'articular** v.pr. 1. Formar una articulacion anatomica. 2. Formar un ensèms organisat, coerent.

**articular(i), a (-ària)** adj. Relatiu ai articulacions dei membres.

**articulat, ada** adj. 1. Que compoarta una articulacion ò de mai. ◇ (zool.) Que compoarta d'articles. 2. Enonciat, exprimit clarament; audible: *Un mòt ben articulat*. 3. *Lengatge articulat:* Lengatge uman, basat sus l'emplec de la votz.

**articulat** n.m. 1. *Articulat dentari:* Engranatge dei dents de sobre m'aquel de sota. 2. (zool.) Artropòde.

**articulatori, òria** adj. (ling.) Que pertòca l'articulacion dei sons dau lengatge.

**articulet** n.m. Pichin article de jornal. Var.: **articlon**.

**artifalha** n.f. 1. Champostre de vielharias desapariadi destinadi à la venda. 2. Amolonada quau que sigue d'objèctes eteroclits. Sin.: **mescladissa**.

**artifici** n.m. 1. (lit.) Procediment gaubiós, abile, per enganar: *Emplegar d'artificis*. Sin.: **engana**. 2. (tecn., mil.) Composicion fulminanta que pòu provocar una accion explosiva. ◇ *Fuèc d'artifici:* Tir detonant mé d'efèctes luminós, per una fèsta, etc.; (fig.) Seguida rapida de trachs d'esperit, de replicas de qualitat.

**artificial, a** adj. 1. Producit per una tecnica umana, e non per la natura; que si substituisse à un element natural. 2. *Que relèva d'un procediment:* Un classament artificial. ◇ Afectat, ipocrita, que manca de sinceritat: *Un gaug artificial*.

**artificialament** adv. D'un biais artificial.

**artificialisme** n.m. Teoria de la creacion segond lo modèle de la creacion artistica ò industriala.

**artificialitat** n.f. Natura de cen qu'es artificial.

**artificier** n.m. 1. Aqueu que tira de fuècs d'artifici. 2. (mil.) Militari encargat de la messa en òbra dei artificis.

**artificiós, oa** adj. (lit.) Qu'usa d'artifici; ipocrita.

**artificiosament** adv. Embé artifici, ipocrisia.

**artilharia** n.f. Ensèms dei bocas de fuèc, dei sieu municions e dau sieu material de transpoart: *Pèça d'artilharia, artilharia de campanha*. ◇ Partida de l'armada afectada au servici d'aqueu materiau. ◇ *Gròssa artilharia, artilharia lorda:* Mejans potents. (fig.) Arguments foarts, sensa finessa.

**artilhier** n.m. Militari que sièrve dins l'artilharia.

**artimon** n.m. (mar.) Aubre arrier d'una nau que n'a au manco doi; vela qu'aquel aubre poarta. ■ À l'Atge-Mejan, èra l'aubre avant. Dins l'occitan moderne, de la proa à la popa, avèm *l'aubre de trinquet, l'aubre mestre e l'aubre de mejana* (artimon).

**artiodactil(e)** n.m. (zool.) *Artiodactiles:* Sota-òrdre d'ongulats qu'an un nombre par de dets à cada pata,

comprenden en particulier lu romeigaires, lu porcins, lu camelides. Sin.: **paridigitat**.

**artiosoari** n.m. (zool.) Anciana denominacion dei animaus que presènton un a simetria bilateral (vertebrats, etc.).

**artista** n. 1. Persona que practica un dei bèi-arts, espec. un art plastic. ◇ *Un travalh d'artista*: Un travalh foarça ben fach. 2. Interpreta d'una òbra teatrala, musicala, cinematografica, etc.: *La vida d'artista*. 3. Persona que, que practique un art ò non, li agrada lu arts, lo non-conformisme. ◇ (pej.) *Es un artista*: Non tèn còmpte dei realitats, ai constrenchas de la vida.

**artista** adj. (lit.) Qu'a lo gust dei arts, l'amor dau beu.

**artistament** adv. (lit.) Embé art, m'un gust artistic segur.

**artistic, a** adj. 1. Relatiu ai arts, en particular ai bèi-arts. 2. Fach, presentat embé art.

**artisticament** adv. D'un biais artistic.

**artocarp(e)** n.m. Autre nom de l'aubre dau pan, que la sieu frucha farinoa es manjadissa quora es cuècha.

**artralgia** n.f. Dolor au niveu dei articulacions.

**artrectomia** n.f. Operacion cirurgicala que consistisse de traire li parts degalhadi dei articulacions.

**artriti** n.f. Inflamacion d'una articulacion.

**artritic, a** adj. e n. De l'artriti ò de l'artritisme; persona pertocada per l'artriti ò per l'artritisme.

**artritisme** n.m. (med.) Ensèms d'afeccions diversi (reumatisme, eczema, etc.) qu'ancianament li si atribuissia una origina comuna.

**arto-branquia** n.f. La segonda dei tres branquias portadi per cada pata toracica d'un crustaceu decapòde.

**artocentèsi** n.f. Poncion d'una articulacion.

**artrodèsi** n.f. (cir.) Intervencion per blocar definitivament una articulacion.

**artrodià** n.f. (anat.) Articulacion de doi oàs pauc ò pas arredonits à la sieu jonchura.

**artrodinia** n.f. Dolor articulària sensa inflamacion.

**artrografia** n.f. Radiografia d'una articulacion après injeccion d'un produch de contraste.

**artrogripòsi** n.f. (neurol.) *Artrogripòsi multipla congenitala*: Sindròme associant de rigidessas articulari e un deficit musculari.

**artrolisi** n.f. Operacion cirurgicala qu'a per prepaus de restituir la mobilitat à una articulacion anquilosada.

**artrologia** n.f. Part de l'anatomia que pertòca li articulacions.

**artropatia** n.f. (med.) Nom generic de toti li afeccions dei articulacions.

**artroplastia** n.f. (cir.) Operacion d'una articulacion per li rendre la sieu mobilitat e la sieu foncion.

**artropleura** n.m. Articulat aiguèstre fossile dau carbonifèr, foarça primitiu.

**artropleuridat** n.m. (zool.) *Artropleuridats*: Familha formada per lo genre solet dei artopleuras.

**artropòde** n.m. *Artropòdes*: Embrancament d'animaus invertebrats, de l'esquelèt extèrne quitinós, que lo sieu còrs es anelat e lu membres ò apendicis son compauats d'articles, que comprèn mai de la mitan dei

espècias dau règne animau (crustaceus, miriapòdes, insèctes, aracnides). Sin.: **articulat**.

**artroscopia** n.f. (radiol.) Examèn endoscopic d'una cavitat articulatòria, espec. dau ginolh.

**artrorisi** n.m. Intervencion cirurgicala destinada à limitar ò blocar una articulacion.

**atroscopi** n.m. Aparelh que permete de practicar una artroscopia.

**artròsi** n.f. (med.) Afeccio non inflamatòria dei articulacions, caracterizada anatomicament per una alteracion de la crissentela articulària.

**atrosic, a** adj. 1. Relatiu a l'artròsi. 2. Aqueu que patisse d'artròsi.

**artrotomia** n.f. (med.) Dubertura cirurgicala d'una articulacion.

**aruspical, a** adj. Relatiu à l'aruspici.

**aruspicar** vi. Practicar l'aruspicina.

**aruspici** n.m. (Antiqu. romana) 1. Devinaire qu'interpretava la voluntat dei dieus, en particular en examinant li entralhas dei victimas. 2. Resposta divinatòria ensin obtenguda.

**aruspicina** n.f. Art dei aruspicis.

**arvicòla** adj. Si di d'una bèstia ò d'una planta que viu dins lo campèstre.

**arzilac** n.m. Ginèsta espinoa, que sièrve à faire de baranhas.

**As** Simbòle de l'arsenic.

**as** n.m. 1. Faça d'un dat, mitan d'un dominò ò carta m'un ponch solet: *L'as de caire, l'as de flor*. – *Passar à l'as*: Èstre oblidat, escamotat. Sin. **passar au blau**. 2. Persona gaubioa dins una activitat: *Un as de l'aviacion*. 3. (ist.) Unitat de pes, de mesura e de moneda per lu ancians Romans.

**asa** n.m. inv. (de l'american American Standards Association) Anciana unitat de mesura de la sensibilitat dei pelliculas fotografiqui, encuèi *iso*.

**asana** n.f. Postura dau iòga.

**asbèste** n.m. Substança minerala fibroa leugierament tenchada, inalterabla au fuèc, e emplegada dins lo bastiment.

**asbestenc, a** adj. Relatiu à l'asbèste. Var.: **asbestin**.

**asbestin, a** adj. Asbestenc.

**asbestòsi** n.f. Pneumoconiòsi deuguda à l'inalacion d'asbèste.

**asbolita** n.f. Oxide idratat natural de manganesa me d'oxide de cobalt, de semblança terroa ò negra.

**asc** n.m. 1. Organe microscopic dei fonges ascomicèts, dont si fórmon li espòras (4 à 8, en foncion de l'espècia). 2. Vas grèc en forma d'animau.

**ascaride** n.m. Ascarís.

**ascarís** n.m. Vèrp parasite de l'intestin de l'òme, dau cavau, dau poarc, etc. (longuessa 15 à 25 cm, Familha dei nematòdes). Var.: **ascaride**.

**ascaridiòsi** n.f. (med.) Malautia provocada per lu ascaris.

**ascendença (-éncia)** n.f. 1. Ensèms dei ascendents, dei generacions qu'u persona n'es eissida; li sieu originas. 2. (meteor.) Corrent aerenc dirigit de bas en aut.

- ascendent, a** adj. Que va en aut.
- ascendent, a** n. 1. (astrol.) Ponch de l'ecliptic que si lèva à l'orizont au moment de la naissença d'un individu. Sin.: **autoritat morala, aflat** 2. (sobretot au plural) Parent qu'una persona n'es eissida. Sin.: **ancestor, davancier**.
- ascendre** vi. Puar. ◇ *Ascendre à*: Si montar à (per una soma).
- ascension** n.f. 1. Fach de s'enauçar, d'anar en aut: *L'ascension d'un balon*. ◇ (relig. cat.) *L'Ascension*: Festa que celebra l'enauçar au ciel dau Crist, quaranta jorns après pascas; aquest enauçar. 2. Accion de puar, d'escalar una montanha. – (fig.) Fach de s'enauçar socialament: *Ascension professionala*. 3. (astron.) *Ascension drecha d'un astre*: Arc de l'equator celèste entre lo ponch vernal e lo ponch orari d'un astre, comptat dins lo sens dirèct (l'ascension drecha es una dei coordonadas equatoriali d'un astre).
- ascensional, a** adj. Que tende à anar en aut ò à faire anar en aut: *Un corrent ascensional*. ◇ *Foarça ascensionala*: Que provòca l'ascension. – *Paracasuda ascensional*: Espòrt dins lo quau la persona si fa tirar en paracasuda per un veïcule ò un bateu.
- ascensionista** n. (anc.) Persona que fa una ascension en montanha.
- ascensor** n.m. Installacion, aparelh per lo transpoart vertical dei personas dins un edifici. Sin.: **montador**.
- ascèsi** n.f. Disciplina de vida, ensèms d'exercicis físics e morals practicats en vista d'un perfeccionament espiritual.
- asceta** n.m. 1. Persona que practica l'ascèsi. 2. Persona que sotamete la sieu vida à una disciplina estrecha.
- ascetic, a** adj. D'un asceta; pròpri de l'ascèsi.
- ascetisme** n.m. 1. Caractèr de cen qu'es conforme à l'ascèsi. 2. Practica de l'ascèsi.
- ascideu** n.m. (zool.) *Ascidieus*: Classa d'animaus marins que vívon fixats ai ròcas (sota-embrancament dei tuniciers; autessa 15 cm).
- ascidia** n.f. (bot.) Organe en forma d'urna d'uni plantas carnívori.
- asciti** n.f. (patol.) Escampament d'un liquide serós dins la cavitat peritoneal, que provòca una distension de l'abdomèn.
- ascitic, a** adj. Relatiu à l'asciti.
- asca** n.f. Brave tròç de boasc. Sin.: **estèla**.
- ascladura** n.f. Accion d'asclar; lo sieu resultat. Sin.: **fendascla, esclapadura, enseadura**.
- asclar** vt. Fendre, rompre (de boasc). Sin.: **fendasclar, esclar, ensear**.
- asclepiada** n.f. Ancian vers liric grèc ò latin.
- asclepiada** n.f. Planta cultivada per li sieu flors ròsi odoranti e lu sieus fruchs surmontats d'una aigreta sedoa (autessa 2 m, Familha dei asclepiadiaceas).
- asclepiadacea** n.f. (bot.) *Asclepiadaceas*: Familha de plantas gamopetalí que lo tipe n'es l'asclepiada.
- ascofilla** n.f. Sòrta d'alga bruna.
- ascogène, a** adj. Qu'es capable de si tresmudar en asc.
- ascogòne** n.m. Organe sexual femèla dei ascomicèts.
- ascolias** n.f. pl. Fèstas grèqui antiqui.
- ascoliquèn** n.m. Liquèn lo sieu element fonge forma d'asc.
- ascomicèt** n.m. *Ascomicèts*: Classa de fonges superiors, que li sieu espòras si fórmont dins d'asc, e que comprèn en particulier la rabassa e la morilha.
- ascorbic, a** adj. *Acide ascorbic*: Vitamina C (antiescorbutic)..
- ascospòra** n.f. (bot.) Espòra formada au dedintre d'un asc.
- ase** n.m. Fruch de l'aubespina.
- ase** n.m. Ae. ■ La forma occitana de basa es *ase*, lo niçard perde l'intervocalica *-s-*, que si retròva dins lu derivats.
- asemantic, a** adj. [as-] (ling.) Assemantic.
- asenada** n.f. Paraula, acte nèsci. Var.: **asinada**. Sin.: bestiesa, colhonada, falorditge.
- asenier, a** n. Vendèire d'aes. Var.: **asinier**.
- asenian, a** adj. Asinian. Var.: **asenenc**.
- asenin, a** adj. Asinin.
- asenon** n.m. Pichin de l'ae. Sin.: **saumin, saumeton, borriquet**.
- asepsia** n.f. [as-] Assepsia.
- aseptic, a** adj. [as-] Asseptic.
- aseptisacion (-izacion)** n.f. [as-] Asseptisacion.
- aseptisar (-izar)** vt. [as-] Asseptisar.
- aseptisat, ada (izat, izada)** adj. [as-] Asseptisat.
- asexuat, ada** adj. [as-] Assexuat.
- asfalt** n.m. 1. Calcari emprenhut de bitume que sièrve au revestiment dei trepadors, dei rotas, etc. 2. Bitume natural.
- asfaltament** n.m. Asfaltatge.
- asfaltar** vt. Curbir d'asfalt.
- asfaltatge** n.m. Accion d'asfaltar; lo sieu resultat. Var.: **asfaltament**.
- asfaltier** n.m. Nau adobada per transportar l'asfalt (2). Sin.: **bitumier**.
- asfaltita** n.f. Mescladissa naturala de bitume e de matèrias organiqui.
- asferic, a** adj. (opt.) Si di d'una susfàcia corba qu'es pas esferica.
- asfigmia** n.f. Disparicion momentanea dau pols.
- asfixia** n.f. 1. Trebolici greu d'un organisme que li manca l'oxigène. Sin.: **estenhement, estofament, sufocacion**. 2. (fig.) Blocatge, paralisia d'una activitat, d'un comèrci.
- asfixiant, a** adj. Qu'asfixia.
- asfixiar** vt. 1. Causar l'asfixia de, faire mancar d'oxigène. Sin.: **sufocar, estofar, esténher**. 2. (fig.) Blocar completament, empachar (una activitat). Sin.: **escanar, estofar**. ♦ **s'asfixiar** v.pr. Sofrir ò morir d'asfixia.
- asfixiat, ada** adj. e n. Victima d'una asfixia.
- asfodèl** n.m. Planta bulboa dei flors blanqui, qu'una espècia es ornamental (Familha dei liliaceas). Sin.: **alapeda**.
- ashish** n.m. Resina psicotropa extracha dei fuèlhas e dei inflorescèncias dau cànebe indian, consumida lo mai

sovent fumada e que lo sieu usatge prolongat mena à un estat de dependència psíquica. Var.: **hashish**.

**ashquenazi, àzia** adj. e n. Judieu de cultura e de lenga yddish, originari sobretot dei país germanics e eslaus (per op. à *sefaradi*).

**asi** n.f. Enzima.

**asiadollar** n.m. Dollar depauat foara dei estats-Units, dins una banca asiatica.

**asialia** n.f. [as-] (med.) Assialia.

**asiat, a** adj. e n. (pej.) Persona originària d'Àsia.

**asiatic, a** adj. e n. D'Àsia.

**asiatisme** n.m. Nom donat à una ideologia autoctòna que vària segond que si considèra lo Japon o l'Índia.

**aside** n.m. Azide.

**asiderita** n.f. Meteorit peirós desprovedit de ferre.

**asilari, ària** adj. Relatiu ai asiles psiquiatricos (sovent pej.).

**asil(e)** n.m. 1. Luèc dont si pòu trovar un refutge, una protecccion, un pauc de calma, de repaus. Sin.: **sosta**. 2. Establiment psiquiatric.

**asilhenc, a** adj. E n. Dau Mas d'Asilh (Arièja)

**asili** n.m. Mosca veluda que capture li sieu preda en vòl (Tipe de la Familha dei asilideus).

**asilian** n.m. (dau *Mas d'Asilh*, dins l'Arièja) Faciès cultural epipaleolitic caracterisat per de gratadors corts e de talhetas en segments de ceucle, que vèn après lo magdalenian vers lo VIII<sup>th</sup> millenari. Var.: **azilian**. ♦ **asilian, a** adj. De l'asilian.

**asilideu** n.m. *Asilideus*: Familha de moscas veludi.

**asimbolia** n.f. [as-] (psicol.) Assimbolia.

**asimetria** n.f. [as-] Assimetria.

**asimetric, a** adj. [as-] Assimetric.

**asimida** n.m. Azimida.

**asimptòta** n.f. [as-] (mat.) Assimptòta.

**asimptotic, a** adj. [as-] Assimptotic.

**asimut** n.m. Azimut.

**asimutal, a** adj. Azimutal.

**asinada** n.f. Bestiesa. Var.: **asenada, asinaria**.

**asinaria** n.m. Asinada.

**asincròne, a** adj. [as-] Assincròne.

**asincronisme** n.m. [as-] Assincronisme.

**asindeton** n.m. [as-] (ling.) Assindeton.

**asinergia** n.f. [as-] Assinergia.

**asinian, a** adj. Pròpri de l'ae. Var.: **asenian, asinenc**.

**asinier, a** n. Persona que mena un ae, d'unu aes.

**asinin, a** adj. Pròpri de l'ae. Var.: **asenin**.

**asistolia** n.f. [as-] Assistolia.

**asistolic, a** adj. [as-] Assistolic.

**asma** n.m. Afeccion caracterizada per d'accès de dispnea expiratòria, sobretot nuchenca. Sin.: **cortalen**.

**astmatic, a** adj. e n. Que sofrisse d'asma. Sin.: **alenós**.

**asobensèn(e)** n.m. Azobenzène.

**asocial, a** adj. e n. [as-] Associal.

**asocialitat** n.f. [as-] Associalitat.

**asòlia** n.f. Azòlia.

**asomatognosia** n.f. [as-] (psicol.) Trebolici de l'esquema corporal.

**asòt(e)** n.m. Azòt(e).

**asotacion** n.f. Azotacion.

**asotat** n.m. Azotat.

**asotat, ada** adj. Azotat.

**asotemia** n.f. (med.) Azotemia.

**asotemia** n.f. Azotemia.

**asotemic, a** adj. Azotemic.

**asotic, a** adj. Azotic.

**asotic, a** adj. Azotic.

**asotidric, a** adj. Azotidric.

**asotil(e)** n.m. (quim.) Azotil(e).

**asotit** n.m. Azotit.

**asotobactèr** n.m. Azotobactèr.

**asotofixaire, airitz** adj. e n.m. Azotofixaire.

**asotós, oa** adj. Azotós.

**asotur(e)** n.m. Azotur(e).

**asoturia** n.f. (med.) Azoturia.

**aspà** n.f. Debanador que sièrve à sortir la seda dei cocons. Sin.: **escanh**.

**asparagina** n.f. Amida d'un acide aminat, que si retròva en particular dins lu brots d'espargue.

**aspàragus** n.m. Planta vesina de l'espargue, emplegada per lu floristas per li sieu fuèlhas delicati (Familha dei liliaceas).

**aspartam(e)** n.m. Pervalent dau sucre, emplegat dins l'industria agroalimentària.

**aspècte** n.m. 1. Biais de quauqu'un ò de quauqua ren de si presentar à la vista ò à l'esperit: *Un casteu d'un aspècte vièlh*. Sin.: **semblança, parença, aire, caratge, aparença**. ◇ Ponch de vista: *Estudiar una question sota toi lu aspèctes*. 2. (ling.) Expression de l'accion verbal dins la sieu durada, lo sieu debanar, lo sieu acabament, etc.; ensèms dei procediments grammaticals qu'aquela expression mete en òbra.

**aspèra** n.f. Accion d'asperar; temps que dura aquela accion. Sin.: **demorada**. ◇ *Èstre à l'aspèra*: Asperar en gaidant, especialament à la caça. - (fig.) Asperar quauqua ren embé impaciènça.

**asperar** vt. e vi. (*aspèri*) 1. Demorar, restar dins un luèc fins tant qu'arribé quauqua ren ò quauqu'un: *Asperar lo tren, asperar un amic*. ◇ *Asperar un enfant*: Èstre gròssa, emprenhada, en parlant d'una frema. 2. Comptar sobre: *Asperar una letra importanta*. 3. Èstre lèst per (quauqu'un), en parlant d'una caua: *La merenda nos aspèra*. 4. *En asperant*: Fins à un moment donat; tantotun. ♦ **s'asperar** v.pr. Prevèire, imaginar: *M'asperavi à una bèla sorpresa, aquò lo m'asperavi pas*. ■ La forma referenciala occitana d'aquesto verbo es *esperar*, ma lo niçard destria *asperar de esperar* (= augurar).

**asperat, ada** adj. Desiderat despí longtemps: *Aquel enfant èra asperat*.

**asperges** n.m. 1. Pinha de romairòu. 2. (liturg. catol.) Aspersòri. 3. Moment que si fa l'aspersion, au començament d'una messa solemna.

**aspergille** n.m. Mofa que si desenvolupa sobre li substàncias sucradi ò en descomposicion (classe dei ascomicèts).

**aspergillòsi** n.f. Malautia que sembla à la tuberculòsi, deuguda au desvelopament d'un aspergille.

**aspergir** vt. Aigar leugierament e superficialament.

**asperitat** n.f. 1. Salhida, inegalitat d'una susfàcia (sovent au plural). 2. Estat d'una susfàcia inegal.

**aspermatisme** n.m. (med.) Defaut ò absència de secrecio d'espèrma; aspermia.

**aspèrme, a** adj. (bot.) Que non produe de granas: *Fruch aspèrme*.

**aspermia** n.f. 1. (bot.) Caractèr dei plantas aspèrmas. 2. (med.) Aspermatisme.

**aspersion** n.f. Accion d'aspergir. Sin.: **esposcada**. ◇ (liturg. catol.) Accion de mandar d'aiga signada.

**aspensor** n.m. Pichin aparelh rotatiu per aigar emplegat dins l'irrigacion per aspersion.

**aspersòri** n.m. Instrument liturgic que sièrve per l'aspersion d'aiga signada. Var.: **asperge, asperges**. Sin.: **gopilhon** (fr.).

**aspic** n.m. Vipèra dei luècs secs e peirós, dau morre revertegat, una dei doi espècias que vívon en Occitània.

**aspic** n.m. Preparacion culinària cubèrta de geladina: *Aspic de volalha, de peis*.

**aspidistra** n.f. Planta d'apartament cultivada per li sieu fuèlhas lissi, vèrd escur (Familha dei liliaceas).

**aspiracion** n.f. 1. Accion d'aspirar; inspiracion (d'ària). ◇ (tecn.) Operacion dins la quala s'aspíron de matèries en suspension, de fluides, etc.). 2. (fon.) Buf perceptible combinat à un son. 3. Movement, abriva vèrs un ideal, una tòca. Sin. (3): **desirier**.

**aspirada** n.f. Vocala ò consonanta acompanhada d'una aspiracion.

**aspirador** n.m. Aspirator.

**aspirant, a** adj. Qu'aspira: *Pompa aspiranta*.

**aspirant** n.m. 1. (mil.) Grade sota aqueu de sotaluectenent. – (mar.) Aspirant-oficier en periòde temporari denant de passar ensenha de vaisseau de segonda classa. 2. (anc.) Persona qu'era candidata à un travallh.

**aspirar** vt. 1. Faire intrar l'ària dins lu pomons en respirant. 2. Atraire (un liquide, un fluide, etc.) en creant un vuèi parcial. ◇ vt. ind. (à) pretendre à, desiderar: *Aspirar à de foncions aut plaçadi*.

**aspirat, ada** adj. (ling.) *Consonanta aspirada* ò *aspirada* n.f.: Que s'acompanha d'una aspiracion. ◇ En francés, si di de la letra H, quora impedissee la ligason: *Le haricot*. ◇ En gascon, si di de la mema letra **H**, que correspoande, à **F** dei autres dialèctes: *La hèsta*, per la fèsta.

**aspirator** n.m. Aparelh fach per aspirar de fluides, de pòuvera, etc. ◇ (espec.) Aparelh emplegat en maion per aspirar la pòuvera e de pichini rementas. Var.: **aspirador**.

**aspiratòri, òria** adj. (didact.) Relatiu à una aspiracion; que si fa per aspiracion.

**aspirina** n.f. Medicament analgesic e antipiretic (acide acetilsaliciclic).

**asplenia** n.f. Mancança de ratèla.

**asporogène, a** adj. Que fabrega d'espòras.

**asporulea** n.f. *Asporuleas*: Classa de bacterias que fórmont jamai d'espòras.

**aspra** n.f. Coala peiroa, apontelada à la montada, que poarta sovent de vinhas, dins lo Rossilhon.

**asprament** adv. Embé aspretat, durament, embé acaniment.

**aspre, a** adj. 1. Rude au gust: *Un fruch aspre*. 2. Rude au tocar. Sin.: **raspinhós**. 3. Desagradiu, dificile de suportar: *Un vent aspre*. 4. Violent, plen d'ardor: *Un combat aspre*.

**asprejar** vi. èstre aspre ai sens.

**aspresa** n.f. Aspressa.

**aspresa** n.f. Aspretat.

**aspret, a** adj. Leugierament aspre.

**aspretat** n.f. Caractèr de cen qu'es aspre; (fig.) Violença, acaniment: *L'aspretat de l'ivèrn, si batre embé aspretat*. Var.: **aspresa, aspressa, aspror**.

**aspror** n.f. (ò n.m.) Aspretat.

**asquenasi** adj. e n. Judieu de cultura e de lenga yiddish, originari sobretot dei païs germanics (per op. à sefaradi).

**assabentar** vt. Informar, entre-senhar, donar conoissença, metre au fiu ♦ **s'assabentar** v.pr. S'informar.

**assaber** vt. Assaupre.

**assaber** n.m. Avís (2).

**assaborar** vt. Donar de sabor à una mangilha. Sin.: **assasonar, condir, aprestar**.

**assaborament** n.m. Ingredients de coïna prevists per assaborar (òli, sau, vinaigre, espècias, etc...).

**assaboratge** n.m. Accion d'assaborar. Sin.: **aprestatge**. Var.: **assaborament**.

**assadolada** n.f. Past grandàs. Var.: **sadolada**. Sin.: **taulejada**.

**assadolament** n.m. Accion, fach d'assadolar, d'estre assadolat.

**assadolar** vt. Satisfaire, acontentar (un desir, la fam). (espec.) Donar pron à manjar, per levar la fam.

**assage** n.m. 1. Pròva, temptativa. 2. Obratge en pròsa que recampa de reflexions divèrsi ò tracta d'un argument sensa l'estudiar completament. Var.: **ensage**.

**assagista** n. Autor ò autritz que fa d'assages literaris. Var.: **ensagista**.

**assai** adv. [a'saj] (mòt italian) (mús.) Totplen, foarça, dins li locucions, coma *Lento assai*: Foarça lent.

**assai** n.m. 1. Pròva, experimentacion. 2. Au rugbi, fach de pauar lo balon darrer lo limit de l'equipa adèvresa: *Marcar un assai, transformar un assai*. 3. (lit.) Obratge en pròsa que recampa de reflexions divèrsi ò tracta un subjècte sensa l'agotar. Sin.: **ensage**.

**assaiar** v.t e vi. Provar, cercar.

**assaiaire, airitz** n.m. Persona qu'assaia. Sin.: **provaire**.

**assajaire, airitz** n. Persona que fa d'assages. Var.: **assaiaire**.

**assajar** vt. Temptar, provar.

**assalida** n.f. Envanc terminal d'una ataca qu'a per tòca de s'apoderar dei posicions de l'avser. Sin.: **assaut**.

**assalidor, assaldoira** adj. e n. Qu'assalisse. Sin.: **assautaire, atacant**.

**assalir** vt. (*assalissi*) Atacar, si getar sobre (quauqu'un). ◇ (fig.) Tempestar, enueiar: *Assalir quauqu'un de questions*. Sin.: **assautar**.

**assanaire** n.m. 1. Desodorant. 2. Aparelh que manda d'ozòne dins un local.

**assanament** n.m. Assaniment.

**assanar** vt. Assanir.

**assaniment** n.m. 1. Accion d'assanir. 2. Ensèms dei tecnicas d'evacuacion e de tractament dei aigas vièlhi e dei betas residuali. Var.: **assanament**. Sin.: **sanejar**.

**assanir** vt. (*assanissi*) Rendre san. ◇ Purificar, faire tornar à una situacion normala: *Assanir una situacion*. Var.: **assanar**. Sin.: **sanejar**.

**assasonament** n.m. 1. Mesclum d'ingredients (sau, aromatas, etc.) emplegat en coïna per faire ressortir lo gust d'un plat; condiment. 2. Accion d'assasonar; lo sieu resultat. Sin.: **assaborament, condiment, aprestatge**.

**assasonar** vt. 1. Incorporar un assasonament à (un plat, una preparacion). Sin.: **assaborar, aprestar, condir**. 2. (fig. fam.) Mautractar, cridar, dire de tot (à). Sin.: **cascar li nièras, acolitrar**.

**assassin, a** n. Persona que comete un murtre mé premeditacion.

**assassin, a** adj. (lit.) 1. Qu'a comés un murtre: *Una man assassina*. 2. Plen de foarça, espec. d'una seducción provocanta: *Una ulhada assassina*.

**assassinament** n.m. Assassinat.

**assassinant, a** adj. Crudeu, ofensant.

**assassinar** vt. 1. Cometre un assassinat sobre, tuar embé premeditacion. 2. Exigir de quauqu'un un pagament excessiu.

**assassinat** n.m. Murtre comés embé premeditacion.

**assaupre** vt. ind. (assabi) *Faire assaupre* (que): Portar à la conoissença (de quauqu'un). Var.: **assaber**.

**assaut** n.m. 1. Accion d'assalir, d'organisar un atac violent e viu; aquest atac: *Donar l'assaut*. ◇ *Pilhar d'assaut*: Pilhar per la foarça (una edifici, un casteu, etc.). Sin.: **assalida**. 2. Agression verbala, critica exprimida embé violença.

**assautar** vt. 1. Cometre una agression sus (quauqu'un). 2. Faire de recasts (à quauqu'un): “*E si degun m'assauta/Mon romanç ni mon ditz...*” (Raimon FERAUD, *Vida de sant Onorat*). Sin.: **recastenar**.

**assautator, tritz** n. Qu'assauta. Var.: **assautaire, assautador**. Sin.: **assalidor, atacant**.

**assauvatgiment** n.m. Fach, accion d'assauvagir ò de s'assauvagir; lo sieu resultat.

**assauvatgir** vt. (*assauvatgissi*) Faire venir sauvatge.

◆ **s'assauvatgir** v.pr. Venir sauvatge.

**assecadour** n.m. Local destinat à l'afinatge d'un fromais.

**assecament** n.m. Accion d'assecar; lo sieu resultat. Var.: **assecatge**.

**assecar** vt. Levar l'aiga de, metre à sec: *Assecar una palud*. ◆ **s'assecar** v.pr. Devenir sec.

**assecatge** n.m. Assecament.

**assedar** vt. Donar set à (quauqu'un).

**assedat, ada** adj. 1. Qu'a una granda set. 2. (fig.) Qu'a un grand desidèri, una granda aviditat: *Èstre assedat de poder*. Sin. (2): **abramat, afamegat**.

**assèdi** n.m. (mil.) Operacion menada còntra una plaça foarta, una vila, per l'adeblir fins à n'en pilhar possession. Sin.: **sèti, sètge**.

**assediaire, airitz** n. Qu'assèdia. Var.: **assetjaire**.

**assediant, a** adj. e n. Qu'assèdia. Var.: **assetjant**.

**assediar** vt. (*assèdi*, classic *assèdii*) 1. Faire l'assèdi de. 2. Tempestar quauqu'un de demandas, de sollicitacions mau vengudi. Var.: **assetjar**.

**assediat, ada** adj. e n. Que subisse un assèdi. Var.: **assetjat**.

**assegondar** vt. Donar d'ajuda (à), faire ofici de segond. Var.: **segondar**.

**assegrière** vt. Sègre (de pròche), persègre. Var.: **sègre**.

**assegurable, a** adj. Que pòu èstre assegurat per un contracte d'assegurança.

**asseguradament** adv. De segur, segurament.

**asseguraire** n.m. Aqueu que pilha lu riscs à la sieu carga, dins un contracte d'assegurança.

**assegurament** n.m. Afortiment per lo biais d'un document escrich, d'un fach, d'un estament. Sin.: **atestacion, assegurança**.

**assegurança** n.f. 1. Certituda, garantida. 2. Fidança en la pròpria persona: *Aver d'assegurança*. 3. Garantida de remborsament d'eventuals dams qu'un asseguraire acòrda à un assegurat que paga per aquò una cotisacion; lo document qu'atèsta aquesta garantida. ◇ *Asseguranças socials*: Asseguranças constituidi per garantir li personas còntra la malautia, l'invaliditat, la vielhessa, etc. (si di finda *Seguretat sociala*).

**assegurant, a** adj. Rassegurant.

**assegurar** vt. 1. Donar coma segur: *T'asseguri que l'ai vist*. 2. Rendre mai durable, mai solide: *Assegurar la patz entre doi país*. 3. Rendre segur dins lo sieu funcionament, la sieu regularitat: *Assegurar un servici, un reportatge*. 4. (alp., espeleol.) Garantir d'una cabussada per un material apropiat (coarda, etc.). 5. Garantir, faire garantir per un contracte d'assegurança: *Assegurar una veitura*. ◆ **s'assegurar** v.pr. 1. Recercar la confirmacion de quauqua ren: *Mi siéu assegurat que tot anava ben*. 2. Si garantir lo concors, l'ajuda de quauqu'un, l'usatge de quauqua ren: *S'assegurar lu servicis d'un especialista*. 3. Si protegir còntra quauqua ren, espec. embé un contracte d'assegurança.

**assegurat, ada** adj. 1. Fèrme, decidit. 2. Segur, que non defauterà: *Un succès assegurat*.

**assegurat, ada** n. Persona garantida per un contracte d'assegurança. ◇ *Assegurat social*: Persona afilhada à un regime d'asseguranças sociali.

**asseguratge** n.m. (alp., espeleol.) Accion d'assegurar (4); Dispositiu que permete d'assegurar.

**asseguròsa** n.f. Tendença pauc ò pron conscientia d'un malaut per cultivar li sieu malautias dins la tòca d'obtenir ò de conservar lo benefici dei lèis sociali.

**assemantic, a** adj. *Frasa assemantica*: Frasa que vòu ren dire, e mai s'es gramaticalament corrècta. Var.: **asemantic**.

**assemblada** n.f. 1. Reunió de persones dins un membre luèc. Sin.: **acamp, amassada**. 2. Ensèms institucional o estatutari de persones que fòrmon un còrs constitut, una societat; luèc, acamp que lu reünisse. 3. (coregr.) Assemblat.

**assemblaire, airitz** n. (inform.) 1. Lengatge de programacion qu'emplega de formes mnemoniqui e non numeriqui per representar li instruccions directament executabli per un computador. Sin.: **lengatge d'assemblatge**. 2. Programa que revira en lengatge màquina un programa escript en lengatge d'assemblatge.

**assemlar** vt. Metre ensèms, reünir, espec. per formar un ensèms coherent: *Assemblar li pèças d'un mecanisme*. Sin.: **acampar, amassar, apariar**. ◇ (inform.) Metre d'elements ensèms, en parlant d'un assemblaire. ♦ **s'assemlar** v.pr.

**assemblat** n.m. (coregr.) Pas de clavadura o temps de preparacion d'un pas batut. Var.: **assemblada**.

**assemblatge** n.m. 1. Accion d'assemlar (d'elements que fòrmon un tot), montatge; l'ensèms que n'en resulta. ◇ (inform.) *Lengatge d'assemblatge*: Assemblaire. 2. Reunió d'elements divèrs: *Un assemblatge de mots*. ◇ (b.-a.) Òbra en tres dimensions que tira lo sieu efècte de la reunió d'elements divèrs, dins l'art modèrne.

**assenhament** n.m. Indicacion.

**assenhau** n.m. (mar.) Estendard.

**assenhorir** vt. (*assenhorissi*) Faire venir mestre d'un ben, d'un país, etc. ♦ **s'assenhorir (de)** v.pr. Venir mestre (*de*). Sin.: **s'apoderar, mestrejar**.

**assentiment** n.m. Consentiment, aprovacion, acòrdi.

**assentir** vi. (*assentissi*) (à) Consentir (à), aprovar (trans.).

**assepsia** n.f. 1. Metòde, tecnica que tende à protegir l'organisme de tota contaminacion microbiana, en particular dins li salas d'operacion. 2. Absenç de tot gèrme infeccios. Var.: **asepsia**.

**asseptic, a** adj. 1. Totalament sensa gèrme (per op. à *septic, infeccions*). 2. Relatiu à l'assepsia. Var.: **aseptic**.

**asseptisacion (-izacion)** n.f. Accion d'aseptisar; lo sieu resultat. Var.: **aseptisacion**.

**asseptisar (-izar)** vt. Realisar l'assepsia de; esterilizar. Var.: **aseptisar**.

**asseptisat, ada (izat, izada)** adj. Qu'a subit una asseptisacion. Var.: **aseptisat**.

**assercion** n.f. 1. Proposicion avançada e sostenguda coma vertadiera; afirmacion. 2. (log.) Operacion que consistisse à pauar la veritat d'una proposicion, generalament simbolejada per lo signe H plaçat davant.

**asserendar** vt. Faire venir seren. Sin.: **tranquillistar, assuaudar**. ♦ **s'asserendar** v.pr. Venir seren. Sin.: **si tranquillistar, s'assuaudar**.

**assertiu, iva** adj. (log.) Relatiu à l'assercion.

**assertoric, a** adj. (filos.) *Jutjament assertoric*: Qu'enonça una veritat de fach, sensa la pauar coma necessària. Sin.: **problematic**. Contr.: **apodictic**.

**asserviment** n.m. 1. Accion d'asservir; estat d'aqueu de cen qu'es asservit. 2. (tecn.) Accion d'asservir una grandor fisica à una autra; sistema automatic que lo sieu funcionament tende à anular l'escart entre una grandor comandada e una grandor de comanda.

**asservir** vt. (*asservissi*) 1. Redurre à un estat de dependència absoluta. Sin.: **sotametre, senhorejar, esclavar, esclavizar**. 2. (tecn.) Religar doi grandors fisiqui per fin qu'una obedisse ai variacions de l'autra.

**asservissèire, eiritz** adj. e n. Organe regulator que, accionat per d'aparells comandats, reagisse sobre lo circuit de comanda per fin d'impauar d'uni condicions.

**asservissent, a** adj. (lit.) Qu'asservisse.

**assessor, a** n. (dr.) Jutge qu'assistisse lo president d'un tribunal.

**assessorat** n.m. Carga de l'assessor.

**assetament** n.m. (mar.) 1. Equilibri d'un submersible en immersion per lo biais de l'empliment dei sieus restancs. 2. Soma que sièrve de referencia au pagament de la talha.

**assetar** vt. (*assèti*) 1. Installar (quaqu'un) sus un seti. 2. Pauar sobre quaqua ren de solide: *Assetar li fondacions d'una maion sus la ròca*. Sin. **assegurar**. 3. Establir d'un biais solide, durable: *Assetar la sieu reputacion, lo sieu poder, la sieu autoritat*. 4. Assetar l'impost: N'establir l'assieta, n'en fixar la basa. ♦ **s'assetar** v.pr. Si metre sus un seti, sus lo sieu psoterior. Sin.: **si setar**.

**assetat, ada** adj. 1. Installat sus un seti o sus lo sieu posterior. Sin.: **setat**. ◇ *Una plaça assetada*: Que permete de si setar (dins un tren, etc.). 2. (fig.) Solidament establiti.

**assèti** n.m. Èrba dau siège.

**assetjaire, airitz** adj. e n. Assediaire.

**assetjant, a** adj. e n. Assediant.

**assetjar** vt. Assediar.

**assetjat, ada** adj. e n. Assediat.

**assetons (d')** loc. En posicion setada.

**assexuat, ada** adj. Que non a de sexe. ◇ *Multiplicacion assexuada (ò vegetativa)*: Que si fa sensa l'intermediari de cellulas reproductritz (per tralha, etc.). Var.: **asexuat**.

**assalia** n.f. (med.) Absenç de saliva. Var.: **asalia**.

**assibilacion** n.f. (fon.) Passatge d'uni oclusivas à la constrictiva [s]: *Assibilacion dau [t]* (francés *inertie, prophétie*). L'occitan, eu, modifica finda la forma ortografica: *inercia, profecia*.

**assibilar** vt. Faire subir una assibilacion à una consonanta.

**assidú, ua** adj. 1. Qu'es regulierament present aquí dont deu èstre: *Un escolan assidú*. 2. Que manifesta una aplicacion sostenguda dins cen que fa. Sin.: **regulier**. 3. Qu'es totjorn à foarça sovent au costat de quaqu'un: *Un metge assidú pròche d'un malaut, un amorós assidú*. 4. (per li causas) Constant, sostengut: *Un travalh assidú*. Var.: **assiduos** (toi lu sens).

**assiduament** adv. D'un biais assidú, regulier: *Frequentar assiduament una persona, un luèc*. Sin.: **assiduosament**.

- assiduosament** adv. Assiduament.
- assiduitat** n.f. 1. Presença reguliera dins un luèc per li s'aquitar dei sieu obligacions: *Assiduitat d'un escolan, d'un emplegat*. 2. Presença continua, frequenta, à costat de quauqu'un.
- assietta** n.f. Sieta. Sin.: **escudèla**.
- assietada** n.f. Contengut d'una sieta. Sin.: **escudelada**.
- assignable, a** adj. Que pòu èstre assignat (à quauqu'un, à quauqua ren).
- assignacion** n.f. 1. (dr. e fin.) Accion d'assignar quauqua ren à quauqu'un per la sieu part. Sin.: **atribucion**. 2. (dr.) Accion d'assignar à comparéisser: *Assignar coma testimoni*. Sin.: **citacion, ajornament**.
- assignament** n.m. Assignacion.
- assignar** vt. 1. Atribuir (un ben) à quauqu'un per la sieu part. ◇ Destinar ò donar à quauqu'un: *Assignar una residència*. 2. (dr.) Determinar, fixar: Assignar un tèrme à una durada, à una activitat. 3. (dr.) Convocar, citar en justícia.
- assignat** n.m. Dau temps de la Revolucion francesa dau 1789, papier moneda qu'era en principi garantit per lu bens nacionals.
- assimbolia** n.f. (filos.) Incapacitat patologica à capir lu simbòles, lu signes. Var.: **asimbolia**.
- assimetria** n.f. Defaut, absència de simetria. Var.: **asimetria**.
- assimetric, a** adj. Sensa simetria. Var.: **asimetric**.
- assimilable, a** adj. 1. Que pòu èstre assimilat à quauqua ren, tractat coma parier. Sin.: **semblable**. 2. Susceptible d'assimilacion: *Un aliment assimilable*. Sin.: **digerible**. ◇ (abstrach) Que si pòu capir e metre en memòria: *De conoissenças assimilabli*. 3. Que pòu èstre assimilat, en parlant de quauqu'un, d'un estrangier.
- assimilacion** n.f. 1. Acte de l'esperit que considèra qu'una caua es pariera à una altra. Sin.: **identificacion, paragon**. 2. Accion de rendre parier (à quauqua ren). ◇ (fisiol.) procediment que fa que lu èstres organisats transfórmon en la sieu pròpria substància li matèrias qu'absorbisson; sintèsi de matèria viva gràcies ai elements pilhats au mitan e absorbits. – *Assimilacion clorofilliana*: Assimilacion que permete à una planta vérda d'elaborar de matèrias organiqui à partir d'elements minerals, sota l'accion dau lume e en emplegant lo gas carbonic. ◇ (ling.) Fach, per doi fonemas vesins, de devenir pariers. 3. (abstrach) Acte de l'esperit que fa sieui li conoissenças qu'aquista. 4. Accion d'assimilar d'òmes, de pòbles; procediment que fa s'assimilar aqueli personas. 5. (filos.) Accion d'anar dau diferent au semblable.
- assimilaire, airitz** adj. Assimilator.
- assimilar** vt. 1. Considerar, regardar quauqua ren coma parier à quauqua ren d'autre. 2. Transformar, convertir en la sieu pròpria substància. ◇ (abstrach) Faire sieus, integrar d'elements aquistats (conoissenças, influèncias) à la sieu vida intellectuala. ◇ Rendre parier au rèsta de la comunautat: *Assimilar d'estrangiers*. ◇ **s'assimilar** v.pr. 1. Devenir semblable. 2. Èstre assimilat.
- Aquel aliment non s'assimila ben.** 3. Èstre assimilat, devenir semblable ai abitants d'un país.
- assimat, ada** adj. Rendut semblable, considerat coma semblable.
- assimat, ada** n. Militari d'un servici ò membre d'un còrs civil que la sieu situacion es assimilada à-n-aquela dei membres d'unitats combatenti.
- assimilator, tritz** adj. 1. Que fa l'assimilacion: *Foncions assimilatriz*. 2. Que saup assimilar: *Lo poder assimilator d'una Nacion*. Var.: **assimilaire**.
- assimptòta** n.f. (mat.) Drecha tala que la distança d'un ponch d'una corba à-n-aquela drecha tende vers zèro quora lo ponch s'aluenha à l'infinit de la corba. ◇ adj. *Corbas assimptòti*: Corbas, au nombre de doi, dei branques infinidi, tali que, se un ponch s'aluenha indefinidament sus una, li a sus l'autra un ponch variable que la sieu distança au promier ponch tende vers zèro. ◇ *Ponch assimptòta*: Ponch P tau que, se un ponch percorre la corba, la sieu distança au ponch P tende vers zèro. Var.: **asimptòta**.
- assimptotic, a** adj. (mat.) Relatiu à l'assimptòta. Var.: **asimptotic**.
- assincròne, a** adj. Que non es sincròne. ◇ *Màquina assincròna*: Motor ò generator electric à corrent alternatiu que la freqüència dei sieu foarças electromagnetiqui induchi non es dins un raport constant mé la velocitat. Var.: **asincròne**.
- assincronia** n.f. Mancança de sincronisme. Var.: **asincronia**.
- assindeton** n.m. (ling.) Supression (m'un efècte estilistic) de mòts de ligason (conjoncions, adverbis) dins una frase ò entre doi frasas. Var.: **asindeton**.
- assineria** n.f. Mancança de coordinacion entre lei muscles que partecipon à un gèste. Var.: **asinergia**.
- assiran, a** adj. e n. De l'Assíria.
- assiriologia** n.f. Estudi de la civilisacion dei antiquitats assiriani e, generalament, de l'orient ancian.
- assiriològue, òga** n. Especialista d'assiriologia.
- assis** n.f. 1. Basa que dona d'estabilitat, de soliditat. 2. Reng d'elements de la mema autessa, dins una construccion. 3. (anat., bot.) Ensèms dei cellulas dispauadi dins un meme jaç. ◇ *Assisas generatritz*: Assisas que prodúon lu teissuts segondaris de la camba e de la raïç (suve, boasc). – *Assisa pelifera*: Assisa que poarta lu pels dei raïç.
- assisas** n.f. pl. 1. Adunancies tengudi per de magistrats, per jutjar lu criminis; luèc dont si tènon aqueli adunancies. ◇ *Cort d'assisas*: Juridiccion encargada de jutjar lu criminis. 2. Congrès d'un movement, d'un partit politic, d'un sindicat, etc.
- assistamat** n.m. 1. Foncion d'assistant, espec. dins l'ensenhamant superior e dins li industrias de l'espectacle. 2. Fach d'èstre assistit, secorrut.
- assistència (-éncia)** n.f. 1. Accion d'assistir, d'èstre present (à una adunança, una ceremònia, etc.). 2. Auditòri, public. 3. Accion d'assistir quauqu'un, de l'ajudar. ◇ (anc.) *Assistència publica*: Administracion encargada d'ajudar li personas desfavorisadi. ◇ *Assistència tecnica*: Ajuda internacionala portada à un

país en cors de desenvolvement. ◇ *Societat d'assistença*: Societat qu'assegura per contracte la prestacion d'unu servisic, reparacions, secors.

**assistant, a** n. 1. Persona que n'assistisse una autra. 2. Dins l'ensenhamant superior, ensenhaire encargat sobretot dei travalhs dirigits. ◇ Dins l'ensenhamant segondari, estudiant estrangier emplegat per ajudar à l'aprendissatge dei lengas vivi. 3. *Assistenta sociala*: Persona encarga d'un ròtle d'assistença (moral, medicala ò materiala) ai individús e ai familhas. ◇ *Assistenta mairala*: Frema que s'ocupa de gardar d'enfants, au sieu domicili ò dins l'encastre dei escòlas mairali. ♦ pl. Personas presenti en un luèc, qu'assistisson à quauqua ren; assistença.

**assistir** vt. (*assistissi*) Ajudar quauqu'un ò li portar secors. Sin.: **sostar**. ♦ vt. ind. (à) Èstre present (à); participar (à). Var.: **assistre**.

**assistit, ida** adj. (tecn.) Provist d'un dispositiu que l'esfoarç de d'aqueu que l'emplega es amplificat per un aport exterior d'energia: *Direccion assistida*.

**assistit, ida** adj. e n. Persona que beneficia d'una assistença, espec. financiera.

**assistolia** n.f. Insufisença dei contraccions dau coar, que provòca una baissa dau débit cardiac. Var.: **asistolia**.

**assistolic, a** adj. Relatiu à l'assistolia. Var.: **asistolic**.

**assistre** vt. e vt. ind. (*assisti*) Assistir.

**assocar** vt. (*assòqui*) Barcelar.

**associable, a** adj. Que pòu èstre associat.

**associacion** n.f. 1. Accion d'associar, de s'associar; lo sieu resultat. 2. Gropament de personas qu'an una passion, una tòca en comun, sensa voluntat lucrativa. Sin.: **afrairament, frairia, pariatge**. 3. Accion d'associar quauqu'un à quauqua ren, de causas divèrsi entre eli. ◇ *Associacion d'ideas*: Procèsus psicologic que fa qu'una idea n'evòca una autra. ◇ (*psican.*) *Associacion liura*: Metòde qu'invita lo subjècte à exprimir tot cen que li vèn en ment, sensa discriminacion. 4. (bot.) *Associacion vegetala*: Ensèms dei plantas d'espècies diferent que vívon dins un meme mitan.

**associacionisme** n.m. (filos.) Doctrina que fa de l'associacion dei ideas e dei representacions la basa de la vida mentala e lo principi de la conoissença.

**associacionista** adj. e n. (filos.) De l'associacionisme; que seguisse aquela doctrina.

**associal, a** adj. Incapable de s'adaptar ai normas socials; que refuda de li si adaptar. Var.: **asocial**.

**associalitat** n.f. Caractèr d'una persona asociala. Var.: **asocialitat**.

**associar** vt. (*assòci*, classic *assòcii*, corrent *associi*) 1. Metre ensèms, reunir: *Associar d'ideas*. Sin.: **afrairar, afilar, apiar**. 2. Faire participar quauqu'un à quauqua ren: *Associar una persona à un projècte*. ♦ s'**associar** v.pr. 1. Participar à quauqua ren: *S'associar à una accion*. 2. *S'associar à quauqu'un, mé quauqu'un*: S'entendre mé quauqu'un per faire quauqua ren en comun. 3. Formar un ensèms armoniós embé: *L'elegança s'assòcia à la belessa*.

**associat, ada** adj. e n. Persona ligada à d'autri per d'interès comuns. Sin. (nom): **sòci**.

**associatiu, iva** adj. (mat.) Si di d'una lèi que verifica la proprietat d'associativitat.

**associativitat** n.f. (mat.) Proprietat d'una lèi de composition intèrna dins la quala si pòu remplaçar la seguida d'unu elements per lo resultat de l'operacion facha sobre d'elu sensa modificar lo resultat global: *L'addicion es associativa*.

**assoconar** vt. Picar quauqu'un, li donar una forra de còups. Var.: **assocar**. Sin.: **barcelar**.

**assolaçar** vt. Recomfortar, consolar.

**assolament** n.m. Reparticion dei culturas entre li differenti parts d'una terra. – *Assolament triannal*: Caracterisat per una rotacion dei culturas sus tres ans.

**assolar** vt. (*assòli*) Practicar l'assolament de.

**assolelhada** n.f. Estat patologic en seguida à una exposicion tròup longa au soleu. Var.: **ensolelhada**.

**assolelhar** vt. Expauar au soleu. Var.: **ensolelhar, solelhar**. ♦ s'**assolelhar** v.pr. S'expauar au soleu. Var.: **s'ensolelhar, si solelhar**.

**assolehat, ada** adj. Ensolehat.

**assolidar** vt. Faire venir mai solide. Sin.: **consolidar, renfortir**.

**assolidatiu, iva** adj. Consolidatiu.

**assomadís, issa** adj. Cen qu'assòma. Sin.: **fastigós, secant, pegós, tediós**. Var.: **assomant**.

**assomador** n.m. (anc.) Arma per assomar. Sin.: **ensucador**.

**assomaire, airitz** n. Persona qu'assòma. Sin.: **massolier, ensucaire**.

**assomant, a** adj. (fam.) Enuiós à l'excès.

**assomar** vt. (*assòmi*) 1. Picar d'un còup que fa si picar en terra ò tua. Sin.: **ensucar, amassolar, matrassar**. 2. Enuiar foartament, importunar. Sin.: **secar, atediar, fatigar, embestiar**.

**assomatge** n.m. Accion d'assomar. Sin.: **matrassatge, amassolatge**.

**assompcion** n.f. (relig. cat.) 1. Elevacion miraculosa e presencia corporala de la Vierge au ciel après la sieu moart. Var.: **assompta**. 2. *L'Assompcion*: Lo jorn que la Glèia n'en celèbra la fèsta (15 d'aost). Sin.: **Nostra-Dòna d'aost**. 3. (filos.) Segonda proposicion, dicha minora, d'un sillogisme. 4. (filos.) Matèria d'un judici considerada enfoara de la sieu veritat ò de la sieu faussetat.

**assompcionista** n.m. Religiós d'una congregacion fundada à Nimes en lo 1845 per lo Paire Emanueu d'Auzon e consacrada ai òbras de pelegrinatge, d'ensenhamant e de premsa. Sin.: **augustin de l'Assompcion**.

**assompta** n.f. Assompcion.

**assonança** n.f. 1. Repeticion d'un meme son vocalic dins una frasa. 2. Rima reducha à l'identitat de la darriera vocala accentuada, dins la versificacion (ex.: *nombre/dona, bèla/vèrda*, etc.).

**assonançat, ada** adj. Caracterisat per l'assonança: *De vers assonançats*.

**assonant, a** adj. Que produe una assonança.

**assonar** vt. Faire tornar picar una vocala accentuada.

**assopiment** n.m. Fach de s'assopir. Sin.: **penec, penequet**.

**assopir** vt. (*assopissi*) 1. Endurmir à mitan. Sin.: **entreduirmir**. 2. (lit.) Apasiar, calmar: *Assopir la dolor*. Sin.: **apasiar, apagar**. ◆ **s'assopir** v.pr. S'endurmir doçament, à mitan. Sin.: **choqiear, penecar, penequejar, s'entreduirmir**.

**assopissent, a** adj. Qu'a la propietat d'assopir.

**assopliment** n.m. Accion d'assopir; fach de s'assopir.

**assoplir** vt. (*assoplissi*) 1. Rendre mai sople: *Assoplir una estòfa*. Sin.: **adrapir, ablagir**. 2. Rendre mens rigorós: *Assoplir un reglament*. Sin.: **assuausar**. ◆ **s'assoplir** v.pr. Devenir mai sople.

**assordiment** n.m. Accion d'assordir; lo sieu resultat. Sin.: **embalordiment, ensordiment, ensordament**.

**assordir** vt. (*assordissi*) 1. Rendre sord per un excès de bosin. Sin.: **embalordir, ensordar, ensordir, eissordir**. 2. Rendre mens sonore: *La neu assordisse lu bosins*. 3. Faire baissar: *Assordir una dolor*. ◆ **s'assordir** v.pr. Devenir mens sonore.

**assordissent, a** adj. Que pòu assordir. Sin.: **ensordant, eissordissent, embalordissent**.

**assortiment** n.m. 1. Seria de cauas que fórmon un ensèms. Sin.: **ensortiment, apariament**. ◇ (coïna) Presentacion d'aliments variats ma d'una mema categoria. 2. Dins un negòci, colleccio de mèrc d'un meme genre. Sin.(2): **garniment**.

**assortir** vt. (*assortissi*) 1. Recampar de personas, de cauas, que si convènon, que s'armoníson. Sin.: **apariar, ensortir**. 2. Aprovisionar en mèrc (un negòci). Sin.: **garnir**. ◆ **s'assortir** v.pr. Anar ben ensèms, s'acordar. Sin.: **s'apariar**.

**assostadís, issa** adj. Que pòu assostar.

**assostaire, airitz** adj. e n. Qu'assosta, apara. Sin.: **protector, aparaire**.

**assostar** vt. Ofrir à quauqu'un una sosta, per lo protegir (de la pluëia, d'un perilh, etc.). Var.: **sostar**. Sin.: **aparar**. ◆ **s'assostar** v.pr. Si metre à la sosta.

**assostatge** n.m. 1. Accion de metre à la sosta; lo sieu resultat. 2. Cubèrt, curbiment.

**assoudar** vt. (*assòudi*) Corrompre (quauqu'un). Sin.: **crompar**.

**assuau** interj. Òrdre donat per apagar quauqu'un ò una bèstia. Var.: **sua, calma, doçament, d'aise**.

**assuaudador** n.m. Aparelh que sièrve à adocir l'aiga. Var.: **assuausador**. Sin.: **adocidor, descalcarisador, docejaire**.

**assuaudament** n.m. Accion d'assuaudar; fach de s'assuaudar. Var.: **assuausament**.

**assuaudar** vt. 1. Calmar; rendre mai doç. 2. Rendre mai doç: *Assuaudar l'aiga*. Sin.: **descalcarisar**. ◆ **s'assuaudar** v.pr. Si calmar. Var.: **assuausar, assuaujar**.

**assuaudor** n.m.

**assuaujar** vt. Assuaudar.

**assuausador** n.m. Assuaudador.

**assuausament** n.m. Assuaudament.

**assuausar** vt. Assuaudar.

**assubjectiment** n.m. Accion d'assubjectir; fach d'estre assubjectit. Sin.: **asserviment, dependència, servitud, senhoratge, dominacion**.

**assubjectir** vt. (*assubjectissi*) 1. Plaçar (un pòble, una nacion) sota una dominacion, una dependència pauc ò pron totala. Sin.: **dominar, asservir, senhorejar, sotametre**. 2. Sotametre (quauqu'un) à una obligacion estrecha. 3. Fixar (una caua) per que sigue establa, immobila.

**assubjectissent, a** adj. Qu'assubjectisse, astrenhe. Sin.: **constrenhent**.

**assubjectit, ida** adj. e n. Persona tenguda per la lèi de versar un impost ò una taxa o de safilhar à un organisme. Sin.: **contribuent**.

**assucatge** n.m. Ensucatge.

**assugament** n.m. Accion d'assugar. Sin.: **eissugament, eissugatge, eissugada**.

**assugamans** n.m. Tròc d'estòfa per si panar li mans. Sin.: **panamans, eissugamans, secamans**.

**assugar** vt. (*assugui*) Desbarrassar quauqua ren d'un liquide ò de la pòuvera que li èra sobre. Sin.: **panar, eissugar**.

**assulliar** vt. (*assuli*, classic *assúlii*) Lissar, faire venir lusent. Sin.: **aliscar**.

**assumida** n.f. Responsabilitat.

**assumir** vt. (*assumissi*) Si cargar de; acceptar li consequéncias de: *Assumerai li mieu responsabilitats*. ◆ **s'assumir** v.pr. Si pilhar en carga; s'acceptar coma si es.

**asta** n.f. Mànega de boasc per tenir un drapeu, una arma d'asta, etc. ◇ *Arma d'asta*: Arma blanca que lo sieu fèrre es fixat sus una asta. ◇ *Bandiera à mièja asta*: Bandiera qu'es solament auçada à mitan de l'asta, en signe de dòu.

**astacicòla** adj. Que pertòca lo noirigatge dei crustaceus.

**astacicultor, tritz** n. Persona que noirisce de crustaceus.

**astacidat** n.m. *Astacidats*: Familha de crustaceus decapòdes coma lo chambre e de formas vesini provedidi de peçugas foarti.

**astacologia** n.f. Part de la geologia qu'estúdia lu crustacèus coma lo chambre, lo ligombau, etc.

**astada** n.f. Cen que tèn sus un aste.

**astar** vt. Metre (de carn, de peis, etc.) sus un aste per lu far rostir. Var.: **enastar**.

**astaragués, esa** adj. e n. De l'Astarac, encontrada de Gasconha.

**astasia** n.f. (patol.) Dificultat ò impossibilitat de si tenir drech, sovent ligada à l'abasia.

**astat** n.m. (quim.) Element artificial e radioactiu (At) de n° atomic 85.

**astatic, a** adj. Que presenta un estat d'equilibri indiferent: *Sistema astatic*. ◇ Si di especialament d'un sistema d'agulha caramitada que non subisse l'influença dau magnetisme terrenau.

**aste** n.m. Barra de fèrre ponchuda dont s'enfila de carn per la faire rostir.

**astèla** n.f. Autre nom de l'estèla, de la faissòla, per mantenir un membre rot.

- astenia** n.f. (med.) Estat de lassitge e d'aflaquiment.
- astenic, a** adj. e n. Relatiu à l'astenia; que sofrisse d'astenia.
- astenoesfèra** n.f. (geol.) Jaç viscós situat au dedintre de la Tèrra, dont repaua la litoesfèra.
- astenomania** n.f. Costuma morbida de l'astenia que s'endevèn après l'astenia vertadiera.
- astenopia** n.f. Incapacitat per la vista de sis sostener de lònga.
- astenospermia** n.f. Demeniment de la mobilitat dei espermatozoïdes que lo sieu nombre si mantèn dins la nòrma.
- astèr** n.m. 1. (bot.) Genre de plantas erbaceas perenni de la Familha dei composaceas (*Aster sp*), dei fuèlhars altèrni, que la flor es jauna mé de petales blaus ò blancs. 2. Sistema de filaments qu'irràdion dau centrosòma.
- astereognòsi** [n] n.f. (med.) Perda de la facultat de reconóisser lu objèctes en lu tocants.
- asterisc** n.m. Signe tipografic en forma d'estela (\*). Sin.: **esteleta**.
- asteride** n.m. *Asterides*: Classa d'equinodèrmes enclausant li estèlas de mar.
- asterinidat** n.m. *Asterinidats*: Familha d'asterides provedits de cinc a uèch banas mai que corti.
- asterocarp(e)** n.m. Resedacea m'au tronquilhon greule que creisse dins la rocalha e lu clapàs.
- astroïde** n.m. Pichina planeta; pichin còrs celèste.
- astroïta** n.f. Nom d'una varietat manganesifèra d'edenbergit, silicat natural de fèrre e de calci.
- asti** n.m. Vin blanc most recoltat dins la region d'Asti (Itàlia).
- asticar** vt. Faire brilhar en fretant. Sin.: **alusentir** (preferible).
- asticatge** n.m. Accion d'asticar.
- astigmatic, a** adj. e n. Tocat d'astigmatisme.
- astigmatisme** n.m. 1. Anomalia de la vision, deuguda à d'inegalitats de corbadura de la cornea ò à una mancança d'omogeneïtat dins la refringença dei mitans transparents de l'uèlh. 2. Defaut d'un instrument d'optica que non dona d'un ponch un imatge virtual.
- astigmomètre** n.m. Instrument que mesura li diverss corbaduras de la cornea per definir l'astigmatisme de la fàcia anteriora. Sin.: **oftalmomètre**.
- astòme, a** adj. e n.m. Si di dei èstres desprovedits d'orifici present dins lu autres tipes.
- astomia** n.f. Monstruositat deuguda à la mancança congenitala de boca.
- astor** n.m. Autre nom de l'escrieu-esparvier.
- astracan** n.m. Forradura de jove anheu d'Àsia, dau pel frisat.
- astrada** n.f. Destinada.
- astragal** n.m. 1. (anat.) Oàs dau tarse que s'articula m'au tibia e m'au peroneu. 2. (arquit.) Motladura situada à la joncion dau fust e dau capiteu d'una colomna. 3. (bot.) Planta qu'una espècia d'Orient fornisce la goma adraganta (Familha dei leguminoas).
- astragalectomia** n.f. Extirpacion cirurgicala de l'astragal.
- astragalian, a** adj. Relatiu à l'astragal.
- astral, a** adj. Relatiu ai astres.
- astrat, ada** adj. Qu'a d'astre. Var.: **astrós, benastrat, astruc, benastruc**. Sin.: **fortunat**.
- astre** n.m. 1. Còrs celèste natural. 2. Còrs celèste considerat per l'influença que pòu aver sobre la vida dei òmes. ◇ Destinada favorable: *Aver d'astre*. Var.: **benastre**. Sin.: **fortuna, crespina**, (pop.) **cuu**.
- astregue** n.m. Terrassa cubèrta.
- astrencha** n.f. 1. (dr.) Obligacion facha à un debitor de pagar una soma donada per jorn de retard. 2. (lit.) Constrencha.
- astrenhent, a** adj. Qu'astrenhe, tèn totjorn ocupat. Sin.: **constrenhent**.
- astrénher** vt. Sotametre (una persona) à un dever estrech, à un travalh penós. Sin.: **constrénher**. ◆ **s'astrénher** v.pr. (à) Si constrénher (à).
- àstriga** n.f. (Luceram) *Fa temps qu'ai montat lis arnecs à l'àstriga*: Siéu menopausada.
- astringença (-éncia)** n.f. (med.) Qualitat de cen qu'es astringent.
- astringent, a** adj. e n. (med.) Si di d'una substància qu'estrenhe lei teissuts ò diminuisse li secrecions.
- astrobiologia** n.f. Exobiologia.
- astroblema** n.m. (geol.) Traça laissada per l'impacte d'una gròssa meteorita.
- astrocit** n.m. Cellula de la matèria grisa dau sistema nerviós que presenta de ramificacions nombroï e raiónanti.
- astrocitòma** n.m. Tumor dau sistema nerviós central.
- astrodòma** n.m. Copòla transparenta en matèria plastica installada dins la part sobrana dau poast de pilotatge d'un avion per permetre de faire lo ponch astronomic.
- astrofísica** n.f. Partida de l'astronomia qu'estudia la constitucion, li proprietats fisiqui e l'evolucion dei astres.
- astrofisiçian, a** n. Especialista d'astrofísica.
- astrofotografia** n.f. Fotografia dei astres.
- astrofotografic, a** adj. Relatiu à l'astrofotografia.
- astrografe** n.m. Aparelh d'astrografia ò d'astrofotografia.
- astrografia** n.f. Descripcion de l'estelam.
- astrolabi** n.m. 1. (anc.) Instrument que permete d'obtenir, per una latitudia donada, una representacion plana simplificada dau ciel à una data quala que sigue. 2. (mod.) Instrument que sièrve à observar l'instant qu'una estela arriba à una autessa determinada.
- astrolatria** n.f. Culte dei astres.
- astrologia** n.f. Art divinatòri fondat sobre l'observacion dei astres, que tempta de determinar la sieu influença sobre lu eveniments terrèstres, sobre la destinada umana.
- astrologic, a** adj. Relatiu à l'astrologia.
- astrològue, òga** n. Persona que practica l'astrologia.
- astrometria** n.f. Partida de l'astronomia qu'a per objècte la mesura de la posicion dei astres e la determinacion dei sieus movements. Sin.: **astronomia de posicion**.

- astrometric, a** adj. De l'astrometria.
- astrometrista** n. Especialista d'astrometria.
- astronau** n.f. Veïcule espacial.
- astronauta** n. Pilot ò passatger d'un engenh espacial.
- astronautic, a** adj. Relatiu ai astronaus.
- astronautica** n.f. Sciença e tecnica de la navegacion dins l'espaci. Sin.: **cosmonautica**.
- astronòme, a** n. Especialista d'astronomia.
- astronomia** n.f. Sciença qu'estudia la posicion, lu movements, l'estructura e l'evolucion dei còrs celèstes.
- ◇ *Astronomia de posicion:* Astrometria.
- astronomic, a** adj. 1. Relatiu à l'astronomia: Observacion astronomica. 2. (fam.) Foarça aut, exagerat, excessiu: *Un prètz astronomic.*
- astronomicament** adv. En seguissent li lèis de l'astronomia.
- astropoart** n.m. Basa d'engenhs espacials.
- astro-sonda** n.f. Aparelh cosmic mandat de la Tèrra per reculhir d'entre-senhas tocant d'autri planetas.
- astrós, oa** adj. Qu'a d'astre. Var.: **astrat, astruc**. Sin.: fortunat.
- astruc, uga** adj. Astrós.
- astruc** n.m. Compliment. Var.: **astrugança**.
- astrugança** n.f. Astruc.
- astúcia** n.f. 1. Biais d'agir, de parlar, que moastra de gaubi, de finessa. 2. Juèc de mòts, facecia.
- astuciós, oa** adj. 1. Qu'a d'astúcia, de gaubi, d'engenositat. 2. Qu'es fach embé astúcia, engenositat.
- astuciosament** adv. D'un biais astuciós.
- astut, uda** adj. Astuciós (1).
- asuèlh** n.m. Autre nom de l'orizont. Sin.: **refrontau**.
- At** Simbòle de l'ampèr-torn.
- At** Simbòle de l'astat.
- atac** n.m. 1. Accion d'atacar; agression. 2. Critica violenta, acusacion. 3. (mil.) Accion militària per conquistar un objectiu ò per destrúger li foarças enemigui. 4. (espòrts) Accion ofensiva. -2. Accès subit d'una malautia. ◇ *Un atac:* Una emorragia ò una embolia cerebral. Sin. (2): **apoplexia, congestion cerebral**. Var.: **ataca** (toi sens).
- ataca** n.f. Atac. ◇ (espòrts) Ensèms dei jugaires que partecipón à-n-aquela accion, dins lu espòrts d'equipa. Contr.: **defensa**.
- atacable, a** adj. Que si pòu atacar.
- atacant, a** adj. e n. Qu'ataca. ◇ (espòrts) Que fa partida de l'ataca.
- atacar** vt. 1. Cometre una agression sus (quauqu'un). Sin.: **assalir**. 2. Provocar, urtar, especialament mé la paraula.
- atagène** n.m. Pichin coleoptèr que li sieu larva bruni s'atàcon ai pèus, ai tapís, etc.
- atalentament** n.m. Desirança. Sin.: **desidèri**.
- atalentar** vt. provocar la desirança de quauqua ren, espec. donar l'envuèia de manjar. ♦ **s'atalentar** v.pr. Si passionar.
- atalhier** n.m. 1. Luèc, local dont travàlhon lu artesans, lu obriers. Ensèms dei personas que travàlhon dins aqueu luèc. 2. *Grope de travalh:* Atalhier d'informatica. ◇
- (television) **Atalhier de produccion:** Sotadivision d'una unitat de programa encargada de la gestion d'uni emissions. 3. Luèc dont travalha un artista (pintor, esculptor, etc.). 4. (b.-a.) Ensèms dei escolans ò dei ajudas d'un mestre. 5. Lòtja dei frances-maçons; local dont si recàmpom.
- ataman** n.m. 1. Cap militari en Polonha, en Lituània e en Moldàvia. 2. Cap dei cosacs e cap de govern en Ucraina.
- atampar** (s?) v.pr. S'immobilisar, en parlant d'un can de caça. Sin.: **s'aplantar**.
- atampauc** adv. Autre forma de **tampauc**. Sin.: **nimai**.
- atanleu** adv. Autra forma de tanlèu. Sin.: **sus lo còup, de tira**.
- atanor** n.m. Forneu d'alquimista.
- ataraxia** n.f. (filos.) Quietuda absoluta (principi de bonur d'après l'epicurisme e l'estoïcisme).
- ataraxic, a** adj. Que tende à l'ataraxia, que la provòca.
- atardador, airitz** adj. 1. Qu'es en tardança. Sin.: **tardier, retardier**. 2. Qu'atarda.
- atardar** (s') v.pr. 1. Restar longtemps dins un luèc. 2. Pilhar lo sieu temps per faire quauqua ren. Var.: **s'atardiar, s'atardivar**.
- atardat, ada** adj. Endarrierat.
- atardiar** (s') v.pr. (*m'atardi*, classic *m'atàrdii*) S'atardar. Var.: **s'atardivar**.
- atardivar** (s') v.pr. S'atardar.
- atarguier** n.m. Libarda, baleston.
- ataular** (s') v.pr. Si metre à taula. Var.: **s'entaular**.
- ataüt** n.m. Còfre dont si mete lo còrs d'un moart. Sin.: **caissa de moart**.
- atavic, a** adj. Relatiu à l'atavisme.
- atavisme** n.m. 1. Retorn, per un subjècte, de caractèrs ancestrals dispareissuts despí una generacion ò de mai. 2. (corr.) Ereditat.
- ataxia** n.f. Absençia de coordinacion d'un movement, caracteristica d'uni malautias neurologiqui.
- ataxic, a** adj. e n. Relatiu à l'ataxia; pertocat d'ataxia.
- ateisme** n.m. Actituda, doctrina d'una persona que nega l'existença de Dieu, de la divinitat.
- ateïsta** adj. e n. Que nega l'existença de Dieu, de tota divinitat. Var.: **ateu**. Sin.: **mescrent**.
- ateïstic, a** adj. Relatiu à l'ateïsme.
- atèla** n.f. Pichina pça de boasc ò de metal per tenir en plaça d'oàs fracturats. Var.: **estèla**; Sin.: **estèc**.
- atelable, a** adj. Que si pòu atelar.
- atelar** vt. (*atèli*) 1. Estacular (de bèstias) à una veitura ò à una màquina agricòla. 2. Metre quauqu'un à faire un travalh penós. 3. (c. de f.) Estacular (de vagons) 4. Estacular una màquina agricòla à un veïcule motorisat per lo tirar. Sin. (1, 3 e 4): **jónher, encarrar**. ♦ **s'atelar** v.pr. Si metre à faire un travalh penós. Sin.: **si botar**.
- atelatge** n.m. 1. Accion ò biais d'atelar (de bèstias) Sin.: **encarrament, joncha**; l'ensèms dei bèstias ateladi. Sin.: **pareu, encarratge**. 2. Dispositiu per estacular de veïcules ensèms.
- atelectasi** n.f. Mancança de dilatacion dei alveòles paumonaris.

- atelectasic, a** adj. e n. Pertocat per l'atelectasi.
- atelia** n.f. Estat d'un organe devengut inutilisable en seguida à una regression contunha.
- atelic, a** adj. Relatiu à l'atelia.
- atellanas** n.f. pl. (ant. rom.) Comèdias burlesqui.
- atic, a** adj. 1. Que non es tematic. 2. (ling.) Si di d'un mòt que lo sieu sufixe ò la desinença si restàcon directament à la raïç, sensa l'intermediari d'una vocala tematica: en latin, *lectum*, participi de *lego*, à costat de *auditum*, dau verbò *audio*, dont si nòta la vocala tematica i).
- atemí** n.m. Dins lu arts marcials japonés, còup portat embé lo trencant de la man, lo coe, lu ginolhs ò lo pen.
- a tempo** loc. adv. (mòt italian, [a'tem̪po]) (mús.) En repilhant la velocitat d'execucion iniciala dau tròç.
- atemporal, a** adj. Que lo temps non pertòca. ◇ (ling.) *Forma atemporal*: Forma verbal que non indica un temps.
- atemporar** vt. 1. Retardar lo moment de faire quauqua ren. Sin.: **temporizar**. 2. Faire sojornar una botelha de vin dins un luèc per fin que la sieu temperatura sigue au niveu de la temperatura ambienta d'aqueu luèc.
- atemprança** n.f. Temperança.
- atemptar** vt. ind. (à) Cometre una temptativa criminala còntra, la si pilhar grevement embé: *Atemptar à la vida de quauqu'un*.
- atemptat** n.m. Atac criminal còntra li personas, lu drechs, lu bens, etc. ◇ (dr.) *Atemptat à la pudor*: Acte comés sus lo còrs d'una persona e reconoissut coma podent ofensar la pudor d'aquesta persona.
- atemptatori, òria** adj. Qu'atempta (à quauqua ren): *Una decision atemptatorià à la libertat*.
- atencha** n.f. Accion, fach d'atemptar: *Una atencha à la libertat*. Var.: **atenta**. Sin.: **prejudici, còup portat**.
- atencion** n.f. 1. Accion de si concentrar sobre quauqua ren ò sobre quauqu'un, de s'aplicar: *Faire atencion*. Sin.: **pilhar garda, velhar, si gardar**. 2. Marca d'afeccion, d'interès: *Ofrir de flors es una delicata atencion*.
- atencion** interj. Interjeccions per demandar de si maufidar ò de si tenir ben. Sin.: **gaida, mèfi**.
- atencionat, ada** adj. Brave, plen d'atencions.
- atendar (s')** v.pr. Campear sota una tenda.
- atendre** vi. (à) Faire atencion (à). ◆ **s'atendre** v.pr. (à) S'aplicar (à).
- atendriment** n.m. Accion d'atendrir quauqu'un; fach de s'atendrir.
- atendrir** vt. (*atendrissi*) 1. Rendre mai tendre: *Atendrir la carn*. Var.: **atendresir**. 2. (fig.) Tocar, emocionar, Sin.: **esmòure**. ◆ **s'atendrir** v.pr. (fig.) Devenir mai tendre.
- atendrissière** n.m. Aparelh per atendrir la carn.
- atendrissent, a** adj. Capable d'atendrir, d'esmòure.
- atendut** n.m. (dr.) (sobretot au plural) Alineà qu'enòncia lu arguments qu'una requista, un jutjament, si forma sobre.
- atendut** dins la loc. conj. *Atendut que*: Vist que. Sin.: **considerant que**.
- atenenc, a** adj. e n. D'Atenas.
- atenença (-éncia)** n.f. Dependència (per una construccion, etc.).
- atenent, a** adj. Contigú, tocant. Sin.: **dependent**.
- ateneu** n.m. Institut de recèrca scientifica ò d'ensenhamant superior.
- atengut, uda** adj. Exacte, pontual.
- aténher** vt. 1. Tocar en ferissent. 2. Tocar, esmòure.
- atent, a** adj. Atentiu. Sin.: **escotós, aurelhós**.
- atenta** n.f. Atencha.
- atentament** adv. Atentivament.
- atentisme** n.m. Tendença à asperar lu eveniments denant d'agir, de parlar; oportunisme.
- atentista** adj. e n. Que practica l'atentisme. Sin.: **oportunista**.
- atentiu, iva** adj. 1. Que fa atencion à quauqu'un, à quauqua ren. Sin.: **atent, escotós, aurelhós**. 2. Plen d'atencions.
- atentivament** adv. Atentivament.
- atenuacion** n.f. Accion d'atenuar; fach de s'atenuar; diminucion, adociment. Sin.: **ateuniment, demenida, demeniment**.
- atenuant, a** adj. Qu'atenua. Var.: **atenuatiu**. ◇ *Circonstanças atenuanti*: Fachs particulars qu'acompanhon una infraccion e que lu jutges n'en tènon compte per diminuir la pena que la lei a previst.
- atenuar** vt. (atenui) Faire perdre d'intensitat à: *Atenuar un son*. Var.: **ateunar, ateunir**. Sin.: **demenir**.
- ◆ **s'atenuar** v.pr. Diminuir: *La mieu dolor s'atenua*.
- atenuatiu, iva** adj. Atenuant.
- atenuator** n.m. (nucl.) Dispositiu que permete de faire baissar l'amplituda d'una grandor electrica. Var.: **ateunidor**. Sin.: **amendridor**.
- aterian** n.m. Faciès cultural caracteristic dau paleolitic au Magrèb.
- aterman, a** adj. (tecn.) Que non es conductor de la calor.
- atermenada** n.f. Relambi accordat à un debitor per l'execucion dei sieus engatjaments. Var.: **atermenatge**. Sin.: **alòngui, relambi, tira-laissa, tira-moala** (pop.).◆ pl. Accion de diferir, de remandar mai tardi (una causida, una decision).
- atermenaire, airitz** n. Persona que tempta d'atermenar.
- atermenar** vi. Remandar mai tardi, diferir, temptar de ganhar de temps. Sin.: **alongar, esperlongar, remandar**.
- atermenatge** n.m. Atermenada.
- atermic, a** adj. (fis.) Que non manda de calor e non n'assorbisse: *Reaccion atermica*.
- ateroescleròsi** n.f. (patol.) Afeccion degenerativa dei artèrias, foarça espandida, qu'assòcia li lesions de l'arterioscleròsi e de l'ateròma.
- aterogène, a** adj. Qu'entira l'ateròma.
- aterogenèsi** n.f. Que pertòca l'ateròma.
- ateròma** n.m. (patol.) Degenerescença graissoa de la tunica intèrna dei artèrias.
- aterrament** n.m. Abatement, estupefaccion. Sin.: **aclapament**.

aterrant, a

**aterrant, a** adj. Acablat. Sin.: **aclapant, estranhassant.**

**aterrar** vt. (*atèrri*) Acabar, estupefaire. Sin.: **aclapar, abatre, estranhassar.**

**aterrar** vi. (*atèrri*) 1. Prendre contacte m'au soal, en parlant d'un avion, d'un engenh espacial, etc. 2. Tocar tèrra, en parlant d'una nau.

**atterrassament** n.m. Accion d'aterrassar. Var.: **terrassament.**

**atterrassar** vt. Cavar e e colmatar mé de tèrra. Sin.: **terrassar.**

**aterrat, ada** adj. Acablat, abatut.

**atterratge** n.m. (aeron.) Accion d'aterrar, per un avion, etc.; lo sieu resultat. ◇ *Tren d'atterratge:* Dispositiu d'atterratge d'un avion.

**atterriment** n.m. Amàs de tèrra, de sabla que l'aiga a portat.

**aterrar** vi. (*aterrissi*) Espaventar, terrorificar.

**aterrar** vt. (*atèrri*) 1. Tresmudar en posca. 2. Emplenar mé de tèrra. Sin.: **acomolar, emplenar, clafir.**

**atesar** vt. Tendre (una coarda, un ligam, etc.). Var.: **tesar.** Sin.: **tibar.** ♦ **s'atesar** v.pr. Si donar d'importança, si gonflar.

**atestacion** n.m. Declaracion verbala ò escrita que testimònia de la veracitat d'un fach.

**atestar** vt. (*atèsti*) 1. Certificar la veritat ò l'autenticitat. 2. Provar, testimoniar: *Aquesta letra atesta la sieu boana fe.* Sin. (1 e 2): **acertar.** 3. (lit.) Pilhar per testimòni: *Atestar lo ciel.*

**atestar** vt. Coronar (un aubre), li rebrondar la tèsta. Sin.: **descapitar, escapitar, descimar.**

**atestat, ada** adj. (ling.) Conoissut per un emplec datat, en parlant d'un mó, d'una forma.

**atetòsi** n.f. (neurol.) Sindròme caracterisat per de movements involontaris, lents e ondulatòris, en particular ai mans.

**atetosic, a** adj. Relatiu à l'atetòsi; que sofrisse d'atetòsi.

**ateu, ea** adj. e n. Que nega l'existença de Dieu, de tota divinitat. Var.: **ateïsta.** Sin.: **mescresent.**

**ateunar** vt. Atenuar.

**ateunidor** n.m. Atenuator.

**ateuniment** n.m. Demenida.

**ateunir** vt. (*ateunissi*) Atenuar.

**atge** n.m. 1. Lu ans de la vida, lo temps viugut despí la naissença: *Que atge as?, Quant as d'atge?, à l'atge de sièis ans.* 2. Cadun dei periòdes que partéjon la vida dei òmes ò, mai generalament, dei èstres vivents: *L'atge tendre* (l'enfança), *l'atge critic* (entre l'adolescència e la joinessa ò entre l'atge madur e la vielhessa), *l'atge bèstia* (entre l'adolescència e la joinessa), *l'atge madur* (aqueu de la plenitura de la vida) ◇ *Èstre en atge de:* Èstre pron madur per (si maridar, causir solet, etc.). ◇ *Un òme d'un atge:* Un òme que comença à si far vièlh. ◇ *Aver l'atge de la rason:* Èstre mentalament madur. ◇ *Atge mental:* Niveu de desenvolupament de l'intelligença, coma equivalent de l'atge de la vida que, normalament, li si rejonhe aqueu niveu. 3. Lu ans necessaris per poder faire quauqua ren: *As passat l'atge de jugar.* ◇ *Limita d'atge:*

Atge que non cau despassar, per exemple per faire d'uni professions. 4. Epòca, període: *Atges istorics, preïstorics.*

◇ *Atge-Mejan:* Període entre l'Antiquitat e la Renaissença. Sin.: **Edat Mejana.** 5. Unitat de la cronologia geologica au dedintre d'una epòca, espec. de la preïstòria: *L'atge de la pèira, l'atge dau ferre.* Sin.: **edat** (fem., classic per toi lu sens).

**atiar** vt. (*atii*) Avivar (lo fuèc). Avivar, reviudar, en parlant dau fuèc. Sin.: **forgenar, bosticar, bostigar.**

**atic, a** adj. Relatiu à l'Atic, à Atenas e ai sieu abitants: *L'art atic.* ♦ n.m. Dialècte ionian qu'era la lenga de l'Atenas antica.

**atic** n.m. (arquit.) Coronament orizontal decoratiu, plaçat en dessobre d'una frisa importanta.

**aticisme** n.m. Estile sòbre e elegant pròpri ai artistas de la Grècia antica ai siècles V e IV av. J.-C., en particular ai escrivans.

**atiediment** n.m. (lit.) Accion d'atiedir; lo sieu resultat.

**atiedir** vt. (*atiedissi*) (lit.) Rendre tiède.

**atierar** vt. (*atièri*) Plaçar en tièra. Sin.: **alinhar, enregar.**

**atimia** n.f. Privacion dei drechs civics e politics.

**atimia** n.f. (psicopat.) Estat d'indiferència afectiva aparente de l'equizofrène. Var.: **atimormia.**

**atimonar** vt. Encarrar lu bous au carriòt.

**atimormia** n.f. Atimia.

**atipia** n.f. Absença de conformitat en raport à un modèle que si pilha coma referència.

**atipic, a** adj. Qu'es diferent dau modèle abitual; que non si pòu classificar: *Un roman atipic.*

**atirable, a** adj. Que pòu èstre atirat.

**atiraire, airitz** adj. Atraient.

**atiralh** n.m. Ensèms d'objèctes divèrs, que tènon generalament de plaça e destinats à un usatge precís. *L'atiralh d'un fotografe.* Sin.: **atràs, artifalha** (tèrme de preferir).

**atirament** n.m. Atirança.

**atirança (-ància)** n.f. Caractèr de cen qu'es atraent. Var.: **atirament.** Sin.: **atrach.**

**atirant, a** adj. Atraent. Var.: **atraient, attractiu.**

**atirar** vt. Atraire.

**atisar** vt. Atissar.

**atissable, a** adj. Excitable.

**atissar** vt. 1. Excitar: *Atissar un can.* 2. Avivar, reviudar (lo fuèc). Var.: **atiar.** Sin.: **bostegar.** 3. (lit.) Entretenir, avivar: *Atissar l'òdi.*

**atissós, oa** adj. Bostegon. Sin.: **picanhós, bostigaire, picanhaire.** Var.: **tissós.**

**atlant** n.m. Estàtua d'òme que sostèn un entaulament, una cornissa, etc. Sin.: **telamon.**

**atlantic, a** adj. De l'ocean Atlantic ò dei païs que lo costéjon.

**atlantisme** n.m. Doctrina dei aparaires dau Pacte de l'Antlantic Nòrd.

**atlantosaure** n.m. Reptile fossile dau cretaceu, que podia faire fins à 40 m de lòng.

**atlantròp(e)** n.m. Ominian fossile descubèrt en Àfrica dau Nòrd, vesin dau pitecantròpe de Java.

**atlàs** n.m. 1. Recuèlh, ensèms de cartas geografiqui, istoriqui. 2. Promiera vertebre dau coal.

**atleta** n. 1. Persona que practica un espòrt, espec. l'atletisme. 2. Persona dei muscles foarça desenvolopats.

**atletic, a** adj. D'atleta; relatiu à l'atletisme.

**atletisme** n.m. Ensèms dei espòrts individuals comprenent de corsas de plat e d'obstacles e de concors de saut e de llançar (disc, pes, etc.).

**atm** (fis.) Simbòle de l'atmosfera.

**atman** n.m. (relig.) Dins l'indoïsme, alen de vida, ànima.

**atmosfera** n.f. 1. (geogr.) Jaç gasós qu'envelopa un còrs celèste; ◇ (espec.) *Atmosfera terrèstra*: Atmosfera constituïda d'ària qu'es à l'entorn de la Terra fins à una autessa pas ben determinada, m'una densitat descreixent a mesura que si pua, sèti dei fenòmènes meteorologics. 2. (fig.) Condicion psicologica dintre un ambient determinat ò un període donat, que depende dei situacions viugudi, dei raports establits, etc.: *S'atrovar dins una atmosfera ostila, l'atmosfera de la fin dau siècle*. 3. (fis.) Unitat de mesura de la pression d'un gas ò d'una vapor, que vau 101325 pascals (simb.: atm.).

**atmosferic, a** adj. Relatiu à l'atmosfera: *Li condicions atmosferiqui*. ◇ *Motor atmosferic*: Motor que li sieus cilindres son totjorn alimentats en ària à la pression atmosferica, sensa sobrepressió ni alimentacion forçada.

**atmosfericament** adv. Dau ponch de vista de l'atmosfera.

**atocament** n.m. Accion de tocar leugierament, en particular mé la man. Var.: **tocament**. Sin.: **paupadura, paupament, tocada, tocadís**.

**atocar** n.m. Faire un atocament. Var.: **tocar**. Sin.: **paupar**.

**atòl** n.m. Islas dei mars tropicali, formadas d'esteus coraliens qu'entórnون una laguna centrala, lo *lagon*.

**atòme** n.m. 1. Constituent elementari de la matèria, assemblatge de particulas fondamentali: *Un còrs constituit d'atòmes idèntics es un còrs simple*. 2. Quantitat pichina pichina de quauqua ren: *Non a un atòme d'intelligença*. ■ L'atòme es constituit d'un nucleu massiu (10 000 còups mai pichin que l'atòme eu-meme) enviroutat d'una nebla d'electrons, particulas cargadi negativament. Lo nucleu es constituit de neutrons, sensa carga electrica, e de protons, cargats positivament. Dins un atòme donat, lo nombre de protons, egal au nombre d'electrons, es lo nombre (ò número) atomic.

**atòme-grama** n.m. Massa en gramas d'una mòla d'atòmes d'un element quimic.

**atomic, a** adj. 1. Relatiu ai atòmes. 2. *Massa atomica*: Raport de la massa de l'atòme d'un element quimic au dotzenc de la massa dau carbòni. 3. *Numèro ò nombre atomic*: Numèro d'òrdre d'un element dins la classificacion quimica, qu'es parirer au sieu nombre d'electrons (doncas au sieu nombre de protons). 4. *Energia atomica*: Energia liberada per de reaccions nucleari. 5. *Arma atomica*: Arma qu'emplega li reaccions

de fission dau plutoni ò de l'urani, emplegada per lo promier còup en lo 1945 còntre lo Japon.

**atomicitat** n.f. 1. (quim.) Nombre d'atòmes contenguts dins una molecula. 2. (econ.) Caractèr de l'oferta ò de la demanda sus un mercat dont lu vendèires ò lu cromparies son pron importants e nombrós per que degun d'elus poasque, per la sieu accion soleta, aver una influéncia sobre lo funcionament dau mercat e, en seguida, sobre la determinacion dau prètz.

**atomisacion (-izacion)** n.f. Accion d'atomisar; lo sieu resultat.

**atomisaire (-izaire)** n.m. Aparelh que sièrve à espandir finament de liquides, solucions ò suspensions.

**atomisar (-izar)** vt. 1. Destruir mé d'armas atomiqui. 2. Redurre un còrs en fini particulas à partir dau sieu estat liquide. 3. Desagregar, partejar (un grope, un ensèms coerent, quauqua ren.).

**atomisat(-izat), ada** adj. Qu'a subit lu efèctes dei radiacions nucleari.

**atomisme** n.m. (filos.) 1. Doctrina antica per la quala l'univers es fach d'atòmes combinats entre elu mecanicament e d'azard. 2. *Atomisme logic*: Teoria de B. Russell, que ve lo monde coma un ensèms de fachs que s'exprimisson dins un lengatge logic formalisat.

**atomista** n. 1. Especialista de fisica atomica. 2. Aparaire de l'atomisme filosofic.

**atomistic, a** adj. Relatiu à l'atomisme.

**atomistica** n.f. Sciença qu'estudia lu atòmes e li sieu proprietats.

**atonalitat** n.f. Escritura musicala contemporanea, caracterisada en particular per l'abandon dei règles de l'armonia classica, qu'emplega lu dotze degrès de la gamma cromatica.

**atòne, a** adj. 1. Qu'es ò que sembla sensa vitalitat, sensa vigor; que manca de dinamisme. Sin.: **flac, apatic, molastrós**. 2. (ling.) Que non poarta l'accent tonic, en parlant d'una vocala ò d'una sillaba.

**atonia** n.f. Caractèr de cen qu'es atòne, que manca de foarçs, de vitalitat. Sin.: **flaquessa, apatia**.

**atonic, a** adj. Que pertòca l'atonia ò n'en resulta.

**atots** n.m. [a'tus] 1. Color causida ò pilhada d'azard e l'empoarta sobre li autri, dins lu juècs de cartas. 2. (fig.) Elements que permeton de reüssir: *Aver toi lu atots en mans*.

**atoxic, a** adj. (med.) Qu'a minga toxicitat.

**A.T.P.** (sigla) Adenosina trifosfat.

**atrabilari, ària** adj. e n. (fig.) Que si pòu irritar facilament. Sin.: **bilós, renós, irós, pissavinaigre** (pop.).

**atraccion** n.f. 1. Proprietat d'atraire: *L'atraccion dau pôle magnetic, l'atraccion terrèstra*. ◇ *Lèi de l'atraccion universal de Newton*: Lèi que di que toi lu còrs s'atirón mutualament en rason dirècta dei sieu massas e en rason inversa au cairat dei sieu distancies. ◇ *Atraccion molecularia*: Foarça de cohesion entre li moleculas d'un còrs. Sin.: **atirament**. 2. (ling.) Procèssus d'assimilacion que fa qu'un mòt adapta lo sieu aspècte morfològic à-n-aqueu d'un autre mòt m'au quau es en rapport. ◇ Modificacion d'una forma en foncion d'una altra forma en rapport sintactic embé la promiera. -

**Atraccion modala:** En latin, emplec dau subjonctiu en plaça de l'indicatiu per assimilacion dau subjonctiu de la principala. - **Atraccion dei genres:** *Un espècia d'arlèri.*

3. (fig.) Foarça que tende à atrir lu èstre vivents vers quauqu'un ò vers quauqua ren: *Atraccion fisica, sexuala.* Sin.: **atirança, atirament, atrach, fascinacion, simpatia.** 4. (ext.) Cu (ò cen que) fa nàisser l'interès de quauqu'un. ◇ Numèro sensacional, qu'atira lo public, dins un espectacle de varietats ò una revista: *Lu elefants son l'atraccion d'aqueu circ.* ◇ (au pl.) Divertiments, spectacles attractius: *Li atraccions d'un parque, una localitat sensa gaire d'atraccions.*

**atrach** n.m. Qualitat que permete à una persona d'èstre atrainta, de plaser. Sin.: **atirança, atraiement.** ◆ n.m. pl. Cen que fa la seducción d'una frema, en parlant dei elements fisics. Sin.: **atraïment.**

**attractiu, va** adj. Qu'a lo poder d'atraire. Sin.: **atiraire, atraient.**

**attractivament** adv. (rare) Embé atraccion.

**attractiva** n.f. Atirança, atrach.

**atraent, a** adj. Que pòu atraire, per li sieu qualitats, lo sieu poder de seducción. Var.: **atraient, attractiu.**

**atraient, a** adj. Atraent.

**atraïment** n.m. Atrach(s).

**atraire** vt. 1. Tirar, menar vers la si-meme: *La caramida a lo poder d'atraire lo ferre, aquela vision m'atraèt lo regard.* 2. Faire venir en provocant d'interès: Es un espectale que va atraire foarça monde. Sin.: **atirar.** ◆ **s'atraire** v.pr. Si faire venir un vers l'autre. Sin.: **s'atirar.**

**atrapa** n.f. Mistificacion, engan fach per si divertir. Var.: **atrapadura.** Sin.: **menchonada, enganada, trufaria.**

**atrapa** n.f. Esgarradura. Var.: **trapa.**

**atrapadissa** n.f. Menchonada, atrapa.

**atrapar (s')** vt. Restar pilhat m'ai vestits dins un claveu.

**atràs** n.m. Atiralh.

**atrassi** n.m. Bandiera de confraria. Sin.: **piata.**

**atralavalir (s')** v.pr. (*m'atralavalissi*) Somnolar. Sin.: faire un penec, penequejar, entredurmir.

**atraversar** vt. (*atravèrsi*) 1. Passar au travèrs (finda fig.): *Atraversar la carriera, un país, aquela idea m'a atraversat l'esperit.* 2. (fig.) Viure, passar: *Ai atraversat un periòde dificile.* 3. Passar d'un costat à l'autre: *La pluèlia a atraversat l'estòfa.* Sin.: **traversar.**

**atreçar** vt. (mar.) Garnir (una nau, un abre) dau sieu armeg. Sin.: **armejar, garnir.** ■ *Atreçar* es un italianisme (*attrezzare*, li cau preferir lu sinonimes).

**atremolar** vt. (*atremoali*) Faire tremolar; rendre tremolant.

**atrempar** vt. Escaufar progressivament (un forn per lo vèire).

**atrempatge** n.m. Accion d'atrempar.

**atrencaduras** n.f. pl. Charchèlis.

**atresia** n.f. (med.) Estrechor ò obstrucción d'un orifici ò d'un condut naturals.

**atresic, a** adj. Relatiu à l'atresia; que patisse d'atresia.

**atressí** adv. Parierament, ensin coma: "Atressí cum la candela / Que si meteissa destrui / Per far clartat ad autrui, / Chant..." (Pèire Ramon de Tolosa).

**atri** n.m. 1. Pèça principal que comandava la distribucion de la maion romana, m'una dubertura cairada au mitan dau teule per reculhir l'aiga de pluèia. 2. Cort costejada de portics, devant d'uni glèias primitivi.

**atribucion** n.f. 1. Accion d'atribuir: *L'atribucion d'un prèmi.* 2. (gram.) *Complement d'atribucion:* Complement que designa la persona ò la caua au benefici de cu ò de que es facha l'accion: **Fraire** es complement d'atribucion dins la frasa *Doni un libre à mon fraire.* ◆

pl. 1. Poders que son atribuits à una persona. 2. (dr.) Devolucion d'un ben en favor d'un dei copartejaire au cors d'un partiment.

**atribuible, a** adj. Que pòu èstre atribuit.

**atribuir** vt. (*atribuissi*) 1. Autrejar, acordar coma avantatge, donar. 2. Considerar (quauqu'un) coma l'autor, (quauqua ren) coma la causa: *Óbra atribuida à un autor conoissut, falmient attribuit à una marrida negociacion.*

**atribut** n.m. 1. Cen qu'apartèn à quauqu'un ò à quauqua ren: *Lo rire es un atribut de l'òme.* ◇ (filos.) Proprietat d'una substància. 2. Simbòle estacat à una foncion: *La balança es l'atribut de la justicia.* 3. (gram.) Tèrme (adjectiu, nom, etc.) que qualifica lo subjècte ò lo complement d'objècte dirècta per l'intermediari d'un verbo (*èstre, devenir, semblar*, etc. per l'attribut dau subjècte, *rendre, nomenar*, etc. per l'attribut de l'objècte). ◇ (log.) Predicat.

**atributari, ària** n. (dr.) Persona que quauqua ren li es estat atribuit.

**atributiu, iva** adj. (log.) Qu'indica ò enóncia un atribut.

**atricion** n.f. Regret d'aver ofensat Dieu, causat per la paur dau castic èterne. Sin.: **contricion imperfacha.**

**atриquia** n.f. Mancança congenitala de pels.

**atristant, a** adj. Que rende triste.

**atristar** vt. Rendre triste. Var.: **entristar, entristesir.** Sin.: **alanguir.** ◆ **s'atristar** v.pr. Devenir triste.

**atrobar** vt. (*atròbi*) Atrovar.

**atròç, a** adj. Atròce.

**atrocament** adv. D'un biais atròce; embé atrocitat.

**atròce, òça** adj. 1. Que provòca la repulsion, qu'es insostenible per la sieu crudelitat, la sieu duretat ò la sieu laidessa: *Un crimi atròce.* 2. Insuportable, penós d'endurar: *D'atròci sofrenças.* Var.: **atròç.** Sin.: **afrós, espaventable, orresc, monstruós.**

**atrocitat** n.f. 1. Caractèr de cen qu'es atròce. Sin.: **barbaria, bestialitat, crudelitat, brutalitat, ferocitat, feresa, feressa.** 2. Accion crudèla, crimi: *Aquela persona es responsabla d'atrocitats.*

**atrofia** n.f. (med.) Diminucion de volume e marrit foncionament d'un teissut, d'un organ, d'un organisme.

**atrofiar (s')** v.pr. 1. (med.) Diminuir de volume, en parlant d'un membre ò d'un organ. 2. Perdre de vigor, s'anequelir; si degalhar.

**atrofiat, ada** adj. Qu'a subit una atrofia.

**atrofic, a** adj. Relatiu à l'atrofia; pertocat per l'atrofia.  
◇ *Riniti atrofica*: Ozène.

**atropament** n.m. Recampament pauc ò pron animat de personas per carriera. Var.: **atropelada**, **atropelament**.

**atropelada** n.f. Atropament.

**atropelament** n.m. Atropament.

**atropar** vt. Recampar de personas. Var.: **atropelar**. Sin.: **amassar**, **acampar**. ♦ **s'atropar** v.pr. Si recampar en fola.

**atropelar** vt. (*atropèli*) Atropar.

**atropina** n.m. Alcaloïde extrach de la beladòna, emplegat per dilatar la pupilha e combatre lu espasmas.

**atropisme** n.m. Toi lu simptòmas provocats per l'abús d'atropina ò de beladòna.

**atrovar** vt. (*atròvi*) Trovar. Var.: **atrobar**. ♦ **s'atrovar** v.pr. 1. Si trovar. 2. Si verificar. Sin.: si realisar, s'endevenir, **aparéisser**.

**atrumar (s')** v.pr. Devenir escur, en parlant dau ciel. Sin.: **si cargar**, **s'aniular**, **si neclar**.

**atubafuèc** n.m. Cen que sièrve à atubar un fuèc (preparacion, brondilhas, etc.). Sin.: **alumafuèc**.

**atubacigarros** n.m. inv. Pichin dispositiu per atubar li cigarretas, lu cigarros (especialament dins una automobila). Sin.: **alumacigarros**.

**atubagàs** n.m. Pichin aparelh de coïna que sièrve à botar fuèc au gas per escaufament d'un filament e produccion de belugas. Sin.: **alumagàs**.

**atubaire** n.m. D'un temps, persona encargada d'atubar e d'amurcir lu lumes publics. Var.: **alumenaire**. Sin.: **alumaire de fanaus**.

**atubament** n.m. Accion d'atubar; lo sieu resultat. Sin.: **alumenament**.

**atubar** vt. Enflamar, botar fuèc à: *Atubar un fuèc, una cigarreta*. Sin.: **acendre**, **atubar**, **alumenar**. Contr.: amurcir.

**atueissègre** vt. Avelinar.

**atupir** vt. Amurcir Sin.: **demurcir**.

**atupor** n.m. Pichin còne metallic per amurcir li candelas. Sin.: **moflet**, **amuèrcetandelas**, **estofalume**.

**Au** Simbòle de l'aur.

**au** art. Contraccion per à *lo*.

**auba** n.f. 1. Promiera lutz de la jornada, quora lo soleu naisse à l'orizont. Sin.: **davantjorn**. ◇ *À poncha d'auba*: D'ora, tant leu que lo jorn si lèva. Sin.: **de primauba**. ◇ *À l'auba de*: Au començament de. 2. (lit.) Mena de trobar que mete l'amor en valor per lo biais d'una gaida e de doi amorós. Aquel d'aquí passon la nuèch ensèms fins à l'auba. Es l'auçar dau solèu e la crida de la gaida qu'anòncion lo desseparament dei amorós que si dèvon escapar per non si faire peçugar per l'espòs gelós. L'alba es una cançon d'aflat populari messa en valor per Giraut de Bornelh, Fauquet de Romans, Bertrand d'Alamanon, etc. Au s. IX<sup>n</sup> li auguèt finda una auba religioa dicha bilingüa, un poema cristic que lo soleu d'aquela auba es lo Soleu de Justícia que n'en parlava lo profeta Isaías. Si poiria que fuguesse l'antenada de l'auba profana.

**auba** n.f. Aubre que li sieu fuèlhas son lusenti au dessobre e blanqui au dessota. Sota la bofada de l'aura

sèmblon tremolar. Lu sieus borrons e la sieu rusca son febrifuges e diuretics. Var.: **alba**, **albar**. Sin.: **aubre blanc** (*Populus alba*).

**auba** n.f. (liturg. catol.) Lònga rauba d'estòfa blanca que poàrton lu prèires e lu servents pendent lu oficis e finda lu promiers comuniants.

**aubada** n.f. Concèrt donat à l'auba sota li fenèstras de quauqu'un. Sin.: **chamada**.

**aubaliga** n.f. Aliga.

**aubaliguier** n.m. Aliguier.

**aubanèl** n.m. Aubaneu.

**aubaneu** n.m. Sòrta de pichin faucon gris e blau. Var.: **albanèl**, **aubanèl**.

**aubarea** n.f. Luèc plantat de píbolas. Var.: **albarea**, **aubareda**.

**aubareda** n.f. Aubarea.

**aubenc** n.m. Aubrum.

**auberc** n.m. Lònga còta d'armas dei òmes de l'Atge Mejan. Var.: **ausberc**.

**aubergaire**, **airitz** n. Aubergista.

**aubergament** n.m. Accion d'aubergar. Var.: **aubergatge**.

**aubergar** vt. Lotjar; donar un luèc de sejorn à.

**aubergatge** n.m. Accion d'aubergar. Var.: **aubergament**.

**auberge** n.m. 1. (anc.) Establiment dont si podia manjar e durmir. ◇ *Auberge espanhòu*: Dont cadun poarta lo sieu manjar. 2. (mod.) Restaurant ò ostalaria, generalament en campanha. Var.: **aubèrja**.

**aubergista** n. Persona que tèn un auberge. Sin.: **òste**.

**aubèrja** n.f. Auberge.

**aubespin** n.m. Aubre ò aubrilhon espinós dei flors blanqui ò ròsi e dei grum roges (Familha dei rosaceas, genre *crataegus*). Var.: **aubrespin**. Sin.: **espina blanca**.

**aubinatge** n.m. (ist.) Drech que donava au sobeiran la succession d'una persona installada dins un país sensa èstre naturalisada.

**auborar** vt. Metre drech. Var.: **auborejar**. Sin.: **quilhar**, **dreicar**.

**auborejar** vt. Auborar.

**auborn** n.m. Amborn.

**aubre** n.m. 1. Granda planta linhoa vivaça que lo sieu pen, qu'es tengut au soal per de raïç, si carga de branças e de fuèlhas solament à partir d'una autessa donada. ◇ *Aubre de Minèrva, dau cruci*: Olivier. 2. (mar.) Lònga pèça de boasc ò de metal, de seccion generalament circulària, quilhada verticalament ò oblicament per portar una vela. ◇ *Aubre à píbola*: Aubre d'una pèça soleta. ◇ *Aubre mèstre*: Aubre principal. ■ Dins una nau, de la proa à la popa, avèm *l'aubre de trinquet*, *l'aubre mèstre* e *l'aubre de mejana* (artimon). 3. Lònga pèça ficada dins lo soal per issar un drapeu, de senhaus. 4. Axe que transmete ò transforma un movement. – *Aubre motor*, *aubre jasent* (ò *aubre de cocha*): Aubre directament mes en movement per la màquina motritz, espec. dins una nau ò un molin de vent. 5. Objècte, representacion que la sieu forma evòca li ramificacions d'un aubre. 6. (anat.) *Aubre de vida*: Arborisacion formada per la substància blanca dau cervellet en si decopant sus la substància grisa. 7.

**Aubre geneologic:** Representacion grafica en forma d'aubre, que li sieu ramificacions figúron la filhacion dei membres d'una familia. 8. (ling. e inform.) Representacion ierarquisada d'una estructura sintactica, logica. ♦ n.m. pl. (mar.) Ensèms dei aubres d'una nau. Sin.: **lu aubres, l'auboradura.**

**aubrespin** n.m. Aubespín.

**aubret** n.m. Pichin aubre. Var.: **aubrilhon, aubron.**

**aubricòt** n.m. Abricot. Var.: **arbricòt, ambricòt.**

**aubricotier** n.m. Abricotier. Var.: **arbricotier, ambricotier.**

**aubrilhon** n.m. Pichin aubre. Var.: **aubret, aubron.** ♦ Vegetal linhós, ramificat despí lo pen, que non despassa pas 4 m d'autessa; arbuste.

**aubron** n.m. Pichin aubre. Var.: **aubret, aubrilhon.**

**aubrum** n.m. Partida jova dau fust e dei brancas d'un aubre, en periferia, sota la rusca, mai clara que lo coar. Sin.: **aubenc.**

**auburnian** adj. m. Que combina lo regime cellulari e lo travalh en atalhier pendent la jornada, en parlant d'un regime penitenciari.

**auc** n.m. Mascle de l'auca.

**auca** n.f. Auceu palmipède, dau coal long e dau bòc larg, que n'en conoissèm divèrsi espècias sauvatgi (n'i a que vívon dins li regions artiqui e pàsson l'ivèrn en Occitània) e una domestica, alevada per la sieu carn e lo sieu fetge sobrecargat de graissa per lo gavatge. ♦ *Auca fèra:* Auca dau plumatge cendrat. ♦ *Auca fèra dei meissons:* Auca sauvatja. ♦ *Auca fèra de la tèsta blanca:* Auca vesina dau gabian. ♦ *Auca negra:* Auca sauvatja dau bòc cort, que fa lo nido au Nòrd e passa l'ivèrn sus li costas d'Euròpa. ♦ *Auca de mar:* Gabian. ♦ *Auca novèla:* Pichon de l'auca. Var.: **aucon, auquet.** ♦ *Pas de l'auca:* Pas de marcha d'usatge dins d'uni armadas (en particulier alemanda e russa). ♦ *Juèc de l'auca:* Juèc que si juèga mé doi dats sobre un carton dont li a d'aucas dessenhadi cada nou casas.

**auça** n.f. 1. Fach de s'acréisser en autessa, de rejónher un niveu mai elevat. 2. Ondulacion vibratòria que si manifèsta à la susfàcia de l'aiga en seguida à l'accion dau vent, dei corrents, etc., donant un movement ascendent e descendant de l'aiga. Var.: **auçada.** Sin.: **èrsa, maron, onda.** 3. Aumentacion de valor: *L'auça dei prètz, dei temperaturas.* Sin.: **aument, creis, acreissement.** 4. (tecn.) Objècte ò dispositiu que permete d'auçar. 5. (arm.) Aparelh plaçat sobre lo canon d'una arma de fuèc, que sièrve à ponchar. ♦ *Angle d'auça d'una arma:* Angle entre la linha de tir e la linha de site.

**auçabaïssa** n.f. Aparelh per si balançar, qu'una extremitat cala quora l'autra s'auça. Sin.: **bascula.**

**auçament** n.m. Accion d'auçar. ♦ *Auçament d'espatlas:* Movement dei espatlas per indicar lo mesprètz ò l'indiferença. Sin.: **auçar.**

**äucar** vi. Mandar lo sieu crit, en parlant de la nuèchola.

**auçar** vt. 1. Elevar, metre mai aut: *Auçar lu braç, auçar la man.* 2. Faire montar, aumentar: *Auçar lu prètz.* 3. Aumentar l'intensitat (d'un son): *Auçar la votz.* Sin. (2 e 3): **acréisser.** ♦ **s'auçar** v.pr. Si metre drech (en

parlant de quauqu'un qu'èra assetat, estendut, au soal, etc.).

**auçar** n.m. Auçament.

**auçavòla** n.f. Àneda sauvatja de pichina talha (lònga fins à 40 cm). Sin.: **renèla, sarcèla, lapareu.**

**aucèla** n.f. Femèla de l'auceu.

**aucelalha** n.f. Lo monde dei auceus. Var.: **aucelum, aucelamenta.**

**aucelaire, airitz** n. Persona que vende d'auceus.

**aucelamenta** n.f. Aucelalha.

**aucelar** vi. Tendre la ret, la leca per agantar lu auceus.

**aucelaria** n.f. Negòci dont si vèndon d'auceus.

**aucelàs** n.m. Auceu de granda talha. ♦ (fig.) Niais.

**aucelet** n.m. Acelon.

**aucelier, a** n. Persona que pilha lu auceus à la leca ò à la ret.

**auceliera** n.f. Granda gàbia per lu auceus.

**aucelon** n.m. Jove auceu.

**aucelum** n.f. Aucelalha.

**auceu** n.m. 1. Vertebrat ovipar, provist d'un bec, cubèrt de plumas, de la respiracion pomonària, dau sang caud, que lu sieus membres posteriors li sièrvon per la marcha e lu anteriors, ò alas, li sièrvon per volar. Sin. corrent: **passeron.** 2. Nèsci. ♦ *Auceu de gàbia:* Abrutit, imbecile. 3. (pop.) Sèxe de l'òme. Sin.: **passeron** (fam.), **bicol** (pop.).

**auceu-trompeta** n.m. Agami.

**auciera** n.f. Gròs cordatge emplegat per li manòbras de foarça. Sin.: **liban.**

**auciprè** n.m. Conifèr dau fulhatge persistent, comun dins lo sud d'Euròpa, sovent plantat à faire baranha copavent. Var.: **ciprè, autciprè, auciprier.**

**auciprier** n.m. Auciprés.

**aucipriera** n.f. Luèc plantat d'aucipriers.

**aucir** vt. (*aucissi*) Tuar. Var.: **aucire.**

**aucire** vt. Aucir.

**aucon** n.m. Pichina auca. Var.: **auquet, auca novèla.**

**audàcia** n.f. 1. Coratge, ardiessa.: *Mancar d'audàcia.* Sin.: **ardidessa.** 2. Insolença: *Que audàcia!* Sin.: **front, afrontaria, ardiment.**

**audaciós, oa** adj. e n. Qu'a d'audàcia; decidit, temerari.

**audaciosament** adv. Embé audàcia.

**audenc, a** adj. e n. De l'Aude.

**audibilitat** n.f. Fach d'estre audible.

**audiblement** adv. D'un biais audible.

**audible, a** adj. 1. Que l'aurelha n'a la percepcion. 2. Que pòu èstre audit sensa desplaser: *Aquela cançon non es audible!*

**audicion** n.f. 1. Foncion dau sens de l'audida: *Un problema d'audicion.* Sin.: **escotada.** 2. Accion d'audir, d'escotar: *L'audicion dei testimònies.* 3. Presentacion per un artista dau sieu repertòri, d'una scena, en vista d'obtenir un engatjament: *Passar una audicion.*

**audicionar** vt. Escotar quauqu'un (un actor, un cantaire) que presenta lo sieu repertòri, de cançons, etc., li faire passar una audicion. ♦ vi. En parlant d'un actor, d'un cantaire, etc., passar una audicion.

**audida** n.f. Sens de la percepcion dei sons. Sin.: **audir**.

**audidor** n.m. Peloira que limita l'aurelha mejana à respièch dau condux auditiu extèrne e transmete li vibracions de l'ària ai ossilhons dins l'aurelha intèrna. Sin.: **audion**.

**audiència (-éncia)** n.f. 1. Entrevista acordada per un superior, una personalitat, etc.: *Demandar una audiència au Papa*. 2. (dr.) Adunança que lo tribunal li aude li partidas, lu testimònís, lu plaidejats e rende la sieu decision. 3. Atencion, interès provocat dins lo public, espec. per una emission de ràdio ò de television.

**audiencier** n.m. (dr.) Uissier encargat d'au servici interior dei tribunals.

**audimètre** n.m. 1. Aparelh que li cadenas de TV ò de ràdio emplegón per mesurar lo taus d'escota d'una emission. 2. (fam.) Audiència (3): *Faire una programacion en fucion de l'audimètre*.

**audimetria** n.f. Mesura de l'audiència d'una emission de television ò de ràdio.

**audimutitat** n.f. Absença congenitala de lengatge d'un subjècte que non a de deficits auditius ni intellectuels manifestes.

**àudio, audiò** adj. inv. Que pertòca l'enregistrament ò la transmission dei sons.

**audioconferència (-éncia)** n.f. Teleconferència assegurada embé de mejans de comunicacion que perméton solament la transmission de la paraula e, eventualament, de documents grafics.

**audiodisc** n.m. Disc dont son enregistrats de sons (per op. à *videodisc*). Sin.: **disc àudio, audiograma**.

**audioelectronic, a** adj. Que pertòca l'audioelectronica.

**audioelectronica** n.f. Electronica aplicada à l'enregistrament e à la transmission dei sons.

**audiofil(e), a** adj. Persona apassionada d'electroacostica.

**audiofone** n.m. Pichin aparelh acostic que li personas qu'audon mau poàdon portar à l'aurelha.

**audiofrequència (-éncia)** n.f. Si di d'una frequència que correspoande à de sons audibles, emplegada per la reproduccio e la transmission dei sons.

**audiogenic, a** adj. Relatiu à l'audida.

**audiograma** n.m. 1. Corba caracteristica de la sensibilitat de l'aurelha ai sons. 2. Disc ò caisseta àudio (per op. à *videograma*).

**audiologia** n.f. Sciença qu'estudia l'audicion.

**audiomètre** n.m. Aparelh que permete de mesurar l'acuitat auditiva;acomètre.

**audiometria** n.f. Mesura de l'acuitat auditiva; acometria.

**audiometric, a** adj. Relatiu à l'audiometria.

**audion** n.m. Audidor.

**audionumeric, a** adj. *Disc audionumeric*: Disc que lu sons li son enregistrats sota la forma de signals numerics e lejuts m'un sistema à lasèr. Sin.: **disc numeric**.

**audiooral, a** adj. Si di d'un ensenhamant qu'es essencialament basat sobre l'escota e l'expression orala.

**audioprotesta** n. Pratican que vende, adapta e contraròtla li protèssis auditivi.

**audiovisual, a** adj. Qu'apartèn ai metòdes d'enregistrament, de comunicacion ò d'informacion qu'assòcion l'imatge e lo son.

**audiovisual** n.m. 1. Ensèms dei metòdes e dei tecnicas qu'assòcion l'imatge e lo son. 2. Òbra, montatge, emplegant à l'encòup l'imatge (fixe ò animat) e lo son enregistrat.

**audir** vt. 1. Percepir de son, de votz, de bosins mé l'aurelha: *Audir una melodia, un crit, ai audit quauqu'un que parlava*. 2. (ext.) Emparar, aver conoissença: *As audit la nòva?* ◇ *Audir dire*: Emparar en parlant, dins una discutida, etc. 3. (lit.) Escotar: *Audir la messa*. 4. (dr.) *Audir li partidas, lu testimònís*: Escotar li sieu deposicions. 4. Escotar de preguieras, de recomandacions, etc.: e li pilhar en còmpte: *Ai audit la vostra demanda*. ◇ (ext.) Metre en pràctica, seguir: *Audir un conseu, l'opinion de quauqu'un*. 5. Capir: *S'ai ben audit, non mi voales ajudar*.

**audir** n.m. Audida.

**audit** n.m. 1. Procedura de contraròtle de la comptabilitat e de la gestion d'una societat e de l'execucion dei sieus objectius. 2. Persona encargada d'aqueu contraròtle. Sin. (2): **auditor**.

**auditiu, iva** adj. Que pertòca l'audida ò l'aurelha en tant qu'organe de l'audida: *Lo condux auditiu, sofrir d'un problema auditiu*.

**auditòri** n.m. Ensèms dei personas qu'escóton un discors, una emission radiofonica, etc., qu'assíston à un cors. Sin.: **public**.

**auditor, itritz** n. 1. Persona qu'escota un cors, un concèrt, una emission radiofonica, etc. ◇ *Auditor liure*: Dins una universitat, persona que seguisse lu cors sensa èstre inscricha. 2. Audit (2). 3. (dr.) En França, fonzionari novelari au Conseu d'Estat ò à la Cort dei Còmptes. ◇ *Auditor de justícia*: Futur magistrat, escolan à l'Escola nacionala de la magistratura.

**auditorat** n.m. Foncion d'auditor.

**auditoriom** n.m. Sala d'audicion per d'òbras teatrali ò musicali, per d'emissions de ràdio ò de television e per d'enregistrament sonòres.

**aufa** n.f. Papilionacea que li sieu fuèlhas sièrvon en banastaria. Sin.: **espart**. ◇ *Tirar l'aufa*: Trufar, enganar.

**auguier** adj. m. *Cat auguier*: Cat de mar.

**augur** n.m. (Antiqu. rom.) prèire encargat de traire de presatges à partir dau vòl, dau cant dei auceus, etc. Var.: **auguraire**.

**auguraire** n.m. (Antiqu. rom.) Augur.

**augural, a** adj. Relatiu ai augurs.

**augurament** n.m. (Antiqu. rom.) Prediccion, art de l'augur.

**augurar** vt. 1. (italianisme) Desiderar, esperar per una autra persona que quauqua ren si fague: *T'auguri de réussir*. 2. Exprimir aqueu desidèri: *T'auguri una boana annada*. ♦ vt. ind. Traire un presatge, un pressentiment (de): *Aqueu travalh laissa ben augurar de la seguida*. Sin.: **predire**.

**auguri** n.m. 1. (Antiqu. rom.) Presatge trach d'un signe celèste. 2. Presatge, signe que sembla anonçar l'avenir: *Èstre de boan, de marrit auguri.*

**auguste, a** adj. (lit.) Qu'inspira lo respècte, la veneracion. ♦ n.m. (ist.) (M'una majuscula) Títol dei emperaires romans.

**auguste** n.m. Au circ, palhasso mascarat de colors vivi.

**augustin, a** n. Religiós, religiosa que seguisse li règles espirituali de sant Augustin.

**augustinian, a** adj. e.n. Que pertòca sant Augustin, la sieu teologia de la gràcia.

**augustinisme** n.m. 1. Doctrina de sant Augustin, en particulier sobre la gràcia. 2. Doctrina dei jansenistas que si reclamàvon de sant Augustin.

**aujar** v. 1. Aver l'ardiessa, lo coratge de: *Aujar parlar en public.* 2. (lit.) Temptar, entreprendre embé coratge. Sin.: *si riscar (à).*

**aujat, ada** adj. 1. Fach embé coratge, riscat: *Una temptativa aujada.* 2. Qu'ofende la decença: *Tenir de prepaus aujats.* Sin.: **desconvenent**.

**aulanha** n.f. Si di d'una persona malauta, pas gaire en gamba, aflaquida: *Que aulanha!*

**aulastòma** n.m. Sansuga gròssa dei aigas docí qu'ataca lu vérps, lu molluscs e li granolhas.

**aulesc** n.m. Rementa; caua vila.

**aulic, a** adj. (ist.) Qu'apartèn à la cort dei rèis. – *Conselhier aulic:* Membre dau Conseu aulic, tribunal dau Sant-Empèri.

**aument** n.m. Aumentacion. Sin.: **acrescissement, creis, auça.**

**aumentable, a** adj. Que si pòu aumentar.

**aumentacion** n.f. 1. Acreissement en quantitat, en nombre, en valor, etc.: *L'aumentacion dau nombre de delinquents.* Var.: **aument.** Sin.: **auça.** Contr.: **baissa, diminucion.** 2. Quantitat, soma que si vèn ajustar à una autra: *Autrejar una aumentacion à un emplegat.* ♦ *Aumentacion de capital:* Acreissement dau capital d'una societat per apoart de sòus ò per incorporacion dei resèrvas que figúron au bilanç. 3. (travalh à malha) Ajust d'una malha (ò mai). Contr.: **diminucion.**

**aumentar** vt. 1. Rendre mai grand, mai important: *Aumentar la sieu fortuna.* Sin.: **acrèisser, crèisser, auçar.** 2. Acréisser lo prètz de: *Aumentar lo pan.* 3. Autrejar una remuneracion mai importanta: *Aumentar quauqu'un dau cinc dau cent.* ♦ vi. 1. Devenir mai grand, crèisser en quantitat, en intensitat, etc.: *Lu prètz an encara aumentat!, La mieu paur aumenta.* 2. Devenir mai car: *Lu tomatis an aumentat.*

**aumentatiu, iva** adj. e.n.m. (ling.) Si di d'un prefixe (sobre, etc.) ò d'un sufice (às, etc.) que sièrvon à renforçar lo sens d'un mòt: *sobrecargat, grandàs.*

**aumentator** n.m. Dispositiu que sièrve à aumentar l'efècte, la potenza (d'un motor, etc.): *Un aumentador de possada.*

**aumòina** n.f. Aumòrna.

**aumonier** n.m. 1. Eclesiastic estacat à un còrs ò à un establiment. Var.: **armonier.** Sin.: **capelan.** 2. Prèire encargat de distribuir li limòsinas. Var.: **limosinier.**

**aumòrna** n.f. Don caritable que si fa ai paures. Sin.: **caritat, lemòsina.** Var.: **almòina, aumòina, almòsna.**

**aumuça** n.f. (anc.) Peliça que portàvon lu canonges e lu cantors à l'ofici.

**auna** n.f. Anciana mesura de longuessa, emplegada sobretot per li estòfas, que valia 1,20 m. ♦ *Auna antica de França:* Anciana mesura de longuessa niçarda valent 1,088 m. ♦ *Auna metrica:* Anciana mesura de longuessa niçarda valent 1,020 m.

**aunada** n.f. Planta dei luècs umides, dei flors jauni (Familha dei compauadas).

**aunir** vt. (*aunissi*) (lit.) Acablar quauqu'un, lo curbir publicament de vergonha. Sin.: **aclapar, aborrir.**

**aup** n.m. Alp.

**aupenc, a** adj. Dei Aups ò de la montanya auta. Var.: **alpin, aupin.**

**aupin, a** adj. Alpin.

**auquet** n.m. Pichina auca. Var.: **aucon, auca novèla.**

**auqueta** n.f. Àneda dei regions boreali, que passa l'ivèrn sus li costas de França, dont si noirisse de cauquilhatges.

**aur** n.m. 1. Metal preciós d'un jaune lusent, inalterable à l'ària e à l'aiga, que fonde à 1064°C; element (Au) de n° atomic 79, de massa atomica 196,97. 2. Aliatge d'aquesto metal mé d'autres metals (argent, niquèl, zinc, etc.) emplegat en joielaria, en dentistaria, etc.: *Una dent en aur, aur blanc, gris, jaune, vèrd.* 3. *Aur negre:* Petrolí. ♦ adj. inv. *Valor aur:* Valor exprimida per una unitat monetària convertibla en aur.

**aura** n.f. 1. (lit.) Atmosfèra espirituala qu'envelopa un èstre ò una caua. 2. (med.) (anc.) Signe anonciator d'una crisi d'epilepsia. 3. Aureòla que solets lu iniciats poàdon vèire, dins li scièncias oculti.

**aura** n.f. Vent: “*Quand la doça aura venta/Devèrs vòstre país/Vejaire m'es qu'es senta/Un vent de paradís*” (B. De Ventadorn).

**aüra** adv. 1. Au moment present. 2. (conj.) Pura, ma: *Ti dii aquò, aüra se non t'agrada...*

**aurada** n.f. Daurada.

**aurangiacea** n.f. Aurangiaceas: Familha de plantas dicotiledonei dialipetalí, coma lo portegaller, lo cedratier. Sin.: **rutaceas.**

**aurassa** n.f. Vent foart. Sin.: **ventàs.**

**aurelha** n.f. 1. (anat.) Organe que sièrve à la percepcion dei sons: *L'aurelha drecha, l'aurelha seneca, èstre balord d'una aurelha.* Var.: **aurilha.** ♦ *Aurelha extèrna:* Formada dau pavlonh e dau conduch auditiu. ♦ *Aurelha mejana:* Cavitat de l'oàs temporal, que contèn tres oàs pichins. ♦ *Aurelha intèrra:* Constituida dau laberint. ♦ (fig.) *Durbir li aurelhas:* Èstre atentiu per escotar. ♦ *Tendre (poàrger, parar) l'aurelha:* Escotar embé atencion. ♦ *Si tapar li aurelhas:* Refudar d'audir.

♦ (fig.) *D'aquesta aurelha non audi ren:* Non voali audir parlar d'aquò. ♦ *Dire quauqua ren à l'aurelha:* Parlar bas per empachar lu autres d'audir, espec. per confidar un secret. Sin.: **parlar sotavotz.** ♦ (fig.) *Lu barris an d'aurelhas:* Si di dins un luèc ò dins un ambient dont li a d'espías lèsti à s'apropiar un secret, una confidença. ♦ (fig.) *Intrar per una aurelha e sortir per l'autre:* Si di

d'una caua audida e immediatament oblidada. 2. (ext.) Audida: *Èstre delicat d'aurelha, un son agradiu à l'aurelha.* ◇ *Dur d'aurelha* (eufem.) Balord, ò que non aude ben. - (fig.) Que non vòu capir. ◇ *Rompre li aurelhas*: Si di per un son desagradiu ò tròup foart ò per un prepaus que non si vòu audir (espec. venent de quauqu'un qu'insistisse). 3. (fig.) Sensibilitat particuliera per la música, capacitat de l'escotar e de la reprodure exactament: *Aver d'aurelha.* ◇ *Sonar, cantar à l'aurelha (d'aurelha)*: Sonar, cantar sensa conóisser la música ò sensa la saupre legir. 4. (per anton.) Pavalhon auriculari: *Aver li aurelhas grandi, pichini, en fuèlhas de caulet, pilhar quauqu'un per l'aurelha.* ◇ (fig.) *Tirar li aurelhas à quauqu'un*: Li faire de repròchis. 5. (ext.) Objècte que la sieu forma ramenta aquela d'una aurelha. 6. **Aurelha de cat**: Raça de fonge que creisse sus la rusca dei aubres ò sus de raïc moarti (*pleurotus ostreatus*). Sin.: **pleuròt bana d'abondança, negret**.

**aurelhada** n.f. Còup sus li aurelhas.

**aurelhar** vt. Escotar.

**aurelheta** n.f. 1. Caduna dei doi cavitats superiori dau coar, sobre lu ventricules, embé que comunícon, e que li arriba lo sang dei venas. 2. Caduna dei doi partidas d'un capeu, etc. que si recàlon sus li aurelhas (espec.) per protegir dau frèi. 3. (pastissaria) Pasta fina fregida, que si manja esposcada d'un pauc de sucre. 4. (tecn.) Pichin escotaire que si mete dins lo conduch de l'aurelha. 5. Fonge foarça preat e conoissut, en forma de trompeta, de color saura, que creisse dins lu boascos (*cantharellus cibarius*). Sin.: **cantarèla manjadissa, cresta de gal, galet, jaunet.** ◇ *Aurelheta crescida*: Fonge manjadís dei boascos (*helvella crispa*).

**aurelhier** n.m. Coissin rectangulari ò cairat que sostèn la tèsta d'una persona qu'es au lièch. Sin. (corrent): **coissin**.

**aurelhon** n.m. Mitan d'abricòt sensa merilhon que si mete en consèrva. ♦ pl. Malautia contagioa deuguda à un virus, que tòca sobretot lu pichoi e si manifèsta per un gonflament e una inflamacion dei glàndolas parotidi. Sin.: **gaidaveus, gautissons**.

**aurelhós, oa** adj. Atentiu. Sin.: **escotós, atent, atentiu**.

**aurelia** n.f. Carnmarina transparenta tenchada de blau.

**aureliacea** n.f. *Aureliaceas*: grope de carnmarinas mé la sieu ombrèla garnida de banas nombroï, que lo tipe n'es l'aurelia.

**aurenja** n.f. Arange, portegal. ♦ adj. Color obtengut en mesclant de jaune e de roge.

**aurengenc, a** adj. Aurenjat.

**aurenjat, ada** adj. D'una color que tende vèrs l'aurenja. Var.: **aurengenc**.

**aureòla** n.f. 1. Ceucle que lu pintres, lu esculptors méton à l'entorn de la tèsta dei sants. 2. (fig.) Prestitge, glòria. 3. Ceucle luminós à l'entorn d'un astre, d'un objècte. 4. Taca en forma d'aneu laissada per un liquide ò un còrs gras sus de paper, d'estòfa.

**aureolar** vt. (lit.) Enviroutar (quauqu'un, quauqua ren) d'una aureòla. ◇ *Èstre aureolat de*: Èstre parat de (glòria, prestitge, etc.).

**aureomicina** n.f. Antibiotic descubèrt en lo 1948.

**auret** n.m. Partida replegada e cordurada au bòrd d'una estòfa. Sin.: **orladura**. ◇ *Auret faus*: Qu'es fach m'un tròc de teissut rajustat.

**aureta** n.f. Aura leugiera. Sin.: **ventolet**.

**auretar** vt. Faire un auret à. Sin.: **orlar**.

**aurfrés** n.m. (Atge Mejan) 1. Orladura aplicada sus de teissuts units. 2. Benda larga, orlada d'aur ò d'argent sus de vestiments de glèia: capas, caïblas e dalmaticas.

**auric, a** adj. (mar.) Si di d'una vela de forma trapezoïdalà.

**auric, a** adj. (quim.) Que contèn d'aur: *Sau aurica*.

**auricianur(e)** n.m. Sau complèxa de formula generala  $M_{x}Cu_{y}Cl_{z}$ , dont M es lo simbòle d'un metal univalent..

**auriclorur(e)** n.m. Sau complèxa de formula generala  $MAuCl_4$ , dont M es lo simbòle d'un metal univalent.

**auricular(i), a (-ària)** adj. 1. De l'aurelha. ◇ *Testimònì auriculari*: Testimònì qu'a audit cen que repoarta. 2. Que pertòca li aurelhetas dau coar.

**auricular(i)** n.m. Pichin det de la man. Var.: **marmelin, deton, det de l'aurelha**.

**auricula** n.f. (anat.) 1. Lòbe de l'aurelha ò aurelha en entier. 2. Prolongament dei aurelhetas dau coar.

**auriculat, ada** adj. Provist d'auriculas.

**auriculotemporal, a** adj. Relatiu à l'espaci delimitat per l'aurelha e l'oàs temporal.

**auriculoterapia** n.f. Terapeutica que vèn de l'acupuntura, que consistisse à garir d'uni afeccions en ponhent lo lòbe de l'aurelha.

**auriculotomia** n.f. Encisa cirurgicala auriculària.

**auriculoventricular(i), a (-ària)** adj. Que pertòca à l'encòup una aurelheta e un ventricule.

**aurifèr, a** adj. Que contèn d'aur: *Un terren aurifèr*.

**aurificación** n.f. Accion d'aurificar (una dent).

**aurificar** vt. Tapar ò reconstituir (una dent) au mejan d'aur.

**auriflama** n.f. (anc.) Gonfalon de seda roja mé doi à tres ponchas, mé d'estèlas brodati e de flamas d'aur pintadi, ensenha feudala de l'abadia de Sant Danís, que lu roris de França adoptèron au s. XV<sup>n</sup>. ◇ (ext.) Bandiera d'aparat lònga e esfilada. Sin.: **bandieron, bandeiron**. Var.: **oriflama**.

**auriga** n.m. (Antiqu.) Menaire d'un carri, dins li corsas antiqui.

**aurilha** n.f. Aurelha.

**aurinhacian** n.m. Faciès dau paleolitic superior, caracterisat per de grataires carenats e de saetas d'oàs, e marcat per l'aparicion de l'art figuratiu (33000 av. La nostra èra). ♦ **aurinhacian, a** adj. De l'aurinhacian.

**auriòu** n.m. Passeron jaune e negre (mascle) ò verdastre (femèla), dau cant sonore, que viu dins lu boascos e lu fruchiers, dont si noirisse de frucha e d'insèctes (longuessa 23 cm). Var.: **oriòu**. Sin.: **curabòu**.

**auriòu** n.m. Peis marin de la carn estimada, de l'esquina blau-vèrd zebrada de negre, que s'avesina ai costas au printemps e en estiu, objècte d'una pesca industriala en vista de la conservaria (Familha dei escombridats). Var.: **oriòu**. Sin.: **macareu**.

**auripeu** n.m. (tecn.) Lama metallica, fina e polida, qu'a l'aspècte de l'aur. ♦ pl. (lit.) 1. Vestits frusts qu'an conservat de sobras de la sieu esplendor. 2. (fig.) Faus esclat.

**auristre** n.m. Tempèsta foarçà violenta que lu sieus vent despàsson 120 km per ora. Sin.: **ventegàs, bofania**.

**aurivelaire, airtz** n. Mestierant que travalha l'aur e l'argent. Sin.: **dauraire, daurier**.

**aurivelaria** n.f. Travalh de l'aur e de l'argent.

**auròc** n.m. Bòu sauvatge negre de granda talha que l'espècia es dispareissuda.

**auròra** n.f. 1. Claror de l'atmosfèra terrèstra que vèn avant l'arribada dau soleu; moment que lo soleu poncha. ◇ *Auròra polària*: Luminescença dau ciel nuchenc que si manifesta à la proximitat dei ceuckles polaris. ◇ *Auròra boreala, australa*: Auròra polària, en fonsion dau pôle interessat. 2. (fig., let.) Promiera manifestacion, començament: *L'auròra de la civilizacion*. ◇ *L'auròra de la vida*: L'enfança.

**auroral, a** adj. 1. (lit.) De l'auròra: *La lutz auroral*. 2. Relatiu à una auròra polària.

**aurós, oa adj.** Que contèn d'aur: *Clorure aurós*.

**aurpiment** n.m. Sulfure natural d'arsenic, jaune viu, que s'emplega en pintura e en farmacia. Var.: **orpiment**.

**aurur(e)** n.m. Aligatge d'aur m'un autre metal.

**ausberc** n.m. Lònga còta de malhas dei òmes d'armas à l'Atge-Mejan. Var.: **auberc, ausbèrg**.

**ausbèrg** n.m. Ausberc.

**auscitan, a** adj. e n. D'Aush.

**auscultacion** n.f. Accion d'escotar lu bosins fachs per lu organes per poder faire un diagnostic. Sin.: **escota**. – *Auscultacion immediata*: Auscultacion facha en metent directament l'aurelha sus lo còrs. – *Auscultacion mediata*: Auscultacion facha per l'intermediari d'un estetoscòpi.

**auscultator, tritz** n. Persona qu'ausculta.

**auscultatori, òria** adj. Que pertòca l'auscultacion.

**auscultar** vt. Practicar una auscultacion de: *Auscultar un malaut*. Sin.: **escotar**.

**auspici** n.m. 1. (Antiqu.) Presatge tirat dau vòl, dau cant, dau comportament dei auceus: Pilhar lu auspicio. 2. (lit.) Signe, auguri: *Èstre naissut sota de marrits auspícis*.

◇ (lit.) *Sota lu auspicio de quauqu'un*: Sota la sieu proteccion, mé lo sieu sostèn.

**austenita** n.f. (metall.) Constituent micrografic dei aciers.

**austenitic, a** adj. Relatiu à l'austenita.

**austèr(e), a** adj. 1. Sevère, rigorós dins lu sieus principis, lo sieu comportament: *Una educacion austèra, una ària austèra*. 2. Sensa decoracion, sensa artifici: *Una maion austèra, un estile austèra*.

**austerament** adv. D'un biais austère.

**austeritat** n.f. 1. Severitat, rigorisme de comportament. ◇ (econ.) Política que tende à faire baissar li espesas de consomacion. 2. Absença de tota decoracion, de tota fantasia: *L'austeritat d'un estile*.

**austral** n.m. Unitat monetària principal de l'Argentina.

**austral, a** adj. De la mitan sud dau glòbe terrèstre ò de l'esfèra celèsta, d'un astre. Contr.: **boreal**.

**australantropian** n.m. Autre nom de l'australopitèc.

**australian, a** adj. e n. D'Austràlia.

**australopitèc** n.m. Ominidat reconoissut en Àfrica australa, autor dei promiers autís talhats (3 milions d'annadas). Sin.: **australantropian**.

**austre** n.m. 1. Vent dau Sud. Sin.: **miègjorn, miègjornal, marina, vent sotran**. 2. Direcccion dau Sud.

**austriac, a** adj. e n. De l'Àustria. Var.: **austrian**.

**austrian, a** adj. e n. De l'Àustria. Var.: **austriac**.

**austron** n.m. En Provença, vent que bofa dau miègjorn. Sin.: **miègjorn, marina**.

**austronesian, a** adj. e n. Qu'apartèn à una familia de lengas parladi dins li islas de l'ocean Indian e dau Pacific, en particulier l'indonesian e lo polinesian.

**austro-ongarés, esa** adj. e n. De l'Empèri d'Àustria-Ongaria.

**aut, a** adj. 1. Que s'elèva verticalament en raport à un plan, d'un biais important en raport à d'estructuras analògues: *Una maion auta, una montanha auta*. ◇ *Anar mé la tèsta auta, gardar la tèsta auta* (fig.): Èstre orgulhós ò segur de si-meme, de la pròpria onestat. ◇ *Aver lo moral aut*: S'esforçar de restar optimista. ◇ (ext.) Que si tròva dins una posicion elevada: *La partida auta de la vila, lo soleu èra ja aut à l'orizont*. Contr.: **bas**. 2. Qu'a un ton elevat, foart, sonore: *Parlar à votz auta*. 3. Profond (finda fig.): *Aiga auta*. ◇ *Aut mar*: Luènh de la costa. - (dr.) Zòna de mar situada en là dei aigas territoriali, qu'apartènon à minga Estat e dubèrta à la navigacion de toi lu País. Sin.: **mar liura**. 5. (ext.) Relatiu à la partida iniciala d'una epòca istorica: *Aut Atge Meján*. 6. (ext.) Septentrional: *Li Auti Aups*. ◇ Que si caracterisa per una altitude elevada: *Autia montanha*. ◇ Vesin dau sorgent, en parlant d'un cors d'aiga: *L'auta Tinea*. 7. (ext.) Qu'occupa un poast elevat dins una ierarquia, dins l'escala sociala, etc.: *L'aut comandament, l'aut comissariat, una auta autoritat, una auta carga, un aut magistrat, una auta escòla*. ◇ *D'un niveau aut*: Excellent, important. ◇ *Autia sason*: Lo periòde mai frequentat d'una sason toristica, espec. en plen estiu ò en plen ivèrn. 8. (ext.) Grand: *Prètz, salari aut, pression auta*.

**aut** n.m. 1. La partida mai elevada de quauqua ren. Sin.: **sobran**. ◇ (fig.) *Lu auts e lu bas*: Lu moments favorables e desfavorables d'un afaire, de l'existença, etc. ◇ *Regarjar d'aut en bas*: Regarjar d'un biais mespresant. 2. Dins la loc. adv. *en aut*: Dins ò vers un luèc elevat. 3. (tip.) Avertiment mes sus lu originals passats en tipografia per indicar que la composicion es facha tota en majusculas. ◇ *Aut e bas*: Composicion tipografica en majusculas e minusculas. 4. (mús.) Contraut.

**aut** adv. 1. Dins un luèc aut, vers l'aut (finda fig.): *Tirar, volar aut, mirar aut, trouper aut*. 2. M'una votz sonora, m'un ton foart, agudament (finda fig.): *Parlar aut*.

**auta** n.f. (pop.) *L'auta*: Li classas auti de la societat. Sin.: **aigas-grassi, captaus**.

**autacontra** n.m. (mús.) 1. Votz de frema de registre mai bas. 2. Cantairitz qu'a aquela votz. 3. Cantaire que si tròva dins aqueu registre. Sin.: **aut, contraut**.

**auta-fidelitat** n.f. Ensèms dei tecnicas tendent à obtenir una granda qualitat de reproduccioan dau son.

**autament** adv. 1. Grandament: *M'en bati autament*. 2. (rare) À votz auta: *Parlar autament*.

**autan** n.m. Vent que bufa dau Gòlfie dau Leon cap au Lengadòc. Es l'equivalent, pauc ò pron, de l'eissiròc en Provença. Sin.: **marin**.

**autanela** n.f. (mar.) Pèça de boasc fixada sus lo plat-bòrd d'una barca, dont si fícon lu escaumes. Sin.: **escaumiera**.

**autant** adv. Marca l'egalitat. Var.: **tant** (mai corrent), **aitant, atant**. ◇ *D'autant que, d'autant mai que*: Vist que.

**autar** [aw'ta] n.m. 1. Taula, construccion destinada à la recepcion dei ofèrtas, à la celebracion dei sacrificis à la divinitat.

**autarcia** n.f. 1. Regime economic d'un país que tende à si sufir d'espereu. 2. Doctrina que preconisa aqueu regime.

**autarcic, a** adj. Fondat sus l'autarcia.

**autarda** n.f. Auceu cambarut dau còrs peant, recercat per la sieu carn gustoia. La *granda autarda* (long. 1 m) es devenguda rara; si rescoantra sobretot la pichina autarda (long. 50 cm). Var.: **ostarda**.

**autardeu** n.m. Autarda pichona.

**autbòi** n.m. Instrument de música de l'enche doble e dau tube forat conic. Sin.: **graile, clarina**. ♦ n. Auboïsta.

**autboïssaire, airitz** n. Autboïsta.

**autboïsta** n. Persona que juèga de l'autbòi. Sin.: **autbòi, grailista, auboïssaire**.

**autciprès** n.m. Auciprè.

**aut-comissari** n.m. Títol d'unu auts foncionaris.

**aut-comissariat** n.m. 1. Foncion d'aut-comissari. 2. Administracion, servici que depèndon d'un aut-comissari: *Aut-comissariat à l'energia atomica*.

**autenc, a** adj. Arrogant. Sin.: **autier, auturós**.

**autentic, a** adj. 1. Que non s'en pòu contestar l'origina, la veracitat: *Un manesrich autentic*. Sin.: **vertadier**. 2. D'una sinceritat totala: *La sieu emocion èra autentica*. 3. (dr.) Revestit dei formas legali: *Un acte autentic*.

**autenticament** adv. D'un biais autentic.

**autenticitat** n.f. Caractèr de cen qu'es autentic, vèr.

**autentificacion** n.f. Accion d'autenticar; lo sieu resultat.

**autentificar** vt. 1. Certificar la veritat, l'exactitud de (quaqua ren). 2. Rendre autentic, legalizar: *Autentificar una firma*.

**autessa** n.f. 1. Dimension verticala d'un còrs despí la basa ò un ponch de referencia fins au sobran: *Una construccion d'una granda autessa*. Sin.: **autor**. ◇ (fig.) Noblessa, sublimitat: *L'autessa d'esperit, l'autessa d'una poesia*. 2. (mús.) Grade d'un son en raport à l'agut ò au greu, que depende de la frequençia dei vibracions. 3. Ponch, luèc ò niveu (finda fig.): *Lo refugi es situat à una granda autessa, volar à una autessa importanta*. ◇ À

*mièja autessa*: Ni foarça aut, ni foarça bas, relativament à un ponch de referencia. ◇ (fig.) Èstre, non èstre à l'autessa: Èstre, non èstre capable de faire quaqua ren.

4. (fig.) Proximitat: *L'accident es capitat à l'autessa dau n° 12*. 5. (geogr.) Latituda: *La nau s'es perduda à l'autessa de Bordeu*. 6. (mat.) *Autessa d'un triangle*: Perpendiculària menada d'un som au costat opauat; lo segment d'aqueila perpendiculària comprés entre lo som e lo costat (ò lo sieu prolongament) e finda la sieu mesura. ◇ *Autessa d'un prisma, d'un cilindre circulari*: Distancia entre li basas. ◇ *Autessa d'una piramida, d'un cône circulari*: Distancia entre lo som e la basa. 7. (astron.) Angle entre la direccioan d'un astre e lo plan de l'orizont. 8. (tip.) Distancia entre la partida superiora de l'uèlh e aquela inferiora dau fust d'un caractèr tipografic. ◇ Distancia entre la promiera linha d'una pàgina estampada e la darriera. 9. Títol que si donava ai evesques de França e ai rèis, atribuit après à toi lu princis de linhatge reial ò imperial: *Autessa reiala, Autessa imperiala*. Sin.: **altessa**. Var. (per toti li definicions): **autesa**.

**aut-fond** n.m. Elevacion dau fond de la mar ò d'un cors d'aiga, totjorn recubèrta d'aiga e perilhoa per la navigacion. Sin.: **seca, secan**.

**aut-forneu** n.m. (metall.) Aparelh m'una cuba, escaufat au carbon, dont si fan la reduccioan pi la fusion reductiva dei mineraus de fèrre e l'elaboracion de la fonda, dau ferromanganèsi e d'autres ferroaliatges. Sin.: **molin de fèrre**.

**autin** n.m. Escala d'un solet montant central.

**autier, a** adj. Altier, arrogant. Sin.: **autenc, auturós**.

**autierament** adv. Altierament.

**autinada** n.f. Pichina bastison d'un cleat, cubèrta d'una vegetacion, per s'aparar dau soleu pendent la sason cauda. Sin.: **làupia, tonèla**.

**autisme** n.m. (psiquiatria) Replec patologic sobre si-meme accompanhat de la perda dau contacte embé lo monde exterior.

**autisme** n.m. (m'una majuscula) Dieu totpoderós.

**autista** adj. e n. Pertocat per l'autisme.

**autistic, a** adj. Caracteristic de l'autisme.

**autiu, iva** adj. Altier.

**autivament** adv. Altierament.

**auto** n.f. (abrev.) Automobila.

**autoacusacion** n.f. Fach de s'acusar.

**autoacusator, tritz** adj. e n. 1. Relatiu à l'autoacusacion. 2. Si di d'una persona que s'accusa.

**autoaderir** vi. (*autoaderissi*) Si pegar automaticament.

**autoadesiu, iva** adj. Que pega solet. Sin.: **autopegant, pega-solet**.

**autoalarma** n.f. (mar.) Aparelh d'alarma automatica radiotelegrafica installat sus una nau.

**autoalumatge** n.m. Alumatge espontaneu e accidental de la mescla espetanta dins un motor à explosion.

**autoamorsatge** n.m. Amorsatge espontaneu d'una màquina ò d'una reaccion, sensa intervencion d'un agent exterior.

**autoanalisi** n.f. (psican.) Analisi dau subjècte per eu-meme, au mejan dei tecnicas analitiqui de l'associacion liura e de l'interpretacion dei pantais.

**autobiografe, a** n. Persona qu'escriu una autobiografia.

**autobiografia** n.f. Biografia dont una persona cuènta la sieu vida.

**autobiografic, a** adj. Que pertòca la vida d'un autor:  
*Un roman autobiografic, un tèxto clafit d'elements autobiografics.*

**autoblocaire** n.m. Aparelh emplegat en alpinisme e en espeleologia per l'ascension ò la calada de passatges verticals per esquillatges e blocatges successius au long d'una coarda.

**autobús** n.m. Grand veïcule automobile de transpoart en comun, que s'emplega en vila e en periferia. Abrev.: **bus**. Var.: **àutobus**.

**autocanilha** n.f. Automobila montada sobre de canilhas à l'arrier e de ròdas à l'avant.

**autocanon** n.m. Nom donat pendent la promiera guèrra mondiala à un canon de 75 mm montat sus un encastre d'automobila.

**autocaravana** n.f. Forgoneta equipada per campear. Sin.: **camping-car** (mòt anglés).

**autocarri** n.m. Veïcule grandàs previst per transportar de passatgers per de percors d'una vila à una autre. Var.: **carri**. Sin.: **autobús**.

**autocarrista** n. 1. Persona que mena un autocarri. 2. Proprietari d'una empresa de transpoart per lo biais d'autocarris.

**autocastracion** n.f. (psiatria) Automutilacion dei organes sexuals mascles.

**autocatalisi** n.f. Reaccion quimica que mou d'esperela un còrs que li sièrve de catalisador.

**autocatalitic, a** adj. Relatiu à l'autocatalisi.

**autocefalia** n.f. Natura dei Glèias e dei evesques (majament ortodòxes) que non son sotamés à un patriarca.

**autocensura** n.f. Censura qu'una persona aplica ai sieus pròpries escrichs, ai sieu pròpri paraules.

**autocensurar** (s') v.pr. Practicar una autocensura.

**autocentrat, ada** adj. (econ.) *Desvelopament autocentrat:* Si di dau desvelopament d'un país fondat unicament sobre li sieu ressorsas pròpri.

**autocefal(e), a** adj. Qu'es relatiu ai Glèias e ai evesques metropolitans ortodòxes que non son sotamés à l'autoritat d'un patriarca.

**autoceuclatge** n.m. Autofretatge.

**autocinèsi** n.f. Movement que vèn d'una causa intèrrna.

**autocinetic, a** adj. Capable de si metre solet en movement.

**autoclau, ava** adj. e n.m. Si di d'un recipient dei parets espessi e de la barradura hermetica per realisar sota pression sigue una reaccion industriala, sigue una cuècha ò una esterilisacion à la vapor.

**autocollimator** n.m. Nom d'un instrument d'optica proovedit d'un reticule que si pòu, per lo biais d'un rebat lumenós sus una susfàcia plana, orientar normalament à

n-aquela susfàcia. Permete de mesurar lu angles d'un prisma.

**autocombustion** n.f. Combustion espontanea.

**autocomutator** n.m. Installacion de conexion automatica entre doi poasts d'una ret telefonica.

**autoconduccion** n.f. (electr.) Produccion de corrent dins un còrs plaçat au dedintre d'un solenoïde sensa que sigue religat à un circuit electric.

**autoconsistent, a** adj. Si di d'un camp de foarça equivalent, en raport à un dei constituents d'un ensèms d'elements en interaccions mutuali, à l'accion mejana sus aqueu constituent dei autres elements de l'ensèms.

**autoconsumacion** n.f. Si di de la consomacion qu'un productor fa de la sieu produccion.

**autocontrarotlar** (s') v.pr. Contrarotlar lu sieus pròpris comportaments, lu sieus sentiments, li sieu despensas, etc.

**autocontraròtle** n.m. Accion de s'autocontrarotlar.

**autocòpia** n.f. 1. Procediment de reproduccio d'un original (tèxto, dessenh) per pression localizada, sus papier carbòni intercalari. 2. Espròva ensin obtenguda.

**autocopiable, airitz** adj. Que permete l'autocòpia:  
*Un papier autocopiable.* Sin.: **autocopiant**.

**autocopiant, a** adj. Autocopiable.

**autocorreccion** n.f. 1. Correccio espontanea d'una error, d'un defaut. 2. Dispositiu que permete au subjècte de contrarotlar li sieu respoastas dins una espròva de conoissenças.

**autocorrectiu, iva** adj. Si di de cen que permete l'autocorreccio.

**autocopiant, a** adj. Autocopiaire.

**autocracia** n.f. Sistema politic dominat per un monarca absolut.

**autocrata** n.m. Monarca absolut.

**autocratic, a** adj. Relatiu à l'autocracia.

**autocraticament** adv. D'un biais autocratic.

**autocrator** n.m. 1. Dins la Grècia antica, nom donat ai detenaires d'una autoritat absoluta. 2. A Bisanci, títol oficial de l'emperaire.

**autocritica** n.f. Critica dau sieu pròpri comportament (espec. dins lo domèni politic).

**autocriticar** (s') v.pr. Faire la sieu autocritica.

**autocròme** adj. Qu'enregistra li colors per sintesi additiva. ♦ n.m. Placa fotografica autocròma.

**autocromia** n.f. Procediment autocròme d'enregistrament dei colors.

**autoctòne, a** adj. e n. Originari per via ancestrala dau país dont rèsta. Sin.: **aborigène, indigène**. ♦ adj. (geol.) Si di d'un terren que non a subit un desplaçament lateral e sobre lo quau si son avançat lu jaç de carreg, dins una region d'estructura carrejada.

**autoctonisme** n.m. Qualitat dei sòrtas vegetali ò dei etnias que lo sieu abitat non a cambiat, segond la noastra conoissença, despí lu temps mai alunhats.

**autodafé** n.m. (mòt portugués, "acte de fe") 1. (ist.) Proclamacion solemna d'un jutjament de l'Inquisicion, en Espanha e dins l'Empèri espanhòu. 2. Execucion dau colpable (sobretot per lo fuèc). 3. Destruccion per lo fuèc:  
*Un autodafé de libres.* Var.: **acte de fe**.

**autodesembriatge** n.m. (tecn.) Sistema de desembriatge automatic. Sin.: **autodesjonta**.

**autodefensa** n.f. 1. Accion de si defendre personalament, m'ai sieus mejans pròprios. 2. (med.) Reaccion d'un organisme còntra d'agents patogènes.

**autoderision** n.f. Derision de la sieu pròpria persona.

**autodesjonta** n.f. (tecn.) Auto-desembriatge.

**autodestrucció** n.f. Destrucció de la sieu pròpria persona. Var.: **autodestrusida**.

**autodestrusida** n.f. Auto-destrucción.

**autodictada** n.f. Exercici d'escòla que consistisse à retrascrui de memòria un tèxto emparat.

**autodidacte, a** adj. e n. Que s'es instruit solet.

**autodidactic, a** adj. Relatiu à la natura de l'ensenhamant d'un autodidacte.

**autodigestion** n.f. Digestion dei pares de l'estòmegue ò dau duodenom que resulta sovent d'una mancança de secrecion aparairitz de la mucoa e mena à l'ulcèra.

**autodina** n.m. Aparelh que produtz d'oscillacions locali de gaire de potència, que permete de receure d'ondas entretengudi per lo biais dau metode dei batements. Sin.: **autoeterodina**.

**autodirector, tritz** adj. Que si pòu dirigir vers lo sieu objectiu sensa intervencion exteriora: *Un missile autodirector.*

**autodisciplina** n.f. Disciplina qu'un individú ò un grope s'impauon: *Laissar una classa en autodisciplina.*

**autodisciplinar** (s') v.pr. Si disciplinar voluntariament.

**autodròme** n.m. Pista concepida per li corsas de veituras.

**autoemolisi** n.f. Destrucció dei globets roges.

**autoemoterapia** n.f. Mena de tractament encara d'usança tocant d'uni malautias, alergiqui en particular, que consistisse d'injectar dins lu muscles lo sang pròpri dau malaut.

**autoempeut** n.m. Empeut fach à partier d'un prelevament sus lo meme subjècte. Sin.: **autoensèrt**.

**autoensèrt** n.m. Autoempeut.

**autoescòla** n.f. Escòla dont s'ensenha à menar una automobila. Sin.: **escòla de mena**.

**autoelevator, tritz** adj. Si di d'un engenh, d'un dispositiu que pòu modificar una dei sieu dimensions verticali en desplaçant una part dei sieus elements.

**autoenançaire, airitz** adj. Autopropulsaire.

**autoenançament** n.m. Auto-propulsion.

**autoerotíic, a** adj. Que pertòca l'autoerotisme; de l'autoerotisme.

**autoerotisme** n.m. Recèrca d'un plaser sexual sensa partenari. Sin.: **onanisme, masturbacion**.

**autoestabilitat** n.f. Qualitat de cen qu'es autoestable. Var.: **autostabilitat**.

**autoestable, a adj.** Qu'a tendença de tornar trovar la sieu estabilitat passat un trebolament, en parlant d'una aeronau. Var.: **autostable**.

**autoestèrle, a** adj. Autosterile.

**autoeterodina** n.f. Autodina.

**autoexamèn** n.m. Examèn complit per lo biais de la sieu pròpria persona.

**autoexcitacion** n.f. Dins un generator electric, produccion de corrent qu'alimenta lu inductors au mejan de l'induch.

**autoexcitator, tritz** adj. (electr.) Que lo corrent qu'alimenta lu sieus inductors es forniti per l'induch, en parlant d'una màquina electrica.

**autoexplosiu, iva** adj. Qu'espeta solet.

**autofagia** n.f. Entretenença de la vida sensa alimentacion exteriora au prejudici dei resèrvas (dejuni, ivernacion).

**autofecundacion** n.f. (biol.) Union de doi elements de sexe diferent (gametas) produchs per un meme individú (animau) ò per la mema flor. Sin.: **autogame**.

**autofertil(e), a** adj. Que pòu conóisser una autofecundacion.

**autofinançament** n.m. Dins una societat, finançament au mejan dei beneficis realisats.

**autofinançar (anciar) (s')** v.pr. Practicar l'autofinançament.

**autofocalisacion** n.f. Autofocus.

**autofocus** adj. Si di d'un sistema de messa au ponch automatic de la distància qu'equipa un aparelh fotografic, un projector, etc. Sin.: **autofocalisacion**. ♦ n.m. Aparelh equipat d'aqueu sistema.

**autofondent** n.m. Caracteristica d'un minier que la sieu ganga a una composicion que permete la sieu fusion aisidament dintre lo forn de tractament sensa minga ajust.

**autofretatge** n.m. Procediment que permete de realisar à frèi e sota pression interiora lo fretatge d'un tube. Sin.: **autoceoclature**.

**autogame, a** adj. Que si pòu reproduire per autofecundacion (si di sobretot per lu vegetals).

**autogamia** n.f. Autofecundacion. Contr.: **allogamia**.

**autogène, a** adj. *Soudadura autogèna*: Soudadura de doi pèças d'un meme metal sensa emplegar un metal d'apoart.

**autogenèsi** n.f. Generacion espontanea.

**autogenetic, a** adj. Que pertòca l'autogenèsi.

**autogerir (s')** v.pr. (*autogerissi*) Si gerir per autogestion.

**autogerit, ida** adj. Sotamés à l'autogestion.

**autogestion** n.f. 1. Gestion d'una societat pilhada en carga per lu emplegats. 2. Dins l'economia socialista, sistema de gestion collectiva.

**autogestionari, ària** adj. Que pertòca l'autogestion; que preconisa l'autogestion: *Regime autogestionari, socialisme autogestionari*.

**autogir(e)** n.m. Aeronau que la sieu sustencion es deuguda au movement circulari d'un rotor que vira liurament sota l'accion dau vent relatiu creat per lo desplaçament orizontal de l'aparelh.

**autogovernar (s')** v.pr. Si governar solet (en parlant d'un país); si desbrolhar solet (en parlant d'una persona).

**autografe, a** adj. Escrich de la man de l'autor: *Una letra autografa de Rancher*. ♦ n.m. Escrich ò firma autografa d'un personatge conoissut.

**autografia** n.f. 1. Procediment d'impression per doble calc d'un tèxto esrich à la tencha grassa. 2. La reproducccion ensin obtenguda.

**autografic, a** adj. De l'autografia.

**autograma** n.m. Telegrama mandat à d'automobilistas en desplaçament e esrich sus de paneus à costat d'una estacion d'essença.

**autoguidat, ada** adj. Dirigit per autoguidatge.

**autoguidatge** n.m. Procediment que permete à-n-un mobile (aeronau, missile) de dirigir eu-meme lo sieu movement vers l'objectiu.

**autoic, a** adj. Si di d'un parasite que complisse lo tot dau sieu cicle reproductiu sus la mema planta. Sin.: monoxène.

**auto-immunitari, ària** adj. Pròpri de l'autoimmunitat.

**auto-immunitat** n.f. Produccion per un organisme d'anticòrs específics còntra lu sieus constituents.

**auto-imposicion** n.f. Per lu estableiments publics, assubjectiment à l'impoast.

**auto-induccio** n.f. Induccio producha dins un circuit electric per li variacions dau corrent que lo percorre.

**auto-inductança (-ància)** n.f. Quocient dau flux d'induccio magnetic au travèrs d'un circuit per lo corrent que lo percorre.

**auto-infeccion** n.f. Infeccion deuguda à la virulença, dins un organisme anequelit, de micròbis normalament non patologics (dichs *gèrmes oportunistas*). Sin.: *auto-infeciment*.

**auto-infeciment** n.m. Auto-infeccion.

**auto-intoxicacion** n.f. Si di d'una intoxicacion que la provòcon de degalhs non ò mau eliminats per l'organisme.

**auto-isoterapia** n.f. Dins la medecina omeopatica, tractament dau malaut au mejan de medicaments alestitis à partit dei sieu pròpri umors.

**autolimitacion** n.f. Limitacion que quauqu'un s'impaua (en particular à prepaus de la sieu consomacion, dei sieu cròmpas, etc.).

**autolimitar (s')** v.pr. Practicar l'autolimitacion.

**autolisat** n.m. Produc de l'autolisat.

**autolisat, ada (izat, izada)** adj. Qu'a subit una autolisi.

**autolisi** n.f. Destruccion d'un teissut animau ò vegetal per li sieu enzimas pròpri. ◇ (psiquiatria) Suicide.

**autolitic, a** adj. Relatiu à l'autolisi.

**autolubrificacion** n.f. Si di de la lubrificacion qu'un sistema, un aparelh, etc., fa sus eu-meme.

**autolubrificant, a** adj. e n.m. Que pòu assegurar la sieu pròpria lubrificacion. Sin.: **autolubrificador**.

**autolubrificador, airitz** adj. e n.m. Autolubrificant.

**autolubrificar (s')** v.pr. Si lubrificar automaticament.

**automacion** n.f. 1. Creacion d'automats. 2. Automatisacion.

**automaion** n.f. Veïcule automobila equipat per li campear. Sin.: **autorotlota, camping-car**.

**automat** n.m. 1. Juguet, objècte que representa un personatge, un animau, etc., que n'en simula lu movements au mejan d'un mecanisme. ◇ (pej.) Persona que sembla agir pròpi coma un automat, sensa minga reflexion ni iniciativa. 2. Dispositiu qu'assegura un encadenament automatic d'operacions aritmetiqui e logiqui. 3. Màquina, mecanisme automatic; robòt industrial.

**automatic, a** adj. 1. (tecnol.) Si di d'una operacion que si fa soleta, sensa intervencion exteriora ni manipulacion: *Dubertura automatica*. 2. (ext.) Si di d'una màquina ò d'una mecanisme que, reglat coma si deu, pòu complir d'operacions sensa l'intervencion humana dirècta: *Distributor automatic de bilhets*. ◇ *Recèrca automatica*: Foncion telefonica que permete a cu soana d'accendir directament à una linha liura entre d'uni linhas à disposicion. ◇ *Moasta automatica*: Moasta qu'un sistema particulier li permete d'emplegar lu movements dau braç per si recargar. ◇ *Arma automatica*: Arma de fuèc modèrna à repeticion, que tira un nombre pauc ò pron important de còups sensa èstre recargada. ◇ *Pilòt automatic*: (aeron.) Sistema que permete de menar un avion sensa intervencion de l'equipatge. – (mar.) Dispositiu mecanic ò electronic que permete à una nau de gardar lo cap, sensa intervencion humana. 3. (fig.) Si di d'un movement fach sensa la participacion dirècta de la consiènça ni de la voluntat: *Un gèst automatic*. ◇ Si di de cen que si verifica coma consequéncia dirècta d'un autre fach: *L'aument dau prètz dau petròli provòca l'aument automatic dei autres prètz*.

**automatic** n.m. 1. Ret telefonica automatica. 2. Arma automatica.

**automatica** n.f. Sciença e tecnica de l'automatisacion, qu'estúdion lu metòdes e li tecnologias que pertòcon la concepcion e l'utilisacion de sistemes automatics.

**automaticament** adv. D'un biais automatic.

**automatician, a** n. Especialista de l'automatica e de l'automatisacion.

**automaticitat** n.f. Caractèr de cen qu'es automatic.

**automatisacion (-izacion)** n.f. fach d'automatisar (l'execucion d'una accion, d'una seguida d'operacions, etc.). – Execucion totala ò parciala d'accions tecniui per de màquinas que foncionon sensa intervencion humana. Sin.: **automacion**.

**automatisar (-izar)** vt. Rendre automatic (un funcionament, un procèsus); procedir à l'automatisacion de.

**automatisme** n.m. 1. Caractèr de cen qu'es automatic. ◇ Mecanisme, sistema automatic. 2. Acte, gèst fach sensa pensar, per abitud ò per aprendissatge.

**automedicacion** n.f. Causida e presa de remèdis sensa avis medical.

**automedont** n.m. (lit.) Carretier, menaire abile.

**automitralhaira** n.f. Veïcule blindat, rapide, mé de ròdas, armat d'un canon ò d'una mitralhaira.

**automnal, a** adj. Autonal. Var.: **automnau, autonau, autonenc, autonier**.

**automnau, ala** adj. Autonal.

**automnejar** vi. Autonejar.

**automobil(e), a** adj. 1. Relatiu à l'automobila: *L'industria automobila.* 2. Qu'a lo sieu motor de propulsion pròpri.

**automobila** n.f. Veïcule rotier leugier, m'un motor, generalament mé quatre ròdas, per lo transpoart dei personas. Sin.: **veitura**. Var.: **auto**.

**automobilisme** n.m. Ensèms dei activitats industriali e comerciali que si repoàrton à l'automobila.

**automobilista** n. Persona que mena una automobila.

**automòrfe, a** adj. Caracteristica dei mineraus de ròca, limitats per li formas cristallini pròpri à la sieu natura.

**automorfisme** n.m. Tendença à jutjar lu autres en s'apiejant sus la sieu pròpria persona.

**automotor, tritz** adj. Capable de si desplaçar m'ai sieus mejans pròprios sensa èstre tractat ni possat, en parlant d'un veïcule, d'un bateu, d'una pèça d'artilharia, etc.

**automotor** n.m. 1. Bastiment portaire motorisat per lo transpoart fluvial. 2. Pèça d'artilharia montada sus un encastre de carri.

**automotritz** n.f. Veïcule à propulsion electrica que si desplaça sus de ralhs au mejan dau sieu motor pròpri.

**automovedís, issa** adj. Si di d'una pèça d'artilharia que lo sieu canon es montat sus un encastre canilhat sensa blindatge de protecccion.

**automutilacion** n.f. (patol.) Mutilacion qu'un individú si fa subir.

**auton** n.m. Sason que vèn après l'estiu e avant l'ivèrn e, dins l'emisfèri boreal, comença lo 22 ò lo 23 de setembre per s'acabar lo 21 ò lo 22 de decembre. ◇ (lit.) *À l'auton de la vida:* Vèrs la fin de la vida.

**autonal, a** adj. De l'auton: *Li pluèias autonal, un paisatge autonal.* Var.: **automnal, autonenc**.

**autonalha** n.f. Pastura d'auton.

**autonau, ala** adj. Autonal.

**autonejar** vi. Faire un temps d'auton. Var.: **automnejar**.

**autonenc, a** adj. Autonal.

**autonesc, a** adj. Que fa pensar à l'auton: *De colors autonesqui*.

**autonetejaire, airitz** adj. Que si neteja solet, per lo sieu funcionament: *Un forn autonetejaire*.

**autoneu** n.f. Veïcule automobile equipat per anar sus la neu.

**autonier, a** adj. Autonal.

**autonime, a** adj. (ling.) Mòt, signe que si designa d'eu-meme (ex: *cat*, dins *cat pilha un -s quora si mete au plural*): *Un emplec autonime*.

**autonimia** n.f. (ling.) Fach d'èstre autonime, caractèr d'un mòt qu'es autonime.

**autonòme, a** adj. Qu'a l'autonomia: *Un territòri autonòme, un escolan autonòme.* ◇ Gestion autonòma: Organisacion d'una societat dont cada atalhier, cada servici es independent dei autres. ♦ adj. e n. Si di d'un contestatarí, espec. de la gaucha extrema, que refusa tota organisacion poliotica ò sindicala. ◇ n.f. Si di d'una organisacion autonòma: *Autònoma de solidaritat*.

**autonomia** n.f. 1. Capacitat de si governar mé de lèis pròpri: *L'autonomia de l'Estat, l'autonomia regionala, l'autonomia politica, administrativa.* 2. (ext.) Independència: *L'autonomia dei jutges.* ◇ (dr.) *Autonomia contractuala:* Libertat reconoissuda de conclurre de contractes prevists per la lèi ò non prevists ò prevists parcialament. 3. (ext.) Capacitat de pensar e d'agir liurament, sensa subir d'influenças: *Conservar la pròpria autonomia.* 4. (polít. it.) Movement extraparlementari, naissut vers lo 1970, que refuda totalament li institucions tradicionali. 5. Dins d'aparelhs, de dispositius, etc., capacitat de funcionar per un periòde donat sensa èstre recargat en energia. ◇ Distança qu'un mejan de transpoart pòu percórrer mé la quantitat de combustible que la sieu resèrva pòu contenir, e lo periòde de temps correspondent. Sin. (darrier sens): **distança percorribla**.

**autonomic, a** adj. Relatiu à l'autonomia.

**autonomisacion (-izacion)** n.f. fach de devenir autonòme. ◇ (espec. sc. educ.) Fach per un enfant de recercar un comportament autonòme.

**autonomista** adj. e n. Partidari de l'autonomia politica d'un territòri.

**autopersuasion** n.f. Auto-suggestion.

**autoplastia** n.f. (cir.) Nom de la reconstruccion per autoempeut d'una region cutanea degalhada.

**autoxoart** n.m. Grand pargue per camions, à costat d'un poast de doana, d'un mercat, etc.

**autopòde n.m.** Axe vegetatiu de creissença indefinida partent dau borron terminal.

**autopolar(i), a (-ària)** adj. Si di d'un triangle ò d'un tetraèdre que cadun dei sieus costats es la polària de la cima opauada.

**autopoliploïde** n.m. Poliploïde obtengut per la multiplicacion dei proprietats cromosomiqui d'una espècia.

**autopoliploïdia** n.f. Natura d'un autopoliploïde.

**autopompa** n.f. Veïcule per combatre lo fuèc provist d'una pompa.

**autoportant, a** adj. (bast.) Que la sieu establetat resulta unicament de la rigiditat de la sieu estructura.

**autoproclamacion** n.f. Accion de s'autoproclamar.

**autoproclamar** (s?) v.pr. Si proclamar d'esparsé per tala ò tala foncion ò denhetat; s'autrejar un estatut.

**autoprojector** n.m. Projector lumenós montat sus un veïcule automobile per l'aparament antiaerenc durant la 2a guèrra mondiala.

**autopropulsaire, airitz** adj. Dispositiu qu'assegura l'autopropulsion. Sin.: **autò-enançaire**.

**autopropulsat, ada** adj. Qu'assegura la sieu propulsion.

**autopropulsion** n.f. Proprietat d'un engenh de si propulsar solet. Sin.: **autò-enançament**.

**autopsia** n.f. Dissecccion e examèn d'un còrs per determinar li causas de la sieu moart.

**autopsiar** vt. (*autòpsi*, classic *autòpsii*, corrent *autopsii*) Sotametre à una autopsia. Sin.: **necropsia**.

**autoptic, a** adj. 1. Que si revela à la simpla inspecccion. 2. Relatiu à l'autopsia.

**autopunicion** n.f. (psiquiatria) Si di de la punicion qu'un subjècte si dona en respoasta à un sentiment de culpabilitat. Sin.: **autocastig**.

**autopunitiu, iva** adj. Relatiu à l'autopunicion: *Aver un comportament autopunitiu.*

**autor, autritz** n. 1. Creator, realisator d'una caua, responsable d'un acte: *L'autor d'una descubèrta, l'autor d'un accident.* 2. Escrivan, creator d'una òbra literària, artística, etc.: *L'autor d'un film, l'autor de la Mostra rauizada.* ◇ *Drechs d'autor:* Drechs morals e patrimonials d'un autor sobre la sieu òbra. 3. (dr.) Persona que d'ela una autra tèn un drech, una obligacion.

**autor** n.f. 1. Altessa. 2. Autessa, altitud.

**autoràdio** n.m. Aparelh de recepcion radiofonica destinat à funcionar dins una automobila.

**autoradiografia** n.f. Marca laissada sus una emulsion fotografica per un objècte que contèn un produch radioactiu.

**autoradiolisi** n.f. Radiolisi automatica.

**autoralh** n.m. Veitura automotritz, dau motor termic, sus de ralhs, per lo transpoart dei viatjators.

**autoreduccion** n.f. Mesura dirècta de la distança orizontala de doi ponchs.

**autoreductor, tritz** adj. Si di d'un aparelh que la sieu reduccion si fa automaticament.

**autoreferència (-éncia)** n.f. (log.) caracteristica d'un enonciat que lo sieu contingut semantic es exclusivament en relation m'aquel enonciat.

**autoregeneracion** n.f. fach de s'autoregenerar.

**autoregenerar** (s') v.pr. Si regenerar automaticament.

**autoregenerator, tritz** adj. Que si regenèra automaticament.

**autoreglatge** n.m. Proprietat d'un aparelh de retrovar un regime establit, après una perturbacion.

**autoregression** n.f. Proprietat d'uni series cronologiqui que cada sieu tèrme depende sensiblament d'un biais lineari; d'un ò de mai d'un tèrmes que lo davantéjon.

**autoregulacion** n.f. Regulacion d'una foncion, d'una màquina per ela-mema.

**autoregulator, tritz** adj. Qu'opèra la sieu regulacion pròpria.

**autoreparable, a** adj. Que, en cas de defaut, es capable de si reparar automaticament.

**autoreproductible, a** adj. Que si pòu reproduire solet.

**autoretrach** n.m. Retrach qu'un artista (pintor, escrivan, etc.) fa d'eus-meme.

**autoreversible, a** adj. Si di d'un magnetofòn, d'un legière de caissetas, d'un magnetoscòpi, etc., proveredits d'un sistema que permete la tornada automatica de la benda magnetica en fin de debanament.

**autorisacion (-izacion)** n.f. Accion d'autorisar; document qu'autorisa. Sin.: **permission, permés.**

**autorizar (-izar)** vt. 1. Donar la permission, lo poder ò lo drech de (faire quauqua ren): *M'an autorisat à intrar.* 2. Rendre (quauqua ren) possible, permetre: *La situacion*

*autorisa una baissa dei prètz.* Sin.: **donar drech, consentir.**

**autorisat, ada (izat, izada)** adj. 1. Permés. Que fa autoritat: *Un vejaire autorisat.* ◇ *Una persona autorisada:* Qu'a l'autoritat per declarar, faire quauqua ren.

**autoritari, ària** adj. e n. Qu'impaua, fa sentir la sieu autoritat d'un biais absolut, sensa tolerar la contradiccion: *Un regime autoritari, un biais de parlar autoritari.* Sin.: **mestrejaire.**

**autoritariament** adv. D'un biais autoritari.

**autoritarisme** n.m. Caractèr autoritari, sovent exagerat, de quauqu'un, de quauqua ren.

**autoritat** n.f. 1. (dr.) Poder, tutelat per la lèi, de comandar, de pilhar de decisions e de si faire obedir: *L'autoritat de la lèi, de l'Estat, non reconóisser minga autoritat.* ◇ *Agir d'autoritat:* Agir sus la basa d'un poder legitime. ◇ (ext.) Foarça constrenhenta per disposicion de lèi: *Autoritat de la caua jutjada.* 2. Ensèms d'organes, dotats d'aqueu poder, mé de foncions especificqui: *Autoritat legislativa, judiciària.* ◇ (per anton.) Un d'aquelu organes, dins lo cas concret dau compliment dei sieu pròpri foncions. 3. (au pl., ext.) Ensèms dei individús titularis dei oficis publics: *Autoritats civili, militari, eclesiastiqui.* 4. Ascendent qu'una persona a sus li autri: *Abusar de la sieu autoritat.* 5 (ext.) Crèdit, estima, prestigi: *L'autoritat d'un filosòfe, d'un escriptor.* 6. (ext.) Cu, per granda esperienza, competència, etc., a un ascendent particulier e una auta estima dins lu sieus estudis, la sieu activitat: *Es una autoritat en matematicas.*

**autorompedis, issa** adj. Que si pòu rompre solet: *Ampola autorompedissa.*

**autorota** n.f. Rota à doi vias separadi, conceupuda per una circulacion automobila rapida e segura, mé d'accès especialament organisats e sensa crosaments de niveu. Sin.: **autostrada, autovia, autopista, caminàs.**

**autorotacion** n.f. Movement d'un rotor d'elicòptèr que, voluntariament ò per encausa de pana, la sieu ligason mecanica embé lo motor es estada copada. Sin.: **autovirament, autoredolum.**

**autorotier, a** adj. Relatiu à una autorota, ai autorotas.

**autorotlòta** n.f. Autre nom de l'automaion.

**auto-satisfaccion** n.f. Si di dau contentament qu'una persona si dona.

**auto-satisfaire (s')** v.pr. Si donar satisfaccion solet.

**autoscopia** n.f. Tecnica audiovisuala de formacion, que repausa sus l'analisi d'un imatge filmat pròpri.

**autoscopic, a** adj. Que pertòca l'autoscopia.

**auto-servici** n.m. Restaurant dont cadun si sièrve coma vòu e passa à la caissa per pagar lo tot de cen qu'a causit denant de s'entaular.

**auto-sexable, a** adj. Si di dei raças d'auceus dont lo mascle e la femèla presènton à la naissença de caractèrs que si poàdon reconóisser facilament.

**autosit(e)** n.m. Mòstre que pòu viure d'una vida independenta au contra dau parasite.

**autositari, ària** adj. Relatiu à un autosite.

**autosòma** [awtu'sòma] n.m. Cromosòma quau que sigue, à l'exclusion dau cromosòma sexual (ò *allosòma*). Var.: **auto-sòma**.

**auto-sòma** n.m. Autosòma.

**autosomic, a** [autosu'mik] adj. 1. D'un autosòma. 2. Que lo gène es portat per un autosòma, en parlant d'un caractèr. Var.: **auto-somatic**.

**auto-somatic, a** adj. Autosomatic.

**autostabilitat** n.f. Autoestabilitat.

**autostable, a** adj. Autoestable.

**autosteril(e), a** adj. Si di d'una planta que la sieu autofecondacion es estèrla. Var.: **autoestèrle**.

**autostòp** n.m. Practica que consistisse, per una persona à pens, de faire un signe à un automobilista per li demandar de s'arrestar e de lo menar en quauque luèc à gratis. Var.: **estòp**.

**autostopaire, airitz** n. Persona que fa d'autostòp.

**autostrada** n.f. Autorota.

**auto-subsistència (-éncia)** n.f. fach per un grope social, un país, d'assegurar solet lu sieus besonhs. Sin.: **autarcia**.

**auto-sufisença (-éncia)** n.f. 1. Caractèr de quauqu'un, d'un país autosufisent. 2. (log.) Caracteristica d'un enonciat auto-sufisent.

**auto-sufisent, a** adj. 1. Que li sieu ressorsas bàston à assegurar lu besonhs essencials, sensa ajuda exteriora. 2. (log.) Si di d'un enonciat que non contèn minga contradiccion. Sin.: **consistent**.

**auto-suggestion** n.f. Fach, per un subjècte, de si convéncer solet de quauqua ren. Sin.: **autopersuasion**.

**autotelia** n.f. Qualitat de l'estre que pòu determinar d'espereu la finalitat dei sieu accions.

**autotelic, a** adj. Que tròva d'espereu la sieu finalitat.

**autotèst** n.m. Tèst que cadun pòu faire solet en mesurant lu resultats d'espereu.

**autotomia** n.f. Mutilacion reflèxe d'una partida dau còrs, observada dins d'unu animaus (coa dei lagramuas) que li permete d'escapar ai sieus predators.

**autonomic, a** adj. Relatiu à l'autonomia.

**autotomisar (s')** v.pr. Si mutilar d'un apendici per escapar à un perilh mai greu.

**autotractat, ada** adj. Si di d'un engenh à traccion autònoma.

**autotransformator** n.m. Tipe de transformator electric que lu sieus enrollements primari e segondari an de partidas comuni.

**autotransfusion** n.f. Injeccion à un malaut d'una part dau sieu pròpri sang, precedentament prelevat e conservat ò recobrat pendent una operacion cirurgicala.

**autotremplant, a** adj. (metall.) Que la sieu trempa es producha per un refrejament normal à l'ària, en parlant d'un aliatge.

**autotrempatge** n.m. Trempatge per refrejament à l'ària liura.

**autotrofia** n.f. Caractèr d'un organisme autotrofic; produccion, per un organisme vivent, de tota la matèria organica necessària par reduccio de matèria minerala.

**autotrófe, a** adj. e n.m. Si di d'un organisme capable de si desenvolar sensa pilhar de moleculas organiqui dins lo mitan dont viu. Lu organismes autotrófes constitússon generalment lo promier malhon d'una cadena alimentària, e son à l'origina d'esquasi tota la matèria organica dins un ecosistema.

**autotrofic, a** adj. Capable de si desenvolar à partir dei solets elements minerals (per op. à *eterotrofic*), en parlant dei vegetals vèrds e d'uni bacterias.

**autotropic, a** adj. Relatiu à l'autotropisme.

**autotropisme** n.m. Tropisme reflèxe d'un vegetal qu'a tendençà à recobrar la sieu endrechiera normala de creissença quora quauqua ren l'en avia desvirat.

**auto trucaira** n.f. Pichina veitura electrica facha per picar dins li autri sobre una pista, dins li fières.

**autovaccin** n.m. Vaccin obtengut à partir de gèrmes prelevats directament sus lo malaut.

**autovaloracion** n.f. Sentiment d'autoestima, essencial per un boan equilibri psicologic.

**autovia** n.f. Autorota.

**autoviraire, airitz** adj. Si di d'un papier fotografic que lo sieu anegriment es dirècte e la sieu jaça sensibla enclau egalamet li saus neciti au viratge.

**autoparlaire** n.m. Aparelh que convertisse en ondas acostiqui li corrents electricis que correspoàndon ai sons de la paraula ò de la música. Var.: **autparlant**.

**autparlant** n.m. Autparlaire.

**autrament** adv. 1. Dins lo cas contrari, se non, sensa aquò. 2. D'un biais diferent: *Farèm autrament*.

**autre, a** adj. indef. 1. Diferent: *Es un autre problema*.

Sin.: **desparier**. ◇ *L'autre jorn*: Un dei jorns que vènon de passar. – *Dins un autre luèc*: Alhors. 2. Suplementari: *Voales un autre pom?* *Voales d'autre pan?* *N'en voales d'autre?* ♦ pron. indef. Una persona diferenta: *T'avii pilhada per una autra, voales aqueu libre ò l'autre?* ◇ *L'autre*: Per designar una persona d'un biais pejoratiu.

**autre** n.m. (filos.) Aqueu que non es lo subjècte, que non es ieu, nautres.

**autreg** n.m. Drech que pagàvon d'uni mèrc, e majament li denairadas à la sieu intrada en vila. Foguèt suprimit en lo 1948. Sin.: **revà, daci** (italianisme).

**autrejar** vt. Acordar, donar.

**autreleu** n.m. Escultura que presenta un releu en salhida ma que non si destaca dau fond dins tota la sieu espessor. Contr.: **basreleu**.

**autretant** adv. Aitant.

**autretemp** adv. Autrifés, autres còups.

**autrièr** adv. 1. Li a doi jorns d'aquò. Var.: **ièr l'autre**. 2. (ext.) L'autre jorn, li a pas gaire.

**autrifés** adv. Dins un temps passat. Sin.: **dins lo temps**. Contr.: **aüra, au jorn d'encuèi**.

**autunita** n.f. Fosfat natural d'urani e de calci.

**autura** n.f. Luèc elevat. ◇ *En autura*: En altitud. ◇ *Sus li auturas*: En montanha.

**auturós, oa** adj. Altier, arrogant. Sin.: **autenc, autier**.

**auturosament** adv. D'un biais auturós. Sin.: **altierament**.

**auvari** n.m. Eveniment malastrat que provòca de prejudicis corporals ò materials. Sin.: **accident, trebolèri, desavèni.**

**auvernhat, assa** adj. e n. Auvernhat.

**auvernhat, ata** adj. e n. D'Auvernha. Var.: **auvernhat.** ♦ n.m. Dialècte occitan parlat en Auvernha.

**auxanomètre** n.m. Aparelh per mesurar la creissença en autessa dei plantas en laboratori.

**auxiliar(i), a (-ària)** adj. 1. Qu'ajuda per lo sieu concors sensa èstre indispensables: *Mejans auxiliaris, tropas auxiliari.* ◇ *Servicis auxiliaris:* Servicis d'una persona non titularia ò, dins l'armada, d'una persona que non fa partida dau servici armat. 2. Cen qu'ajuda, que sièrve de secors: *Un motor auxiliari.* 3. (gram.) *Vèrbos auxiliaris:* Formas verbali reduchi à una fucion gramaticalica qu'es la formacion dei temps compauats. ■ *Aver e èstre* son d'auxiliaris purs, lu autres, que consèrvon un sens en defoara d'aquela fucion (*venir, faire, anar, dever, laissar*) son dich *mièg-auxiliaris*. 4. (mar.) *Croisair auxiliari:* Nau de comèrci armada en guèrra per assegurar un servici d'aparament (escòrta de companhia de naus, etc.).

**auxiliar(i)** n.m. Vèrbo auxiliari.

**auxiliar(i), a (-ària)** n. 1. Tota persona qu'ajuda en portant lo sieu concors. Sin.: **ajuda, assistent.** 2. (mil.) Si di d'un combatent que non fa partida d'una unitat combatenta. 3. Dins l'Administracion, persona engatjada à títol provisòri.

**auxiliariament** adv. D'un biais auxiliari.

**auxiliariat** n.m. Estat d'una persona auxiliària.

**auxiliator, tritz** adj. e n.m. Qu'ajuda, que poarta secors.

**auxina** n.f. (biol.) Ormòna vegetala qu'agisse sobre l'elongacion cellulària (factor de creissença).

**auxotrófe, a** adj. e n.m. Si di d'un organisme caracterisat per una auxotrofia.

**auxotrofia** n.f. Incapacitat d'un organisme vivent de syntetisar un compauat organic necessari au sieu desenvolopament.

**avacassir (s')** v.pr. Si laissar anar, s'abandonar (sus un divan, un taulier, etc.).

**avacassit, ida** adj. Estendut, abandonat (sus un divan, un taulier, etc.).

**avaironés, esa** adj. e n. D'Avairon. Sin.: **roergàs.**

**aval** n.m. Avau.

**avalada** n.f. Acte mecanic que fa calar lu aliments de la garganta fins à l'estòmegue. Sin.: **degluticion.**

**avaladoira** n.f. Cengla orizontal que si mete darrier li gaunhas dau cavau per li permetre de retenir la veitura ò de la faire anar en darrier. Sin.: **fren, mòrs.**

**avalador, airitz** adj. Qu'avalà (au sens de donar lo sieu acòrdi).

**avalagrops** adj. inv. Golós. Sin.: **mastegaire, manjaràs, manjareu, golàs, lecaplats.**

**avalaire, airitz** n. 1. (fam.) Persona qu'avalà golosament.

**avalanca** n.f. 1. Importanta massa de neu que davala d'una montanha m'una granda velocitat, sovent en estirassant de beta, de pèiras, etc. ◇ *Avalanca de fond:*

Avalanca de neu compacta, peanta e umida. – *Avalanca de placas:* Avalanca de neu que si destaca en placas. – *Avalanca de pòuvera:* Avalanca de neu blanca. – *Còne d'avalanca:* Zòna de brigas à la sortida d'un corridor d'avalanca. 2. (fig.) Massa, granda quantitat de causas: *Una avalanca de compliments, una avalanca de deutes.* Var.: **lavanca, valanga.** Sin.: **colada.**

**avalancament** n.m. Caduda de materiaus que davàlon. Sin.: **concàs, sèmbola, bolina.**

**avalancar (s')** v.pr. S'amolancar. Sin.: **s'amolinar, si concassar, s'afonzinar** (Luceram).

**avalancós, oa** adj. Que presenta un risc d'avalanca.

**avalant, a** adj. (mar.) Que va vers l'avau.

**avalar** vt. 1. (dr.) Revestir (un efècte de comèrci) d'un avau. 2. Ajudar en donant la sieu caucion. Sin.: **avalisar.**

**avalar** vt. 1. Absorbir, faire calar per lo gavai. ◇ (fam.) *Voler tot avalar:* Aver de desidèris, d'ambicions, que ren limita, creire que ren porrà resistir. – *Avalar un concurrent:* Dins una competicion, lo despassar rapidament, sensa que poasque seguir; en economia, cormpar la sieu societat, la sieu activitat. ◇ *Avalar un libre:* Lo lièger rapidament e embé passion. Sin.: **engolir, engolar, embocar, envalar, surbir.**

**avalar** vi. Calar vers l'avau. ♦ **s'avalar** v.pr. S'en calar vers l'avau.

**avalatge** n.m. Accion d'anar vers l'avau.

**avalentar (s')** v.pr. Venir valent.

**avalida** n.f. 1. Diminucion fins à la disparicion. 2. Plan situat à una granda distància. Sin.: **asuèlh, orizont, refrontau.**

**avaliment** n.m. 1. Disparicion. 2. Cloaca (2).

**avalir (s')** v.pr. (*avalissi*) Disparéisser, s'esvanir.

**avaloracion** n.f. Apreciacion.

**avaloramant** n.m. Accion d'avalorar. Sin.: **estimacion.**

**avalorar** vt. 1. Estimar, determinar la valor de quauqua ren. 2. Calcular aproximativament. Sin.: **evaluar.**

**avança** n.f. 1. Accion d'avançar, de progressar; gasanh de temps ò de distància aquistat per aquela accion: *Pilhar d'avança dins una corsa, dins un travalh.* ◇ *D'avança, per avança, en avança:* Avant l'ora fixada; per anticipacion. 2. Pagament anticipat dau tot ò d'una partida d'una soma deuguda; prèst consentit dins de condicions determinadi. 3. (mecan.) Desplaçament relatiu d'un autís de la pèça usinada dins lo sens de l'esforç de talha. 4. (mecan.) *Avança à l'alumatge:* Produccion de la beluga à la candela d'un motor d'explosion denant que lo piston sigue arribat au ponch moart sobran. ♦ pl. Promieri demarchas fachi per una reconciliacion, per entamenar una relacion amicala ò sentimentala: *Faire d'avanças à quauqu'un.*

**avançada** n.f. 1. Progression, marcha en avant. 2. (arquit.) Partida qu'avança, qu'es en salhida. Sin.: **salhent.** 3. Partida terminala d'una cana de pesca. 4. Destacament de seguretat plaçat en avant d'una tropa en estacion.

**avançament** n.m. 1. Accion d'avançar, de progredir: *L'avançament dei travalhs.* 2. Promocion dins una carriera: *Obtenir d'avançament.*

**avançar** vt. 1. Portar, possar en avant dins l'espaci: *Avançar la man, avançar una cadiera per quauqu'un.* Sin.: **tirar en davant**. 2. Faire, fixar avant lo moment previst: *Avançar la sieu partença.* 3. Faire progressar: *Avançar lo sieu travalh.* 4. Metre en avant, prepauar: *Avançar una idea, una ipotèsi.* 5. Prestar (de sòus). ♦ vi. Anar de l'avant: *Avançar lentament.* – Faire de progrès, s'avesinar au tèrme: *Avançar dins lo sieu travalh, dins lu sieus estudis.* ◇ Marcar una ora mai tardiva que l'ora vertadiera: *Un relòri qu'avança.* Contr.: **retardar**. ♦ **s'avançar** v.pr. 1. Si portar en avant, progredir: *S'avança vers la fenèstra.* Sin.: **si sarrar**. 2. (fig.) Sortir de la sieu resèrva, s'azardar à dire ò à faire quauqua ren.

**avançat, ada** adj. 1. En avança, dins l'espaci ò dins lo temps, en raport au sieu començament ò à la mejana: *Una posicion avançada, la jornada es avançada.* 2. Progressista ò d'avant-garda: *D'ideas avançadi.*

**avanera** n.f. Dança d'origina cubana, dau ritme binari e sincopat. Var.: **habanera**.

**avania** n.f. (lit.) Umiliacion: *Subir d'avanias.* Sin.: **afront, escarni**.

**avant** n.m. 1. Partida anteriora: *L'avant d'un veïcule.* ◇ *Avant d'una nau:* Proa. ◇ *D'avant:* Anterior, precedent. – *Anar de l'avant:* Avançar, progressar rapidament. 2. (espòrts) Jugaire de la linha d'atac. ◇ Au rugbi, jugaire que participa ai mesclanhas e ai remessas en juèc après una sortida lateralala. 3. Zòna de combats, en temps de guèrra. ♦ adj. inv. Situat à l'avant, dirigit vers l'avant: *Li ròdas avant.*

**avant** adv. e prep. Indica l'anterioritat, dins lo temps coma dins l'espaci: *Un an avant, en lo 50 avant Jésus-Crist, s'arrestar avant lo poant.* Contr.: **après**. ◇ *Avant tot:* sobretot. – *Metre en avant:* Faire remarcar, allegar. ♦ loc. conj. e prep. *Avant que* (+ subj.), *avant de* (+ inf.), per indicar l'anterioritat: *Avant que parte, avant de partir.* Sin.: **denant que, denant de**.

**avantar** vt. Getar, lançar. ♦ **s'avantar** v.pr. Si lançar (sobre quauqu'un ò quauqua ren). Sin.: **s'aventar**.

**avantatge** n.m. 1. Profièch: *Aver un boan orari de travalh es un avantatge.* ◇ *Traire avantatge de:* Tirar profièch de. – *Aprofitar d'un avantatge:* Aprofitar de la sieu superioritat dau moment. 2. (dr.) Cen que si ganha en seguida d'un acte juridic ò d'una disposicion legala. 3. (espòrts) Au tennis, ponch marcat per un dei jugaires quora son tot-ai-doi à 40. ♦ pl. *Avantatges en natura:* Elements de remuneracion que l'emplegaire autreja à l'emplegat e non son versat en sòus (lotjament, manjar, etc.).

**avantatjar** vt. 1. Donar un avantatge, d'un avantatges à, favorejar (quauqu'un). Sin.: **afavorir**. 2. Metre en valor: *Aquel abit l'avantatja.*

**avantatjós, oa** adj. Que procura un avantatge, un profièch: *Un mercat avantatjós.* ◇ Economic, interessant: *Un article avantatjós.* Sin.: **beneficiu, facultós**.

**avantatjosament** adv. D'un biais avantatjós, favorablament. Sin.: **profechosament**.

**avant-bacin** n.m. Avant-dàrsena. Sin.: **avant-darsa**.

**avant-bèc** n.m. Partida en salhida de la pila d'un poant, que sièrve à partejar l'aiga e protegir la pila dei còrs flotants.

**avant-brac** n.m. 1. Partida dau membre superior, entre lo cobde e lo ponhet. 2. Region dau membre anterior compresa entre lo cobde e lo genolh, per un cavau.

**avant-cala** n.f. (mar.) Prolongament de la cala de construccion en dessota dau niveu de la mar.

**avant-cambra** n.f. Membre que si tràva en avant de la cambra.

**avant-cassa** n.m. Cuba plaçada avant la cassa dei forns à cuba, que comunica ensèms m'eu per la sieu partida sotrina. Sin.: **avant-crusòu**.

**avant-centre** n. Au balon, jugaire plaçat au centre de la linha d'atac.

**avant-claveu** n.m. Pichina veruna que sièrve à faire un trauc denant de ficar lo claveu.

**avant-contracte** n.m. (dr.) Convencion provisòria entre li partidas en vista de la conclusion d'una convencion futura.

**avant-còrs** n.m. (constr.) Partida d'un bastiment en salhida sus l'alinhament de la façada, que correspoande ò non à un còrs de bastiment diferent.

**avant-corrièire** adj. m. Qu'anonça un eveniment que va capitar: *De signes avant-corrières.* Sin.: **anunciador**.

**avant-cort** n.f. Cort d'una demòra granda que precedisse la cort d'onor.

**avant-crusòu** n.m. Avant-cassa.

**avant-darrier, a** adj. e n. Qu'es situat just avant lo darrier.

**avant-dàrsena** n.f. Partida d'un poart situada avant la dàrsena principala. Var.: **avant-darsa**. Sin.: **avant-bacin**.

**avant-fossat** n.m. Dins una fortificacion bastionada, segond fossat que dobla, cap à l'exterior, aqueu qu'enrodava una plaça foarta. Sin.: **contrafòssa, avant-valat, anvalat**.

**avant-garda** n.f. 1. (mil.) Destacament de seguretat qu'es davant una foarça terrèstra ò naval. 2. Grop, movement artistic novator, sovent en rompedura embé cen que li a augut avant. ◇ *D'avant-garda:* En avança sobre lo sieu temps per la sieu audàcia. – Èstre à l'avant-garda: *Èstre à la poncha de quauqua ren.*

**avant-gardisme** n.m. Fach d'estre d'avant-garda, de lo voler far vèire.

**avant-gardista** adj. Relatiu à l'avant-garda; qu'es à l'avant-garda. Var.: **gardista**.

**avant-gost** n.m. Avant-gust.

**avant-guèrra** n.m. ò n.f. Dins l'istòria dau siècle XX, cadun dei períodes avant li doi guèrras mondiali.

**avant-gost** n.m. Promiera impression procurada per l'idea d'un ben à venir, d'un mau futur. Var.: **avant-gost**. Sin.: **avant-tast**.

**avanti** interj. (toscanisme) En avan!: Avanti Savòia! (bram militar dei sordats de la Comtea). Sin.: **endavant**.

**avant-ièr** adv. Avant-velha dau jorn que li siam. Sin.: **davant-ièr, passat-ièr**.

**avant-man** n.m. Partida anteriora d'un animau, espec. d'un cavau, que comprèn la tèsta, lo coal, lo pièch e lu mebres anteriors.

**avant-poart** n.m. 1. Partida d'un poart entre la passa d'entrada e lu bacins. 2. Poart situat en avau d'un poart primitiu, generalament sus un estuari.

**avant-poast** n.m. Destacament de soldats davant una tropa mai importanta en estacionament per l'aparar d'un atac per sorpresa.

**avant-promiera** n.f. Presentacion d'un espectacle ò d'un film à de journalistas avant la promiera representacion, la promiera projeccio publica.

**avant-projècte** n.m. Estudi preparatori d'un projècte.

**avant-prepaus** n.m. inv. Prefaci, entamenada per presentar lo libre que seguisse.

**avant que** loc. conj. Marca l'anterioritat: *Mi cau finir avant qu'arribe.* Sin.: **denant que**.

**avant-scena** n.f. 1. Partida de la scena en avant dau rideu. 2. Lòtja plaçada sus lo costat de la scena.

**avant-tast** n.m. Avant-gust.

**avant tot** loc. conj. Sobretot.

**avant-trauc** n.m. Amòrsa d'un trauc practicada per facilitar lo foratge d'un trauc ò lo posicionament de claveus ò de vitz.

**avant-tren** n.m. 1. Partida avant d'una veitura, que comprèn la suspension, lo mecanisme de direccions e, de còups que li a, lu organes motors e tractors. 2. (anc.) Veitura ipomobila mé doi ròdas, per la traccion dei canons e dei caissons d'artilharia.

**avant-valat** n.m. Avant-fossat.

**avant-velha** n.f. Jorn avant la velha. Var.: **antevigília**.

**avarament** adv. D'un biais avare, embé avarícia.

**avarar** vt. 1. Metre un bateu à l'aiga. 2. Esquilhar, en parlant d'una carga de bast. Var.: **varar.** ◆ **s'avarar** v.pr. Si metre au travalh.

**avarar** n.m. Lançament, messa à l'aiga (d'una nau).

**avare, a** adj. 1. Que li agrada d'amolonar de riquesas, de sòus, e qu'a paur de lu desprendre. Sin.: **cobés, racho** (fam.), **rabeu, grincho, avariciós, cagadeniers, cagadur, sarrat, esquichabinhetas., esquichasardinas.** 2. *Avere de:* Econòme de (quaqua ren): *Es avare de paraulas.*

**avarejar** vi. Agir m'una tròup granda economia de mejans. Sin.: **mesquinejar, rastelejar, mercandejar.**

**avaria** n.f. Domatge subit per una nau, un veïcule ò lo sieu cargament. Sin.: **pana.**

**avariar** vt. (*avari, classic avàrii*) Degalhar: *L'aiga a avariat lo cargament.*

**avarias** n.f. pl. Part manjadissa dei animaus de masèl en defoara d'aquela que consistisse en muscles e en carn. Sin.: **tombadas, corada.**

**avariat, ada** adj. 1. Qu'a subit una avaria: *Una nau avariada.* 2. Degalhat: *Una mèrç avariada.*

**avarícia** n.f. Estacament excessiu ai riquesas e desidèri de li amolonar. Sin.: **cobesença.**

**avariciós, oa** adj. (lit.) Que moastra d'avarícia dins li causas mai pichini.

**avariciosament** adv. D'un biais avariciós.

**avastar** vt. Parcar lo bestiari per la nuèch. ◆

**s'avastar** v.pr. S'expauar.

**avaste** n.m. À *l'avaste:* À l'abandon, en desòrdre.

**avau** n.m. Garantida donada sobre un efècte de comèrci ò quora si prèsta una soma, per una persona que s'engatja à pagar en plaça dau signatari ò dau beneficiari que non paguerón; caucion morala, acòrdi donat per un superior, una autoritat, à quauqu'un, à un organisme, per que fague quaqua ren.

**avau** n.m. 1. Partida d'un cors d'aiga compresa entre un ponch donat e la boca ò la mescla (per op. à *amont*). – *En avau:* Mai pròche de la boca d'un cors d'aiga. Var.: **aval.** 2. (fig.) Cen que, dins un procès quau que sigue, es mai vesin dau ponch final. ◆ *D'avau:* Cf. **davau.** Var.: **en per avau.**

**avaus** n.m. Aubret de la Familha dei fagaceus, mé de fuèlhas pichoni e correioï e espinoï, que fa de toascs totplen espés, que la sieu frucha es un agland. Sin.: **garrús, avaussier.**

**avaussier** n.m. Aavaus.

**avelana** n.f. Fruch de l'avelanier, manjadís, format d'una gròssa ametla dins una gruèllha linhoa, lo tot encastrat dins un capelet foliaceu.

**avelaneda** n.f. Avelanera. Sin.: **vaissiera, vaissareda.**

**avelanet** adj. m. Si di d'una varietat d'olivier que la sieu frucha dona d'ària à una avelana.

**avelanier** n.m. 1. Aubrilhon dei boascos ò dei baranhas, que lo sieu fruch es l'avelana (autessa max. 7 m, Familha dei betulaceas). Sin.: **vaissa.** 2. Baston fach dau boasc d'aquel aubre.

**avelaniera** n.f. Luèc plantat d'avelaniers. Var.: **avelaneda.**

**avelatier** n.m. Blasinier. Sin.: **saugràs, corobier.**

**avelenaire, airitz** adj. Si di d'una substància que pòu avelinar. Sin.: **toxic.**

**avelenaire, airitz** adj. Persona qu'alestisse ò administra un velen.

**avelenament** n.m. 1. Accion sus l'organisme d'una substància capabla de causar la moart ò d'alterar grevament li foncions vitali; efècte de tala accion. 2. Crimi que consistisse à administrar à quauqu'un una substància toxica.. Sin.: **empoisonament, intoxicacion.**

**avelenar** vt. 1. Faire moirir ò intoxigar mé de velen: *Avelenar embé de fonges.* 2. Metre de poison (dins, sobre): *Una saeta avelenada, un past avelenat.* Var.: **envelenar, verinar, enverinar.** Sin.: **empoisonar, entoissigar, entoissiar, atueissègre.** ◆ **s'avelenar** v.pr. Absorbir de poison.

**avemaria** n.m. inv. Preguiera à la Vierge Maria que comença en latin per lu mòts “*Ave Maria*”.

**avenar (s')** v.pr. Sortir de terra, en parlant de l'aiga. Sin.: **sorgentar.**

**avenc** n.m. Tomp dins li montanhás calcari. ■ D'un temps, li si gitàvon li bèstia moarti. Sin.: **caraveu, embut.**

**avenença** n.f. Gràcia d'una persona, elegança dau sieu comportament. Sin.: **graciositat, cortesia.**

**avenent, a** adj. Graciós, qu'agrada per la sieu ària, lo sieu comportament: *De biais avenents, una cara avenenta.*

**avenentament** adv. D'un biais avenent.

**avenguda** n.f. 1. Granda via urbana. ◇ *L'Avenguda:* À Niça, per antonomasia, l'Avenguda J.Medecin (anc. Avenguda de la Gara, Avenguda de la Victòria). 2. Cen que mena à una tòca: *Li avengudas dau poder.*

**avengut, uda** adj. (de *venir*) *Nul e non avengut:* Considerat coma sensa efècte e coma aguent jamai existit.

**avengut, uda** adj. Adulte.

**aveniment** n.m. 1. Accession, elevacion à una denhetat sobrina: *L'aveniment d'un rèi, l'aveniment à la papautat.* 2. Arribada, establiment (d'una caua importanta): *L'aveniment d'un periòde de prosperitat.* ◇ (relig.) *L'aveniment de Jèsus Crist:* La sieu venguda sus la terra.

**venir** vi. (emplegat unicament ai personas 3 e 6) Arribar per accident. Sin.: **arribar, capitlar, si produrre.**

**venir** n.m. 1. Temps futur; cen que capiterà dins lu temps futurs: *Si virar vers l'venir, prevére l'venir.* – À *l'venir:* À partir d'aüra, d'aüra en avant. 2. Situacion futura d'una persona: *Assegurar lo sieu venir.* ◇ *D'venir:* Que si deuria desarollar, impauar dins lo futur. Sin.: **endevenir.**

**avenquet** n.m. Pichin avenc.

**Avent** n.m. Període de quatre setmanas de l'annada liturgica, que vèn avant e prepara Calenes.

**aventar (s')** v.pr. Si lançar (sobre quauqu'un per lo picar, sobre una preda per l'agantar, etc.). Var.: **s'avantar.** Sin.: **si ronçar.**

**aventura** n.f. 1. Eveniment inabitual, cargat d'emocion ò imprevist: *Una aventura de viatge, una vida plena d'aventuras.* ◇ (ext.) Eveniment extraordinari, riscat, audaciós: *M'agrada l'aventura.* – *Córrer, temptar l'aventura:* Pilhar lo risc. ◇ *D'aventura:* Per cas, per azard, eventualament. Sin.: **per astre, per benastre.** – *Dire la boana aventura:* Predire l'avenir. 2. Relacion amoroa breva e sensa engatjament: *Una aventura galanta, èra solament una aventura.*

**aventurar** vt. Expauar à de riscs, azardar: *Aventurar la sieu vida, la sieu reputacion.* ◇ **s'aventurar** v.pr. Còrrer un risc; s'azardar. Sin.: **s'arriscar.**

**aventurat, ada** adj. Riscat.

**aventurier, a** n. Persona que li agrada pilhar de riscs, que recèrca l'aventura. ◇ (espec.) Persona que vira per lo monde en cercant la fortuna. ◇ (ext.) Persona sensa escrupules.

**aventurina** n.f. Pèira fina e d'ornament constituida de quartz à inclusions de mica que li dónon un aspècte palhetat. Var.: **venturina.**

**aventurisme** n.m. Tendença à pilhar de decisions tròup ràpidi, riscadi.

**aventurista** adj. e n. Que si compoarta embé aventurisme.

**aventurós, oa** adj. 1. Que li agrada l'aventura: *Un esperit aventurós.* 2. Plen d'aventuras, de riscs: *Una vida aventurosa.* Sin.: **riscós.**

**aventurosament** adv. D'un biais aventurós.

**aver** vt. 1. Possedir, dispauar de, obtenir: *Aver una maion, aver un prèmi.* 2. Presentar una caracteristica; comportar: *Aver lu uèlhs blaus, una maion qu'a un jardin.* 3. Èstre dins una relacion d'amistat, de parentat, etc.: *Aver doi enfants, totplen d'amics.* 4. Èstre dins un estat particulier (fisic, moral, intel·lectual): *Aver fam, aver set, aver paur, aver rason.* ◇ *N'aver mé quauqu'un, après quauqu'un:* Èstre irritat còntre quauqu'un. ◇ *Aver d'autri cabras de móuser:* Èstre entrevat à de causas mai essenciali. ◇ *Aver à la sieu man:* Mestrejar una situacion. ◇ *N'aver lo sieu sadol, n'aver pron, n'aver lo sieu fais:* N'aver una forra. ◇ *Aver léser:* Aver lo temps ◇ *N'avètz de bravi!:* Aquela d'idea pi! ◇ *Aver de pans sus la canissa:* Aver d'òbra qu'aspèra ◇ *Aver boan + infin., aver beu (de) + infin.:* Arribar à ren maudespièch dei esfoarç consentits. 5. (fam.) Enganar: *T'ai ben augut!* 6. Aver + de (da) + infinitiu: Deure (faire quauqua ren): *Ai de laurar aqueu camp..* ♦ loc. impers. Li a, i a. 1. Si pòu vèire: *Li a un libre sus la taula, n'i a tres.* Sin.: **li es.**

■ Lo vérbo èstre s'emplega correntament, sobretot à l'imperfach de l'indicatiu: *Li èra un libre.* 2. Li a que de + infinitiu: *Li a que de contunhar.* Sin.: Basta + infinitiu

♦ auxiliari: Seguit d'un participi passat, forma lu temps compauats dei verbs transitius, dei verbs impersonals, e de quaucu verbs intransitius.

**aver** n.m. 1. Ensèms dei bens qu'una persona a en la sieu possession. ◇ (espec.) Tropeu de feas. – *Can d'aver:* Can de pastre. 2. Partida d'un còmpte dont si poàrton li somas deugudi à quauqu'un; crèdit qu'un client n'en dispaua en cò d'un negociant. ◇ *Aver fiscal:* Degrevament fiscal au profièch dei accionaris qu'an tocat de dividendes au cors de l'annada. Sin.: **crèdit d'impost.**

**averament** n.m. Fach de reconóisser d'estre l'autor d'una action indenha ò penosa de revelar. Sin.: **confession, declaracion.**

**averar (s')** v.pr. 1. Si realisar, si complir. Sin.: **si trovar, si verificar.** 2. Si revelar, aparéisser: *L'afaire s'averèt complicat.*

**averat, ada** adj. Reconoissut vèr: *Un fach averat.*

**averatge** n.m. Tropeu de feas.

**averdepés** n.m. [avede'pes] Sistema de pes aplicat dins lu país anglo-saxons à toti li mèrc autri que li pèiras e lu metals preciós e lu remèdis.

**averroïsme** n.m. Doctrina d'Averroïs.

**avèrs** n.m. 1. Ubac. Var.: **aversenc.** 2. Costat d'una moneda, d'una medalha, que contén l'element essencial. Contr.: **revèrs.**

**avèrs, a** adj. Ostile, opauat: *La partida avèrsa.* Var.: **advèrse.**

**aversenc** n.m. Avèrs (1).

**aversier** n.m. Adversari. *Lo grand Aversier:* Lo Diau.

**aversion** n.f. Repulsion: *Aver d'aversion per, còntra quauqua ren, quauqu'un, Aver quauqua ren (quauqu'un) en aversion.* Sin.: **aborriment, òdi.** ◇ (psicol.) *Terapia d'aversion:* Terapia que tempta de faire disparéisser un comportament inadaptat en li associant un stimulus penós.

**avertentament** adv. D'un biais deliberat, voluntariament.

**avertiment** n.m. 1. Accion d'avertir, de faire saupre. ◇ Avís mandat au contribuable per lo pagament de l'impost. Sin.: **avisament**. 2. Accion de sonar quauqu'un à l'atencion ò à la prudència: *Un avertiment salutari*. 3. Repròchi, remostrança. ◇ (juèc de balon) Repròchi fach à un jugaire per lo sieu comportament violent ò còntra la règla. Sin.: *carton jaune*.

**avertir** vt. (*avertissi*) 1. Informar, atraire l'atencion de. Sin.: **avisar, prevenir**. 2. (juèc de balon) Donar un avertiment (à).

**avertissent, a** adj. Premonitori.

**avertisseur** n.m. Aparelh destinat à un senhau, luminós ò sonore.

**avertit, ida** adj. 1. Prevengut: *Un òme avertit n'en vau doi*. 2. (juèc de balon) Que li es estat donat un avertiment. 3. Competent, conoissière: *Un critic avertit*.

**avesinant, a** adj. Pròche, vesin.

**avesinar** vt. 1. Èstre vesin de: *Lu degalhs avesínón lo milion*. 2. Rendre mai vesin: *Avesinar una cadiera au taulier*. Sin.: **arrambar, aprochar**. 3. (fig.) Rendre mai pròche (una persona d'una altra): *Li espròvas avesínón*. ◆ **s'avesinar** v.pr. (à) S'aprochar (de). Contr.: **s'alunhar**.

**avestic** n.m. Lenga iraniana de l'Avesta. Sin.: **zend**.

**aviacion** n.f. 1. Navigacion aerena au mejan d'avions; ensèms dei avions e dei installacions que sièrvon à la navigacion aerena. ◇ *Aviacion comerciala*: Aviacion qu'assegura lo transpoart dei passatgiers e dei mèrc. – *Aviacion militària*: Aviacion concepida e emplegada per una tòca militària; armada de l'ària. 2. Tecnica de la construccion dei avions. 3. (fam.) *L'Aviacion*: L'aeropoart; lo quartier de l'Aeropoart, à Niça.

**aviadessa** n.f. Velocitat. Sin.: **celeritat**.

**aviament** n.m. Accion d'aviar un engenh, un motor. Sin. **accionament**.

**aviar(i), a (-ària)** adj. Que pertòca lu auceus: *Pèsta aviària*.

**aviar** vt. (*avii*) 1. Metre en servici, en foncion, un engenh, un motor. Sin. **accionar**. 2. Sortir lo tropeu dau pargue.

**aviator, tritz** n. Persona que pilòta un avion.

**aviciat, ada** adj. Furbo.

**avicòla** adj. De l'avicultura.

**avicultor, tritz** n. Persona que practica l'avicultura.

**avicultura** n.f. Alevament de la volalha, dei auceus.

**avidament** adv. Embé aviditat.

**aviditat** n.f. Desidèri ardent e immoderat de quauqua ren. Sin.: **engordícia**.

**aviliment** n.m. Accion d'avilir, de s'avilir; degradacion.

**avilir** vt. (*avilissi*) Abaissar fins à rendre mespressable; degradar, desonorar. ◆ **s'avilir** v.pr. S'abaissar, si desonorar.

**avilissent, a** adj. Qu'avilisse, que desonora.

**avinar** vt. Banhar de vin (una bota denant de l'emplir). Sin.: **afranquir**. ◆ **s'avinar** v.pr. S'embriagar de vin. Sin.: **s'avinassar, s'avinatar**.

**avinassar** (s?) v.pr. S'embriagar de vin. Var.: **s'avinar, s'avinatar**.

**avinassat, ada** adj. Embriac de vin; que tradisse l'embriaguessa: *Un vis avinassat*. Var.: **avinat, avinatat**.

**avinatar** (s?) v.pr. S'avinar. Var.: **s'avinassar**.

**avinatat, ada** adj. Avinassat.

**avinhar** vt. Plantar de vinhas.

**avinhonenc, a** adj. e n. D'Avinhon.

**avion** n.m. Aparelh de navigacion aerena mai peant que l'ària, que si desplaça dins l'atmosfèra au mejan de motors à eliça ò à reaccion, e que la sieu sustentacion es assegurada per d'alas. ◇ *Avion de carga*: Gròs avion destinat au transpoart de mèrc.

**avionaria** n.f. Fabrega de construccion aeronautica.

**avion-cistèrna** n.m. Avion que poarta de carburant destinat à avitalhar en vòl d'autru aparelhs.

**avion-escòla** n.m. Avion destinat à la formacion dei pilòts.

**avionica** n.f. 1. Aplicacion dei tecnicas de l'electronica à l'aviacion. 2. Ensèms dei equipaments electronics d'un avion, d'una aeronau.

**avioneta** n.f. (rare) Avion picchin que transpoarta solament quaucu passatgiers.

**avionaire** n.m. Constructor d'avions.

**avion-robòt** n.m. Si di d'un avion telecomandat.

**avís** n.m. 1. Cen que si pensa d'una question; opinion, ponch de vista. Sin.: **vejaire, dire**. 2. Informacion, nòva difusada à destinacion dau public, especialament per afichas: *Avís à la populacion, derrier avís*. Sin.: **avertiment, assaber, notificacion**. 3. Ponch de vista exprimit oficialament per un organisme, una assemblada, après deliberacion: *Un avís dau Conseu d'Estat*. 4. (mar.) (anc.) Pichina nau que portava lo corrier. ◇ (mod.) Bastiment leugier previst per li missions alunhadí, l'escòrta, la protecccion dei coastas e la lucha antisotamarina.

**avisar** vt. Avertir, informar.

**avisar** vt. (lit.) 1. Vèire, apercèvre. 2. (lit.) Pensar per decidir de cen que si deu faire: *Non vos respoandi sus lo còup, aviseraï*. ◆ **s'avisar** v.pr. (de) 1. Si rendre còmpte (de). Var.: **s'enavisar**. 2. Si metre en tèsta l'idea (de): *Non t'avisar de mi venir disturbar!*

**avisat, ada** adj. Qu'a de judici e agisse en consequéncia, embé prudència; fin, abile: *Un conselhier avisat*.

**avitalhaire** n.m. Nau, avion encargat d'avitalhar.

**avitalhament** n.m. Accion d'avitalhar.

**avitalhar** n.m. Provedir (una nau) en manjar, en vitalhas, en material; reforrir (un avion) en carburant.

**avitaminòsi** n.f. (med.) Fenomène patologic produch per una mancança de vitaminas.

**avivabaledì** n. Disc-jockey. Sin.: **avivamúsica**.

**avivada** n.f. Animacion (1).

**avivaire, airitz** n. Animator.

**avivament** n.m. Accion d'avivar. ◇ (cir.) Accion d'avivar lu bòrds d'una plaga per favorejar la cicatrisacion.

**avivamúsica** n. Avivabalèti.

**avivar** vt. 1. Rendre mai viu, en parlant d'un fuèc. Sin.: **atíjar, empurar**. 2. Far créisser, entretenir (l'òdi, etc.). Sin.: **atissar**. 3. (cir.) Faire aparéisser li partidas sani d'una plaga en faguent disparéisser li partidas necrosadi. 4. (tecn.) Talhar en una aresta viva. ◇ Decapar e faire lusir: *Avivar una pèça metallica*.

**avivas** n.f. pl. Inflamacion de la glàndola parotida mai gròssa dau cavau.

**avivat, ada** adj. *Boasc avivat*: Si di d'un boasc que presenta unicament d'arestas vivi. ◆ n.m. Boasc avivat.

**avivatge** n.m. Accion d'avivar.

**avoable, a** adj. Que pòu èstre avoat sensa vergonha. Sin.: **confessable**.

**avoar** vt. 1. Reconóisser d'ètre l'autor, lo responsable de quauqua ren de mau: *Avoar un crimi*. Sin.: **confessar, reconóisser**. ◇ (absol.) Reconóisser la sieu fauta: *Lo ladre a avoat*. 2. Reconóisser coma vertadier, real: *Avoar la sieu incapacitat à reglar un problema*. ◆ **s'avoar** v.pr. *S'avoar vençut*: Reconóisser la sieu desfacha, la sieu incapacitat. Sin.: **cridar seba** (pop.).

**avoat** n.m. Oficier ministerial competent per representar li partidas civils en cort d'apèl. Sin.: **procuraire**.

**avocalhon** n.m. (fam. e pej.) Marrit avocat, sensa notorietat.

**avocassada** n.f. Marrida garrolha d'avocat.

**avocassier, a** adj. Cercagarrolha, procedurier.

**avocat** n.m. Fruch manjadís de l'avocatier, en forma de pera.

**avocat, ada** n. 1. Auxiliari de justícia que conoisse e represnta li partidas per cu plaideja. ◇ *Òrdre dei avocats*: Ensèms dei avocats inscrichs à un tribunal representats per un conseu presidat per un bastonier. – *Avocat comés d'ofici*: Causit per lo bastonier per defendre una persona dins un procès penal. – *Avocat general*: Membre dau ministèri public, assistent dau procurador general. 2. Aqueu qu'intervèn per un autre; defensèire: *Si faire l'avocat d'una causa, d'un projècte*. 3. *Avocat dau diau*: Promotor general de la fe qu'intervèn contradictoriament dins un procès en canonisation; (fig.) Aparaire d'una causa pas gaire aparable.

**avocatalha** n.f. Ensèms dei avocats (pej.).

**avocatier** n.m. Aubre originari d'Amèrica, cultivat per lo sieu fruch, l'avocat (Familha dei laureaceas).

**avogaire, airitz** n. Denedaire.

**avogar** vi. Denedar.

**avòri** n.m. Ivòri. Var.: **evòri**.

**avortaire, airitz** n. (pej.) Persona que practica d'avortaments illegals. Var.: **abortionaire**.

**avortament** n.m. 1. Interrupcion (naturala ò provocada) d'una gestacion. 2. (fig.) Falhiment. Var.: **abortament**.

**avortar** vi. 1. Metre foara un embrion ò un prenhon denant que sigue viable. 2. Pas arribar au tèrme, per un

projècte, etc. ◆ vt. Provocar l'avortament (per una frema).

**avortat, ada** adj. Qu'es pas arribat au sieu tèrme. Var.: **abortat**.

**avortiu, iva** adj. Que tòca ò permete l'avortament: *Pilula avortiva*. Var.: **abortiu**.

**avorton** n.m. 1. Naissut avant lo tèrme. Sin.: **cagareu, escalha de pòt** (pej.). 2. (pej.) Persona mau facha e pichina. 3. Planta qu'a pas rejonch un desvelopament complet. Var. (toi lu sens): **abortion**.

**avulsion** n.f. (med.) Accion d'arrancar; extraccion.

**avuncular(i), a (-ària)** adj. Relatiu à l'oncle, à la tanta.

**avunculat** n.m. (antrop.) Sistema d'organizacion sociala pròpri dei societats matrilineari, dont la responsabletat de l'enfant es pilhada en carga per l'oncle mairal.

**axar** vt. 1. Orientar en seguissent un axe. 2. Organisar à l'entorn (d'un tema, d'una idea essenciala): *Axar un roman sobre lo problema de la delinquència*. Sin.: **centrar, orientar**.

**axe** n.m. 1. (tecn.) Pèça que li vira à l'entorn un element (ò d'una elements): *Axe de rotacion*. 2. Linha reala ò non que parteja quauqua ren en doi partidas en principi simetriqu: *Axe de simetria, axe dau còrs*. ◇ Drecha à l'entorn de la quala si fa una rotacion: *Axe de rotacion, axe de la Terra*. – *Axe dau monde*: Axe que jonhe lu pòles de l'esfera celèsta. 3. (mat.) Drecha orientada provista d'una origina e d'una unitat. – *Axes de referència*: Axes definits per un referencial cartesian. – *Axe de revolucion*: Drecha fixa, qu'à l'entorn d'ela vira una corba donada (corba generatritz) que genera una susfàcia de revolucion. – *Axe d'una rotacion*: Drecha de l'espaci que lu sieus ponchs demòron invariants dins una rotacion. – *Axe d'una simetria*: Drecha dau plan que lu sieus ponchs demòron invariants dins una simetria axiala. – *Axe de simetria d'una figura*: Axe de simetria dont la figura es globalament invariabla. ◇ *Axe optic d'una lentilha*: Axe que jonhe lu centres de corbadura dei doi façans de la lentilha. 4. Granda via de comunicacion: *Lu axes rotiers d'un país*. 5. Direccions generala; orientacion: *L'axe, lu axes d'una política*. 6. (bot.) Partida d'un vegetal que supoarta d'elements laterals. 7. (anat.) *Axe cerebroespinal*: Axe format per la meolha de l'esquina e l'encefale. Sin.: **nevraxe**.

**axèl** n.m. En patinatge artistic, saut dins lo quau lo patinaire fa una rotacion d'un torn e mièg en l'ària.

**axèn(e), a** adj. Qu'es elevat tant leu que naisse dins un mitan estèrle e si trova ensin à la sosta de tot gérme bacterian ò parasitari. Var.: **axenic**.

**axenic, a** adj. Axène.

**axenisacion (-izacion)** n.f. Eliminacion de tot gérme per obtenir un animau ò un alevatge axenic.

**axeroftòl** n.m. Vitamina A.

**axia** n.f. Crustaceu vesin dau ligombau.

**axial, a** adj. Dispauat per raport à un axe; relatiu à un axe. ◇ *Simetria axiala*: Transformacion pontuala dau plan tala que lo segment que jonhe un ponch quau que sigue e lo sieu imatge augue per mediatritz una drecha donada, l'axe de simetria. Sin.: **simetria ortogonal**.

**axil(e)** adj. e n.m. (istol.) Que forma un axe; relatiu à un axe. ◇ (bot.) *Placentacion axila*: Placentacion dont li granas son fixadi sus l'axe de l'ovari.

**axillar(i), a (-ària)** adj. De l'aissèla: *Pilositat axillària*. ◇ (bot.) *Grèlh axillari*: Grèlh lateral plaçat à l'aissèla d'una fuèlha.

**axinita** n.f. Boro-silicat d'alumini e de calci mé de ferre e de manganèsi.

**axiologia** n.f. Teoria dei valors morali.

**axiologic, a** adj. Relatiu à l'axiologia.

**axiòma** n.m. 1. Veritat non demostrable que s'impaua embé evidència. 2. (mat., log.) Proposicion promiera, veritat que s'admete sensa demostracion e sus la quala si fonda una sciència, un rasonament; principi pauat ipoteticament à la basa d'una teoria deductiva.

**axiomàtic, a** adj. Que pertòca lu axiòmas; fondat sus lu axiòmas. ◇ *Teoria axiomatica*: Forma acabada d'una teoria deductiva bastida à partir d'axiòmas e desvelopada au mejan de règlas d'inferència.

**axiomàtica** n.f. Ensèms dei nocions promieri (axiòmas) admessi sensa demostracion e formant la basa d'una branca dei matematicas, lo contengut d'aquela branca que si dedue de l'ensèms per lo rasonament. ◇ (log.) *Axiomatica formala*: Teoria axiomatica dins la quala non si dona de sens ai tèrmes primitius de la teoria.

**axiomatisacion (-izacion)** n.f. procediment que consiste à pauar en principis indemostrables li proposicions primitivi que n'en son deduchs lu teoremas d'una teoria deductiva.

**axiomatisar (-izar)** vt. Sotametre à una axiomatisacion.

**axis** n.m. (anat.) Segonda vertèbra cervicala.

**axis** n.m. Nom especific dau cèrvi picotat d'Índia.

**axi-simetric, a** adj. Invariant per una simetria ortogonalà à respièch d'una drecha.

**axoïdian, a** adj. Relatiu à la vertèbra axis.

**axolòtl** n.m. Vertebrat anfibi urodèle dei lacs mexicans, capable de si repodurre à l'estat larvari (fenomène de neotenia), e que pilha rarament la forma adulta (dicha *amblistòme*).

**axòne** n.m. Lòng prolongament d'une neurònne percorrut per l'influx nervós. Sin.: **cilindraxe**.

**axonometria** n.f. Mòde de representacion grafica en tres dimensions, dont li arestas dau trièdre de referencia son projectadi en seguent de drechas que fan entre eli un angle de 120°.

**axonometric, a** adj. Relatiu à l'axonometria.

**axionomòrfe, a** adj. Si di d'una raíç que lo sieu axe màger es foarça mai desvelopat que li sieu raíç lateralí.

**azalea** n.f. Aubrilhon originari dei montanha d'Àsia, que s'en cultívon divèrsi varietats per la belessa dei sieu flors (Familha dei ericaceas).

**azard** n.m. 1. Causa imprevisibla atribuida à d'eveniments inexplicables. Sin.: **escasença, endevenença, fortuna**. ◇ *Juèc d'azard*: Juèc dont intervènon ni lo carcul ni lo gaubi dau jugaire. ◇ *Per azard, d'azard*: Sensa aver ren previst, sensa carcular. Sin.: **per astre, per còup d'astre, per fortuna, per cas, per en cas, per escasença, d'escasença**. 2. Eveniment

imprevist, urós ò malurós: *L'azard d'un rescòntre*. ◇ À tot azard: En prevision d'un eveniment possible. Sin.: **à tot boan astre**.

**azardar** vt. 1. Entreprendre (quaqua ren), avançar (un vejaire, una idea) en riscant de falhir. Sin.: **arriscar, temptar**. 2. (lit.) Expauar à un risc, à un perilh: *Azardar la sieu vida*. ◆ **s'azardar** v.pr. S'expauar à un risc, pilhar lo risc de dire ò de faire quaqua ren.

**azardat, ada** adj. Riscat, imprudent: *Una temptativa azardada*.

**azardós, oa** adj. Que compta de riscs, aleatori: *Un projècte azardós*. Sin.: **riscós**.

**azebic** n.m. Raïm sec sensa pepins.

**azeotróp(e)** n.m. (fis.) Mescla de doi liquide que bulhe à una temperatura constanta.

**azeotropic, a** adj. (fis.) Qu'a lu caractèrs d'un azeotrop.

**azerbaijanés, esa** adj. e n. De l'Azerbajian.

**azerbaijanés** n.m. Azeri.

**azeri** n.m. Lenga parlada en Azerbajian.

**azeròla** n.f. Fruch de l'azerolier, que sembla una pichina cerièia jauna e s'en fa de confitura.

**azerolier** n.m. Grand aubespín cultivat en Occitània per lo sieu fruch, l'azeròla.

**azide** n.m. Nom generic dei compauats que son eissits de l'acide azotidric HN<sub>3</sub> per lo biais de la substitucion d'un radical à l'idrogène. Var.: **aside**.

**aziga** n.f. (anat.) Caduna dei tres venas dau sistema cau que drènon lo sang dei parets toracica e abdominala.

**azigue, ga** adj. Dei azigas.

**azime, a** adj. e n.m. Qu'es cuèch sensa levadura, en parlant dau pan. – *Pan azime*: Pan emplegat ritualament per la Pasca judiva (*festa dei Azimes*); pan per li ostias.

**azimida** n.m. Compauat obtengut per accion de l'acide nitrós sus una ortodiamina. Var.: **asimida**.

**azimut** n.m. 1. Angle que fa lo plan vertical passant per un ponch donat, m'au plan meridian dau luèc considerat, comptat dins lo sens dei agulhas d'una mostra à partir dau sud en astronomia e à partir dau nòrd en geodesia. – *Azimut magnetic*: Azimut format, dins un luèc donat, per lo meridian geographic m'au nòrd magnetic. 2. *Dins toi lu azimuts*: Dins toti li direccions. ◇ (mil.) *Defensa dins toi lu azimuts*: Sistema de defensa capable de s'opauar à tota agression, de dont que vengue. Var.: **asimut**.

**azimutal, a** adj. Que representa ò que mesura lu azimuts. Var.: **asimutal**.

**azina** n.f. Compauat organic que lo sieu tipe mai conoissut es la piridina.

**azobenzèn(e)** n.m. Compauat de formula C<sub>6</sub>H<sub>5</sub>N=NC<sub>6</sub>H<sub>5</sub>, prototipe dei derivats azotics. Var.: **asobensèn(e)**.

**azoïc, a** adj. e n.m. Compauat organic que contèn lo radical –N=N–, sovent emplegat coma colorant. Var.: **asoïc**.

**azoïc, a** adj. (biol.) *Mitan azoïc*: Mitan dont li a minga vida animala.

**azòlia** n.f. Planta dei sanhas, vesina dei feuses. Var.: **asòlia**.

**azonal, a** adj. Que pòu pertocar un ponch dau glòbe terrèstre quau que sigue.

**azooespermia** n.f. Absença d'espermatozïdes dins l'espèrma, causa d'esterilitat.

**azòt(e)** n.m. Còrs simple e gasós, incolor e inodòre; element (N) de n° atomic 7 e de massa atomica 14,006. Var.: **asòt(e)**. Sin.: **nitrogène**. ■ L'azòte constituisse lo 80 dau cent de l'atmosfèra, ma lo poàdon assimilar directament unicament li cianoficeas e li bacterias dichi *prototrofí*. Ma l'azòte dei compauats contenguts dins lu excrements e lu cadavres subisse dintre lo soal de transformacions bacteriani que dónon de nitrats que lu raiç dei plantas poàdon absorbar. Ensin comença lo cicle de l'azòte. ♦ *Protoxide d'azòte*: Substança anestesica.

**azotacion** n.f. Fixacion d'azòt liure per lu èstres vius qu'assimilón pas d'aliments azotats. Var.: **asotacion**.

**azotat** n.m. (quim.) Nitrat. Var.: **asotat**.

**azotat, ada** adj. Que contèn d'azòte: *Engrais azotat*. Var.: **asotat**.

**azotemia** n.f. (med.) Quantitat d'azòte contengut dins lu compauats azotats dau sang, en defoara dei proteïnas; (med.) Presença dins lo sang d'urea ò d'autres compauats azotats. Var.: **asotemia**.

**azotemic, a** adj. Relatiu à l'azotemia. Var.: **asotemic**.

**azotic, a** adj. Nitric. Var.: **asotic**.

**azotidric, a** adj. *Acide azotidric*: Acide HN<sub>3</sub> (explosiu). Var.: **asotidric**. Sin.: **acide nitric**.

**azotil(e)** n.m. (quim.) Radical univalent -NO<sub>2</sub>. Var.: **asotil(e)**.

**azotit** n.m. Nitrit. Var.: **asotit**.

**azotobactèr** n.m. Bacteria que viu dins lo soal e pòu fixar l'azòte de l'atmosfèra. Var.: **asotobactèr**.

**azotofixaire, airitz** adj. e n.m. Organisme capable de fixar l'azòte atmosferic. Var.: **asotofixaire**.

**azotós, oa** adj. Nitrós. Var.: **asotós**.

**azotur(e)** n.m. Nitrure. Var.: **asotur(e)**.

**azoturia** n.f. (med.) Quantitat d'azòte ureïc present dins l'urina. Var.: **asoturia**.

**aztèc, a** adj. e n. Relatiu ai Aztecs, à la sieu civilisacion.

**azur** n.m. 1. Blau clar e intense, espec. aqueu dau ciel miègterrèn en estiu. ◇ (ext.) Lo ciel eu-meme. 2. Vèire ò esmalh colorat en blau per l'oxide de cobalt. Sin.: **blau d'esmalh**. 3. (arald.) Una dei color dau blason.

**azurant** n.m. Colorant blau ò violet per l'azuratge.

**azurar** vt. 1. Donar una color blava à. 2. Procedir à l'azuratge de.

**azurat, ada** adj. Color d'azur.

**azuratge** n.m. (tecn.) Addicion d'azurant au cors dau blanquiment d'una estòfa, d'un papier, per n'aumentar l'esclat.

**azurejant, a** adj. Que tira sus l'azur.

**azurejar** vi. Tirar sus l'azur. ♦ vt. Tenchar leugierament de blau.

**azurenc, a** adj. De la Costa d'Azur. ■ Es una denomiacion toristica, que li cau preferir de noms coma *Provença orientala*.

**azurita** n.f. (miner.) Carbonat natural de coire, de color blava.